

З.С. | **Зовнішні справи**

*Заснований у 1991 році
Випускається 6 разів на рік*

**Том 35, № 6
2025**

ISSN: 2663-2675
E-ISSN: 2663-2683

**Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації**
Серія: KB № 24816-14756 ПР від 31.03.2021 р.

Ідентифікатор медіа в Реєстрі суб'єктів у сфері медіа R30-04020
Рішення Національної ради України
з питань телебачення і радіомовлення
від 13 червня 2024 року № 2077

Журнал представлено
у таких наукометричних базах:
Google Scholar, НБУ ім. В. І. Вернадського,
Фахові видання України, Polska Bibliografia Naukowa, Dimensions,
Zeitschriften Datebank, University of Hull Library, SOLO, European University Institute,
Leipzig University Library, Cambridge University Library, Worldcat,
OUCI (Open Ukrainian Citation Index), Litmaps

Зовнішні справи / Ред. кол.: Т. В. Сидорук та ін. – Київ: Громадська спілка «Редакція журналу «Зовнішні справи», 2025. – Том 35, № 6. – 117 с.

Засновник і видавець:
Громадська спілка «Редакція журналу «Зовнішні справи»
01001, пров. Рильський, 6, м. Київ, Україна
E-mail: info@sjournals.com.ua
<https://uaforeignaffairs.com/uk>

F.A. | **Foreign Affairs**

*Founded in 1991
Published six times per year*

**Volume 35, No. 6
2025**

ISSN: 2663-2675
E-ISSN: 2663-2683

**Certificate of state registration
of the print media**

Series: KV No. 24816-14756 PR dated 31.03.2021

Media identifier in the Register of Media Entities R30-04020
Decision of the National Council of Ukraine
on Television and Radio Broadcasting
of 13 June 2024 No. 2077

**Journal is presented
in the following scientometric databases:**

Google Scholar, VNLU, Professional publications of Ukraine,
Polska Bibliografia Naukowa, Dimensions, Zeitschriften Datebank,
University of Hull Library, SOLO, European University Institute, Leipzig University Library,
Cambridge University Library, Worldcat,
OUCI (Open Ukrainian Citation Index), Litmaps

Foreign Affairs / Eds.: T. V. Sydoruk et al. – Kyiv: Public Union Editorial Board of the Journal
“Foreign Affairs”, 2025. – Volume 35, No. 6. – 117 p.

Founder and publisher:

Public Union Editorial Board of the Journal “Foreign Affairs”
01001, 6 Rylskyi Ln., Kyiv, Ukraine
E-mail: info@sjournals.com.ua
<https://uaforeignaffairs.com/en>

Редакційна колегія

Головний редактор

Тетяна Віталіївна Сидорук Доктор політичних наук, професор, Національний університет «Острозька академія», Україна

Заступник головного редактора

Єрмек Бурібаєв Доктор юридичних наук, професор, Казахський Національний педагогічний університет ім. Абая, Республіка Казахстан

Національні члени редколегії

Валерій Власенко Кандидат історичних наук, доцент, Сумський державний університет, Україна

Валерій Грицюк Кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, Україна

Ірина Тимейчук Кандидат філологічних наук, доцент, Національний університет «Острозька академія», Україна

Володимир Трофимович Доктор політичних наук, професор, Національний університет «Острозька академія», Україна

Міжнародні члени редколегії

Канат Єнсенов Доктор історичних наук, доцент, Інститут історії держави Комітету науки МОН Республіки Казахстан, Республіка Казахстан

Автанділ Сілагадзе Доктор економічних наук, професор, Тбіліський державний університет ім. Івана Джавахішвілі, Грузія

Жанна Хамзіна Доктор юридичних наук, професор, Казахський Національний педагогічний університет ім. Абая, Республіка Казахстан

Артур Атанесян Доктор політичних наук, професор, Єреванський державний університет, Республіка Армєнія

Наталія Чабан Доктор філософії, професор, Кентерберійський університет, Нова Зеландія

Нагіма Кала Доктор філософії, доцент, Євразійський національний університет імені Гумільова, Республіка Казахстан

Аліма Аунасова Доктор історичних наук, професор, Інститут історії держави Міністерства науки і вищої освіти Республіки Казахстан, Республіка Казахстан

Пауль Луїф Доктор політичних наук, лектор, Віденський університет, Австрія

Бойка Стефанова Доктор політичних наук, доцент, Техаський університет у Сан-Антоніо, США

Ольга Бертельсен Доктор історичних наук, Професор, Університет Тіффін, США

Editorial Board**Editor-in-Chief**

Tetiana Sydoruk Doctor of Political Sciences, Professor, National University of Ostroh Academy, Ukraine

Deputy Editor-in-Chief

Yermek Buribayev Doctor of Law, Professor, Abai Kazakh National Pedagogical University, Republic of Kazakhstan

National Members of the Editorial Board

Valeriy Vlasenko PhD in Historical Sciences, Associate Professor, Sumy State University, Ukraine

Valerii Hrytsiuk PhD in Historical Sciences, Senior Researcher, National Defence University of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskiy, Ukraine

Iryna Tymeichuk PhD in Philological Sciences, Associate Professor, National University of Ostroh Academy, Ukraine

Volodymyr Trofymovych Doctor of Political Sciences, Professor, National University of Ostroh Academy, Ukraine

International Members of the Editorial Board

Kanat Yensenov Doctor of Historical Sciences, Associate Professor, Institute of the State History Ministry of Education and Science of Kazakhstan, Republic of Kazakhstan

Avtandil Silagadze Doctor of Economic Sciences, Professor, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia

Zhanna Khamzina Doctor of Law, Professor, Abai Kazakh National Pedagogical University, Republic of Kazakhstan

Arthur Atanesyan Doctor of Political Sciences, Professor, Yerevan State University, Republic of Armenia

Natalia Chaban Doctor of Philosophy, Professor, University of Canterbury, New Zealand

Nagima Kala Doctor of Philosophy, Associate Professor, Gumilyov Eurasian National University, Republic of Kazakhstan

Alima Auanasova Doctor of Historical Sciences, Professor, Institute of State History of the Ministry of Science and Higher Education of the Republic of Kazakhstan, Republic of Kazakhstan

Paul Luif Doctor of Political Science, Lecturer, University of Vienna, Austria

Boyka Stefanova PhD in Political Science, Associate Professor, University of Texas at San Antonio, USA

Olga Bertelsen PhD in History, Associate Professor, Tiffin University, USA

ЗМІСТ/CONTENTS

А. Ісаєв Історичні передумови та розвиток військових союзів у Центральній Азії	8
A. Isaev Historical background and development of military alliances in Central Asia	19
С. Джелілі Нормативне значення принципу невтручання в сучасному міжнародному праві	31
S. Xhelili Normative significance of the principle of non-intervention in contemporary international law	42
В. Юрченко Тарифна дипломатія і санкційна політика адміністрації Д. Трампа: економічний націоналізм як інструмент зовнішньої політики.....	55
V. Yurchenko Tariff diplomacy and sanctions policy of the Trump administration: Economic nationalism as a foreign policy tool	65
В. Цибух, Т. Мелешченко «Кліматична безпека» як нова парадигма глобального управління: розширення мандату чи політична інструменталізація?	77
V. Tsybukh, T. Meleshchenko “Climate security” as a new paradigm of global governance: Mandate expansion or political instrumentalisation?.....	87
Т. Стоян, Н. Жабінець Постколоніальні образи «іншого» в зовнішньополітичній риторичі Франції та Китаю в Африці	98
T. Stoian, N. Zhabinets Postcolonial images of the “other” in French and Chinese foreign policy rhetoric in Africa	107

УДК 355.031
DOI: 10.59214/ua.fa/6.2025.19

Азіс Ісаєв

Докторант

Дипломатична академія Міністерства закордонних справ Киргизької Республіки

720040, бульв. Еркіндик, 36, м. Бішкек, Киргизька Республіка

<https://orcid.org/0009-0005-5823-4277>

Історичні передумови та розвиток військових союзів у Центральній Азії

Анотація. Актуальність цього дослідження полягає в необхідності аналізу історичних передумов, що сформували сучасну систему безпеки та розбіжні оборонні стратегії держав Центральної Азії в умовах геополітичної конкуренції. Метою роботи було простежити та проаналізувати еволюцію форм військової співпраці та політичної організації в Центральній Азії – від доколоніальних кочових держав, таких як Єнісейський каганат, до формування сучасних національних оборонних доктрин після розпаду імперських та радянських систем. У дослідженні було використано історико-інституційний та порівняльно-політичний аналіз. Було виявлено, що військово-політична організація кочових народів мала складну державну структуру з десятковою системою військ та розвинутою ієрархією, тоді як міждержавна співпраця в доколоніальний період, як продемонстрували війни Бухари, Коканда та Хіви, залишалася ситуативною через внутрішні суперечності. Політична фрагментація сприяла російському завоюванню, яке замінило незалежні союзи примусовою інтеграцією в імперську військову структуру, включаючи Туркестанський військовий округ. У радянський період ця модель еволюціонувала, досягнувши свого піку в масовій мобілізації під час Другої світової війни, зміцнивши централізацію та заклавши основи національних військових наративів. Після розпаду Радянського Союзу в 1991 р. країни Центральної Азії почали формувати власні оборонні стратегії, які можна розділити на кілька типів. Киргизстан і Таджикистан поклалися на колективну безпеку через участь в Організації Договору про колективну безпеку (ОДКБ). Казахстан прийняв багатовекторну політику, збалансувавши співпрацю з Росією, Китаєм, Сполученими Штатами Америки та Європейським Союзом, щоб зберегти гнучкість і незалежність у своїй зовнішній політиці. Узбекистан, у свою чергу, дотримувався автономного підходу, прагнучи мінімізувати залежність від зовнішніх союзів і зосередившись на зміцненні власного оборонного потенціалу. Практичне значення дослідження полягає у наданні всебічної історичної основи для глибшого аналізу сучасних геополітичних процесів та викликів суверенітету, з якими стикаються держави регіону

Ключові слова: політичні союзи; протекторат; пострадянський період; торговельні шляхи; улус

Вступ

Актуальність вивчення історичного підґрунтя та розвитку військових альянсів у Центральній Азії, визначеній тут як Казахстан, Киргизстан, Таджикистан, Туркменістан і Узбекистан, зумовлена необхідністю системного розуміння багатовікових моделей політичної та військової консолідації, що сформували унікальну траєкторію розвитку регіону. Таке розуміння дає змогу визначити механізми стабільності та фрагментації союзів, простежити вплив зовнішніх чинників на внутрішню динаміку та пояснити специфіку сучасних інтеграційних процесів, що кореняться в глибокому історичному досвіді. Проблема політичної та військової консолідації в Центральній Азії з X до початку XX ст. була тісно пов'язана з географічним положенням регіону як буферної зони між

великими імперіями. В античні та середньовічні часи Центральна Азія переживала періоди фрагментації та об'єднання під владою кочових імперій, таких як Монгольська імперія Чингіс-хана та держава Тимуридів, де військові альянси ґрунтувалися на племінних союзах і торговельних шляхах Шовкового шляху. Як зазначено U. Tomohiko (2018), до XIX ст. регіон опинився між Російською та Британською імперіями, що призвело до колонізації територій сучасних Казахстану, Узбекистану, Туркменістану, Киргизстану та Таджикистану Росією, а також до часткового контролю Китаю над Сіньцзяном. Наприкінці XX та на початку XXI ст. питання консолідації Центральної Азії визначалося необхідністю збалансувати національний суверенітет з участю в міжнародних союзах в умовах глобальної

Отримано: 10.07.2025, Перевірено: 16.11.2025, Прийнято: 26.12.2025

Suggested Citation:

Isaev, A. (2025). Historical background and development of military alliances in Central Asia. *Foreign Affairs*, 35(6), 19-30. doi: 10.59214/ua.fa/6.2025.19.

*Corresponding author

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

геополітичної конкуренції. Після розпаду Радянського Союзу в 1991 р. створення Організації Договору про колективну безпеку (ОДКБ) та Шанхайської організації співробітництва (ШОС) було мотивоване необхідністю протидії тероризму, сепаратизму та екстремізму, проте обидві структури зіткнулися з внутрішніми суперечностями та зовнішнім тиском. Участь Організації Північноатлантичного договору (НАТО) та Сполучених Штатів Америки (США) після 2001 р., включаючи тимчасове розгортання військових баз, посилила вплив Заходу, але також спровокувала напруженість у відносинах з Росією та Китаєм. За словами J. Miglietta (2024), ослаблення пострадянських структур у 2020-х рр. підкреслило необхідність розробки нових моделей регіональної стабільності, що враховують економічну нестабільність, соціальні конфлікти та зростаючу економічну роль Китаю. F. Bossuyt & B. Desein (2021) представили збірник, в якому систематично проаналізували взаємодію Європейського Союзу (ЄС) і Китаю в Центральній Азії через призму багаторівневого управління, нормативної влади та інфраструктурних програм. Автори продемонстрували, що конкуренція великих держав співіснувала з функціональною взаємодоповнюваністю в таких сферах, як транспорт, енергетика та прикордонна безпека, тоді як діяльність регіональних держав формувала та модифікувала зовнішні ініціативи. Широка емпірична база та порівняльний підхід дослідження підкріпили його аналітичну валідність для прикладних досліджень регіонального порядку та стратегічного планування. N. Namatbekova & K.T. Saliev (2021) дослідили зовнішню політику Киргизстану між Росією та США як практику обмеженого балансування з елементами хеджування, показавши, що інструменти політики були обмежені внутрішніми ресурсами, транзитною залежністю та необхідністю підтримувати режими прикордонної безпеки. M. Stein (2018) простежив розвиток миротворчих підрозділів у Казахстані, Киргизстані та Таджикистані як переривчастий процес «стрибків і пауз», продемонструвавши, що інституціоналізація миротворчості спиралася на зовнішнє навчання, стандарти взаємодії та спорадичні реформи, тоді як кадрові та логістичні обмеження перешкоджали нарощуванню потенціалу.

A.E. Usenov (2024) проаналізував стратегію Киргизстану щодо балансування між Росією та США і дійшов висновку, що історичні та культурні чинники сформували особливий підхід, спрямований на збереження рівноваги та уникнення повної залежності від будь-якого центру влади. B. Hierman (2024) дослідив геополітичні процеси в регіоні як результат суперництва великих держав, що створює дилеми безпеки для держав Центральної Азії. Дослідження показало, що ці держави дотримуються інституційного багатовекторного підходу з метою збереження простору маневру між зовнішніми центрами сили. Це дає змогу підтримувати автономність без розриву вже сформованих каналів співпраці. O. Hunek (2020) дослідив геополітичну конфігурацію Центральної Азії у XXI ст. як функцію співвідношення сил між регіональними та зовнішніми політичними акторами, дійшовши висновку, що міждержавна конкуренція визначала режими альянсів та інституціоналізувала багатовекторність, а траєкторії

альянсів значною мірою зумовлювалися зовнішніми гарантіями безпеки та конкуруючими векторами впливу. L. Derviş (2022) проведено історіографічний огляд турецьких наукових досліджень про єнісейських киргизів, систематизувавши та оцінивши турецьку академічну літературу з цієї теми і зазначивши, що турецька історіографія зробила істотний внесок у вивчення ранньої історії Киргизстану, зберігаючи при цьому методологічні та концептуальні особливості. K. Usseerova *et al.* (2025) дослідили перспективи регіонального розвитку в Центральній Азії, зосередившись на економічних і політичних аспектах, визначивши ключові фактори, що впливають на процеси інтеграції та співпраці, і дійшли висновку, що, незважаючи на виклики, регіон має значний потенціал для поглиблення економічного та політичного співробітництва. Незважаючи на великий обсяг наукових досліджень окремих історичних періодів Центральної Азії, досі бракує комплексних праць, що простежують еволюцію моделей військових союзів у тривалому історичному континуумі – від доколоніальної епохи до пострадянської сучасності. Метою цього дослідження було вивчення та інтерпретація розвитку військової співпраці та політичних структур у Центральній Азії, простежуючи траєкторію від доколоніальних кочових утворень, таких як Єнісейський каганат, до формування сучасних доктрин національної оборони. Для досягнення цієї мети були поставлені такі завдання: дослідити характер і механізми військової співпраці в доколоніальний період, зосередившись на ситуативному характері союзів між ханствами; вивчити перехід від незалежних союзів до примусової інтеграції в рамках Російської імперії та Радянського Союзу; провести порівняльний аналіз оборонних стратегій, прийнятих незалежними державами Центральної Азії після 1991 р. як прямий результат їхнього попереднього історичного досвіду.

Матеріали та методи

Джерельну базу дослідження було сформовано з широкого кола наративних, документальних і історіографічних матеріалів, що охоплюють різні історичні періоди розвитку Центральної Азії. Для реконструкції ранніх державних утворень і аналізу їхньої військово-політичної організації було використано середньовічні перські та китайські хроніки, зокрема географічний трактат V. Minorsky & V.V. Barthold (2015) та династичну хроніку G. Clauson (1969). Ці тексти дали змогу визначити ранні форми дипломатичних і військових альянсів, а також специфічні моделі взаємодії між кочовими та осілими суспільствами. Період монгольського завоювання та подальшої трансформації етнополітичного ландшафту було вивчено на основі праць N. Elias & E.D. Ross (1895) і R. Taylor (1972), що дозволило простежити дезінтеграцію улусних структур і виникнення нових кочових союзів. Формування Казахського ханства було розглянуто за сучасними дослідженнями, зокрема J. Lee (2019), який висвітлив особливості ханського інституту та міждинастичних відносин. Особливе значення було надано ранньомодерним документальним матеріалам. Збірка листів казахських султанів до династії Цін, опублікована J. Noda & T. Onuma (2010), дала змогу реконструювати дипломатичні контакти та оцінити

зовнішні загрози, зокрема з боку Джунгарського ханства. Питання антиколоніального спротиву в першій половині ХХ століття було досліджено за матеріалами про рух басмачів – такими як звіти А. Human *et al.* (1996) і Н.В. Paksoy (1999) – які розкрили внутрішню структуру руху та причини його занепаду. Аналіз сучасного етапу регіональної консолідації спирався як на офіційні документи, так і на аналітичні дослідження. Ключовими матеріалами були R. Weitz (2018), Astana Declaration of the Council of Heads of State of the Shanghai Cooperation Organisation (2024) і J. Heckenthaler (2024), де розглянуто вплив війни Росії проти України на зміну геополітичної динаміки. Національний вимір був представлений Embassy of Uzbekistan (2023), тоді як глобальний погляд забезпечили B.J. Cannon & A. Rossiter (2025), які обґрунтували стратегічну роль Центральної Азії у світовій політиці.

Методологічна база поєднувала кілька підходів. Історичний метод встановив хронологічну послідовність від Киргизького каганату до пострадянської епохи та виявив причинні зв'язки (монгольські завоювання, фрагментація ханств, російська експансія, радянська інтеграція). Порівняльно-історичний метод було застосовано для зіставлення моделей кочового й осілого управління та для аналізу оборонних стратегій сучасних регіональних держав. Системний підхід дав змогу розглядати Центральну Азію як єдиний геополітичний регіон, де зміни окремих акторів (наприклад, піднесення Джунгарського ханства) впливали на баланс сил і спричиняли ситуативні альянси. Критичний аналіз джерел дозволив порівняти китайські, перські, російські та західні тексти, виявити суперечності та підвищити об'єктивність. Генетичний метод простежив витоки етнополітичних спільнот і розвиток чингізидської легітимності, а також показав, як радянська військова спадщина вплинула на формування національних армій після 1991 року. Геополітичний підхід оцінив вплив великих держав (Росії, Китаю, США) та транснаціональних загроз (тероризм, нестабільність в Афганістані). Нарешті, інституціональний аналіз виокремив функції ОДКБ та ШОС та включив національні нормативні акти, зокрема Law of the Republic of Uzbekistan No. LRU-458 (2018) і Constitutional Law of Turkmenistan on Permanent Neutrality of Turkmenistan (1995). Таким чином, поєднання багаторівневої джерельної бази та міждисциплінарних методів забезпечило всебічний аналіз еволюції військово-політичних процесів у Центральній Азії – від середньовічних державних утворень до сучасних інтеграційних форматів.

Результати

Ранньосередньовічні основи (VI-X ст.): Киргизький каганат. Військово-політична історія Центральної Азії – це складний ланцюг подій, який сформував сучасний безпековий ландшафт регіону. Історія народів цього регіону, зокрема казахів, киргизів, узбеків, таджиків і туркменів, простежується від ранніх кочових держав до складних геополітичних взаємодій ХХІ ст. Основи влади в Центральній Азії були закладені в ранніх державних утвореннях і збереглися протягом монгольського міжцарів'я з VI по XV ст. Ця епоха

визначила етнічні, політичні та військові шляхи, які сформували подальший розвиток і сприяли формуванню сучасних узбецьких, казахських та киргизьких спільнот. Історія киргизів як державної етнічної групи почалася з Киргизького каганату, степової імперії, яка досягла свого розквіту в X ст. і панувала в Центральній Азії. Його структура та військова організація були прикладом принципів кочового управління. Каганат був складним військово-адміністративним утворенням, яке перевищувало рівень простого племінного союзу (Minorsky & Barthold, 2015). Політично він включав ієрархію на чолі з верховним правителем, відомим як Аджо, чий титул еволюціонував у загальний тюркський титул кагана і який мав повну політичну, виконавчу та військову владу. Під ним були три високопоставлені чиновники, які мали титул бі, і яких підтримував багаторівневий адміністративний апарат із шести рангів чиновників. Ця система давала змогу управляти великими територіями та етнічно різноманітним населенням. У військовому плані каганат був організований за десятковою системою, типовою для євразійських кочівників, що давало змогу швидко мобілізувати та командувати великими силами. Китайські джерела з династії Тан вказують на загальну військову силу до 100 000 солдатів, розділених на 30 000 важкоозброєних елітних кавалеристів з киргизьких племен і 70 000 легкоозброєних допоміжних кавалеристів з васальних племен, відомих як кишитми (Clouston, 1969). Ця дворівнева структура забезпечувала вражаючу силу і територіальний контроль.

Зброя відображала високий рівень металургійних навичок, а досвід у ковальстві сприяв військовій перевазі. Піднесення каганату супроводжувалося тривалим конфліктом з Уйгурським каганатом, який завершився поразкою останнього в 840 р. н.е. Війна, що тривала близько 20 років, розпочалася в 820 р., коли киргизький правитель Аджо, уклавши союз з карлуками, проголосив себе каганом. Як зазначали D. Satybaldiev *et al.* (2024), вона завершилася захопленням столиці уйгурів Орду-Балік, що ознаменувало період киргизького панування на Монгольському плато. У дипломатичному плані киргизькі правителі взаємодіяли з імперією Тан, утворюючи союзи проти спільних ворогів. Міграція киргизів з їхньої батьківщини на Єнісеї до Тянь-Шаню викликала наукові дискусії. Пік військової могутності на Орхоні в IX ст. не супроводжувався тривалою консолідацією в регіоні, і основне переселення єнісейських киргизів до Тянь-Шаня більшість дослідників відносить до пізнішого періоду (XV-XVI ст.). Історичні та популяційно-генетичні дані, зокрема гаплогрупи Y-хромосоми, вказують на синтез місцевих протокиргизьких груп та єнісейських мігрантів. Структура каганату з його ієрархією, десятковою армією та спеціалізованою зброєю свідчила про розвинений державний апарат, здатний до завоювань та управління багатоетнічною імперією. Незважаючи на перемогу в 840 р., киргизи не змогли утримати контроль над центральними регіонами Монгольського плато і відступили до Саяно-Алтаю, що ілюструє логістичні обмеження периферійних держав (Satybaldiev *et al.*, 2024). Хоча киргизи здобули вирішальну перемогу над уйгурами і вступили в

дипломатичні відносини з імперією Тан, їхній контроль над Монгольським плато був недовгим, а пізніші міграції та динаміка місцевого населення сформували політичний ландшафт регіону.

Монгольське завоювання та формування постмонгольських держав Центральної Азії (XIII-XVIII ст.). Монгольське завоювання XIII ст. стало поворотним моментом в історії Центральної Азії. Воно знищило існуючі держави і змінило етнополітичну карту, інтегрувавши регіон до складу Монгольської імперії. Після смерті Чингіс-хана в 1227 р. Центральна Азія перейшла до Чагатая як Чагатайський улус. Киргизькі племена підкорилися в 1207 р., але неодноразово повставали (1217, 1218, 1273-1280), чинячи опір. Улус був багатоетнічним, з монгольською елітою, яка знала тюркізації та ісламізації (Taylor, 1972). До середини XIV ст. улус розділився: західна осіла частина (Мавераннахр) перейшла під контроль тюркських емірів, що призвело до піднесення Тимура, а східна кочова частина стала Моголістаном, що охоплював сучасний Киргизстан, південно-східний Казахстан та частини Сіньцзяну. Моголістан функціонував як кочова конфедерація з обмеженою владою під керівництвом ханів Чагатай, що перебували під впливом емірів, особливо Дуглатів (Perdue, 2005). Киргизькі племена відігравали опозиційну роль у Моголістані. До XV ст. могольські хани відступили до Східного Туркестану. До 1510-1511 рр. під керівництвом Тагай-бі (Мухаммад-Киргиз) киргизи вигнали моголів з Тянь-Шаню, просуваючись до незалежної державності. Монгольська епоха сприяла формуванню великих етнополітичних груп через структуру улусів, з яких у східному крилі Золотої Орди виникли узбецький і казахський союзи. Після розпаду монгольського улусу Центральна Азія увійшла в епоху ханств з XV по XVIII ст., що характеризувалася конкуренцією за ресурси, торговельні шляхи та домінування, а також протистоянням зовнішнім загрозам, таким як Джунгарське ханство (Perdue, 2005). Політичний поділ тюрксько-монгольських племен Дешт-і-Кіпчака в XV ст. остаточно сформував узбецьку та казахську етнічні групи. Узбецький улус, очолюваний Абулхайром-ханом (1428-1468 рр.), об'єднав кочівників і захопив міста Ургенч і Сиганак. Поразка від ойратів у 1457 р. ослабила його. Невдоволення призвело до міграції Джанібєка і Керєя до Моголістану, де Есен-Буга виділив землі в долинах Чуй і Талас (Elias & Ross, 1895). Ця група, названа «козаками», розширилася після смерті Абулхайра в 1468 р., заснувавши Казахський ханство в 1465 р. Мухаммад Шайбани-хан повів узбеків на південь, завоювавши Мавераннахр (1500-1507 рр.) і захопивши Самарканд, Бухару та Герат у Тимуридів, зміцнивши осіле правління узбеків (Lee, 2019). Початковий поділ був політичним, але призвів до культурної розбіжності, коли узбеки інтегрувалися в міську культуру, а казахи зберегли кочовий спосіб життя. Екологічні відмінності сформували системи. Казахська структура включала три джузи (Ули, Орта, Кіші) як гнучкі військово-адміністративні одиниці. Влада хана з клану Торе була обмежена бі та батиром. Армії склалися з універсальних кавалерійських ополчень, де джузи охороняли напрямки, а батир очолювали війни. Узбецькі ханства були осілими

монархіями з автократичною владою та бюрократією, що поєднували тюрко-монгольські та персько-ісламські традиції. Армії поєднували професійні війська (нукери/сарбази) з племінними ополченнями (кара-чер.) та артилерією, хоча вони відставали в технологічному плані. Принцип Чингізідів, заснований на легітимності влади виключно для нащадків Чингіс-хана, забезпечував правову основу для правління, але спричиняв нестабільність через численних претендентів на престол, що призводило до частих міжусобних конфліктів і політичної фрагментації. Узбецькі ханства стикалися з дилемою залежності від кочової кавалерії в осілих центрах, що ускладнювало модернізацію.

До XVII-XVIII ст. Джунгарське ханство, засноване в 1635 р., стало домінуючою силою в Центральній Азії завдяки політичній централізації та активному використанню вогнепальної зброї. Зростаюча загроза з боку джунгарів сприяла утворенню казахсько-киргизького союзу, який досяг свого піку в битві при Анракаї (1729-1730), що закінчилася поразкою джунгарів і звільненням раніше захоплених територій (Beisembaeva, 2025). За словами J. Lee (2019), використання джунгарами вогнепальної зброї порушило існуючий військовий баланс у регіоні, а також продемонструвало здатність кочових суспільств швидко адаптуватися до нових військових технологій. Результат політичних і військових протистоянь у Центральній Азії значною мірою визначався перебігом Цін-джунгарських воєн. Як підкреслив P.C. Perdue (2005), знищення Джунгарського ханства імперією Цін у 1750-х рр. усунуло попередню загрозу для казахських і киргизьких земель. Однак регіон залишався місцем постійних конфліктів. З XVI по XVIII ст. казахсько-узбецькі війни зосереджувалися головним чином у долині Сирдар'ї – ключовому районі як для транзитної торгівлі, так і для сільського господарства. У цей період регіон був зоною постійних військових конфліктів, що виснажувало людські та матеріальні ресурси, послаблювало обороноздатність і збільшувало вразливість місцевих державних утворень до зовнішніх і внутрішніх загроз. Кочовий уклад казахського суспільства сприяв мобільній війні та тактиці набігів, але погано підходив для управління осілими міськими центрами, що посилювало структурний розрив між степом і містами. Наприкінці XVIII ст. ослаблення центральноазіатських держав стало очевидним у занепаді їхньої політичної та військової сили, спричиненому тривалими внутрішніми конфліктами та виснаженням ресурсів. Тривалі війни з джунгарами підірвали силу казахських і киргизьких племен, внутрішня роздробленість зберігалася, а технологічна відсталість від Російської та Цінської імперій поступово збільшувалася (Noda & Onuma, 2010). Політичний і військовий вакуум в регіоні значно сприяв експансії Російської імперії на степові території, що ознаменувало кінець епохи кочового панування в Центральній Азії.

Російська експансія та підкорення центральноазійських ханств у XIX ст. У XIX ст. геополітичний ландшафт Центральної Азії формувався під впливом складної взаємодії Бухарського емірату, Хіванського ханства та Кокандського ханства (Рис. 1).

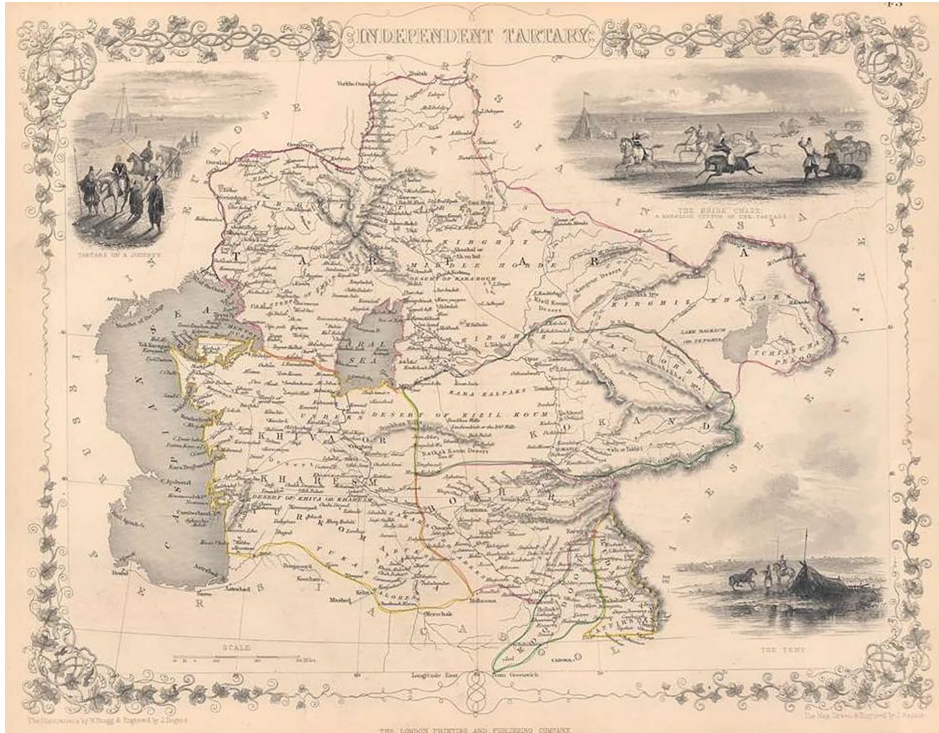

Рисунок 1. Карта Центральної Азії в середині XVIII ст.

Джерело: R.M. Martin & J.F. Tallis (1851)

Ці держави, що характеризувалися багатоетнічним складом населення та опорою на племінні структури, перебували у стані постійного суперництва, що зумовлювало ситуативний і короткостроковий характер їхнього військового співробітництва. Військова організація ханств відображала особливості їхніх соціально-політичних структур. Збройні сили переважно склалися з нерегулярного ополчення, званого кара-черіками, яких скликали у воєнний час. Із посиленням центральної влади та загостренням внутрішніх конфліктів здійснювалися спроби сформувати постійні армії. У Бухарі ядро війська становили нукери еміра та знаті з ієрархією від сержантів до полковників. За правління Насрулли (1827-1860 рр.) було створено регулярну піхоту й артилерію з казармами сарбохона. У Коканді Алім-хан сформував армію з гірських народів, до складу якої входили кавалерія, артилерія та піхота. Хіва покладалася на туркменську кавалерію, що створювало як військову силу, так і внутрішню нестабільність. Реформи в ханствах були ініційовані не у відповідь на загрозу з боку Російської імперії, а з метою зміцнення їхніх владних структур і проведення військових кампаній за контроль над Ташкентом, Ходжентом і Ура-Тубе (Khalikova & Xoliqova, 2020). Такий підхід обмежував стратегічне передбачення в умовах зростаючої російської експансії. У Кокандсько-Бухарській війні 1840-х рр. Бухара уклала союз із казахами Кенесари Касимова, чий 4 000 воїнів, включаючи сили Жанқожі Нурмухамедова, захопили фортеці Сузах, Сауран і Жулак, послабивши Коканд на двох фронтах. Союз розпався через розбіжності в цілях: Кенесари прагнув повернути казахські землі, Насрулла – досягти гегемонії, а Жанқожа боровся проти Хиви. Це демонструє,

що тимчасові альянси в Центральній Азії XIX ст. загострювали внутрішні конфлікти, поглиблюючи регіональну фрагментацію (Morrison, 2020).

Як зазначено А. Morrison (2020), внутрішня роз'єднаність ханств сприяла успіху експансії Російської імперії на південь. Російська експансія не була єдиною, заздалегідь спланованою кампанією, а формувалася через послідовні дії, ініційовані головним чином місцевими військовими командирами, які прагнули зміцнити безпеку кордонів і підвищити імперський престиж. Експансія відбувалася поетапно, з послідовним поділом територій ханств. Захоплення Кокандської фортеці Ак-Мечет у 1853 р. загоном під командуванням генерала Перовського виявило вразливість оборонної системи Сирдар'ї. Ключовою подією стало захоплення Ташкента в 1865 р. генералом Черняєвим. Ташкент, ключовий торговий і стратегічний центр, став фактором, що розділив Бухару і Коканд. У критичний момент, після смерті кокандського військового лідера Алімкула, населення Ташкента звернулося за підтримкою до еміра Бухари, але його втручання було несвочасним і неефективним, що виявило відсутність скоординованої системи оборони. Замість того, щоб визнати просування Російської імперії спільною загрозою, правителі ханств розглядали кожну військову поразку як локальну проблему сусідньої держави, бачачи в ній можливість зміцнити власний вплив. Вступ Бухари в конфлікт закінчився поразкою в битві при Ірджарі в 1866 р., після чого російські війська без значного опору окупували Ходжент і Джизак, ізолювавши Ферганську долину. Завоювання Центральної Азії було не тільки військовим, а й політичним тріумфом Росії, яка використовувала існуючі суперечності, по черзі

перемагаючи своїх супротивників. Після військової поразки Кокандського ханства та перетворення Бухари і Хіви на протекторати відповідно у 1868 і 1873 рр., характер військової співпраці в регіоні кардинально змінився. Вона перестала бути добровільною і стала обов'язковою. У столицях ханств були створені російські політичні агентства, які контролювали всі військові справи. У цій новій реальності армії Бухари та Хіви були перепрофільовані в допоміжні сили Російської імператорської армії (Morrison, 2020). Знання місцевості, мови та звичаїв стало необхідним у кампаніях з «умиротворення» регіону, особливо у війнах проти туркменських племен. Колишні супротивники брали участь у співпраці під імперським керівництвом, щоб придушити опір сусідніх груп. Система протекторату виявилася ефективним і економічним механізмом імперського контролю, в якому замість прямого контролю над великими територіями використовувалися місцеві військово-адміністративні структури, що мінімізувало втрати і витрати метрополії, створюючи ілюзію часткової автономії для місцевих еліт. Примусова «співпраця» служила інструментом консолідації імперської влади, спрямовуючи військовий потенціал підлеглих територій проти недисциплінованих груп.

Включення Центральної Азії до імперської та радянської військових систем. На початку ХХ ст., після падіння царського режиму і встановлення більшовицької влади, в Центральній Азії виник рух басмаків, який представляв собою спробу сформувати антиколоніальну коаліцію (Khalid, 2015). Рух об'єднав

різні соціальні групи, включаючи колишніх чиновників ханств, племінних вождів, духовенство та селян, під ідеологічними принципами ісламу та пантюркізму. Однак ефективність руху була підірвана внутрішніми факторами, типовими для ханств ХІХ ст., такими як відсутність єдиної структури командування, конкуренція між лідерами та глибокі регіональні та племінні розбіжності, що заважали створенню єдиного фронту опору (Human *et al.*, 1996). Придушення басмацького руху ознаменувало кінець епохи незалежної військової співпраці в регіоні та перехід до повної інтеграції місцевих сил у структури радянської військової системи, що унеможливило збереження автономних організаційних форм (Paksoy, 1999). Туркестанський військовий округ, створений за часів царської Росії, став ключовим інструментом радянського контролю в Центральній Азії. Під час Другої світової війни мільйони жителів центральноазіатських республік були мобілізовані до Червоної армії, утворивши національні військові підрозділи, які діяли як елементи централізованої системи, а не як незалежні союзники (Таблиця. 1). Прикладом цього є 316-та стрілецька дивізія, пізніше перейменована на 8-му гвардійську Панфіловську дивізію, сформована в Алма-Аті та Фрунзе з казахів і киргизів. Цей процес відображає еволюцію від фрагментованих альянсів ханств і невдалих спроб об'єднаного спротиву до повної інтеграції в імперську військову структуру, що позначило втрату суверенної військової суб'єктності та самостійного військового співробітництва в регіоні.

Таблиця 1. Кількість мобілізованих громадян з Центральної Азії під час Другої світової війни

Радянська республіка	Орієнтовна чисельність населення (близько 1941 р.)	Кількість мобілізованих рекрутів	Орієнтовні військові втрати	% мобілізованого населення	Ключові національні формування
Узбецька РСР	~6,5 млн	~1 400 000	~330 000-550 000	~21,5	89-та, 95-та окремі стрілецькі бригади
Казахська РСР	~6,1 млн	~1 200 000	~400 000-600 000	~19,7	100-та, 101-ша, 102-га, 151-ша бригади; 105-та, 106-та кавалерійські дивізії
Киргизька РСР	~1,5 млн	~365 000	~90 000-100 000	~24,3	107-ма, 108-ма, 109-та кавалерійські дивізії
Таджицька РСР	~1,5 млн	~300 000	~60 000-90 000	~20	17-та гвардійська, 104-та кавалерійські дивізії; 98-ма, 99-та бригади
Туркменська РСР	~1,3 млн	~300 000	~70 000-85 000	~23,1	68-ма, 72-га гірськострілецькі дивізії; 97-ма, 98-ма кавалерійські дивізії

Примітка: РСР – Радянська Соціалістична Республіка

Джерело: складено автором на основі V. Davis (2023)

Військові альянси в радянський період були унікальним явищем, що принципово відрізнялося від класичних союзів між суверенними державами. Для центральноазійських республік, таких як Казахстан, Узбекистан і Таджикистан, «союз» означав не добровільне партнерство, а повну й безумовну інтеграцію в єдину централізовану військово-політичну систему, керовану з Москви, що однаково застосовувалося до всіх республік регіону, включно з Киргизстаном і Туркменістаном. Остання, однак, дотримувалася нейтральної позиції відповідно до Constitutional Law of Turkmenistan on Permanent Neutrality of

Turkmenistan (1995). Ця система, побудована на основі Червоної, а згодом Радянської армії, використовувала військові округи як основні інструменти контролю та мобілізації. Аналіз цього періоду показує, як республіки, позбавлені власної військової суб'єктності, стали стратегічним ресурсом і невід'ємною частиною глобальної військової машини Радянського Союзу, залишивши глибоку й суперечливу спадщину, що визначила їхню оборонну політику після 1991 р. Основним інструментом військової інтеграції та контролю в регіоні був Туркестанський військовий округ (ТуркВО), а пізніше, через погіршення радянсько-китайських

відносин, Центральнаазійський військовий округ, який був відокремлений від ТуркВО в 1969 р. (Klein, 2019). Ці округи були не просто військовими угрупованнями, а комплексними військово-адміністративними структурами, які об'єднували доктрину, системи підготовки персоналу, логістику та озброєння в усій Центральній Азії. Офіцерський корпус формувалася і навчався за єдиними радянськими стандартами, створюючи спільну військову культуру і світогляд серед представників різних національностей. Всього в регіоні було сформовано 37 національних дивізій і 27 окремих бригад. Цей крок, продиктований гострою військовою необхідністю восени 1941 р. і санкціонований постановою Державного комітету оборони, мав значні демографічні та соціально-політичні наслідки. З одного боку, це забезпечувало масову мобілізацію людських ресурсів, а з іншого – створення таких підрозділів, як 316-та стрілецька дивізія (пізніше 8-ма гвардійська дивізія), заклало основу для повоєнних національних історичних наративів. Дивізія мала багатонаціональний склад, а її 1077-й стрілецький полк був укомплектований переважно у Фрунзе (Киргизька РСР), згодом поповнений здебільшого призовниками казахської та киргизької національності, частка яких досягала 75-80 % особового складу. Епізод бою під Москвою, канонізований радянською військовою пресою, став важливим символом внеску народів Центральної Азії в спільну перемогу й залишається елементом національної історичної свідомості в Казахстані та Киргизстані (Davis, 2023). Внесок Киргизької РСР також включав створення трьох національних кавалерійських дивізій (107-ї, 108-ї та 109-ї) наприкінці 1941 р. Інші підрозділи, сформовані в республіці, такі як 385-та стрілецька дивізія, 40-ва та 153-тя окремі стрілецькі бригади, також активно брали участь у бойових діях. Внесок Казахстану включав створення 100-ї та 101-ї стрілецьких бригад, а також 106-ї національної кавалерійської дивізії. Проте служба для солдатів із Центральної Азії була пов'язана зі значними труднощами. Системні проблеми, такі як мовні бар'єри, недостатня бойова підготовка та, у деяких випадках, упереджене ставлення з боку командного складу, об'єктивно призводили до більших втрат серед солдатів з регіону.

У післявоєнні роки та в період холодної війни військова система Центральної Азії функціонувала централізовано. Війна в Афганістані (1979-1989 рр.) стала ключовим моментом: Туркестанський військовий округ використовувався як основний центр управління та забезпечення 40-ї армії. Спочатку солдатів із центральноазійських республік (узбеків, таджиків, туркменів) направляли до бойових підрозділів, виходячи з припущення, що їхня етнічна, культурна та мовна близькість до афганців полегшить виконання завдань. Однак очікування не виправдалися, оскільки солдати часто вступали в контакт із місцевим населенням, виявляли симпатію та в окремих випадках браталися або дезертирували, що викликало занепокоєння командування. Тому на початку 1980 р. більшість солдатів із Центральної Азії у бойових частинах було замінено слов'янськими військовослужбовцями, переважно з центральних регіонів Радянського Союзу (Miglietta, 2024). Проте республіки продовжували

відігравати ключову роль у війні. У таких містах, як Чирчик (Узбецька РСР) і Капчагай (Казахська РСР), були сформовані підрозділи спеціального призначення для ведення «караванної війни» в рамках операції «Завіса», спрямованої на перехоплення шляхів постачання для моджахедів з Пакистану та Ірану. Афганська війна дала значний бойовий досвід поколінню офіцерів з Центральної Азії, але також викрила обмеження та вразливість радянської військової системи в асиметричному конфлікті. Таким чином, радянський період залишив після себе подвійну спадщину. З одного боку, він створив глибоко інтегрований військовий простір, уніфіковану інфраструктуру та стандартизовану систему підготовки персоналу, що призвело до сильної залежності новостворених держав від Росії після 1991 р. З іншого боку, досвід Другої світової війни та формування національних підрозділів сприяли появі національної військової ідентичності, яка згодом стала основою для створення власних армій. Ця суперечність проявилася в різних оборонних стратегіях, прийнятих країнами регіону (Klein, 2019).

Оборонні стратегії, сформовані в центральноазійських державах після 1991 р., були прямим наслідком загальної радянської спадщини та унікальних викликів, з якими стикалася кожна республіка. Розпад СРСР залишив новостворені незалежні країни лише з фрагментами єдиної військової інфраструктури, зокрема частинами Туркестанського військового округу, чий командні центри та логістична інфраструктура були орієнтовані на вирішення завдань у масштабах всього Союзу, а не на забезпечення суверенної оборони (Mahmud & Hossain, 2025). Це призвело до поширення військової слабкості, нестачі сучасного озброєння та гострого дефіциту персоналу, оскільки значна частина досвідченого офіцерського корпусу вирішила продовжити службу в Збройних силах Росії. За таких умов кожна держава мала розробити власну модель виживання, що призвело до формування радикально різних підходів до забезпечення національної безпеки (Ozdilek, 2025). Для Киргизької Республіки, що характеризується складним гірським рельєфом, обмеженими економічними ресурсами та вразливими південними кордонами у Ферганській долині, ОДКБ відіграла центральну роль у формуванні національної оборонної політики, як підкреслили Z. Arupov & T. Umirbekov (2025). Каталізатором, який остаточно визначив цей стратегічний вибір, стали події в Баткені в 1999-2000 рр., коли вторгнення Ісламського руху Узбекистану продемонструвало нездатність національних сил самостійно нейтралізувати такі масштабні загрози (Stein, 2018). Подальше поглиблення інтеграції в рамках ОДКБ проявилася у розміщенні російської авіабази в Канті, регулярній участі в спільних навчаннях, таких як «Рубіж», та отриманні матеріально-технічної допомоги, що частково компенсувало брак власних ресурсів (Gelfgat, 2014). Таджикистан, поява якого як незалежної держави була затьмарена громадянською війною 1992-1997 рр., пішов ще глибшим шляхом залежності від зовнішніх гарантій безпеки. Конфлікт призвів до повного розпаду національних збройних сил і державних інститутів, що зробило російське військо втручання вирішальним фактором для

иживання правлячого режиму. В результаті російська 201-а військова база, що успадкувала інфраструктуру радянської 201-ї мотострілецької дивізії, стала не тільки елементом союзних відносин, а й фактичним гарантом стабільності та суверенітету Таджикистану (Davidzon, 2022). Таким чином, оборонна стратегія Душанбе формувалася під впливом екзистенційних загроз, пов'язаних із внутрішньою нестабільністю та близькістю до Афганістану, що призвело до свідомої передачі значної частини військового суверенітету Росії в обмін на безпеку. Казахстан, що мав значно більші економічні ресурси та стабільнішу внутрішньополітичну ситуацію, обрав принципово іншу стратегію, відому як «багатовекторність». Ця доктрина передбачала побудову збалансованих відносин з усіма ключовими світовими центрами влади – Росією, Китаєм та Заходом. У військовій сфері це проявилось в одночасній участі в ОДКБ, що забезпечило стратегічне партнерство з Росією, та активній співпраці з НАТО в рамках програми «Партнерство заради миру», підписаної в 1994 р. (U.S. Assistance to..., 2001). Ця взаємодія з Північноатлантичним альянсом була спрямована на поліпшення оперативної сумісності, реформування оборонного сектора та підготовку

миротворчих контингентів відповідно до західних стандартів, що дозволило Астані не тільки зміцнити власну армію, але й диверсифікувати свої партнерські відносини в галузі безпеки, уникнувши повної залежності від одного союзника (Bossuyt & Dessein, 2021). Узбекистан, у свою чергу, прагнув стратегічної автономії та регіонального лідерства. Успадкувавши найпотужніше військове угруповання Туркестанського військового округу, Ташкент спочатку прагнув реалізувати незалежну оборонну політику. Кульмінацією цього курсу стало вихід Узбекистану з ОДКБ у 2012 р. та подальше прийняття в 2018 р. Доктрини оборони, яка юридично закріпила статус країни як незалежної, заборонила іноземні військові бази на її території та участь у військових операціях за кордоном (Embassy of Uzbekistan, 2023). Доктрина була підкріплена амбітною програмою модернізації збройних сил і розвитку власного оборонно-промислового комплексу, включаючи виробництво броньованих машин і безпілотних літальних апаратів. Таким чином, Узбекистан зробив ставку не на колективну безпеку чи баланс сил, а на створення самодостатньої військової машини, здатної утвердитися як незалежний центр сили в регіоні (Таблиця 2).

Таблиця 2. Порівняльний аналіз оборонних стратегій країн Центральної Азії

Держава	Назва стратегії	Ключові фактори	Основний підхід	Відносини із зовнішніми державами
Киргизстан	Опора на колективну безпеку	Обмежені ресурси, складний рельєф, вразливі південні кордони (події в Баткені 1999-2000 рр.)	Глибока інтеграція в ОДКБ для компенсації відсутності власних сил	Російська авіабаза в Канті, участь у спільних навчаннях, військово-технічна допомога
Таджикистан	Залежність від зовнішніх гарантій безпеки	Руйнівна громадянська війна (1992-1997 рр.), розпад державних інститутів, загроза з боку Афганістану	Делегування суверенітету в галузі безпеки Росії в обмін на стабільність	Ключова роль російської 201-ї військової бази як гаранта стабільності та суверенітету
Казахстан	Багатовекторна політика	Значні економічні ресурси, стабільна внутрішньополітична ситуація	Збалансовані відносини з ключовими центрами влади (Росія, Китай, Захід)	Одночасна участь в ОДКБ та співпраця з НАТО в рамках «Партнерства заради миру»
Узбекистан	Стратегічна автономія та регіональне лідерство	Успадкована потужна військова група з Туркестанського військового округу, прагнення до лідерства в регіоні	Створення самодостатніх збройних сил та розвиток власного оборонно-промислового комплексу	Вихід з ОДКБ (2012 р.), статус юридично нейтральної країни, заборона на розміщення іноземних військових баз

Джерело: складено автором на основі F. Bossuyt & B. Dessein (2021), I. Davidzon (2022), S.E. Ozdilek (2025), K.U. Mahmud & M.S. Hossain (2025)

Система безпеки в Центральній Азії у XXI ст. являє собою багаторівневу структуру, сформовану регіональними загрозами та інтересами світових держав. Ця структура не може бути зведена до єдиної системи альянсів, оскільки вона включає кілька організацій з різними функціональними ролями, доповненими національними стратегіями та альтернативними механізмами співпраці (Cannon & Rossiter, 2025). В умовах геополітичної нестабільності, спричиненої транскордонним тероризмом, етнічними конфліктами та конкуренцією за ресурси, ця структура відображає баланс між колективним та індивідуальним підходами до забезпечення стабільності. Основними компонентами регіональної системи безпеки є дві ключові організації: ОДКБ та ШОС. ОДКБ, до складу якої входять

Казахстан, Киргизстан та Таджикистан, функціонує як військово-політичний союз. Цілі, визначені в статуті організації, зосереджені на колективній обороні суверенітету та територіальній цілісності від зовнішньої агресії, з перевагою політичних методів вирішення конфліктів. Практична діяльність організації забезпечується регулярними військовими навчаннями, такими як «Незламне братство» та «Рубіж», спрямованими на поліпшення координації колективних сил, відпрацювання спільних сценаріїв та інтеграцію військового потенціалу в єдину систему (Weitz, 2018). ШОС, до якої входять усі держави Центральної Азії, крім Туркменістану, не класифікується як військовий союз у традиційному розумінні. Її повноваження в галузі безпеки зосереджені на спільних зусиллях з

протидії тероризму, сепаратизму та екстремізму, з акцентом на превентивних заходах та координації зусиль. Центральним механізмом ШОС є Регіональна антитерористична структура, що базується в Ташкенті, яка координує діяльність спеціальних служб та правоохоронних органів держав-членів, включаючи обмін інформацією, спільні розслідування та розробку єдиних підходів до моніторингу загроз. Військове співробітництво в рамках ШОС здійснюється через регулярні антитерористичні навчання «Миротворча місія», спрямовані на відпрацювання спільних операцій проти терористичних загроз, тим самим підвищуючи взаємодію збройних сил та обмінюючись досвідом в асиметричних конфліктах (Astana Declaration of..., 2024). Загалом ОДКБ і ШОС відіграють взаємодоповнюючі ролі: перша забезпечує механізми колективної оборони та прямого втручання, а друга зосереджується на превентивних заходах проти нетрадиційних загроз та зміцненні регіонального співробітництва. Важливим аспектом регіональної системи безпеки є національні стратегії центральноазіатських держав, що відображають їх геополітичне становище та історичний контекст. Казахстан проводить багатовекторну зовнішню політику, беручи участь як в ОДКБ, так і в ШОС, а також співпрацюючи з НАТО в рамках програми «Партнерство заради миру», започаткованої в 1994 р., що дозволяє інтегрувати міжнародні стандарти в національну систему оборони та розширює доступ до ресурсів. Узбекистан, який двічі виходив з ОДКБ, закріпив свій статус неприєднання в Доктрині оборони 2018 р., виключаючи участь у військово-політичних союзах і розміщення іноземних військових баз, з акцентом на диверсифікацію партнерських відносин. У цьому контексті розвивається двостороннє військово-співробітництво з різними країнами, включаючи обмін технологіями, спільні навчання та постачання озброєння, спрямовані на зміцнення національного оборонного потенціалу (Embassy of Uzbekistan, 2023). З 2020-х рр. зростає роль Організації тюркських держав, яка розвиває співпрацю в галузі оборони та безпеки через спільні ініціативи, включаючи координацію прикордонного контролю та обмін даними, що потенційно сприяє формуванню додаткового механізму регіональної інтеграції на основі культурних та етнічних зв'язків. Поєднання цих факторів створює середовище, в якому держави Центральної Азії прагнуть зберегти автономію шляхом балансування між різними центрами впливу, щоб мінімізувати ризики та оптимізувати вигоду від взаємодії. У контексті глобальних змін, таких як зростання впливу Китаю через ініціативу «Один пояс, один шлях» та ескалація напруженості в Афганістані після виведення військ НАТО у 2021 р., архітектура безпеки регіону еволюціонує в бік більшої гнучкості та багаторівневості (Heckenthaler, 2024). Це проявляється в розширенні двосторонніх угод, таких як військово-технічне співробітництво між Казахстаном і Туреччиною, та активізації ШОС як платформи для координації відповідей на нові загрози, включаючи кібербезпеку та кліматичні ризики, що впливають на водні ресурси. Аналіз показав, що, незважаючи на історичну залежність від Росії, країни регіону все

більше орієнтуються на диверсифіковані партнерства, що відображає перехід від пострадянської інерції до незалежних геостратегічних позицій.

Обговорення

Критичний аналіз представлених результатів показав, що військово-політична історія народів Центральної Азії являє собою цикл, в якому внутрішня роздробленість і нездатність утворити стабільні, довгострокові союзи послідовно приводили до втрати суверенітету перед зовнішніми загрозами. Починаючи з міжусобних воєн між ханствами, які виснажували ресурси та гальмували технологічну модернізацію, і закінчуючи ситуативними, нетривалими союзами в XIX ст. проти Російської імперії, еліти регіону постійно демонстрували нездатність подолати місцеві амбіції заради спільної стратегічної мети. Значення цієї історичної закономірності полягає в тому, що вона доводить: підкорення Центральної Азії було не просто результатом військової переваги зовнішніх імперій (Цін, а пізніше Російської імперії), а логічним наслідком хронічної політичної дезінтеграції. У проведеному дослідженні представлено результати аналізу макроісторичної траєкторії військово-політичної фрагментації в Центральній Азії, тоді як робота Р. Annick (2022) досліджувала киргизько-таджицький прикордонний спір. Основним результатом цього дослідження був висновок, що історична нездатність формувати альянси призвела до втрати суверенітету регіону на користь зовнішніх сил. У свою чергу, ключовим висновком Р. Annick було те, що сучасний прикордонний конфлікт є прямим наслідком цієї імперської спадщини, зокрема довільно проведених радянських кордонів. Відмінність результатів двох досліджень полягає у рівні узагальнення. Це дослідження сформулювало загальну історичну закономірність для всього регіону, тоді як робота Р. Annick дійшла конкретного висновку щодо кореневих причин локального конфлікту. Попри різні масштаби, висновки автора цього дослідження слугують підтвердженням отриманих результатів. Було показано, як загальна історична закономірність проявляється в сучасній міждержавній ворожнечі, підсилюючи тезу про руйнівний вплив імперського минулого. Аналіз сучасної геополітичної ситуації в Центральній Азії, представлений у роботі J. Engvall (2023), виявив активний процес диверсифікації зовнішньополітичних зв'язків і прагнення країн регіону до стратегічної автономії. У межах цього підходу було зафіксовано послаблення традиційної російської гегемонії та посилення ролей інших глобальних і регіональних акторів, таких як Китай та ЄС, що дає можливість центральноазійським країнам проводити більш незалежну зовнішню політику. Такий підхід контрастує з історичними дослідженнями, що зосереджуються на довгострокових чинниках, які визначили політичну траєкторію регіону. З історичної точки зору було продемонстровано, як багатовікова внутрішня фрагментація та нездатність формувати стійкі альянси послідовно призводили до втрати суверенітету та глибокої залежності від зовнішніх імперій – передусім Російської та Цінської. У результаті була виокремлена стійка модель, що визначала

підпорядковане становище регіону. Порівняння цих двох аналітичних фокусів показало, що вони не взаємовиключні, а радше взаємодоповнювальні. Висновки щодо сучасного прагнення до диверсифікації можуть бути зрозумілі як пряма реакція сучасних політичних еліт на історичні вразливості, спричинені фрагментацією. Аналіз довгострокових моделей залежності забезпечує необхідний контекст для розуміння масштабу та значення сучасних геополітичних зрушень, підкреслюючи, що спостережувані процеси є спробами подолати глибоко вкорінену історичну спадщину. К. Baizakova (2025) провела аналіз багатовимірних взаємодій між ЄС і державами Центральної Азії, зосередившись на взаємних сприйняттях, спільних інтересах та практичних аспектах співпраці у сферах безпеки, економіки та громадянського суспільства. На відміну від цього, представлено тут дослідження зосереджувалося на військово-політичній історії народів Центральної Азії, простежуючи їхню еволюцію від ранніх кочових імперій через монгольські завоювання, російську експансію та радянську інтеграцію до оборонних стратегій після 1991 р. Такий історичний підхід виявив моделі вимушених альянсів, спротиву та подальшої залежності від зовнішніх сил, як-от роль ОДКБ для Киргизстану й Таджикистану, що сформувало сучасні підходи до безпеки. Відмінності у результатах зумовлені різним фокусом досліджень. К. Baizakova аналізувала сучасні двосторонні та багатосторонні практики, тоді як це дослідження наголошувало на довготривалій внутрішній фрагментації та інтеграціях, що вплинули на сприйнятливості країн регіону до ініціатив ЄС. Загалом історична спадщина військового підпорядкування та адаптації пояснила асиметрії у взаємних сприйняттях та інтересах, зафіксованих у роботі К. Baizakova (де країни Центральної Азії розглядали ЄС як партнера для диверсифікації, а не як основного гаранта безпеки).

А. Накобуян (2025) проаналізовано вплив воєнних конфліктів на пострадянські альянси, зосередившись на ролі таких конфліктів у зміцненні або послабленні регіональних об'єднань, зокрема ОДКБ, у Центральній Азії. Це дослідження підкреслило значення локальних зіткнень, таких як баткенські події 1999-2000 р., у формуванні залежності Киргизстану й Таджикистану від зовнішньої військової підтримки, а також зазначило обмежену координацію всередині альянсів через внутрішні суперечності. На противагу цьому представлено тут дослідження охопило багатовікову військово-політичну історію Центральної Азії, простежуючи її еволюцію від Киргизького каганату до радянської інтеграції та пострадянських оборонних стратегій, зосереджуючись на впливі історичної фрагментації на сучасні альянси. Відмінності в результатах зумовлені різним масштабом аналізу: А. Накобуян зосереджено увагу на сучасних конфліктах і їхньому прямому впливі на альянси, тоді як це дослідження виявило довготривалі історичні чинники, такі як монгольські завоювання та російська експансія, які сформували схильність регіону до фрагментації та зовнішньої залежності. Таким чином, історичний контекст, розкритий у цьому дослідженні, доповнює висновки А. Накобуян,

підкреслюючи, як тривалі історичні тенденції визначили реакції країн Центральної Азії на воєнні конфлікти та їхні союзницькі зобов'язання. R. Pomfret (2025) проаналізовано геополітичне положення Центральної Азії, розглядаючи регіон як простір конкуренції між сусідніми країнами, Китаєм та ЄС за торговельні й стратегічні інтереси. Це дослідження наголосило на ролі економічних і політичних чинників, включно із залежністю від ОДКБ та китайських ініціатив на кшталт проекту «Один пояс, один шлях», у формуванні зовнішньої політики країн регіону. Натомість представлено тут дослідження охоплювало військово-політичну історію Центральної Азії від VI ст. до пострадянського періоду, зосереджуючись на впливі історичних процесів, таких як монгольські завоювання, російська експансія та радянська інтеграція, на формування сучасних оборонних стратегій. Відмінності в результатах впливають із різного фокусу: автор розглянутого дослідження концентрувався на сучасній геополітичній та економічній динаміці, тоді як у цьому дослідженні було виявлено історичні корені, що пояснюють схильність регіону до фрагментації та зовнішньої залежності. Наприклад, історична децентралізація киргизьких і казахських племен, описана у цьому дослідженні, пояснювала їхню залежність від ОДКБ, що корелює з аналізом R. Pomfret щодо російського впливу. У дослідженні V. Wallace & A. Rodriguez (2024) було встановлено, що криза в Киргизстані була спричинена поєднанням внутрішньополітичної нестабільності, економічної слабкості та зовнішньої геополітичної конкуренції. Висновки підкреслили вразливість державних інституцій, що посилювало вплив зовнішніх сил. Представлено тут дослідження виявило стійку історичну модель Центральної Азії, що характеризувалася політичною фрагментацією та обмеженою здатністю формувати стабільні альянси, які призводили до втрати суверенітету та залежності від зовнішніх імперій. Відмінності результатів полягають у масштабі й часових рамках: V. Wallace & A. Rodriguez проаналізували сучасні кризові фактори на національному рівні, зосередившись на поточних політичних акторах, тоді як це дослідження розкрило довготривалі структурні причини вразливості регіону. Історичний аналіз доповнює висновки V. Wallace & A. Rodriguez, показуючи, що сучасна геополітична вразливість Киргизстану є проявом багатовікової структурної слабкості. Військово-політична історія Центральної Азії демонструє стійку закономірність: внутрішня фрагментація та нездатність еліт формувати довготривалі альянси стали основною причиною втрати суверенітету. Підпорядкування регіону зовнішнім імперіям було не лише наслідком їхньої військової переваги, а й логічним результатом політичної дезінтеграції. Ця глибоко вкорінена історична спадщина залежності та фрагментації безпосередньо впливає на сучасні процеси, пояснюючи причини локальних прикордонних конфліктів, що є наслідком імперського минулого, а також сучасне прагнення країн регіону до диверсифікації зовнішньої політики й зміцнення автономії як свідомої спроби подолати історичну вразливість. Вона визначає особливості взаємодії з глобальними

акторами, коли зовнішні партнери розглядаються як інструменти балансування, а не як основні гаранті безпеки. Сучасні кризи та політична нестабільність в окремих країнах також є конкретними проявами цієї давньої структурної слабкості.

Висновки

У дослідженні представлено комплексний діахронний аналіз військово-політичної історії Центральної Азії, простежено еволюцію державності, військової організації та міждержавних взаємодій від раних кочових імперій до сучасних оборонних доктрин ХХІ ст. Показано, що розвиток регіону мав циклічний характер: періоди консолідації та формування складних державних структур послідовно змінювалися фазами глибокої політичної фрагментації. Було встановлено, що Киргизський каганат (ІХ-Х ст.) являв собою розвинене державне утворення з чіткою військово-адміністративною ієрархією та здатністю управляти багатоетнічним населенням. Монгольська епоха стала переломним моментом, уніфікувавши військові практики через систему улусів і принцип чингізидської легітимності, а також заклавши підґрунтя для формування нових етнополітичних спільнот – узбеків і казахів. Розділення цих етносів у ХV ст., що спершу мало політичний характер, згодом було закріплене економічними та культурними відмінностями, що спричинило тривалу дивергенцію їхніх військово-стратегічних моделей. Аналіз ХІХ ст. показав, що реформи Кокандського, Бухарського та Хівинського ханств були переважно спрямовані на внутрішню політику й не змогли протидіяти експансії Російської імперії. Це засвідчило систематичне недооцінювання

зовнішніх загроз. Подальше російське завоювання та радянська інтеграція завершили процес втрати військової суб'єктності регіону, перетворивши його населення на мобілізаційний ресурс централізованої імперської системи. Радянська спадщина виявилася подвійною: з одного боку, вона сприяла формуванню національних військових кадрів, а з іншого – закріпила технологічну та доктринальну залежність від Москви, що визначило динаміку розвитку оборонних систем після 1991 р. Баткенські події (1999-2000 рр.) показали неспроможність Киргизстану самостійно протидіяти нерегулярним загрозам і прискорили інтеграцію країни до ОДК, підтверджуючи залежність регіону від механізмів колективної безпеки. Сучасна система безпеки Центральної Азії формується як багаторівнева структура, що поєднує ОДКБ і ШОС, національні стратегії та альтернативні платформи. Цей перехід від пострадянської інерції до диверсифікованих партнерств відображає прагнення регіону до більшої автономії та адаптації до мінливого геополітичного середовища. Майбутні дослідження можуть бути спрямовані на вивчення впливу цифровізації та нових військових технологій на оборонні стратегії країн регіону.

Подяки

Немає.

Фінансування

Немає.

Конфлікт інтересів

Немає.

UDC: 355.031
DOI: 10.59214/ua.fa/6.2025.19

Azis Isaev*

Doctoral Student

Diplomatic Academy of the Ministry of Foreign Affairs of the Kyrgyz Republic

720040, 36 Erkindik Blvd., Bishkek, Kyrgyz Republic

<https://orcid.org/0009-0005-5823-4277>

Historical background and development of military alliances in Central Asia

Abstract. The relevance of this study lies in the necessity of analysing the historical premises shaping the modern security system and the divergent defence strategies of Central Asian states amid geopolitical rivalry. The aim of the work was to trace and analyse the evolution of forms of military cooperation and political organisation in Central Asia – from pre-colonial nomadic state formations such as the Yenisei Khaganate to the establishment of contemporary national defence doctrines following the collapse of imperial and Soviet systems. The research employed historical-institutional and comparative-political analysis. It revealed that the military-political organisation of nomadic peoples possessed a complex state structure with a decimal system of troops and a developed hierarchy, while inter-state cooperation in the pre-colonial period, as demonstrated by the wars of Bukhara, Kokand and Khiva, remained situational due to internal contradictions. Political fragmentation facilitated the Russian conquest, which replaced independent alliances with forced integration into the imperial military structure, including the Turkestan Military District. During the Soviet period, this model evolved, reaching its peak in the mass mobilisation of the Second World War, strengthening centralisation and laying the foundations of national military narratives. After the dissolution of the Soviet Union in 1991, the Central Asian countries began to form their own defence strategies, which can be divided into several types. Kyrgyzstan and Tajikistan relied on collective security through participation in the Collective Security Treaty Organisation (CSTO). Kazakhstan adopted a multi-vector policy, balancing cooperation with Russia, China, the United States, and the European Union to maintain flexibility and independence in its foreign policy. Uzbekistan, in turn, pursued an autonomous approach, seeking to minimise dependence on external alliances and focusing on strengthening its own defence capacity. The practical significance of the research lies in providing a comprehensive historical basis for deeper analysis of current geopolitical processes and the challenges to sovereignty faced by the region's states

Keywords: political unions; protectorate; post-Soviet period; trade routes; ulus

Introduction

The relevance of studying the historical background and development of military alliances in Central Asia, defined here as Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, Turkmenistan, and Uzbekistan, derives from the need for a systematic understanding of the centuries-long models of political and military consolidation that shaped the region's unique development trajectory. Such understanding makes it possible to identify mechanisms of alliance stability and fragmentation, to trace the influence of external factors on internal dynamics, and to explain the specificity of modern integration processes rooted in deep historical experience. The problem of political and military consolidation in Central Asia from the 10th to the early 20th century was closely linked to the region's geographic position as a buffer zone between great empires. In ancient and

medieval times, Central Asia experienced periods of fragmentation and unification under nomadic empires such as the Mongol Empire of Genghis Khan and the Timurid state, where military alliances were based on tribal unions and trade routes of the Silk Road. As noted by U. Tomohiko (2018), by the 19th century the region found itself between the Russian and British Empires, leading to the colonisation of the territories of present-day Kazakhstan, Uzbekistan, Turkmenistan, Kyrgyzstan, and Tajikistan by Russia, with partial Chinese control over Xinjiang. In the late 20th and early 21st centuries, the issue of Central Asian consolidation was defined by the need to balance national sovereignty with participation in international alliances amid global geopolitical competition. Following the collapse of the Soviet Union in 1991, the establishment of the

Received: 10.07.2025, Revised: 16.11.2025, Accepted: 26.12.2025

Suggested Citation:

Isaev, A. (2025). Historical background and development of military alliances in Central Asia. *Foreign Affairs*, 35(6), 19-30. doi: 10.59214/ua.fa/6.2025.30.

*Corresponding author

Collective Security Treaty Organisation (CSTO) and the Shanghai Cooperation Organisation (SCO) was motivated by the need to counter terrorism, separatism, and extremism, yet both structures faced internal contradictions and external pressure. North Atlantic Treaty Organization (NATO) and United States (US) involvement after 2001, including the temporary deployment of military bases, strengthened Western influence but also provoked tensions with Russia and China. According to J. Miglietta (2024), the weakening of post-Soviet structures in the 2020s underscored the need to develop new models of regional stability addressing economic volatility, social conflict, and China's growing economic and military role. F. Bossuyt & B. Dessein (2021) presented an edited volume that systematically analysed European Union-China relations interaction in Central Asia through the lens of multi-level governance, normative power, and infrastructural agendas. The contributors demonstrated that great-power competition coexisted with functional complementarity in areas such as transport, energy, and border security, while the agency of regional states shaped and modified external initiatives. The study's extensive empirical base and comparative approach reinforced its analytical validity for applied regional-order and strategic-planning research. N. Namatbekova & K.T. Saliev (2021) examined Kyrgyzstan's foreign policy between Russia and the United States as a practice of limited balancing with elements of hedging, showing that policy instruments were constrained by domestic resources, transit dependence, and the need to maintain border security regimes. M. Stein (2018) traced the development of peacekeeping units in Kazakhstan, Kyrgyzstan, and Tajikistan as an intermittent process of "spurts and pauses", demonstrating that the institutionalisation of peacekeeping relied on external training, interoperability standards, and sporadic reforms, while personnel and logistical limitations hindered capacity-building.

A.E. Usenov (2024) analysed Kyrgyzstan's balancing strategy between Russia and the United States, concluding that historical and cultural factors shaped a distinctive approach aimed at maintaining equilibrium and avoiding full dependence on any power centre. B. Hierman (2024) examined the region's geopolitical processes as outcomes of major-power rivalry, creating security dilemmas for Central Asian states. The study indicated that these states adhere to an institutional multivector approach to preserve room for manoeuvre between external power centres, allowing them to maintain autonomy without breaking existing channels of cooperation. O. Hynek (2020) explored the geopolitical configuration of Central Asia in the 21st century as a function of power relations among regional and external political actors, concluding that interstate competition defined alliance regimes and institutionalised multi-vectorism, with alliance trajectories largely determined by external security guarantees and competing influence vectors. L. Derviş (2022) conducted a historiographical review of Turkish scholarship on the Yenisei Kyrgyz, systematising and evaluating the Turkish academic literature on this topic and noting that Turkish historiography had made a substantial contribution to early Kyrgyz history while retaining methodological and conceptual specificities. K. Usserova *et al.* (2025) investigated prospects for

regional development in Central Asia, focusing on economic and political dimensions, identifying key factors influencing integration and cooperation processes, and concluding that despite challenges, the region possessed significant potential for deeper economic and political engagement. Despite extensive scholarship on particular historical periods of Central Asia, there remains a lack of comprehensive works tracing the evolution of military-alliance models over an extended historical continuum – from the pre-colonial era to post-Soviet modernity. The purpose of this study was to examine and interpret the development of military collaboration and political structures in Central Asia, tracing the trajectory from pre-colonial nomadic entities like the Yenisei Khaganate to the formulation of modern national defence doctrines. To achieve this, the following objectives were set: to examine the nature and mechanisms of military cooperation in the pre-colonial period, focusing on the situational nature of alliances between khanates; to study the transition from independent alliances to enforced integration within the Russian Empire and the Soviet Union; and to conduct a comparative analysis of defence strategies adopted by the independent Central Asian states after 1991 as a direct outcome of their preceding historical experience.

Materials and Methods

The source base of the study was formed from a wide range of narrative, documentary, and historiographical materials covering various historical periods of Central Asian development. To reconstruct early state formations and analyse their military-political organisation, medieval Persian and Chinese chronicles were used, notably the geographical treatise V. Minorsky & V.V. Barthold (2015) and the dynastic chronicle G. Clauson (1969). These texts enabled the identification of early diplomatic and military alliance forms as well as the specific interaction patterns between nomadic and sedentary societies. The period of Mongol conquest and the subsequent transformation of the ethno-political landscape were studied using works by N. Elias & E.D. Ross (1895) and R. Taylor (1972), allowing the tracing of the disintegration of ulus structures and the emergence of new nomadic unions. The formation of the Kazakh Khanate was examined through modern studies, including J. Lee (2019), which highlighted the features of the khalat institution and inter-dynastic relations. Particular importance was given to early-modern documentary materials. The collection of letters from Kazakh sultans to the Qing dynasty, published by J. Noda & T. Onuma (2010), enabled the reconstruction of diplomatic contacts and the assessment of external threats, notably from the Dzungar Khanate. Issues of anti-colonial resistance in the first half of the twentieth century were explored through sources on the Basmachi movement – such as reports by A. Hyman *et al.* (1996) and H.B. Paksoy (1999) – which revealed the movement's internal structure and reasons for decline. The analysis of the modern stage of regional consolidation drew upon both official documents and analytical studies. Key materials comprised R. Weitz (2018), the Astana Declaration of the Council of Heads of State of the Shanghai Cooperation Organisation (2024), and J. Heckenthaler (2024), which examines the impact of Russia's war against Ukraine on

shifting geopolitical dynamics. The national dimension was represented by the Embassy of Uzbekistan (2023), while the global perspective was provided by B.J. Cannon & A. Rossiter (2025), who substantiated Central Asia's strategic role in world politics.

The methodological framework combined several approaches. The historical method established a chronological sequence from the Kyrgyz Khaganate to the post-Soviet era and revealed causal links (Mongol conquests, khanate fragmentation, Russian expansion, Soviet integration). The comparative-historical method was applied to contrast nomadic and sedentary governance models and to analyse defence strategies of modern regional states. The systems approach enabled the consideration of Central Asia as a unified geopolitical region where shifts in individual actors (e.g., the rise of the Dzungar Khanate) affected the balance of power and prompted situational alliances. Critical source analysis allowed cross-comparison of Chinese, Persian, Russian, and Western texts, identifying contradictions and enhancing objectivity. The genetic method traced the origins of ethno-political communities and the evolution of Chinggisid legitimacy, as well as demonstrating how the Soviet military legacy influenced national army development after 1991. The geopolitical approach assessed the impact of major powers (Russia, China, the US) and transnational threats (terrorism, Afghan instability). Finally, institutional analysis distinguished the functions of the CSTO and SCO and incorporated national legal acts, including Law of the Republic of Uzbekistan No. LRU-458 (2018) and the Constitutional Law of Turkmenistan on Permanent Neutrality of Turkmenistan (1995). Thus, the combination of a multi-layered source base and interdisciplinary methods ensured a comprehensive analysis of the evolution of military-political processes in Central Asia – from medieval state formations to contemporary integration frameworks.

Results

Early Medieval foundations (6th-10th centuries): The Kyrgyz Khaganate. The military-political history of Central Asia is a complex sequence of events that has shaped the region's modern security landscape. The history of the peoples of this region, particularly the Kazakhs, Kyrgyz, Uzbeks, Tajiks, and Turkmens, can be traced from the early nomadic state formations to the intricate geopolitical interactions of the 21st century. The foundations of power in Central Asia were established in early state formations and preserved through the Mongol interregnum from the 6th to the 15th century. This era defined the ethnic, political, and military paths that shaped subsequent developments and contributed to the formation of modern Uzbek, Kazakh, and Kyrgyz communities. The history of the Kyrgyz as a state ethnic group began with the Kyrgyz Khaganate, a steppe empire that dominated Central Asia in the 10th century at its peak. Its structure and military organisation exemplified the principles of nomadic governance. The Khaganate was a complex military-administrative formation that surpassed the level of a simple tribal union (Minorsky & Barthold, 2015). Politically, it included a hierarchy headed by a supreme ruler, known as Ajo, whose title evolved into the common Turkic title of Khagan and who held full political, executive, and military power. Beneath him were three high-ranking officials, titled bi, supported by a

multi-tiered administrative apparatus of six ranks of officials. This system enabled the governance of vast territories and ethnically diverse populations. Militarily, the Khaganate was organised according to the decimal system, typical of Eurasian nomads, which allowed for the swift mobilisation and command of large forces. Chinese sources from the Tang Dynasty indicated a total military strength of up to 100,000 troops, divided into 30,000 heavily armed elite cavalry from Kyrgyz tribes and 70,000 lightly armed auxiliary cavalry from vassal tribes, known as *kyshytys* (Clouston, 1969). This two-level structure provided striking power and territorial control.

The weaponry reflected advanced metallurgical skills, and the expertise in ironworking contributed to military superiority. The rise of the Khaganate involved a prolonged conflict with the Uighur Khaganate, culminating in the defeat of the latter in 840 CE. The war, lasting about 20 years, began in 820 when the Kyrgyz ruler Ajo, having allied with the Karluks, proclaimed himself Khagan. As noted by D. Satybaldiev *et al.* (2024), it concluded with the capture of the Uighur capital, Ordu-Balik, marking a period of Kyrgyz dominance on the Mongolian Plateau. Diplomatically, Kyrgyz rulers interacted with the Tang Empire, forming alliances against common enemies. The migration of the Kyrgyz from their Yenisei homeland to the Tien Shan sparked scholarly debates. The peak of military power on the Orkhon in the 9th century was not accompanied by long-term consolidation in the region, and the main shift of the Yenisei Kyrgyz to the Tien Shan is attributed by most researchers to a later period (15th-16th centuries). Historical and population-genetic data, particularly Y-chromosome haplogroups, indicated a synthesis of local proto-Kyrgyz groups and Yenisei migrants. The structure of the Khaganate, with its hierarchy, decimal army, and specialised weaponry, evidenced a developed state apparatus capable of conquest and managing a multi-ethnic empire. Despite the victory in 840, the Kyrgyz could not maintain control over the central regions of the Mongolian Plateau, retreating to the Sayano-Altai, illustrating the logistical limitations of peripheral powers (Satybaldiev *et al.*, 2024). Although the Kyrgyz achieved a decisive victory over the Uighurs and engaged diplomatically with the Tang Empire, their control over the Mongolian Plateau remained short-lived, with later migrations and local population dynamics shaping the region's political landscape.

Mongol conquest and the formation of post-Mongol Central Asian states (13th-18th centuries). The Mongol conquest of the 13th century marked a turning point in Central Asia. It destroyed existing states and reconfigured the ethno-political map, integrating the region into the Mongol Empire. After Genghis Khan's death in 1227, Central Asia passed to Chagatai as the Chagatai Ulus. Kyrgyz tribes submitted in 1207 but repeatedly rebelled (1217, 1218, 1273-1280), showing resistance. The Ulus was multi-ethnic, with a Mongol elite that underwent Turkification and Islamisation (Taylor, 1972). By the mid-14th century, the Ulus split, with the western sedentary part (Maverannahr) coming under the control of Turkic emirs, leading to the rise of Timur, while the eastern nomadic part became Moghulistan, covering present-day Kyrgyzstan, south-eastern Kazakhstan, and parts of Xinjiang. Moghulistan

functioned as a nomadic confederation with limited power under Chagatai khans, influenced by emirs, especially the Dughlats (Perdue, 2005). Kyrgyz tribes played an opposition role in Moghulistan. By the 15th century, the Moghul khans retreated to Eastern Turkestan. By 1510-1511, under the leadership of Tagai-bi (Muhammad-Kyrgyz), the Kyrgyz drove the Mughals from the Tien Shan, advancing toward independent statehood. The Mongol era contributed to the formation of large ethno-political groups through the Ulus framework, from which the Uzbek and Kazakh alliances emerged from the eastern wing of the Golden Horde. After the breakdown of the Mongol Ulus, Central Asia entered the era of khanates from the 15th to the 18th century, characterised by competition for resources, trade routes, and dominance, as well as opposition to external threats like the Dzungar Khanate (Perdue, 2005). The political division of the Turkic-Mongol tribes of Desht-i-Kipchak in the 15th century definitively formed the Uzbek and Kazakh ethnicities. The Uzbek Ulus, led by Abulkhayr Khan (1428-1468), united nomads and captured the cities of Urgench and Syganak. A defeat by the Oirat in 1457 weakened it. Discontent led to the migration of Janibek and Kerei to Moghulistan, where Esen-Buga allocated lands in the Chui and Talas valleys (Elias & Ross, 1895). This group, named the “Cossacks,” expanded after Abulkhayr’s death in 1468, founding the Kazakh Khanate in 1465. Muhammad Shaybani Khan led the Uzbeks south, conquering Maverannahr (1500-1507) and capturing Samarkand, Bukhara, and Herat from the Timurids, solidifying Uzbek sedentary rule (Lee, 2019). The initial division was political but led to cultural divergence, with Uzbeks integrating into urban culture while Kazakhs retained nomadism. Ecological differences shaped systems. The Kazakh structure included three juzes (Uly, Orta, Kishi) as flexible military-administrative units. The Khan’s power from the Tore clan was limited by bi and batyr. Armies consisted of universal cavalry militias, with juzes guarding directions and batyrs leading in wars. The Uzbek khanates were sedentary monarchies with autocratic power and bureaucracy, combining Turkic-Mongol and Persian-Islamic traditions. Armies combined professional troops (nukers/sarbazz) with tribal militias (kara-cherik) and artillery, though they lagged technologically. The Chinggisid principle, based on the legitimacy of power solely for descendants of Genghis Khan, provided the legal basis for rule but caused instability due to numerous claimants to the throne, leading to frequent internecine conflicts and political fragmentation. The Uzbek khanates faced the dilemma of dependence on nomadic cavalry in sedentary centres, complicating modernisation.

By the 17th-18th centuries, the Dzungar Khanate, founded in 1635, became the dominant force in Central Asia due to political centralisation and the active use of firearms. The growing Dzungar threat contributed to the formation of the Kazakh-Kyrgyz alliance, which reached its peak in the Battle of Anrakai (1729-1730), ending in the defeat of the Dzungars and the liberation of previously captured territories (Beissembaeva, 2025). According to J. Lee (2019), the use of firearms by the Dzungars disrupted the existing military balance in the region while also demonstrating the nomadic societies’ ability to rapidly adapt to new war technologies. The outcome of political

and military confrontations in Central Asia was largely determined by the course of the Qing-Dzungar Wars. As P.C. Perdue (2005) emphasised, the destruction of the Dzungar Khanate by the Qing Empire in the 1750s eliminated the previous threat to Kazakh and Kyrgyz lands. However, the region remained a site of continuous conflict. From the 16th to the 18th centuries, Kazakh-Uzbek wars were concentrated mainly in the Syr Darya Valley – a key area for both transit trade and agriculture. During this period, the region represented a zone of perpetual military conflicts, depleting human and material resources, weakening defence capacity, and increasing the vulnerability of local state formations to external and internal threats. The nomadic structure of Kazakh society facilitated mobile warfare and raiding tactics but poorly suited the governance of sedentary urban centres, reinforcing the structural divide between the steppe and the cities. By the late 18th century, the weakening of Central Asian states was evident in the decline of their political and military strength, caused by prolonged internal conflicts and resource depletion. The prolonged wars with the Dzungars undermined the strength of Kazakh and Kyrgyz tribes, internal fragmentation persisted, and technological backwardness relative to the Russian and Qing empires gradually increased (Noda & Onuma, 2010). The political and military vacuum in the region significantly facilitated the Russian Empire’s expansion into the steppe territories, marking the end of the era of nomadic dominance in Central Asia.

Russian expansion and the subjugation of Central Asian khanates in the 19th century. In the 19th century, the geopolitical landscape of Central Asia was shaped by the complex interaction of the Bukhara Emirate, the Khivan Khanate, and the Kokand Khanate (Fig. 1). These states, characterised by their multi-ethnic populations and reliance on tribal structures, were in a state of constant rivalry, which led to the situational and short-term nature of their military cooperation. The military organisation of the khanates reflected the characteristics of their socio-political structures. The armed forces were predominantly made up of irregular militias, called kara-cheriks, which were summoned during wartime. With the strengthening of central authority and the intensification of internal conflicts, efforts were made to form permanent armies. In Bukhara, the core of the army consisted of the emir’s and nobility’s nukers, with a hierarchy from sergeants to colonels. Under Nasrullah (1827-1860), regular infantry and artillery were created with sarbokhona barracks. In Kokand, Alim Khan formed an army from mountain people, including cavalry (sipoh), artillery (gunner), and infantry (soldiers). Khiva relied on Turkmen cavalry, which created both a military force and internal instability. Reforms in the khanates were initiated not in response to the Russian Empire’s threat but in an effort to strengthen their power structures and conduct military campaigns for control over Tashkent, Khojent, and Ura-Tube (Khalikova & Xoliqova, 2020). This approach limited strategic foresight in the face of growing Russian expansion. In the Kokand-Bukhara war of the 1840s, Bukhara allied with the Kazakhs of Kenesary Kasymov, whose 4,000 soldiers, including the forces of Zhankoji Nurmukhamedov, captured the fortresses of Suzakh, Sauran, and Zhulak, weakening Kokand on two fronts.

The alliance collapsed due to differing goals – Kenesary aimed to regain Kazakh lands, Nasrullah sought hegemony, and Zhankoji fought Khiva. This demonstrates that

temporary alliances in 19th-century Central Asia exacerbated internal strife, deepening regional fragmentation (Morrison, 2020).

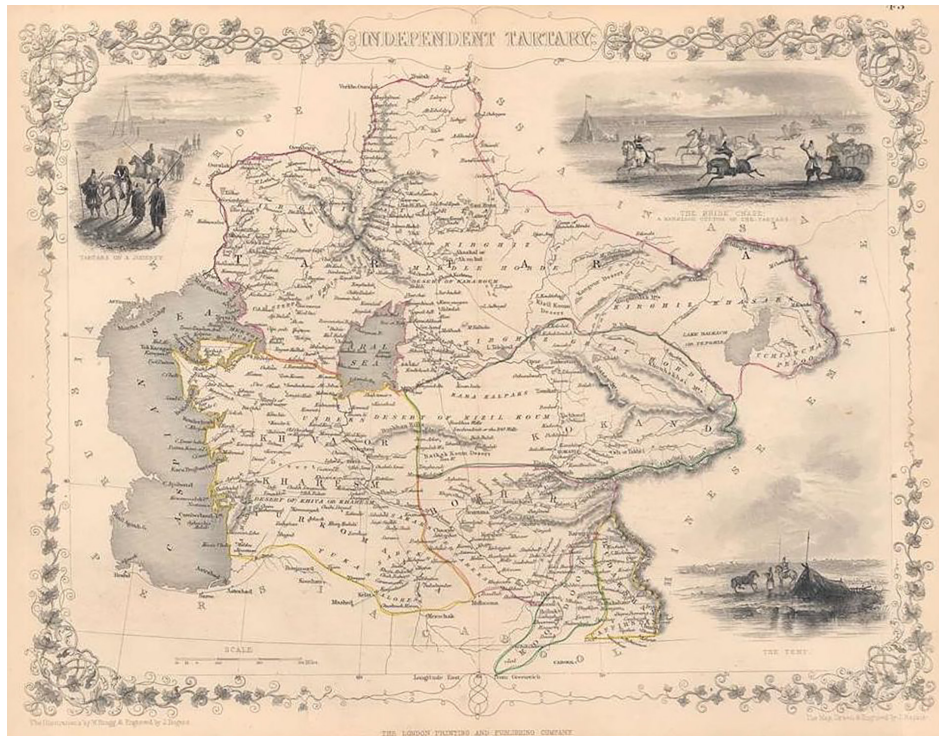

Figure 1. Map of Central Asia in the mid-18th century

Source: R.M. Martin & J.F. Tallis (1851)

As noted by A. Morrison (2020) The internal disunity of the khanates contributed to the success of the Russian Empire's southward expansion. The Russian expansion was not a unified, pre-planned campaign, but rather formed through successive actions initiated mainly by local military commanders aiming to strengthen border security and enhance imperial prestige. The expansion occurred in stages, with the successive partitioning of khanate territories. The capture of the Kokand fortress Ak-Mechet in 1853 by a detachment under General Perovsky revealed the vulnerability of the Syr Darya defensive system. A key event was the capture of Tashkent in 1865 under General Chernyayev. Tashkent, a key trading and strategic centre, became a dividing factor between Bukhara and Kokand. At a critical moment, after the death of the Kokand military leader Alimkul, the population of Tashkent appealed for support from the Bukhara emir, but his intervention was untimely and ineffective, revealing the absence of a coordinated defence system. Instead of recognising the Russian Empire's advance as a common threat, the rulers of the khanates viewed each military defeat as a local issue for the neighbouring state, seeing it as an opportunity to strengthen their own influence. Bukhara's entry into the conflict ended in defeat at the Battle of Irjar in 1866, after which Russian forces occupied Khojent and Jizak without significant opposition, isolating the Ferghana Valley. The conquest of Central Asia was not only a military but also a political triumph for Russia, which utilised existing contradictions, defeating

its opponents one by one. After the military defeat of the Kokand Khanate and the transformation of Bukhara and Khiva into protectorates in 1868 and 1873 respectively, the nature of military cooperation in the region fundamentally changed. It ceased to be voluntary and became compulsory. Russian political agencies were established in the capitals of the khanates, overseeing all military affairs. In this new reality, the armies of Bukhara and Khiva were repurposed as auxiliary forces of the Russian Imperial Army (Morrison, 2020). Knowledge of local terrain, language, and customs became essential in the campaigns for the "pacification" of the region, especially in wars against Turkmen tribes. Former rivals were involved in cooperation under imperial leadership to suppress resistance from neighbouring groups. The protectorate system proved to be an effective and economical mechanism of imperial control, wherein local military-administrative structures were used instead of direct control over vast territories, minimising the losses and expenses of the metropolis while creating the illusion of partial autonomy for local elites. Compulsory "cooperation" served as a tool for consolidating imperial power, directing the military potential of subordinate territories against unruly groups.

Central Asia's incorporation into imperial and Soviet military systems. In the early 20th century, after the fall of the Tsarist regime and the establishment of Bolshevik power, the Basmachi movement emerged in Central Asia, representing an attempt to form an anti-colonial coalition (Khalid, 2015). The movement consolidated various

social groups, including former officials of the khanates, tribal leaders, clergy, and peasants, under the ideological principles of Islam and Pan-Turkism. However, the movement's effectiveness was undermined by internal factors typical of the 19th-century khanates, such as the lack of a unified command structure, competition between leaders, and deep regional and tribal divisions that hindered the creation of a unified front of resistance (Hyman *et al.*, 1996). The suppression of the Basmachi movement marked the end of the era of independent military cooperation in the region and the transition to full integration of local forces into the structures of the Soviet military system, thus eliminating the possibility of maintaining autonomous organisational forms (Paksoy, 1999). The Turkestan

Military District, established during the Tsarist era, became a key instrument of Soviet control in Central Asia. During the Second World War, millions of residents from the Central Asian republics were mobilised into the Red Army, forming national military units that operated as elements of a centralised system, not as independent allies (Table 1). An example of this is the 316th Infantry Division, later renamed the 8th Guards Panfilov Division, formed in Alma-Ata and Frunze from Kazakhs and Kyrgyz. This process reflects the evolution from fragmented alliances of the khanates and unsuccessful attempts at unified resistance to full integration into the imperial military structure, marking the loss of sovereign military subjectivity and independent military cooperation in the region.

Table 1. Number of mobilised citizens from Central Asia in the Second World War

Soviet Republic	Estimated population (circa 1941)	Number of mobilised recruits	Estimated military losses	% of mobilised population	Key national formations
Uzbek SSR	~6.5 million	~1,400,000	~330,000-550,000	~21.5%	89 th , 95 th Separate Rifle Brigades
Kazakh SSR	~6.1 million	~1,200,000	~400,000-600,000	~19.7%	100 th , 101 st , 102 nd , 151 st Brigades; 105 th , 106 th Cavalry Divisions
Kyrgyz SSR	~1.5 million	~365,000	~90,000-100,000	~24.3%	107 th , 108 th , 109 th Cavalry Divisions
Tajik SSR	~1.5 million	~300,000	~60,000-90,000	~20%	17 th Guards, 104 th Cavalry Divisions; 98 th , 99 th Brigades
Turkmen SSR	~1.3 million	~300,000	~70,000-85,000	~23.1%	68 th , 72 nd Mountain Infantry Divisions; 97 th , 98 th Cavalry Divisions

Note: SSR – Soviet Socialist Republic

Source: compiled by the author based on V. Davis (2023)

Military alliances during the Soviet period were a unique phenomenon, fundamentally different from classical alliances between sovereign states. For the Central Asian republics, such as Kazakhstan, Uzbekistan, and Tajikistan, “alliance” meant not voluntary partnership but full and unconditional integration into a unified, centralised military-political system governed from Moscow, which applied equally to all the republics in the region, including Kyrgyzstan and Turkmenistan. The latter, however, adhered to a neutral position according to the Constitutional Law of Turkmenistan on Permanent Neutrality of Turkmenistan (1995). This system, built on the foundations of the Red and later the Soviet Army, utilised regional military districts as the primary tools for control and mobilisation. An analysis of this period shows how the republics, deprived of their own military subjectivity, became a strategic resource and an integral part of the Soviet Union’s global military machine, leaving a deep and contradictory legacy that determined their defence policies after 1991. The main instrument of military integration and control in the region was the Turkestan Military District (TurkVO), and later, due to worsening Soviet-Chinese relations, the Central Asian Military District, which was separated from TurkVO in 1969 (Klein, 2019). These districts were not merely military groupings but comprehensive military-administrative structures that unified doctrine, personnel training systems, logistics, and armaments across Central Asia. The officer corps was

formed and trained according to unified Soviet standards, creating a shared military culture and worldview among representatives of different nationalities. A total of 37 national divisions and 27 separate brigades were formed in the region. This step, dictated by the acute military necessity of the fall of 1941 and sanctioned by the State Defence Committee Resolution, had significant demographic and socio-political consequences. On the one hand, it allowed for mass mobilisation of human resources, and on the other hand, the creation of units like the 316th Infantry Division (later the 8th Guards Division) laid the foundation for post-war national historical narratives. The division had a multinational composition, and its 107th Rifle Regiment was primarily staffed in Frunze (Kyrgyz SSR), later replenished mostly with recruits of Kazakh and Kyrgyz nationality, whose share reached 75-80% of the personnel. The episode of the battle near Moscow, canonised by the Soviet military press, became an important symbol of the contribution of the peoples of Central Asia to the common victory and remains an element of national historical consciousness in Kazakhstan and Kyrgyzstan (Davis, 2023). Kyrgyz SSR’s contribution also included the creation of three national cavalry divisions (107th, 108th, and 109th) in late 1941. Other units formed in the republic, such as the 385th Infantry Division, 40th, and 153rd Separate Rifle Brigades, also actively participated in combat. Kazakhstan’s contribution included the creation of the 100th and 101st Rifle Brigades, as well as the 106th National Cavalry

Division. However, the service for soldiers from Central Asia was associated with significant difficulties. Systemic issues such as language barriers, insufficient combat training, and, in some cases, biased attitudes from the command staff objectively led to higher losses among soldiers from the region.

In the post-war years and during the Cold War, the military system of Central Asia operated centrally. The Afghanistan War (1979-1989) became a pivotal moment: the Turkestan Military District was used as the primary centre for managing and supplying the 40th Army. Initially, soldiers from the Central Asian republics (Uzbeks, Tajiks, Turkmens) were deployed in combat units, assuming that their ethnic, cultural, and linguistic proximity to the Afghans would ease the completion of tasks. However, expectations were not met, as soldiers often made contact with local populations, showed sympathy, and, in some cases, fraternised or deserted, which caused concern among the command. Thus, at the beginning of 1980, most Central Asian soldiers in combat units were replaced with Slavic civilians, mostly from the central regions of the Soviet Union (Miglietta, 2024). Nevertheless, the republics continued to play a key role in the war. Special forces units were formed in cities such as Chirchik (Uzbek SSR) and Kapchagay (Kazakh SSR) to conduct “caravan warfare” under Operation Veil, aimed at intercepting supply routes for the Mujahideen from Pakistan and Iran. The Afghan war provided significant combat experience for a generation of officers from Central Asia, but also exposed the limitations and vulnerabilities of the Soviet military system in an asymmetric conflict. Thus, the Soviet period left behind a dual legacy. On one hand, it created a deeply integrated military space, a unified infrastructure, and a standardised personnel training system, which led to a strong dependence of the newly formed states on Russia after 1991. On the other hand, the experience of the Second World War and the formation of national units fostered the emergence of national military identities, which later became the foundation for the creation of their own armies. This contradiction manifested itself in the various defence strategies adopted by the countries in the region (Klein, 2019).

Defence strategies formed in Central Asian states after 1991 were a direct consequence of the overall Soviet legacy and the unique challenges faced by each republic. The collapse of the USSR left the newly independent countries with only fragments of the unified military infrastructure, particularly parts of the Turkestan Military District, whose command centres and logistical infrastructure were oriented toward solving tasks on the scale of the entire Union, rather than ensuring sovereign defence (Mahmud & Hossain, 2025). This led to widespread military weakness, a lack of modern weaponry, and a severe shortage of personnel, as a significant portion of the experienced officer corps chose to continue serving in the Russian Armed Forces. Under these conditions, each state had to develop its own survival model, which led to the formation of radically different approaches to ensuring national security (Ozdilek, 2025). For the Kyrgyz Republic, characterised by its complex mountainous terrain, limited economic resources, and vulnerable southern borders in the Ferghana Valley, the CSTO has played a central

role in shaping national defence policy, as highlighted by Z. Arynov & T. Umirbekov (2025). The catalyst that definitively determined this strategic choice was the Batken events of 1999-2000, when incursions by the Islamic Movement of Uzbekistan demonstrated the inability of national forces to independently neutralise such large-scale threats (Stein, 2018). The subsequent deepening of integration within the CSTO was manifested in the placement of a Russian airbase in Kant, regular participation in joint exercises such as Rubezh, and receiving material and technical assistance, which partially compensated for the lack of its own resources (Gelfgat, 2014). Tajikistan, whose emergence as an independent state was marred by the civil war of 1992-1997, took an even deeper path of dependence on external security guarantees. The conflict led to the complete collapse of the national armed forces and state institutions, making Russian military intervention a decisive factor for the survival of the ruling regime. As a result, the Russian 201st military base, inheriting the infrastructure of the Soviet 201st motorised rifle division, became not only an element of allied relations but a de facto guarantor of Tajikistan’s stability and sovereignty (Davidzon, 2022). Thus, the defence strategy of Dushanbe was formed under the influence of existential threats from internal instability and proximity to Afghanistan, leading to a conscious delegation of significant portions of military sovereignty to Russia in exchange for security. Kazakhstan, with significantly larger economic resources and a more stable domestic political situation, adopted a fundamentally different strategy known as “multi-vectorism”. This doctrine involved building balanced relations with all key global power centres – Russia, China, and the West. In the military sphere, this manifested in simultaneous participation in the CSTO, which ensured strategic partnership with Russia, and active cooperation with NATO through the Partnership for Peace programme, signed in 1994 (U.S. Assistance to..., 2001). This interaction with the North Atlantic Alliance was aimed at improving operational compatibility, reforming the defence sector, and preparing peacekeeping contingents according to Western standards, allowing Astana not only to strengthen its own army but also to diversify its security partnerships, avoiding full dependence on a single ally (Bossuyt & Dessein, 2021). Uzbekistan, in turn, pursued strategic autonomy and regional leadership. Inheriting the most powerful military grouping of the Turkestan Military District, Tashkent initially sought to implement an independent defence policy. The culmination of this course was Uzbekistan’s withdrawal from the CSTO in 2012 and the subsequent adoption of its 2018 Defense Doctrine, which legally secured the country’s non-aligned status, prohibited foreign military bases on its territory, and banned participation in military operations abroad (Embassy of Uzbekistan, 2023). The doctrine was supported by an ambitious program for modernising the armed forces and developing its own defence-industrial complex, including the production of armoured vehicles and unmanned aerial systems. Thus, Uzbekistan bet not on collective security or balancing between powers but on building a self-sufficient military machine capable of asserting itself as an independent centre of power in the region (Table 2).

Table 2. Comparative analysis of defence strategies in Central Asian countries

State	Strategy name	Key factors	Primary approach	Relations with external powers
Kyrgyzstan	Reliance on Collective Security	Limited resources, complex terrain, vulnerable southern borders (Batken events 1999-2000)	Deep integration into CSTO to compensate for lack of own forces	Russian airbase in Kant, participation in joint exercises, military-technical assistance
Tajikistan	Dependence on External Security Guarantees	Devastating civil war (1992-1997), collapse of state institutions, threat from Afghanistan	Delegation of sovereignty in security to Russia in exchange for stability	Key role of Russian 201 st military base as a guarantor of stability and sovereignty
Kazakhstan	Multi-vector policy	Significant economic resources, stable internal political situation	Balancing relations with key power centres (Russia, China, West)	Simultaneous participation in CSTO and cooperation with NATO through "Partnership for Peace"
Uzbekistan	Strategic Autonomy and Regional Leadership	Inherited powerful military grouping from Turkestan Military District, desire for leadership in the region	Building a self-sufficient military force and developing its own defence-industrial complex	Withdrawal from CSTO (2012), legal non-aligned status, ban on foreign military bases

Source: compiled by the author based on F. Bossuyt & B. Dessein (2021), I. Davidzon (2022), S.E. Ozdilek (2025), K.U. Mahmud & M.S. Hossain (2025)

The security system in Central Asia in the 21st century represents a multi-level structure shaped by regional threats and the interests of global powers. This structure cannot be reduced to a unified system of alliances, as it includes several organisations with different functional roles, complemented by national strategies and alternative cooperation mechanisms (Cannon & Rossiter, 2025). Amid geopolitical instability caused by cross-border terrorism, ethnic conflicts, and resource competition, the structure reflects a balance between collective and individual approaches to ensuring stability. The main components of the regional security system include two key organisations, the CSTO and the SCO. The CSTO, with Kazakhstan, Kyrgyzstan, and Tajikistan as members in the region, functions as a military-political alliance. The organisation's charter goals focus on collective defence of sovereignty and territorial integrity against external aggression, with a preference for political methods of resolution. The practical activities of the organisation are ensured by regular military exercises, such as "Unbreakable Brotherhood" and "Border", aimed at improving the coordination of collective forces, practicing joint scenarios, and integrating military potential into a unified system (Weitz, 2018). The SCO, which includes all Central Asian states except Turkmenistan, is not classified as a military alliance in the traditional sense. Its competencies in security are focused on joint counterterrorism, separatism, and extremism efforts, with an emphasis on preventive measures and coordination of efforts. The central mechanism of the SCO is the Regional Anti-Terrorist Structure based in Tashkent, which coordinates the activities of the special services and law enforcement agencies of the member states, including information exchange, joint investigations, and the development of unified approaches to monitoring threats. Military cooperation within the SCO is carried out through regular anti-terrorist exercises, "Peace Mission", aimed at practicing joint operations against terrorist threats, thus enhancing the interoperability of armed forces and exchanging experience in asymmetric conflicts (Astana Declaration of..., 2024). Overall, the CSTO and the SCO play complementary roles, with the first ensuring mechanisms for collective defence and direct intervention, and the

second focusing on preventive measures against non-traditional threats and strengthening regional cooperation. An important aspect of the regional security system is the national strategies of Central Asian states, reflecting their geopolitical position and historical context. Kazakhstan employs a multi-vector foreign policy, involving participation in both the CSTO and SCO, as well as cooperation with NATO through the Partnership for Peace program, initiated in 1994, which allows integration of international standards into the national defence system and expands access to resources. Uzbekistan, which has twice withdrawn from the CSTO, enshrined its non-aligned status in the 2018 Defence Doctrine, excluding participation in military-political alliances and the placement of foreign military bases, with a focus on diversifying partnerships. In this context, bilateral military cooperation with various countries is developing, including technology exchanges, joint exercises, and arms supplies aimed at strengthening the national defence potential (Embassy of Uzbekistan, 2023). Since the 2020s, the role of the Organization of Turkic States has increased, developing cooperation in defence and security through joint initiatives, including border control coordination and data exchange, potentially contributing to the formation of an additional regional integration mechanism based on cultural and ethnic ties. The combination of these factors creates an environment in which Central Asian states aim to preserve autonomy through balancing between various centres of influence to minimise risks and optimise benefits from interaction. In the context of global changes, such as the growing influence of China through the One Belt, One Road initiative and the escalation of tensions in Afghanistan after the NATO withdrawal in 2021, the region's security architecture is evolving toward greater flexibility and multi-levelness (Heckenthaler, 2024). This is manifested in the expansion of bilateral agreements, such as military-technical cooperation between Kazakhstan and Turkey, and the activation of the SCO as a platform for coordinating responses to new threats, including cybersecurity and climate risks affecting water resources. The analysis showed that despite the historical dependence on Russia, the countries of the region are increasingly orienting themselves toward

diversified partnerships, reflecting a transition from post-Soviet inertia to independent geostrategic positions.

Discussion

A critical analysis of the presented results showed that the military-political history of the peoples of Central Asia represents a cycle in which internal fragmentation and the inability to form stable, long-term alliances have consistently led to the loss of sovereignty in the face of external threats. Beginning with internecine wars between the khanates, which drained resources and hindered technological modernisation, and culminating in situational, short-lived alliances in the 19th century against the Russian Empire, the elites of the region have consistently demonstrated an inability to overcome local ambitions for the sake of a common strategic goal. The significance of this historical pattern lies in the fact that it proves that the subjugation of Central Asia was not simply the result of superior military power from external empires (the Qing and later the Russian Empire), but a logical consequence of chronic political disintegration. The conducted research presented the outcome of analysing the macro-historical trajectory of military-political fragmentation in Central Asia, while the work of P. Annick (2022) explored the Kyrgyz-Tajik border dispute. The main result of this study was the conclusion that the historical inability to form alliances led to the loss of sovereignty in the region to external forces. In turn, P. Annick's key finding was that the contemporary border conflict is a direct consequence of this imperial legacy, specifically the arbitrarily drawn Soviet borders. The difference in the results of the two studies lies in their level of generalisation. This research formulated a general historical pattern for the entire region, while P. Annick's work reached a specific conclusion about the root causes of a local conflict. Despite the different scales, the conclusions of the author of the current study serve as confirmation of the results of the conducted research. It was shown how the general historical regularity manifests itself in contemporary interstate enmity, reinforcing the thesis of the destructive influence of the imperial past. An analysis of the current geopolitical situation in Central Asia, as presented in the work of J. Engvall (2023), revealed an active process of diversification in foreign policy ties and a desire for strategic autonomy among the countries of the region. Within this approach, there was a noted weakening of traditional Russian hegemony and a strengthening of the roles of other global and regional players, such as China and the EU, which allows the Central Asian countries to pursue a more independent foreign policy. This approach contrasts with historical studies, which focus on the long-term factors that defined the political trajectory of the region. From a historical perspective, it was demonstrated how centuries of internal fragmentation and the inability to form stable alliances consistently led to the loss of sovereignty and the deep dependence on external empires, primarily the Russian and Qing Empires. As a result, a persistent pattern was identified that determined the subordinate position of the region. Comparing these two analytical focuses showed that they are not mutually exclusive, but rather complementary. The conclusions regarding the current desire for diversification can be understood as a direct reaction of modern political elites

to the very historical vulnerabilities caused by fragmentation. The analysis of long-term patterns of dependence provides the necessary context for understanding the scale and significance of contemporary geopolitical shifts, emphasising that the observed processes are attempts to overcome a deeply entrenched historical legacy. K. Baizakova (2025) conducted an analysis of the multifaceted interactions between the EU and the Central Asian states, focusing on mutual perceptions, common interests, and practical aspects of cooperation in the fields of security, economics, and civil society. In contrast, the research presented here focused on the military-political history of the peoples of Central Asia, tracing their evolution from early nomadic empires through Mongol conquests, Russian expansion, and Soviet integration to defence strategies after 1991. This historical approach revealed patterns of forced alliances, resistance, and subsequent dependence on external forces, such as the role of the CSTO for Kyrgyzstan and Tajikistan, which shaped contemporary approaches to security. The differences in the results are due to the different focus of the studies. K. Baizakova analysed contemporary bilateral and multilateral practices, whereas this research emphasised long-term internal fragmentation and integrations that influenced the receptiveness of the countries in the region to EU initiatives. Overall, the historical legacy of military subjugation and adaptation explained the asymmetries in mutual perceptions and interests noted in the work of K. Baizakova (where Central Asian countries viewed the EU as a partner for diversification, not as a primary guarantor of security).

A. Hakobyan (2025) analysed the influence of military conflicts on post-Soviet alliances, focusing on the role of such conflicts in strengthening or weakening regional alliances, including the CSTO, in Central Asia. This study highlighted the significance of local clashes, such as the Batken events of 1999-2000, in forming Kyrgyzstan and Tajikistan's dependence on external military support, as well as the limited coordination within alliances due to internal contradictions. In contrast, the research presented here covered the centuries-long military-political history of Central Asia, tracing its evolution from the Kyrgyz Khaganate to Soviet integration and post-Soviet defence strategies, focusing on the impact of historical fragmentation on contemporary alliances. The differences in results are due to the different scope of analysis: A. Hakobyan focused on contemporary conflicts and their direct impact on alliances, while the current research revealed long-term historical factors, such as Mongol conquests and Russian expansion, which formed the region's propensity for fragmentation and external dependence. Thus, the historical context uncovered in this study complements the conclusions of A. Hakobyan, emphasising how long-standing trends shaped the responses of Central Asian countries to military conflicts and their alliance obligations. R. Pomfret (2025) analysed the geopolitical position of Central Asia, considering the region as a place of competition between neighbouring countries, China and the EU, for trade and strategic interests. This study emphasised the role of economic and political factors, including dependence on the CSTO and Chinese initiatives like the One Belt, One Road project, in shaping the foreign policy of the countries in the region. In contrast, the research presented here

covered the military-political history of Central Asia from the 6th century to the post-Soviet period, focusing on the impact of historical processes, such as Mongol conquests, Russian expansion, and Soviet integration, on the formation of contemporary defence strategies. The differences in results stem from the focus: the author of the discussed research concentrated on contemporary geopolitical and economic dynamics, while this study uncovered historical roots explaining the region's tendency for fragmentation and external dependence. For example, the historical decentralisation of Kyrgyz and Kazakh tribes, as described in this study, justified their dependence on the CSTO, which correlated with Pomfret's analysis of Russian influence. In the study by V. Wallace & A. Rodriguez (2024), it was established that the crisis in Kyrgyzstan was caused by a combination of internal political instability, economic weakness, and external geopolitical competition. The conclusions highlighted the vulnerability of state institutions, which increased the influence of external powers. The research presented here revealed a persistent historical pattern of Central Asia, characterised by political fragmentation and a limited ability to form stable alliances, leading to the loss of sovereignty and dependence on external empires. The results differ in scale and temporal scope: V. Wallace & A. Rodriguez analysed contemporary crisis factors at the national level, focusing on current political actors, whereas this research revealed the long-term structural causes of the region's vulnerability. The historical analysis complements the conclusions of V. Wallace & A. Rodriguez, showing that Kyrgyzstan's contemporary geopolitical vulnerability is a manifestation of centuries of structural weakness. The military-political history of Central Asia demonstrates a persistent pattern: internal fragmentation and the inability of elites to form long-term alliances became the fundamental cause of the loss of sovereignty. The region's subjugation to external empires was not just a result of their military superiority but rather the logical consequence of political disintegration. This deeply rooted historical legacy of dependence and fragmentation directly affects contemporary processes, explaining the causes of local border conflicts, which are a result of the imperial past, as well as the contemporary desire of the countries in the region for diversification in foreign policy and strengthening autonomy as a conscious attempt to overcome historical vulnerability. It defines the characteristics of interactions with global players, where external partners are seen for balancing rather than as primary guarantors of security. Contemporary crises and political instability in individual countries are also specific manifestations of this long-standing structural weakness.

Conclusions

The study presented a comprehensive diachronic analysis of the military-political history of Central Asia,

tracing the evolution of statehood, military organisation, and interstate interactions from early nomadic empires to the modern defence doctrines of the 21st century. It is shown that the development of the region was cyclical: periods of consolidation and the formation of complex state structures were consistently followed by phases of deep political fragmentation. It was established that the Kyrgyz Khaganate (9th-10th centuries) constituted a developed state entity with a clear military-administrative hierarchy and the capacity to govern a multi-ethnic population. The Mongol era became a turning point, unifying military practices through the ulus system and the principle of Chinggisid legitimacy, while also laying the foundations for the formation of new ethnopolitical communities – the Uzbeks and the Kazakhs. The division of these ethnic groups in the 15th century, initially political in nature, was later reinforced by economic and cultural differences, resulting in a long-term divergence in their military-strategic models. The analysis of the 19th century showed that the reforms of the Kokand, Bukhara, and Khiva khanates were primarily focused on internal politics and failed to counter the expansion of the Russian Empire. This indicated a systematic underestimation of external threats. Subsequent Russian conquest and Soviet integration completed the process of the region's loss of military subjectivity, transforming its population into a mobilisation resource for the centralised imperial system. The Soviet legacy proved to be dual: on the one hand, it facilitated the formation of national military cadres, while on the other, it consolidated technological and doctrinal dependence on Moscow, which determined the dynamics of defence systems after 1991. The Batken events (1999-2000) demonstrated Kyrgyzstan's inability to counter irregular threats independently and accelerated the country's integration into the CSTO, confirming the region's dependence on collective security mechanisms. The contemporary security system of Central Asia is forming as a multi-level structure combining the CSTO and the SCO, national strategies, and alternative platforms. This transition from post-Soviet inertia to diversified partnerships reflects the region's aspiration for greater autonomy and adaptation to a changing geopolitical environment. Future research may focus on the impact of digitalisation and new military technologies on the defence strategies of the countries of the region.

Acknowledgements

None.

Funding

None.

Conflict of Interest

None.

References

- [1] Annick, P. (2022). *Kyrgyz-Tajik border delimitation dispute a legal analysis*. (Bachelor thesis, University of Geneva, Geneva, Switzerland). doi: [10.13140/RG.2.2.26719.23204](https://doi.org/10.13140/RG.2.2.26719.23204).
- [2] Arynov, Z., & Umirbekov, T. (2025). Contesting the unknown? Public perceptions of the Collective Security Treaty Organization (CSTO) in Armenia, Kazakhstan, and Kyrgyzstan. *Contemporary Security Policy*, 46(4), 1197-1224. doi: [10.1080/13523260.2025.2474868](https://doi.org/10.1080/13523260.2025.2474868).

- [3] Astana Declaration of the Council of Heads of State of the Shanghai Cooperation Organisation. (2024, July). Retrieved from <https://eng.sectsco.org/20240709/1438929.html>.
- [4] Baizakova, K. (2025). The transformational engagement of Central Asia with the European Union: Opportunities and prospects. *Journal of Political Science Bulletin of Yerevan University*, 4(1), 30-46. doi: 10.46991/IOPS/2025.4.10.030.
- [5] Beisembaeva, A.R. (2025). Certain aspects of the Kazakh-Dzungar relations in the late XVII-Middle XVIII centuries: Based on archival sources. *Asian Journal "Steppe Panorama"*, 11(1), 52-66. doi: 10.51943/2710-3994_2024_37_1_52-66.
- [6] Bossuyt, F., & Dessein, B. (2021). *The European Union, China and Central Asia: Global and regional cooperation in a new era*. London: Routledge. doi: 10.4324/9781003022336.
- [7] Cannon, B.J., & Rossiter, A. (2025). Rethinking and arresting Eurasian hegemony: The centrality of central Asia to Indo-Pacific strategies. *International Affairs*, 101(4), 1193-1212. doi: 10.1093/ia/iiaf064.
- [8] Clauson, G. (1969). The Uighur empire (744-840) according to the T'ang dynastic histories. By Colin Mackerras (Occasional Paper 8). *Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain & Ireland*, 101(2), 179-180. doi: 10.1017/S0035869X0012773X.
- [9] Constitutional Law of Turkmenistan on Permanent Neutrality of Turkmenistan. (1995, December). Retrieved from <https://www.legal-tools.org/doc/6aa8a5/pdf/>.
- [10] Davidzon, I. (2022). The military capabilities of the CSTO members-states. In *Regional security governance in post-soviet Eurasia: The history and effectiveness of the Collective Security Treaty Organization* (pp. 109-152). Cham: Palgrave Macmillan. doi: 10.1007/978-3-030-82886-8_6.
- [11] Davis, V. (2023). *Central Asia in World War Two: The impact and legacy of fighting for the Soviet Union*. London: Bloomsbury.
- [12] Derviş, L. (2022). Research conducted in Turkey on the Yenisey Kyrgyz. *Black Sea International Scientific Journal*, 53(1), 143-155. doi: 10.17498/kdeniz.1053807.
- [13] Elias, N., & Ross, E.D. (Eds.). (1895). *The Tarikh-i-Rashidi*. London: S. Low, Marston and Company.
- [14] Embassy of Uzbekistan. (2023). *Armed forces – a reliable guarantor of ensuring the stability of the new Uzbekistan*. Retrieved from <https://uzbekistan.org/armed-forces-a-reliable-guarantor-of-ensuring-the-stability-of-the-new-uzbekistan/3907/>.
- [15] Engvall, J. (2023). Central Asia moves beyond Russia. *Current History*, 122(846), 261-267. doi: 10.1525/curh.2023.122.846.261.
- [16] Gelfgat, V. (2014). Central Asian states: Matching military means to strategic ends. *Connections*, 13(3), 1-20. doi: 10.11610/Connections.13.3.01.
- [17] Hakobyan, A. (2025). The impact of small-scale conflicts on post-Soviet alliances. *Journal of Strategic Security*, 18(1), 1-20. doi: 10.5038/1944-0472.18.1.2351.
- [18] Heckenthaler, J. (2024). *Central Asia's shifting regional dynamics navigating the impact of Russia's war against Ukraine*. Retrieved from <https://dgap.org/en/research/publications/central-asias-shifting-regional-dynamics>.
- [19] Hierman, B. (2024). Geopolitics in Central Asia. In Z. Cope (Ed.), *The Palgrave handbook of contemporary geopolitics* (pp. 515-537). Cham: Palgrave Macmillan. doi: 10.1007/978-3-031-47227-5_17.
- [20] Hyman, A., Blank, S., & Paksoy, H.B. (1996). Book reviews. *Central Asian Survey*, 15(3-4), 431-447. doi: 10.1080/02634939608400961.
- [21] Hynek, O. (2020). Geopolitics of Central Asia: Between the Russian bear and the Chinese dragon. *Central European Journal of Politics*, 6(2), 73-93. doi: 10.24132/cejop.2020.4.
- [22] Khalid, A. (2015). *Making Uzbekistan: Nation, empire, and revolution in the early USSR*. Ithaca: Cornell University Press. doi: 10.7591/9781501701351.
- [23] Khalikova, R., & Xoliqova, R. (2020). *The signing of the peace agreement between Bukhara and the Russian Federation and its consequences*. *International Journal of Advanced Science and Technology*, 29(5), 1417-1424.
- [24] Klein, M. (2019). *Russia's military policy in the post-Soviet space: Aims, instruments and perspectives*. Berlin: German Institute for International and Security Affairs. doi: 10.18449/2019RP01.
- [25] Law of the Republic of Uzbekistan No. LRU-458 "On the Defence Doctrine of the Republic of Uzbekistan". (2018, January). Retrieved from <https://lex.uz/docs/6822002>.
- [26] Lee, J. (2019). The Kazakh Khanate. In *Oxford research encyclopedia of Asian history*. Oxford: Oxford University Press. doi: 10.1093/acrefore/9780190277727.013.60.
- [27] Mahmud, K.U., & Hossain, M.S. (2025). Tracing the geopolitical influence and regional power dynamics in Central Asia: A thematic analysis with Neorealist perspectives. *Discover Global Society*, 3(1), article number 132. doi: 10.1007/s44282-025-00269-3.
- [28] Martin, R.M., & Tallis, J.F. (1851). *Independent Tartary*. In *The illustrated atlas, and modern history of the world geographical, political, commercial & statistical* (p. 804). New York: J. & F. Tallis.
- [29] Miglietta, J. (2024). Great power rivalry and the politics of Central Asia. In S. Selvarajah, N. Kenar & L. Fiorito (Eds.), *Dynamics of the changing global security order* (pp. 17-38). Lexington: Bloomsbury. doi: 10.5040/9781666990805.ch-1.
- [30] Minorsky, V., & Barthold, V.V. (Eds.). (2015). *Hudud al-'Alam: The regions of the world: A Persian geography, 372 A.H.-982 A.D.* Harrow: Gibb Memorial Trust.
- [31] Morrison, A. (2020). *The Russian conquest of Central Asia: A study in imperial expansion, 1814-1914*. Cambridge: Cambridge University Press. doi: 10.1017/9781139343381.

- [32] Namatbekova, N., & Saliev, K.T. (2021). Foreign policy of Kyrgyzstan between Russia and the United States. *Linguistics and Culture Review*, 5(4), 870-880. doi: [10.21744/lingcure.v5nS4.1770](https://doi.org/10.21744/lingcure.v5nS4.1770).
- [33] Noda, J., & Onuma, T. (2010). *A collection of documents from the Kazakh sultans to the Qing dynasty*. Tokyo: TIAS.
- [34] Ozdilek, S.E. (2025). Impact of small states on international relations: Kyrgyzstan's relations with great powers. *Bulletin of Ablai Khan KazUIRandWL. Series "International Relations and Regional Studies"*, 59(1), 9-33. doi: [10.48371/ISMO.2025.59.1.001](https://doi.org/10.48371/ISMO.2025.59.1.001).
- [35] Paksoy, H.B. (1999). *Basmachi (Basmatchevo) movement and Z.V. Togan: The Turkistan national liberation movement*. *CEMOTI, Journal of Studies on the Eastern Mediterranean and the Turco-Iranian World*, 27, 301-312.
- [36] Perdue, P.C. (2005). *China marches west: The Qing conquest of Central Eurasia*. Cambridge, MA: Belknap Press.
- [37] Pomfret, R. (2025). *Central Asia – Russia's near abroad or crossroads of Asia?* Cambridge: Cambridge University Press. doi: [10.1017/9781009507790](https://doi.org/10.1017/9781009507790).
- [38] Satybaldiev, D., Arzybaev, T., Attokurova, M., & Seitimbetova, A. (2024). Nomadic governments of Central Asia from ancient times to the Middle Ages. *Open Journal of Social Sciences*, 12(12), 684-704. doi: [10.4236/jss.2024.1212043](https://doi.org/10.4236/jss.2024.1212043).
- [39] Stein, M. (2018). The history of Central Asian peacekeepers: The development of Kazakhstan, Kyrgyzstan, and Tajikistan's peacekeeping units by fits and starts. *Journal of Slavic Military Studies*, 31(2), 257-271. doi: [10.1080/13518046.2018.1451120](https://doi.org/10.1080/13518046.2018.1451120).
- [40] Taylor, R. (1972). The successors of Genghis Khan. By Rashid al-Din Ṭabīb. Translated by John Andrew Boyle. *Iranian Studies*, 5(4), 189-192. doi: [10.1017/S0021086200010112](https://doi.org/10.1017/S0021086200010112).
- [41] Tomohiko, U. (2018). *Invitation, adaptation, and resistance to empires: Cases of Central Asia*. In T. Uyama (Ed.), *Comparing modern empires: Imperial rule and decolonization in the changing world order* (pp. 99-118). Sapporo: Slavic-Eurasian Research Centre.
- [42] U.S. assistance to the Partnership for Peace. (2001). Retrieved from <https://www.gao.gov/assets/gao-01-734.pdf>.
- [43] Usenov, A.E. (2024). *Kyrgyzstan's strategic culture and its impact on the balancing policy between Russia and the US*. *Journal of Turkic Civilization Studies*, 5(2), 382-395.
- [44] Usserova, K., Kukeyeva, F., Baizakova, K., & Ussen, M. (2025). Prospects for regional development of Central Asia: Economic and political aspects. *Asian Journal of Political Science*, 33(3), 634-653. doi: [10.1080/02185377.2025.2494778](https://doi.org/10.1080/02185377.2025.2494778).
- [45] Wallace, V., & Rodriguez, A. (2024). *Kyrgyzstan in crisis: A geopolitical juncture*. Cambridge, MA: Harvard Kennedy School.
- [46] Weitz, R. (2018). *Moscow's collective security organization: A challenge to NATO?* Retrieved from <https://sldinfo.com/2018/07/moscows-collective-security-organization-a-challenge-to-nato/>.

УДК 341.231.14
DOI: 10.59214/ua.fa/6.2025.42

Саджола Джелілі

Магістр, дослідник

Європейський університет Тирані

1023, бульв. Герґя Фішти, 70, м. Тирана, Албанія

Нормативне значення принципу невтручання в сучасному міжнародному праві

Анотація. Принцип невтручання набуває особливої актуальності в умовах трансформації міжнародних відносин під впливом гібридних загроз, цифрових викликів і зростаючого напруження між суверенітетом держав та міжнародними імперативами. Метою дослідження був аналіз трансформації юридичного змісту принципу невтручання, його нормативного закріплення та практичного застосування в умовах сучасних загроз, зокрема в цифровому, гуманітарному та безпековому вимірах. Методологія дослідження базувалась на системно-структурному аналізі, методах правової герменевтики, порівняльного правознавства та кейс-методі з елементами юридичної кваліфікації. Результати дослідження підтвердили, що принцип невтручання пройшов еволюцію від морально-політичного постулату до чітко кодифікованої норми, зафіксованої в Статуті Організації Об'єднаних Націй, Декларації 1970 р. та резолюціях Генеральної Асамблеї. У справі Нікарагуа проти США принцип невтручання був уперше трактований як така норма, що забороняє не лише збройну, а й непряму форму втручання. У справі Україна проти Росії було встановлено системне порушення державного суверенітету через військову агресію, політичний тиск, економічну експансію та інформаційні операції. Особливий акцент зроблено на українському кейсі як комплексному прикладі багаторівневого втручання, що охоплює класичну агресію, кібероперації та втручання у вибори. Аналіз цифрового суверенітету, зокрема через акти Європейського Союзу, показав, що міжнародне право не має узгодженого підходу до захисту держав від транснаціонального впливу цифрових платформ. Виявлено тенденцію до перегляду меж допустимого втручання у випадках гуманітарних катастроф, що вимагає узгодження із принципом суверенітету. Дослідження засвідчило необхідність оновлення нормативних стандартів та зміцнення механізмів відповідальності за порушення цього принципу. Практичне значення дослідження полягає у використанні його висновків для підготовки змін до міжнародних договорів та процедур, що регламентують межі допустимого втручання і захист державного суверенітету в умовах сучасних загроз

Ключові слова: колективна безпека; кібербезпека; гібридна війна; суверенітет; інтервенція

Вступ

Принцип невтручання у внутрішні справи держав є одним із базових елементів сучасного міжнародного правопорядку, який слугує інституційною гарантією суверенітету, територіальної цілісності та політичної незалежності держав. Його нормативна цінність виходить за межі декларативної політичної формули та отримує позитивну кодифікацію в міжнародних договорах, рішеннях судових інституцій та звичаєвих практиках. Водночас, сучасна система міжнародних відносин перебуває під постійним тиском глобалізаційних, регіональних та технологічних змін, що створює нові виклики для реалізації цього принципу. Зокрема, зростає напруга між класичним уявленням про суверенітет і новими імперативами, зумовленими необхідністю реагування на порушення прав людини,

гуманітарні катастрофи, кібератаки та транснаціональні загрози. Проблематика нормативного значення принципу невтручання потребує переосмислення в умовах трансформації функцій держави, посилення ролі міжнародних інституцій та зміни характеру міждержавної взаємодії. Український досвід продемонстрував, що порушення цього принципу може відбуватися як у класичній формі збройної агресії, так і у формах економічного, інформаційного чи цифрового тиску, що потребує комплексного правового аналізу.

Література з проблеми невтручання виявила багатогранність і складність цього принципу в умовах зміненої міжнародної реальності. Дослідження N. Zugliani (2021) показало, що державний суверенітет, який раніше ґрунтувався на принципі невтручання,

Отримано: 05.08.2025, Перевірено: 25.11.2025, Прийнято: 26.12.2025

Suggested Citation:

Xhelili, S. (2025). Normative significance of the principle of non-intervention in contemporary international law. *Foreign Affairs*, 35(6), 42-54. doi: 10.59214/ua.fa/6.2025.42.

*Corresponding author

трансформувався під впливом міжнародного інвестиційного права. Відтак, держави втрачають частину автономії у прийнятті рішень через міжнародні зобов'язання та механізми ISDS (Investor-State Dispute Settlement), що обмежує їхній публічний регуляторний простір. Ця зміна відображає перехід від абсолютного суверенітету до «функціонального», де національні інтереси мають узгоджуватися з глобальними стандартами, що свідчить про поступове розмивання традиційного принципу невтручання. G.F. Arribas & R.A. Wessel (2023) дослідили зовнішню нормативну діяльність Європейського Союзу, яка виявилася амбівалентною: з одного боку, вона ґрунтувалася на просуванні європейських цінностей, з іншого – наражалася на обмеження, продиктовані принципом невтручання. Результати показали, що між нормативною активністю регіональних об'єднань і загальними рамками міжнародного права існує напруження, яке потребує чіткішого врегулювання. У дослідженні O. Marukhovska-Kartunova *et al.* (2024) підкреслювалася необхідність оновлення міжнародно-правових механізмів з метою ефективного управління конфліктами. Показано, що міждисциплінарний підхід сприяє розробці комплексних стратегій підтримання миру й безпеки в умовах зростання глобальної нестабільності.

Дослідження I. Piskun & I. Dudnik (2022) виявило складнощі у взаємодії норм міжнародного гуманітарного права та прав людини під час миротворчих операцій. Запропоновано вирішення колізій шляхом застосування принципу *lex specialis*, що дозволяє віддати перевагу спеціальним нормам у конкретних обставинах. У дослідженні S.S. Ahmadi *et al.* (2021) висвітлювався вплив концепції «відповідальності захищати» (R2P) на традиційне розуміння державного суверенітету, зокрема у зв'язку з санкційною політикою та антикризовими міжнародними втручаннями. Встановлено, що ці процеси суттєво звузили обсяг непорушної юрисдикції, відкривши нові можливості для міжнародного втручання під гуманітарними приводами. У роботі I.S. Filonenko (2025) увага була зосереджена на правових прогалинах у захисті цивільної інфраструктури під час збройних конфліктів, особливо в умовах гібридної війни та кібератак. Автор запропонував конкретні механізми підвищення відповідальності за воєнні злочини, які можуть бути імplementовані в практику міжнародного правосуддя. N. Babaykina *et al.* (2022) доводять, що принцип невтручання залишається ключовим інструментом захисту суверенітету, але потребує адаптації до сучасних викликів, таких як кіберзагрози та економічний тиск. Автори пропонують концепцію «адаптивного суверенітету», який дозволяє державам гнучко інтегрувати міжнародні норми, зберігаючи контроль над національними рішеннями. Дослідження підкреслює важливість балансу між збереженням автономії та участю в глобальних правових системах, щоб уникнути підризу міжнародної стабільності.

H. Niemann (2022) досліджував зміну динаміки міжнародних інтервенцій після завершення Холодної війни, звертаючи увагу на непослідовну практику Ради Безпеки ООН (Організації Об'єднаних Націй). Висновки дослідження свідчили, що частковість у застосуванні принципу невтручання сприяла втраті

його універсальності та нормативної чіткості. У статті Y.D. Streltsova (2022) розглянуто практичні аспекти гармонізації національного законодавства України з міжнародним правом. Зазначено, що цей процес здійснюється за різними моделями – від прямого застосування норм до інкорпорації їх у внутрішню судову практику, що свідчить про готовність української правової системи до інтеграції у міжнародну правову архітектуру. До сучасних викликів, пов'язаних із цифровою трансформацією, звертався I. Kilovaty (2021), який виявив, що кібервтручання руйнують класичну межу між внутрішніми та зовнішніми справами держав. Було підкреслено нормативну невизначеність у питаннях кваліфікації кіберзагроз як форм втручання, що ускладнює їх міжнародно-правову оцінку. Дослідження S. Chesterman (2023) довело, що концепція R2P не пододала правової невизначеності щодо гуманітарних інтервенцій, оскільки її застосування залишалося політично мотивованим та вибірковим. Автор підкреслив, що відсутність чітких критеріїв і механізмів втілення R2P призвела до її інструменталізації потужними державами для обґрунтування своїх інтересів. Дослідження застерігає, що без системних реформ R2P ризикує залишитися суперечливим інструментом, який підриває довіру до міжнародного права. Таким чином, аналіз літератури показав, що, попри численні згадки про принцип невтручання як фундамент міжнародного права, існує дефіцит досліджень, які б узагальнили його нормативне значення в сучасних умовах, особливо в контексті нових викликів, таких як цифрове втручання, гібридна агресія та конкуренція ціннісних режимів. Метою цієї статті було визначення нормативного значення принципу невтручання в сучасному міжнародному праві з урахуванням новітніх трансформацій у сфері безпеки, прав людини, цифрової взаємодії та зовнішньополітичного тиску. Гіпотеза дослідження полягала в тому, що принцип невтручання дедалі більше переосмислюється в контексті гуманітарних інтервенцій та цифрового суверенітету.

Матеріали та методи

Методологічна основа цього дослідження ґрунтувалася на комплексному підході до аналізу еволюції принципу невтручання в міжнародному праві в контексті його нормативного закріплення, інтерпретацій у правозастосовній практиці, а також трансформаційних впливів новітніх викликів, зокрема цифрового суверенітету та гуманітарних інтервенцій. У процесі дослідження використано метод системно-структурного аналізу для визначення внутрішньої логіки функціонування принципу невтручання як складового елементу міжнародно-правового порядку. Застосування методу правової герменевтики дозволило здійснити інтерпретацію базових джерел, зокрема Charter of the United Nations (1945), United Nations General Assembly (1970) та декларація United Nations (1981). Додатково було проаналізовано положення World Summit (United Nations, n.d.), резолюцію United Nations Security Council (1990) та Document of the Copenhagen Meeting of the Conference on the Human Dimension of the CSCE (OSCE, 1990). Розглянуто Articles on responsibility of states for internationally wrongful acts

(Crawford, 2001), а також акти, що стосуються цифрового виміру суверенітету, зокрема Digital Markets Act (European Commission, n.d.a) і Digital Services Act (European Commission, n.d.b). У регіональному контексті досліджено положення Agreement between the Government of the Russian Federation and the Cabinet of Ministers of Ukraine on the encouragement and mutual protection of investments (1998) та відповідні резолюції United Nations General Assembly (2022a; 2022b; 2023) як документи, що демонструють еволюцію позицій міжнародної спільноти щодо форм зовнішнього втручання.

Метод порівняльного правового аналізу було застосовано для зіставлення регіональних підходів до кодифікації принципу невтручання, таких як Charter of the Organization of American States (United Nations, 1948) та African Charter on Human and Peoples' Rights (African Union, 1981) із глобальними нормативними стандартами. Також цей метод дозволив виокремити розбіжності у правовому трактуванні форм допустимого втручання на прикладі кейсів гуманітарних інтервенцій в Косово (Şener, 2021), Лівії (Ануаебеці, 2024) та Сирії (Houghton, 2024), що були предметом розгляду в рамках Ради Безпеки ООН, а також з точки зору позицій таких держав, як США (Сполучені Штати Америки), Китай, Росія та низка країн Глобального Півдня. Кейс-метод, у поєднанні з елементами правового моделювання, дозволив реконструювати логіку та структуру прецедентів, які стали ключовими у формуванні змісту принципу невтручання, зокрема: Нікарагуа проти США (Tay, 2022), Україна проти Росії (Karami *et al.*, 2024), Грузія проти Росії (Longobardo & Wallace, 2022), Нідерланди проти Росії (Stützel & Voeneke, 2022), а також Everest Estate LLC проти Російської Федерації (Permanent Court of Arbitration, n.d.). Метод контент-аналізу застосовувався для вивчення риторичних конструкцій і правових оцінок, зафіксованих у офіційних документах міжнародних організацій, таких як Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE, n.d.), International Committee of the Red Cross (n.d.), United Nations (2021). Також було залучено метод юридичної кваліфікації для аналізу змісту порушень, що розглядаються в рамках застосування міжнародно-правових конвенцій. Зокрема, оцінено застосування International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism (United Nations, 1999) та International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (United Nations General Assembly, 1965) в аспекті доведення фактів політичного, інформаційного та військового втручання. Дослідження також містило емпіричну фіксацію сучасних проявів непрямого втручання, таких як кібератаки, регуляція цифрових платформ Big Tech (Democracy Story Unit, 2024), або діяльність інституцій, що діють без прямого дозволу держав – наприклад, Міжнародний комітет Червоного Хреста (МКЧХ) або виборчі місії Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ). Ці приклади розглянуто в аналітичному контексті, що спирається на аналіз нормативних рамок і фактичної практики.

Результати

Теоретико-правові засади принципу невтручання в міжнародному праві. Принцип невтручання є

одним із ключових складових сучасного міжнародного права, що відображає фундаментальний постулат державного суверенітету. Його становлення відбулося поступово, на тлі еволюції загальної структури міжнародних відносин та формування системи колективної безпеки після Другої світової війни (1945-1950 рр.). У міжвоєнний період (1918-1939 рр.) поняття невтручання існувало на рівні практики, однак не мало належного юридичного закріплення. Саме ХХ ст. стало періодом кодифікації цього принципу в низці міжнародно-правових актів, що зумовило його трансформацію з політичної ідеї у правову норму (Roscini, 2024). Першим глобальним документом, у якому чітко сформульовано принцип невтручання, став Charter of the United Nations (1945). У Статуті закладено низку положень, що прямо чи опосередковано захищають державний суверенітет від зовнішнього впливу. Зокрема, стаття 2 (пункти 1 і 7) встановлює рівноправність усіх членів Організації та забороняє втручання у справи, що належать до внутрішньої компетенції держав. У цьому контексті невтручання постає як правовий наслідок суверенітету, що охоплює політичну, економічну, соціальну й культурну незалежність. Утім, варто зазначити, що Статут ООН не дає вичерпного визначення поняття «невтручання», залишаючи простір для подальшого тлумачення.

Важливим для кодифікації принципу стала Декларація Генеральної Асамблеї ООН про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН (United Nations General Assembly, 1970). Цей документ поглиблює розуміння принципу невтручання, надаючи йому чіткішого нормативного статусу. Зокрема, у Декларації вказано, що жодна держава чи група держав не має права втручатися прямо або опосередковано з будь-якої причини у внутрішні або зовнішні справи будь-якої іншої держави. Уперше на універсальному рівні було закріплено, що будь-яке втручання, незалежно від форми – економічної, політичної чи військової є порушенням міжнародного права. Таким чином, принцип набув універсального характеру, що обов'язковий для всіх суб'єктів міжнародного права. Положення принципу невтручання конкретизувалися у резолюціях Генеральної Асамблеї ООН, деклараціях неприєднаних держав, а також у контексті регіональних правових систем. Наприклад, у Декларації United Nations (1981) було акцентовано на недопустимості використання економічного та політичного тиску для досягнення зовнішньополітичних цілей. Це стало відповіддю на поширеність непрямих форм втручання в умовах Холодної війни у 1960-1970 рр. У регіональному вимірі слід зазначити Charter of the Organization of American States (United Nations, 1948), яка також забороняє будь-яке втручання у внутрішні або зовнішні справи іншої держави. Аналогічні положення містить African Charter on Human and Peoples' Rights (African Union, 1981), що демонструє глобальне поширення принципу невтручання як імперативної норми міжнародного права. Після закінчення Холодної війни у 1991 р. принцип невтручання зазнав нових викликів у зв'язку з активізацією дискусій щодо права на гуманітарну інтервенцію. У цьому контексті постає питання

балансування між невтручанням і обов'язком захищати, яке було закріплено в документі World Summit (United Nations, n.d.). Хоча дане положення й не має обов'язкової юридичної сили, воно позначило зміну нормативного клімату, де гуманітарні міркування іноді переважають над традиційною доктриною суверенітету. Таким чином, принцип невтручання поступово еволюціонує, зберігаючи свій основоположний характер, але вимагає гнучкого застосування відповідно до нових викликів глобального порядку. Загалом,

розвиток принципу невтручання у ХХ ст. демонструє поступове перетворення його з морально-політичного постулату у конкретну юридичну норму, визнану переважною більшістю держав. Проте динаміка геополітичної ситуації та поява нових сфер втручання (кіберпростір, інформаційна безпека, внутрішні конфлікти) вимагає переосмислення його змісту з урахуванням сучасних реалій. Нормативне закріплення та зміст принципу невтручання в міжнародному праві відображено в Таблиці 1.

Таблиця 1. Нормативне закріплення та зміст принципу невтручання в міжнародному праві

Джерело	Юридичний статус	Ключові положення	Правове значення
Статут ООН (1945) Стаття 2(1) і 2(7)	Договірне право (універсальний договір)	Встановлює рівноправність держав-членів. Забороляє ООН втручатися у внутрішні справи держав. Винятки дозволено лише у межах Розділу VII (дії щодо загроз миру, актів агресії тощо).	Закріплює принцип як обов'язкову норму, що стосується не лише держав, а й міжнародної організації; визначає межі повноважень Ради Безпеки в ситуаціях загроз миру.
Декларація про принципи міжнародного права (1970) (Резолюція ГА ООН 2625 (XXV))	Нормативна резолюція (декларативний акт, що відображає звичаєве право)	Забороляє будь-яке втручання у внутрішні чи зовнішні справи іншої держави. Застосування сили, економічний тиск, пропаганда, підтримка опозиції – можуть бути формами втручання. Утверджує принцип поваги до політичної, економічної та культурної систем держави.	Конкретизує зміст принципу в аспекті форми втручання; має кодифікаційне значення і широко цитуються в рішеннях судів, що підтверджує її значення як джерела звичаєвого міжнародного права.

Джерело: зіставлено автором на основі United Nations (1945), United Nations General Assembly (1970), L. Deng (2023)

Представлена таблиця ілюструє поступову еволюцію принципу невтручання – від його первинного закріплення в Статуті ООН до поглибленого змістового наповнення в Декларації 1970 р. та практичного застосування в юриспруденції Міжнародного суду ООН. Якщо у Статуті наголос робиться на інституційному вимірі принципу та рівноправності держав, то в Декларації здійснюється чітка деталізація допустимих і недопустимих форм впливу. Утім, в системі міжнародного права існують ситуації, які визнаються як винятки з нього, причому ці винятки строго регламентуються міжнародними нормами і підлягають вузькому тлумаченню. Найважливішим винятком є здійснення права на самозахист, закріпленого в статті 51 Статуту ООН (United Nations, 1945). Ця стаття дозволяє державі вдаватися до односторонніх оборонних дій у разі збройного нападу, доки Рада Безпеки не вживе належних заходів для збереження миру. Втручання, що має характер самозахисту, не розглядається як порушення принципу невтручання, але має відповідати критеріям необхідності, пропорційності та негайності реагування. Наприклад, у справі Ізраїль проти Лівану (2006 р.) Ізраїль обґрунтував свої дії як реалізацію права на самозахист проти терористичних атак з боку Хезболли (Tsagourias, 2024). Проте міжнародне співтовариство розділилося у визнанні законності таких дій, що ще раз підкреслює складність застосування цього винятку. Другим винятком є колективна безпека, тобто дії, санкціоновані Радою Безпеки ООН відповідно до глави VII Статуту (United Nations, 1945). Якщо Рада визнає, що існує загроза миру, порушення миру або акт агресії, вона може дозволити державам-членам

застосовувати примусові заходи, включаючи військову силу. Таке втручання не є порушенням принципу невтручання, оскільки відбувається в межах мандату ООН. Прикладом є операція «Буря в пустелі» (1991 р.), що здійснювалася на підставі резолюції Ради Безпеки №678 (United Nations Security Council, 1990) у відповідь на іракське вторгнення в Кувейт (Carmichael & Anderson, 2021). У цьому випадку правовий механізм був чітко дотриманий, що дозволило легітимізувати інтервенцію як засіб відновлення міжнародного правопорядку. Найбільш дискусійним винятком є гуманітарна інтервенція, яка досі не має однозначного нормативного закріплення в міжнародному праві. У загальному розумінні під гуманітарною інтервенцією розуміється застосування сили однією або кількома державами без згоди Ради Безпеки ООН з метою запобігання масовим порушенням прав людини або припинення гуманітарної катастрофи (Ogunbanjo, 2021). Найбільш відомим прикладом є інтервенція НАТО (Північноатлантичний альянс) в Косово (1999 р.), що здійснювалася без санкції Ради Безпеки, проте обґрунтовувалася необхідністю захисту цивільного населення (Şener, 2021). Питання легітимності цієї інтервенції викликало глибокі дебати в доктрині та практиці міжнародного права. Більшість держав, зокрема Китай та деякі країни Глобального Півдня (наприклад, Індія, Бразилія, ПАР (Південно-Африканська Республіка), Індонезія, Аргентина), вважають подібні дії порушенням принципу невтручання, незалежно від гуманітарних мотивів. Інші ж наголошують на тому, що існує моральний імператив до втручання, коли держава масово порушує права своїх громадян.

У 2005 р. в рамках Всесвітнього саміту ООН була схвалена концепція R2P, яка пропонує нову логіку дій: якщо держава не може або не хоче захищати своє населення від геноциду, етнічних чисток, воєнних злочинів чи злочинів проти людяності, відповідальність за це переходить до міжнародної спільноти (Global Centre for the Responsibility to Protect, n.d.). Втім, R2P не надає автоматичного права на застосування сили без рішення Ради Безпеки, що залишає питання гуманітарної інтервенції відкритим у правовому плані. Доктринальне переосмислення принципу невтручання в умовах XXI ст. засвідчує трансформацію його тлумачення у світлі нових глобальних викликів, зокрема пов'язаних із розвитком цифрових технологій, поширенням інформаційної війни та зростанням значущості кіберпростору як нової сфери міждержавної конкуренції. Сучасні інструменти впливу, на відміну від класичних форм військової чи економічної інтервенції, здебільшого не мають фізичного виміру, однак не менш ефективно здатні порушувати політичну, економічну та соціальну стабільність інших держав. Проте практика сучасних міждержавних конфліктів свідчить про необхідність переосмислення концептуальної рамки. Так, під час президентських виборів у США 2016 р. було зафіксовано спроби іноземного втручання у виборчий процес через кібератаки та маніпуляцію інформацією в соціальних мережах (Vičić & Gartzke, 2024). Цей випадок викликав резонанс у міжнародній спільноті та поставив питання про правову природу кібервтручання і наявність у них ознак порушення принципу невтручання. Внесок у розвиток доктрини зробив Будапештський процес (International Centre for Migration Policy Development, n.d.) і документи Групи урядових експертів ООН з питань кібербезпеки (United Nations, 2021). Хоча вони не мають обов'язкової юридичної сили, їхні рекомендації свідчать про формування консенсусу щодо застосування чинних принципів міжнародного права, зокрема невтручання, до кіберпростору. Паралельно з еволюцією доктринальних підходів змінюється і роль принципу невтручання в діяльності міжнародних організацій. Зокрема, Організація Об'єднаних Націй відіграє ключову роль у розробці рамок допустимого втручання у внутрішні справи держав з метою збереження миру та безпеки. Проте практика демонструє амбівалентний характер її позицій. З одного боку, у резолюції 2625 (United Nations General Assembly, n.d.) наголошується на безумовності принципу невтручання. З іншого боку, в низці випадків Рада Безпеки санкціонувала втручання в держави, внутрішні конфлікти яких визнавались загрозою міжнародному миру. Це стосується, наприклад, миротворчих операцій у Сомалі (1992 р.), Руанді (1994 р.), Південному Судані (2011 р.), які здійснювались із посиленням на главу VII Статуту ООН (Claire, 2024). Таке втручання інтерпретується як законне лише за умови схвалення Радою Безпеки, однак постійна загроза вето з боку постійних членів породжує ситуацію вибіркового підходу, що ставить під сумнів універсальність норми.

Organization for Security and Co-operation in Europe, у свою чергу, спирається на «гельсінський дух» співробітництва і підкреслює значення недопущення втручання у виборчі процеси, ЗМІ та громадянське суспільство.

У документі OSCE (n.d.) зафіксовано принципову позицію про те, що демократичні інститути не можуть бути створені під тиском ззовні. Проте місії OSCE з моніторингу виборів та політичних процесів, попри офіційне визнання їх «технічними» та «неінтервенційними», нерідко сприймаються як політичні акти втручання, зокрема з боку держав із авторитарним управлінням. Це зумовлює напруження у відносинах між OSCE та окремими її учасниками, наприклад Росією та Білоруссю. Ще одним прикладом амбівалентності застосування принципу є діяльність International Committee of the Red Cross, який формально дотримується нейтралітету, проте фактично здійснює гуманітарне втручання в зони збройних конфліктів, надсилаючи місії без офіційного дозволу урядів. Хоча діяльність МКЧХ узгоджується з нормами міжнародного гуманітарного права, вона часто суперечить позиціям держав, які розглядають такі дії як порушення їхнього суверенітету. Тут постає складна дилема між дотриманням принципу невтручання та необхідністю оперативного реагування на гуманітарні катастрофи.

Практичне переосмислення принципу невтручання в сучасному міжнародному праві. Гуманітарні інтервенції як прояв сучасного міжнародного права та практики державного втручання демонструють протилежність між двома базовими принципами: з одного боку, принципом державного суверенітету, зафіксованим у Статуті ООН, а з іншого – нормами, що захищають фундаментальні права людини, включно з обов'язком міжнародної спільноти запобігати масовим порушенням прав, таким як геноцид, етнічні чистки, злочини проти людяності (Walling, 2015). Класичним прикладом цієї напруги стала ситуація в Косово (1999 р.), коли сили НАТО без мандата Ради Безпеки ООН здійснили військову операцію проти Союзної Республіки Югославія, обґрунтовуючи свої дії необхідністю захисту косовських албанців від масових репресій (Bajrami, 2023). У цьому випадку, попри гуманітарне обґрунтування, інтервенція фактично означала порушення принципу невтручання у внутрішні справи та суверенітету держави, що спричинило тривалі дебати щодо легітимності дій НАТО та зростання ролі концепції «відповідальності захищати». У випадку Лівії (2011 р.) Рада Безпеки ООН вперше у своїй історії схвалила мандат на застосування сили (резолюція 1973 р.) саме у межах доктрини R2P з метою захисту цивільного населення від ймовірного масового насильства з боку режиму Муаммара Каддафі (Anyaebechi, 2024). Проте подальші дії західних держав, які фактично призвели до повалення уряду, викликали занепокоєння щодо розмивання меж між гуманітарною інтервенцією та примусовою зміною режиму. Цей прецедент підірвав довіру до гуманітарних інтервенцій як інструменту міжнародної правової відповідальності, підкреслюючи потребу чіткого розмежування між захистом цивільного населення та реалізацією геополітичних інтересів.

Сирійський конфлікт (з 2011 р.) ще більш ускладнив баланс між суверенітетом і гуманітарною відповідальністю. Постійне блокування резолюцій Ради Безпеки ООН через вето Росії та Китаю унеможливило консолідовану реакцію міжнародної спільноти

(Houghton, 2024). Внаслідок цього виник феномен «асиметричної гуманітарної дії», коли окремі держави (США, Франція, Велика Британія) здійснювали обмежені військові удари у відповідь на застосування хімічної зброї, не маючи на це мандата ООН. Такий підхід ставить під сумнів не лише юридичну легітимність, а й ефективність гуманітарної інтервенції як механізму превенції злочинів проти людяності. У сучасному глобальному середовищі конфлікт між суверенітетом і гуманітарним втручанням доповнюється новими викликами, пов'язаними із цифровим виміром державного суверенітету. Цифровий суверенітет трактується як здатність держави контролювати інформаційні потоки, інфраструктуру даних і цифрову взаємодію в межах своїх кордонів (Saaida, 2023). У цьому контексті кібератаки та зовнішні втручання у цифрові системи (зокрема в інфраструктуру виборчих процесів) розглядаються як пряме порушення суверенітету, навіть у разі відсутності фізичного втручання. Резонансним прикладом є кібератаки, здійснені на державні органи США у рамках операцій, які пов'язують із російськими хакерськими групами (APT28, Cozy Bear), зокрема під час президентських виборів 2016 р. (Vičić & Gartzke, 2024). Маніпулювання інформаційним простором, створення та поширення дезінформації, використання соціальних мереж для впливу на громадську думку – усе це стало інструментом нової гібридної агресії, яка кидає виклик традиційному розумінню агресії як фізичного акту. Питання цифрового суверенітету також прямо пов'язане з регулюванням діяльності транснаціональних корпорацій у сфері цифрових технологій, насамперед Big Tech (Democracy Story Unit, 2024). Ці компанії контролюють значну частину глобального обігу даних, а також інфраструктуру цифрової комунікації, що фактично надає їм наддержавні повноваження. Спроби держав (зокрема ЄС через Digital Markets Act та Digital Services Act) відновити

контроль над цифровим простором – це прагнення встановити цифровий суверенітет як функцію демократичної легітимності й захисту публічного інтересу (Chiarella, 2023). Водночас, такі регуляторні заходи викликають протидію з боку приватних гравців і створюють напругу між свободою інтернету, економічною глобалізацією та правом держави на захист цифрового простору від зовнішнього впливу. У контексті авторитарних режимів (наприклад, у Китаї) цифровий суверенітет реалізується як повний контроль над інформаційними потоками (включно з цензурою, технологіями цифрового спостереження, «великим файрволом»), що породжує етичні та правові дилеми щодо меж дозволеного втручання держави в цифрові права громадян.

Розгляд кейсів Міжнародного суду ООН демонструє послідовну лінію визнання принципу базовим елементом міжнародного правопорядку. Наприклад, у справі Нікарагуа проти США Суд прямо кваліфікував матеріальну, фінансову та збройну підтримку збройної опозиції як порушення принципу невтручання (Тау, 2022). Подібний підхід прослідковується і в юриспруденції Арбітражного трибуналу, де розглядаються спори між державами щодо прямого або опосередкованого впливу на внутрішні процеси, зокрема у формах інформаційної війни або економічного тиску. ЄСПЛ (Європейський суд з прав людини) у своїй практиці, хоча й не має прямого мандату на оцінку міждержавного втручання у політичному вимірі, все ж неодноразово розглядав справи, в яких дії держав впливали на суверенні права інших. Кейси, що зображені в Таблиці 2, дозволяють побачити як розвиток стандартів щодо принципу невтручання, так і суперечності у тлумаченні форм непрямого впливу. Вони засвідчують, що межа між законною міжнародною співпрацею та незаконним втручанням часто є предметом інтерпретації, що залежить від контексту, характеру дій та ступеня доказовості наміру втручання.

Таблиця 2. Порівняння ключових судових кейсів щодо принципу невтручання

Кейс	Рік	Держава	Форма втручання	Правова оцінка	Наслідки
Нікарагуа проти США (Міжнародний суд ООН)	1986	Нікарагуа, США	Підтримка повстанців (контрас), мінування портів, фінансування опозиційних сил	Втручання визнано порушенням міжнародного права, зокрема принципу невтручання та заборони застосування сили	США засуджено, але не виконали рішення; прецедент у міжнародному праві
Грузія проти Росії (ЄСПЛ)	2021	Грузія, Росія	Збройне втручання, окупація, створення підконтрольних адміністрацій	Втручання кваліфіковано як порушення прав людини в умовах ефективного контролю; ЄСПЛ визнав юрисдикцію РФ	Виплата компенсацій; посилення стандартів у міждержавних справах ЄСПЛ
Україна проти Росії (Міжнародний суд ООН, проміжне рішення)	2017-2025 (триває)	Україна, Росія	Втручання через підтримку сепаратизму, анексію, дезінформацію	Суд визнав наявність ознак втручання; триває розгляд по суті	Попередні заходи зобов'язують утриматись від дискримінації; очікуються фінальні рішення

Таблиця 2. Продовження

Кейс	Рік	Держава	Форма втручання	Правова оцінка	Наслідки
Нідерланди проти Росії (справа Arctic Sunrise, Міжнародний трибунал з морського права)	2013	Нідерланди, Росія	Захоплення цивільного судна, арешт екіпажу	Втручання у свободу навігації визнано незаконним	Зобов'язання компенсувати збитки; підкріплення міжнародних норм у сфері морського права
Інтервенція в Лівію (2011) – обговорення в Раді Безпеки ООН, непрямої аналіз	2011	США, Франція, Велика Британія, Лівія	Збройне втручання під прикриттям гуманітарної інтервенції	Контроверсійна оцінка: санкціоновано РБ ООН, але перевищено мандат	Зміна режиму, критика доктрини «відповідальність захищати» (R2P)

Джерело: зіставлено автором на основі X.W. Tay (2022), M. Longobardo & S. Wallace (2022), M. Stützel & Voeneky (2022), S.M. Anyaebechi (2024), M. Karami *et al.* (2024)

В цілому, спільною для усіх розглянутих справ є тенденція до посилення правових механізмів захисту суверенітету, а також розширення трактування форм втручання – від військової агресії до інформаційних кампаній і економічного тиску. Поступова кодифікація практики міжнародних судів у цій сфері свідчить про зростаючу потребу у перегляді дефініцій невтручання з урахуванням новітніх викликів міжнародній безпеці. У сучасному міжнародному праві відповідальність держав за порушення ґрунтується на загальних принципах відповідальності (Crawford, 2001). Це підтверджується практикою Міжнародного суду ООН, ЄСПЛ, арбітражних трибуналів та спеціалізованих міжнародних органів. Ключовими складовими відповідальності виступають: встановлення факту порушення, юридична кваліфікація діяння, притягнення до відповідальності, а також застосування механізмів відновлення порушеного права. Після початку повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України в лютому 2022 р., проблема притягнення держави-агресора до юридичної відповідальності за порушення фундаментальних принципів міжнародного права, включаючи принцип невтручання, набула глобального значення. Відповідно до норм сучасного міжнародного права, порушення принципу невтручання, особливо коли йдеться про системне, збройне, політичне та інформаційне втручання, кваліфікується як міжнародне правопорушення, яке тягне за собою юридичну відповідальність держави (United Nations, 1981). Одним із провідних механізмів юридичного реагування є звернення до Міжнародного суду ООН. У справі Україна проти Російської Федерації (відкрита у 2017 р., тривала станом на 2025 р.), Україна обґрунтовує порушення двох ключових конвенцій: International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism (United Nations, 1999) та International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (United Nations, 1965). Хоча юридично предмет спору стосується зазначених інструментів, матеріальний зміст позову чітко свідчить про системне втручання у внутрішні справи України шляхом політичного тиску, фінансування незаконних збройних формувань на Донбасі, окупації Криму та кампанії з расової сегрегації щодо кримських татар. У січні 2023 р. Міжнародний суд визнав свою юрисдикцію розглядати більшість

претензій України, що створює прецедент для подальшої юридичної кваліфікації дій РФ не лише як порушення спеціальних конвенцій, а і як порушення принципу невтручання у суверенні справи держави.

Також Україна активно використовує потенціал Європейського суду з прав людини. У міждержавній справі Україна проти Росії (щодо Криму), у рішенні від 2023 р. ЄСПЛ визнав, що Російська Федерація здійснювала ефективний контроль над територією Автономної Республіки Крим з лютого 2014 р., тобто ще до формального проведення так званого «референдуму» та подальшої анексії (European Court of Human Rights, 2024). Така юридична кваліфікація, хоч і здійснена в межах системи захисту прав людини, безпосередньо свідчить про порушення суверенітету України та є формою фактичного втручання. Додатково, Суд встановив систематичні порушення прав людини в окупованому Криму, які стали можливими саме внаслідок незаконного впливу зовнішньої держави на внутрішні справи іншої держави. Значення у практиці відповідальності держави за втручання має арбітражна практика, зокрема в контексті захисту інвестицій. Українські та іноземні компанії подали десятки позовів проти Росії за експропріацію активів у Криму, посилаючись на Agreement between the Government of the Russian Federation and the Cabinet of Ministers of Ukraine... (1998). У таких справах, як Everest Estate LLC проти Російської Федерації, міжнародні арбітражі ухвалили рішення на користь позивачів, визнавши дії РФ міжнародно-протиправними (Permanent Court of Arbitration, n.d.). Оскільки експропріація майна без згоди держави, що має юрисдикцію над територією, є класичним прикладом непрямого втручання, відповідні рішення арбітражів мають доктринальну цінність для формування правового підходу до кваліфікації втручання. Хоча Європейський суд з прав людини і не є спеціалізованим органом для застосування міжнародного гуманітарного права (МГП), у справах про порушення прав людини в умовах збройного конфлікту він враховує положення МГП, визначаючи, наскільки вони застосовні до конкретної ситуації. При цьому Суд аналізує можливі суперечності між нормами Конвенції та МГП і застосовує спеціальні норми МГП, що забезпечує належне обґрунтування його рішень та висновків (Taran & Hryha, 2024).

Ще одним інструментом відповідальності є універсальні механізми ООН, зокрема резолюції Генеральної Асамблеї та діяльність слідчих органів. Від початку повномасштабного вторгнення Генеральна Асамблея ухвалила низку ключових резолюцій (United Nations General Assembly, 2022a; 2022b; 2023), в яких визнано дії РФ як порушення територіальної цілісності України та закликано до виведення всіх збройних сил з української території. Хоча ці документи мають переважно політичний, а не юридично обов'язковий характер, вони закріплюють міжнародний консенсус щодо факту незаконного втручання, що є підставою для посилення політико-правової відповідальності. Водночас, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR) задокументував масові порушення міжнародного гуманітарного права, багато з яких стали можливими лише внаслідок незаконного зовнішнього втручання у внутрішній конфлікт. У підсумку, повномасштабне вторгнення Росії в Україну активізувало одразу кілька паралельних правових механізмів притягнення держави до відповідальності за порушення принципу невтручання (OHCHR, n.d.). Україна послідовно реалізує свою правову стратегію у Міжнародному суді ООН, ЄСПЛ, арбітражних трибуналах та універсальних органах ООН. Юридичне закріплення відповідальності РФ не лише сприятиме відновленню справедливості щодо конкретних порушень, але й зміцнить нормативне значення принципу невтручання в умовах гібридних та збройних конфліктів XXI ст. Український кейс перетворюється на ключовий еталон сучасного правозастосування у цій сфері, із потенціалом впливу на подальше розвиток міжнародної правової доктрини.

Окремий вимір становить міжнародно-правовий інструмент санкцій, який виступає формою контрзаходів у відповідь на порушення. Санкції, запроваджені державами Великої сімки, ЄС, США, Канадою та іншими проти Росії після її вторгнення в Україну 2022 р., є способом примусу держави-порушника до дотримання норм міжнародного права. Хоча санкції є у переважній мірі односторонніми, вони мають правову основу у статтях 49-54 Проекту International Law Commission (2001) про державну відповідальність, які дозволяють застосовувати контрзаходи у відповідь на тяжке міжнародне правопорушення. Одним з інструментів, що розглядається, є створення спеціального міжнародного трибуналу щодо злочину агресії, що передбачає притягнення вищого керівництва РФ до відповідальності. Хоча цей трибунал стосуватиметься конкретно злочину агресії, факт агресії сам по собі є найбільш грубою формою втручання у внутрішні справи іншої держави, що посилює зв'язок між цими двома правовими категоріями. Паралельно постає необхідність перегляду та уточнення норми невтручання в майбутніх міжнародних договорах, конвенціях та деклараціях. Зокрема, доречним є включення застережень щодо допустимих форм реагування міжнародної спільноти на порушення прав людини в рамках багатосторонніх механізмів, таких як універсальний періодичний огляд Ради з прав людини ООН або санкційні режими ЄС. Важливим кроком могло б стати ухвалення нової міжнародної конвенції або додаткового

протоколу до Статуту ООН, у якому було б чітко визначено межі між легітимним невтручанням та міжнародною відповідальністю за недотримання гуманітарних зобов'язань. При цьому має бути забезпечено баланс: з одного боку – уникнення зловживання втручанням з політичною мотивацією, з іншого – ефективне реагування на масові порушення прав людини. Дискусія щодо оновлення принципу невтручання також охоплює необхідність підвищення прозорості та юридичної визначеності підстав міжнародного втручання. Відсутність загальноприйнятих юридичних критеріїв щодо меж легітимного гуманітарного втручання призводить до правової невизначеності та небезпеки зловживань. На цьому тлі зростає актуальність формування уніфікованого підходу до інтерпретації міжнародного звичаю, особливо в умовах, коли практика застосування сили без мандата Ради Безпеки (наприклад, у Косово або Сирії) викликає правові суперечки. Український кейс виявляє потребу чітко розмежувати втручання з метою забезпечення захисту цивільного населення та політичне втручання в автономні процеси прийняття рішень. У підсумку, концептуальне пересмислення принципу невтручання є не лише юридично необхідним, а й політично неминучим кроком у бік побудови більш справедливої архітектури глобального управління. Воно має здійснюватися з урахуванням прецедентів, таких як український, де державний суверенітет став об'єктом зовнішньої агресії, а водночас – випробуванням ефективності міжнародно-правових механізмів реагування. Оновлення відповідної норми в майбутніх договорах дозволить створити гнучкий, але юридично захищений механізм балансування між повагою до державного суверенітету та необхідністю міжнародної реакції на грубі порушення прав людини, що забезпечить як стабільність міжнародного порядку, так і його гуманістичну легітимність.

Обговорення

У результаті проведеного дослідження принципу невтручання в міжнародному праві виявлено його еволюцію та трансформацію під впливом історичних, політичних і технологічних факторів. Дослідження А. Trashani (2021) зосереджувалося на гуманітарній інтервенції як формі трансформації принципу невтручання у зв'язку з необхідністю захисту прав людини в умовах внутрішніх конфліктів. У цьому контексті основна увага була приділена напрузі між суверенітетом держав і міжнародною відповідальністю, що виникає внаслідок гуманітарних катастроф. Висновки проведеного дослідження підтвердили цю напругу, але водночас акцентували на слабкості механізмів забезпечення легітимності таких втручань. Дослідження показало, що концепція «відповідальності захищати» не набула універсального застосування й залишалася залежною від політичної волі держав-членів Ради Безпеки ООН. Таким чином, у порівнянні з підходом А. Trashani, було підкреслено не лише ідеологічну, а й процедурну вразливість механізмів гуманітарної інтервенції, що підтвердило обмежений ефект від спроб інституціоналізації цієї практики. У роботі Р.К. Hüscher (2023) увага приділялася проблемі кібероперацій як інструменту втручання, що не має фізичних наслідків, але істотно

впливає на внутрішні політичні процеси. Дослідження засвідчило, що традиційна категорія «невтручання» виявлялася недостатньо гнучкою для врахування сучасних кіберзагроз. Аналіз у межах цього дослідження підтвердив ці спостереження та додатково висвітлив, що державна практика залишається суперечливою: незважаючи на заклики до розробки чітких норм, провідні кібердержави утримувалися від закріплення зобов'язань, посилюючи правову невизначеність. Порівняно з Р.К. Hüscher, у цьому дослідженні було виявлено, що навіть у випадках гібридного втручання – як у кейсі України – держави уникають прямої кваліфікації дій як порушення принципу невтручання, вдаючись натомість до політичної риторики та санкцій.

Дослідження В.Р. Pieters (2025) висвітлювало інформаційну війну Росії проти європейських демократій у контексті вторгнення в Україну, підкреслюючи проблематичність юридичного статусу таких дій у міжнародному праві. Було вказано на небезпеку асиметричного застосування норм – зокрема, щодо свободи слова – в умовах протидії дезінформації. Аналіз у межах цього дослідження підтвердив таку асиметрію, однак наголосив також на комплексності правопорушень, які Росія вчинила стосовно України. Зокрема, було показано, що порушення принципу невтручання в українському кейсі набули системного характеру: від збройної агресії до інформаційної та економічної експансії. У порівнянні з В.Р. Pieters, це дослідження надало ширший аналітичний вимір, розглядаючи не лише реакцію держав, але й рішення міжнародних судів та трибуналів, які поступово формують нову правову рамку реагування на комплексні акти втручання. Порівняння з роботою D.J. Hensley *et al.* (2024) виявило подібне трактування принципу невтручання як норми, що постійно перебувала під тиском з боку практики гуманітарних інтервенцій. Обидва дослідження дійшли висновку, що напруга між необхідністю поваги до суверенітету та моральним імперативом захисту цивільного населення залишалася нерозв'язаною проблемою міжнародного права. У той час як у наведеному дослідженні основний акцент було зроблено на труднощах авторизації інтервенцій через Раду Безпеки ООН та впливі геополітичних міркувань, результати проведеного аналізу більше підкреслювали інституційну відповідь на новітні виклики у вигляді гібридних форм втручання. Водночас у власному дослідженні гуманітарні інтервенції розглядалися крізь призму трансформації класичних уявлень про суверенітет у відповідь на нові кризи, тоді як інше дослідження більше зосереджувалося на розробці уніфікованого правового підходу до таких інтервенцій.

У дослідженні N. Soleymani Nezhad *et al.* (2023) принцип невтручання розглядався як багаторівнева конструкція, що включала не лише заборону втручання з боку держав, а й обмеження дій міжнародної спільноти залежно від легітимності влади та забезпечення прав громадян. Це дозволило встановити відмінність між цим підходом і результатами проведеного аналізу, де принцип невтручання вивчався переважно крізь призму взаємодії із сучасними загрозами міжнародному правопорядку та з огляду на прецедентну

практику. У той час як робота N. Soleymani Nezhad *et al.* акцентувала на зв'язку принципу з правом на самовизначення та рівноправ'ям держав, дослідження, присвячене сучасному етапу розвитку принципу, відображало зміщення акценту на гібридні виклики, серед яких ключовими виявилися кібервтручання та інформаційна агресія. Таким чином, підхід N. Soleymani Nezhad *et al.* залишався більше теоретико-правовим, тоді як проведене дослідження демонструвало емпіричний характер на прикладі конкретного міжнародного конфлікту – вторгнення Росії в Україну – та реакції міжнародних інституцій. У роботі D. Jemigade (2020) було простежено історичну траєкторію гуманітарної інтервенції, яка відображала еволюцію цього явища в контексті зростання глобальної уваги до прав людини. Автор приділив значну увагу нормативній незавершеності R2P, а також критично оцінив її політичну практику, що часто виявлялася вибірковою та суперечливою. У порівнянні з цим підходом, проведене дослідження фокусувалося не лише на доктринальному аспекті, але й на вивченні практики застосування принципу невтручання у нових сферах – зокрема, цифровій та інформаційній, де традиційні уявлення про суверенітет виявилися обмеженими. Водночас обидва підходи збігалися в оцінці потреби в чіткішому міжнародному регулюванні, яке враховувало б нові виклики без шкоди базовим принципам міжнародного правопорядку. Робота A.N.V. Adamu (2023) запропонувала прикладну оцінку застосовності R2P у контексті російсько-українського конфлікту, наголошуючи на неефективності наявних міжнародних механізмів у ситуаціях, коли постійні члени Ради Безпеки самі є агресорами. На відміну від проведеного дослідження, де було підкреслено адаптацію принципу невтручання до умов гібридної війни, включно з інформаційною та кіберскладовими, у згаданій праці головна увага приділялася військово-політичному аспекту, передусім з позиції зовнішньої інтервенції. Обидва підходи однаково засвідчили системну кризу існуючої архітектури безпеки, однак дослідження A.N.V. Adamu трактувало втручання як необхідний захід у відповідь на бездіяльність ООН, тоді як у цьому аналізі було наголошено на потенціалі правових інструментів, зокрема юрисдикцій міжнародних судів. У праці L. Willmer (2023) увагу приділено цифровізації як чиннику, що змінює структуру міжнародного правопорядку. У порівнянні з результатами цього дослідження, де принцип невтручання аналізувався крізь призму цифрового суверенітету, кібератак і транснаціональних інформаційних впливів, згадане дослідження зосередилося на ризиках надмірної інтерпретації цифрової загрози як підстави для посилення суверенітету. Таким чином, L. Willmer зробив акцент на ризику легітимації протекціонізму через розширене тлумачення невтручання, тоді як це дослідження розглядало цифрові виклики як привід для модернізації базових норм міжнародного права. Попри різну акцентуацію, обидві роботи узгоджувалися в тезі про необхідність доктринального переосмислення меж невтручання в епоху інформаційних технологій. У праці M. Dogaru (2024) принцип невтручання розглядався переважно крізь призму його соціальної природи та

нормативного закріплення у міжнародно-правових актах, з акцентом на його роль як стабілізуючої норми міжнародного правопорядку. Висновки дослідження підтвердили цю позицію, деталізуючи складний шлях еволюції принципу – від морально-політичної максими до кодифікованої норми, закріпленої у Статуті ООН та Декларації 1970 р. Узагальнення судової практики, насамперед рішення у справі Нікарагуа проти США, поглибило розуміння меж і форм застосування принципу, конкретизуючи відповідальність за непряме втручання. Порівняно з аналізом М. Dogaru, проведене дослідження надало ширший геополітичний та практичний контекст розвитку принципу невтручання, особливо через розгляд сучасних загроз – цифрових атак, інформаційної агресії, гібридних форм тиску. Зокрема, акцент був зроблений на українському кейсі як прикладі системного порушення принципу невтручання у формі збройної агресії, інформаційної війни та втручання у внутрішні справи через проксі-структури. У той час як М. Dogaru зосередив увагу на нормативній стабільності принципу, результати дослідження виявили динамічність його змісту в умовах нових викликів, таких як гуманітарні інтервенції, кібербезпека та інформаційний суверенітет.

У праці А. Carty (2024) було проаналізовано філософське та догматичне підґрунтя принципу невтручання через призму правового плюралізму. На відміну від акценту на сучасних порушеннях і практичних викликах у дослідженні, дана робота висвітлювала глибинні концептуальні проблеми міжнародного права, заснованого на аналогії з внутрішньодержавним правом. Звернення до впливу доктрини Ваттеля та критика ідеї безумовного плюралізму розкривали внутрішні суперечності нормативної системи, що також узгоджувалося з виявленими у дослідженні обмеженнями правового інструментарію для забезпечення справедливості в умовах міждержавних конфліктів. У дослідженні S.H. Ali & S. Al-Khuzai (2024) йшлося про загрози, які міжнародне втручання створює для суверенітету, соціальної справедливості та внутрішньої стабільності держав. Порівняно з проведеним аналізом, у якому наголошувалося на зростаючому значенні цифрового суверенітету та гібридних форм втручання, ця праця глибше розкривала соціо економічні та політичні наслідки втрат суверенітету під впливом міжнародних акторів. Узгодження цих висновків із результатами дослідження підтвердило актуальність занепокоєнь щодо домінування наднаціональних структур над внутрішніми політичними процесами в умовах глобалізації. Загалом існуюча наукова література підтвердила ключові висновки проведеного дослідження про складність і багатовимірність принципу невтручання. Попри різні дослідницькі підходи, спільним є висновок про необхідність переосмислення принципу невтручання в умовах сучасних міжнародних трансформацій. Узагальнюючи результати порівняння, можна стверджувати, що принцип невтручання втратив колишню універсальність, перетворившись на динамічну норму, баланс якої між суверенітетом і глобальною відповідальністю продовжує формуватися під впливом конфліктів, цифрових загроз і еволюції міжнародного права.

Висновки

Проведене дослідження принципу невтручання в міжнародному праві виявило його складну еволюцію від морально-політичного постулату до кодифікованої норми, закріпленої у ключових міжнародно-правових актах. Установлено, що цей принцип пройшов тривалий процес становлення – від імпліцитного визнання в міжвоєнний період до чіткого нормативного формулювання в Статуті ООН 1945 р. та подальшої конкретизації в Декларації про принципи міжнародного права 1970 р. Роль у формуванні сучасного розуміння принципу відіграла практика Міжнародного суду ООН, зокрема справа Нікарагуа проти США, у якій було закріплено, що навіть такі непрямі форми втручання, як фінансування опозиції, пропагандистські кампанії, можуть розцінюватися як порушення міжнародного права. Особливу увагу в аналізі приділено сучасним формам втручання, які включають не лише класичну збройну агресію, а й економічний тиск, інформаційні кампанії, кібероперації, вплив на вибори та втручання в національні політики через цифрові платформи. Сучасний етап розвитку принципу невтручання характеризується необхідністю переосмислення його змісту в умовах гібридних загроз, де важко провести межу між внутрішніми та зовнішніми аспектами державної політики. Концепція «відповідальності захищати», прийнята у 2005 р., стала спробою поєднати принцип невтручання з необхідністю захисту прав людини, але на практиці її реалізація виявилася непослідовною та суперечливою з погляду дотримання суверенітету.

Український кейс виступив комплексним прикладом порушення принципу невтручання у XXI ст. Дії Російської Федерації – від анексії Криму, збройної агресії на Донбасі до повномасштабного вторгнення 2022 р. – ілюструють поєднання всіх сучасних форм втручання: воєнної сили, економічного тиску, інформаційної війни, кібероперацій та політичного шантажу. У відповідь міжнародна спільнота вдалася до застосування санкцій, юридичних механізмів і рішень міжнародних судових інстанцій, що засвідчило дієвість окремих елементів системи колективного захисту міжнародного правопорядку. Аналогічно, арбітражні справи, пов'язані з українським контекстом, доповнили практику тлумачення невтручання як динамічної, але водночас юридично фіксованої норми. На основі проведеного аналізу сформульовано висновок, що принцип невтручання, залишаючись однією з основ міжнародного правопорядку, вимагає оновлення з урахуванням трансформації міждержавної взаємодії в умовах цифрової доби, технологічної інноваційності та глобалізованих загроз. Дослідження підтвердило гіпотезу про переосмислення принципу невтручання, виявивши його трансформацію під впливом гуманітарних інтервенцій (наприклад, R2P) та нових викликів цифрової ери, таких як кібератаки та інформаційні війни. Аналіз українського кейсу та практики міжнародних інституцій показав, що принцип, залишаючись нормативною основою, потребує адаптації до гібридних загроз, що підтверджує його динамічний характер у сучасному правопросторі. У перспективі доцільною є розробка уніфікованих міжнародно-правових стандартів для інформаційного і кіберпростору, а також оновлення тлумачень принципу невтручання в межах

зміцнення механізмів превенції, відповідальності та правової кваліфікації гібридних форм впливу.

Немає.

Подяки

Немає.

Немає.

Фінансування

Конфлікт інтересів

UDC: 341.231.14
Doi: 10.59214/ua.fa/6.2025.42

Sadjola Xhelili*

Master, Researcher

European University of Tirana

1023, 70 Gjergj Fishta Blvd., Tirana, Albania

Normative significance of the principle of non-intervention in contemporary international law

Abstract. The principle of non-intervention acquires particular relevance in the context of the transformation of international relations under the influence of hybrid threats, digital challenges, and growing tension between state sovereignty and international imperatives. The aim of the research was to analyse the transformation of the legal content of the principle of non-intervention, its normative consolidation, and practical application under modern threats, in particular in digital, humanitarian, and security dimensions. The methodology of the research was based on system-structural analysis, methods of legal hermeneutics, comparative jurisprudence, and the case method with elements of legal qualification. The results of the research confirmed that the principle of non-intervention underwent an evolution from a moral-political postulate to a clearly codified norm, enshrined in the Charter of the United Nations, the 1970 Declaration, and the resolutions of the General Assembly. In the case of *Nicaragua v. USA*, the principle of non-intervention was for the first time interpreted as a norm that prohibited not only armed but also indirect forms of intervention. In the case of *Ukraine v. Russia*, systematic violations of state sovereignty through military aggression, political pressure, economic expansion, and informational operations were established. Emphasis was placed on the Ukrainian case as a comprehensive example of multi-level intervention, encompassing classical aggression, cyber operations, and interference in elections. The analysis of digital sovereignty, in particular through acts of the European Union, demonstrated that international law lacked a harmonised approach to the protection of states from the transnational influence of digital platforms. A tendency was revealed towards revising the boundaries of permissible intervention in cases of humanitarian catastrophes, which required alignment with the principle of sovereignty. The research demonstrated the need to update normative standards and strengthen mechanisms of accountability for the violation of this principle. The practical significance of the research lay in the use of its findings for the preparation of amendments to international treaties and procedures regulating the limits of permissible intervention and the protection of state sovereignty under modern threats

Keywords: collective security; cybersecurity; hybrid war; sovereignty; intervention

Introduction

The principle of non-intervention in the internal affairs of states is one of the fundamental elements of the contemporary international legal order, serving as an institutional guarantee of sovereignty, territorial integrity, and political independence of states. Its normative value goes beyond a declarative political formula and acquires positive codification in international treaties, judicial decisions, and customary practices. At the same time, the modern system of international relations is under constant pressure from globalisation, regional, and technological changes, which creates new challenges for the implementation of this principle. In particular, there is increasing tension between the classical notion of sovereignty and new imperatives arising from the need to respond to human rights violations, humanitarian catastrophes, cyberattacks, and transnational threats. The issue of the normative significance

of the principle of non-intervention requires rethinking in the context of the transformation of state functions, the strengthening role of international institutions, and the changing nature of interstate interaction. The Ukrainian experience demonstrated that violations of this principle may occur both in the classical form of armed aggression and in the forms of economic, informational, or digital pressure, requiring comprehensive legal analysis. The literature on the issue of non-intervention revealed the multilayered nature and complexity of this principle in the altered international reality. The research of N. Zugliani (2021) demonstrated that state sovereignty, which had previously been grounded in the principle of non-intervention, was transformed under the influence of international investment law. Consequently, states lost part of the autonomy in decision-making through international

Received: 05.08.2025, Revised: 25.11.2025, Accepted: 26.12.2025

Suggested Citation:

Xhelili, S. (2025). Normative significance of the principle of non-intervention in contemporary international law. *Foreign Affairs*, 35(6), 42-54. doi: 10.59214/ua.fa/6.2025.42.

*Corresponding author

obligations and ISDS (Investor-State Dispute Settlement) mechanisms, which limited the public regulatory space. This change reflected the transition from absolute sovereignty to “functional” sovereignty, where national interests had to be aligned with global standards, indicating the gradual erosion of the traditional principle of non-intervention. G.F. Arribas & R.A. Wessel (2023) examined the external normative activity of the European Union, which appeared ambivalent: on the one hand, it was grounded in the promotion of European values, while on the other, it faced restrictions dictated by the principle of non-intervention. The results showed that there was tension between the normative activity of regional associations and the general framework of international law, which required clearer regulation. In the research of O. Marukhovska-Kartunova *et al.* (2024), the need for the renewal of international legal mechanisms with the aim of effective conflict management was emphasised. It was demonstrated that an interdisciplinary approach contributed to the development of comprehensive strategies for maintaining peace and security in conditions of growing global instability. The research of I. Piskun & I. Dudnik (2022) revealed difficulties in the interaction of norms of international humanitarian law and human rights law during peace-keeping operations. A solution to such collisions was proposed through the application of the principle of *lex specialis*, which allowed priority to be given to special norms in particular circumstances. In the research of S.S. Ahmadi *et al.* (2021), the influence of the concept of “responsibility to protect” (R2P) on the traditional understanding of state sovereignty was highlighted, particularly in relation to sanction policies and anti-crisis international interventions. It was established that these processes significantly narrowed the scope of inviolable jurisdiction, opening new possibilities for international intervention under humanitarian pretexts. In the work of I.S. Filonenko (2025), attention was focused on legal gaps in the protection of civil infrastructure during armed conflicts, especially in conditions of hybrid warfare and cyberattacks. The author proposed concrete mechanisms for increasing accountability for war crimes, which could be implemented in the practice of international justice. N. Babarykina *et al.* (2022) argued that the principle of non-intervention remained a key instrument for the protection of sovereignty but required adaptation to contemporary challenges such as cyberthreats and economic pressure. The authors proposed the concept of “adaptive sovereignty”, which allowed states to flexibly integrate international norms while maintaining control over national decisions. The research emphasised the importance of balance between preserving autonomy and participating in global legal systems, in order to avoid undermining international stability.

H. Niemann (2022) examined the changing dynamics of international interventions after the end of the Cold War, focusing on the inconsistent practice of the UN Security Council. The findings of the research indicated that partiality in the application of the principle of non-intervention contributed to the loss of its universality and normative clarity. In the article of Y.D. Streltsova (2022), the practical aspects of the harmonisation of Ukrainian national legislation with international law were considered. It was noted that this process was carried out

through different models – from the direct application of norms to the incorporation into domestic judicial practice, which demonstrated the readiness of the Ukrainian legal system for integration into the international legal architecture. To modern challenges associated with digital transformation turned I. Kilovaty (2021), who discovered that cyber interference destroyed the classical boundary between the internal and external affairs of states. It was emphasised that there was normative uncertainty in the qualification of cyberthreats as forms of intervention, which complicated the international legal assessment. The research of S. Chesterman (2023) demonstrated that the concept of R2P did not overcome the legal uncertainty regarding humanitarian interventions, as its application remained politically motivated and selective. The author emphasised that the absence of clear criteria and mechanisms for the implementation of R2P led to its instrumentalisation by powerful states to justify the interests. The research warned that without systemic reforms, R2P risked remaining a contradictory instrument that undermined trust in international law. Thus, the analysis of the literature showed that, despite numerous references to the principle of non-intervention as a foundation of international law, there was a deficit of research that generalised its normative significance in modern conditions, especially in the context of new challenges such as digital interference, hybrid aggression, and competition of value regimes. The aim of this article was to determine the normative significance of the principle of non-intervention in contemporary international law, taking into account the latest transformations in the fields of security, human rights, digital interaction, and foreign policy pressure. The research hypothesis lay in the assumption that the principle of non-intervention was increasingly being reinterpreted in the context of humanitarian interventions and digital sovereignty.

Materials and Methods

The methodological basis of this research was grounded in a comprehensive approach to the analysis of the evolution of the principle of non-intervention in international law in the context of its normative consolidation, interpretations in law enforcement practice, as well as the transformational impacts of new challenges, in particular digital sovereignty and humanitarian interventions. In the course of the research, the method of system-structural analysis was used to determine the internal logic of the functioning of the principle of non-intervention as a component of the international legal order. The application of the method of legal hermeneutics made it possible to interpret basic sources, in particular the Charter of the United Nations (1945), United Nations General Assembly (1970) and the UN Declaration (1981). Additionally, the provisions of the World Summit (United Nations, n.d.), the United Nations Security Council resolution (1990) and the Document of the Copenhagen Meeting of the Conference on the Human Dimension of the CSCE (OSCE, 1990) were analysed. The Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts (Crawford, 2001) were also examined, as well as acts relating to the digital dimension of sovereignty, in particular the Digital Markets Act (European Commission, n.d.a) and the Digital Services Act

(European Commission, n.d.b). In the regional context, the provisions of the Agreement between the Government of the Russian Federation and the Cabinet of Ministers of Ukraine on the Encouragement and Mutual Protection of Investments (1998) and the relevant United Nations General Assembly resolutions (2022a; 2022b; 2023) were examined as documents that demonstrated the evolution of the international community's positions regarding forms of external intervention.

The method of comparative legal analysis was applied to compare regional approaches to the codification of the principle of non-intervention, such as the Charter of the Organization of American States (United Nations, 1948) and the African Charter on Human and Peoples' Rights (African Union, 1981), with global normative standards. This method also made it possible to highlight differences in the legal interpretation of permissible forms of intervention, using the example of humanitarian intervention cases in Kosovo (Şener, 2021), Libya (Anyaebechi, 2024) and Syria (Houghton, 2024), which were considered within the framework of the UN Security Council, as well as from the perspective of states such as the USA, China, Russia, and a number of Global South countries. The case method, in combination with elements of legal modelling, made it possible to reconstruct the logic and structure of precedents that became key in shaping the content of the principle of non-intervention, in particular: *Nicaragua v. USA* (Tay, 2022), *Ukraine v. Russia* (Karami *et al.*, 2024), *Georgia v. Russia* (Longobardo & Wallace, 2022), *Netherlands v. Russia* (Stützel & Voeneky, 2022), as well as *Everest Estate LLC v. Russian Federation* (Permanent Court of Arbitration, n.d.). The method of content analysis was applied to study rhetorical constructions and legal assessments recorded in the official documents of international organisations, such as the Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE, n.d.), the International Committee of the Red Cross (n.d.), and the United Nations (2021). The method of legal qualification was also used to analyse the content of violations considered within the application of international legal conventions. In particular, the application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism (United Nations, 1999) and the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (United Nations General Assembly, 1965) was assessed in terms of proving the facts of political, informational and military intervention. The research also contained empirical documentation of modern manifestations of indirect intervention, such as cyberattacks, regulation of Big Tech digital platforms (Democracy Story Unit, 2024), or the activities of institutions that acted without direct state authorisation – for example, the International Committee of the Red Cross (ICRC) or election missions of the Organisation for Security and Cooperation in Europe (OSCE). These examples were examined in an analytical context based on the analysis of normative frameworks and actual practice.

Results

Theoretical and legal foundations of the principle of non-intervention in international law. The principle of non-intervention is one of the key components of modern

international law, reflecting the fundamental postulate of state sovereignty. Its formation took place gradually, against the backdrop of the evolution of the general structure of international relations and the development of the collective security system after the Second World War (1945-1950). In the interwar period (1918-1939), the concept of non-intervention existed in practice but did not have proper legal codification. The twentieth century became the period of codification of this principle in a number of international legal acts, which led to its transformation from a political idea into a legal norm (Roscini, 2024). The first global document in which the principle of non-intervention was clearly formulated was the Charter of the United Nations (1945). The Charter contains a number of provisions that directly or indirectly protect state sovereignty from external influence. In particular, Article 2 (paragraphs 1 and 7) establishes the equality of all members of the Organisation and prohibits intervention in matters that fall within the domestic jurisdiction of states. In this context, non-intervention appears as a legal consequence of sovereignty, encompassing political, economic, social and cultural independence. However, it should be noted that the UN Charter does not provide an exhaustive definition of the concept of “non-intervention”, leaving room for further interpretation. A critical step in the codification of the principle was the UN General Assembly Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations (United Nations General Assembly, 1970). This document deepens the understanding of the principle of non-intervention, giving it a clearer normative status. In particular, the Declaration states that no state or group of states has the right to intervene directly or indirectly for any reason in the internal or external affairs of any other state. For the first time at the universal level, it was enshrined that any intervention, regardless of form – economic, political or military – is a violation of international law. Thus, the principle acquired a universal character, binding on all subjects of international law.

The provisions of the principle of non-intervention were further specified in UN General Assembly resolutions, declarations of non-aligned states, as well as in the context of regional legal systems. For example, the UN Declaration (1981) emphasised the inadmissibility of the use of economic and political pressure to achieve foreign policy objectives. This was a response to the prevalence of indirect forms of intervention during the Cold War of the 1960s-1970s. At the regional level, it is worth noting the Charter of the Organization of American States (United Nations, 1948), which also prohibits any intervention in the internal or external affairs of another state. Similar provisions are contained in the African Charter on Human and Peoples' Rights (African Union, 1981), which demonstrates the global spread of the principle of non-intervention as an imperative norm of international law. After the end of the Cold War in 1991, the principle of non-intervention faced new challenges in connection with intensified discussions on the right to humanitarian intervention. In this context, the question arises of balancing non-intervention with the duty to protect, which was enshrined in the document World Summit (United

Nations, n.d.). Although this provision does not have binding legal force, it marked a shift in the normative climate, where humanitarian considerations sometimes outweigh the traditional doctrine of sovereignty. Thus, the principle of non-intervention is gradually evolving, retaining its fundamental character but requiring flexible application in accordance with new challenges of the global order. Overall, the development of the principle of non-intervention in the twentieth century demonstrates

its gradual transformation from a moral-political postulate into a specific legal norm recognised by the overwhelming majority of states. However, the dynamics of the geopolitical situation and the emergence of new spheres of intervention (cyberspace, information security, internal conflicts) require a rethinking of its content in light of modern realities. The normative consolidation and content of the principle of non-intervention in international law are reflected in Table 1.

Table 1. Normative consolidation and content of the principle of non-Intervention in international law

Source	Legal status	Key provisions	Legal significance
UN Charter (1945), Article 2(1) and 2(7)	Treaty law (universal treaty).	Establishes the equality of member states. Prohibits the un from intervening in the internal affairs of states. Exceptions are allowed only within chapter vii (actions concerning threats to peace, acts of aggression, etc.).	Consolidates the principle as a binding norm applying not only to states but also to the international organisation; defines the limits of Security Council powers in situations of threats to peace.
Declaration on Principles of International Law (1970) (UNGA Resolution 2625 (XXV))	Normative resolution (declaratory act reflecting customary law).	Prohibits any intervention in the internal or external affairs of another state. Use of force, economic pressure, propaganda, support for opposition – may be forms of intervention. Establishes the principle of respect for the political, economic and cultural system of a state.	Specifies the content of the principle in terms of forms of intervention; has codifying significance and is widely cited in court decisions, confirming its status as a source of customary international law.

Source: compiled by the author on the basis of United Nations (1945), United Nations General Assembly (1970), L. Deng (2023)

The presented table illustrates the gradual evolution of the principle of non-intervention – from its initial enshrinement in the UN Charter to its deeper substantive elaboration in the 1970 Declaration and practical application in the jurisprudence of the International Court of Justice. While the Charter emphasises the institutional dimension of the principle and the equality of states, the Declaration provides a clear specification of acceptable and unacceptable forms of influence. However, in the system of international law, there are situations recognised as exceptions to the principle, which are strictly regulated by international norms and subject to narrow interpretation. The most important exception is the exercise of the right to self-defence, enshrined in Article 51 of the UN Charter (United Nations, 1945). This article allows a state to resort to unilateral defensive actions in the event of an armed attack until the Security Council takes appropriate measures to maintain peace. Intervention in the form of self-defence is not considered a violation of the principle of non-intervention, but must meet the criteria of necessity, proportionality, and immediacy of response. For example, in the case of *Israel v. Lebanon* (2006), Israel justified its actions as the exercise of the right to self-defence against terrorist attacks by Hezbollah (Tsagourias, 2024). However, the international community was divided in recognising the legality of such actions, which once again highlights the complexity of applying this exception. The second exception is collective security, i.e., actions authorised by the UN Security Council under Chapter VII of the Charter (United Nations, 1945). If the Council determines that there is a threat to peace, a breach of peace, or an act of aggression, it may authorise member states to take enforcement measures, including the use of force. Such intervention is not a violation of the principle of

non-intervention, since it takes place within the UN mandate. An example is Operation Desert Storm (1991), carried out pursuant to Security Council Resolution 678 (United Nations Security Council, 1990) in response to Iraq's invasion of Kuwait (Carmichael & Anderson, 2021). In this case, the legal mechanism was strictly observed, which legitimised the intervention as a means of restoring international law and order. The most controversial exception is humanitarian intervention, which still lacks unequivocal normative consolidation in international law. In general terms, humanitarian intervention is understood as the use of force by one or more states without the consent of the UN Security Council to prevent mass human rights violations or end a humanitarian catastrophe (Ogunbanjo, 2021). The most well-known example is NATO's (North Atlantic Alliance) intervention in Kosovo (1999), carried out without Security Council authorisation but justified by the need to protect civilians (Şener, 2021). The legitimacy of this intervention sparked deep debates in the doctrine and practice of international law. Most states, including China and some countries of the Global South (e.g., India, Brazil, South Africa, Indonesia, Argentina), regard such actions as violations of the principle of non-intervention, regardless of humanitarian motives. Others emphasise that there is a moral imperative to intervene when a state massively violates the rights of its citizens.

In 2005, within the framework of the UN World Summit, the concept of Responsibility to Protect – R2P was endorsed, offering a new logic of action: if a state cannot or does not want to protect its population from genocide, ethnic cleansing, war crimes, or crimes against humanity, responsibility passes to the international community (Global Centre for the Responsibility to Protect, n.d.). However, R2P does not provide an automatic right to

the use of force without Security Council authorisation, leaving the question of humanitarian intervention open in legal terms. The doctrinal rethinking of the principle of non-intervention in the twenty-first century demonstrates the transformation of its interpretation in the light of new global challenges, particularly those associated with the development of digital technologies, the spread of information warfare, and the growing importance of cyberspace as a new sphere of interstate competition. Modern instruments of influence, unlike classical forms of military or economic intervention, generally lack a physical dimension but are no less effective in disrupting the political, economic, and social stability of other states. However, the practice of modern interstate conflicts demonstrates the need to reconsider the conceptual framework. Thus, during the presidential elections in the United States in 2016, attempts of foreign interference in the electoral process through cyberattacks and manipulation of information in social networks were recorded (Vičić & Gartzke, 2024). This case caused a resonance in the international community and raised the issue of the legal nature of cyber-interventions and the possible classification as violations of the principle of non-intervention. A contribution to the development of the doctrine was made by the Budapest Process (International Centre for Migration Policy Development, n.d.) and the documents of the UN Group of Governmental Experts on Cybersecurity (United Nations, 2021). Although these documents do not have binding legal force, the recommendations indicate the formation of a consensus regarding the application of existing principles of international law, including non-intervention, to cyberspace. In parallel with the evolution of doctrinal approaches, the role of the principle of non-intervention in the activities of international organisations is also changing. In particular, the United Nations plays a key role in developing the framework for permissible intervention in the internal affairs of states in order to preserve peace and security. However, practice demonstrates the ambivalent nature of its positions. On the one hand, Resolution 2625 (United Nations General Assembly, n.d.) emphasises the unconditionality of the principle of non-intervention. On the other hand, in a number of cases the Security Council authorised intervention in states whose internal conflicts were recognised as a threat to international peace. This applies, for example, to peacekeeping operations in Somalia (1992), Rwanda (1994), South Sudan (2011), which were carried out under Chapter VII of the UN Charter (Claire, 2024). Such intervention is interpreted as lawful only if approved by the Security Council, but the constant threat of veto from permanent members creates a situation of selectivity, which calls into question the universality of the norm.

The Organization for Security and Co-operation in Europe, in turn, relies on the “Helsinki spirit” of cooperation and emphasises the importance of preventing interference in electoral processes, the media, and civil society. The OSCE (n.d.) document recorded a principled position that democratic institutions cannot be created under external pressure. However, OSCE missions monitoring elections and political processes, despite the official recognition as “technical” and “non-interventionist”, are often perceived as political acts of interference, particularly by

states with authoritarian governance. This causes tension in relations between the OSCE and some of its participants, such as Russia and Belarus. Another example of the ambivalence of applying the principle is the activity of the International Committee of the Red Cross (ICRC), which formally adheres to neutrality but in practice carries out humanitarian intervention in armed conflict zones by sending missions without official government permission. Although the ICRC’s activities are consistent with international humanitarian law, these activities often contradict the positions of states that view such actions as violations of the sovereignty. Here arises a complex dilemma between adherence to the principle of non-intervention and the need for prompt response to humanitarian catastrophes.

Practical rethinking of the principle of non-intervention in modern international law. Humanitarian interventions as a manifestation of modern international law and the practice of state intervention demonstrated the opposition between two basic principles: on the one hand, the principle of state sovereignty, enshrined in the UN Charter, and on the other – the norms protecting fundamental human rights, including the duty of the international community to prevent mass violations of rights such as genocide, ethnic cleansing, crimes against humanity (Walling, 2015). A classic example of this tension was the situation in Kosovo (1999), when NATO forces, without a UN Security Council mandate, carried out a military operation against the Federal Republic of Yugoslavia, justifying the actions by the need to protect Kosovar Albanians from mass repressions (Bajrami, 2023). In this case, despite the humanitarian justification, the intervention in fact meant a violation of the principle of non-intervention in internal affairs and the sovereignty of the state, which caused prolonged debates on the legitimacy of NATO’s actions and the growing role of the concept of “responsibility to protect”. In the case of Libya (2011), the UN Security Council for the first time in its history approved a mandate to use force (resolution 1973) precisely within the framework of the R2P doctrine with the aim of protecting the civilian population from potential mass violence by the regime of Muammar Gaddafi (Anyaebechi, 2024). However, the subsequent actions of Western states, which in fact led to the overthrow of the government, provoked concerns about blurring the boundaries between humanitarian intervention and forced regime change. This precedent undermined trust in humanitarian interventions as an instrument of international legal responsibility, underlining the need for a clear distinction between the protection of the civilian population and the pursuit of geopolitical interests.

The Syrian conflict (since 2011) further complicated the balance between sovereignty and humanitarian responsibility. The constant blocking of UN Security Council resolutions by Russia and China made a consolidated response of the international community impossible (Houghton, 2024). As a result, the phenomenon of “asymmetric humanitarian action” emerged, when individual states (the USA, France, the United Kingdom) carried out limited military strikes in response to the use of chemical weapons, without having a UN mandate. Such an approach called into question not only the legal legitimacy, but also the effectiveness of humanitarian intervention as a mechanism for preventing crimes against humanity. In the

modern global environment, the conflict between sovereignty and humanitarian intervention was complemented by new challenges related to the digital dimension of state sovereignty. Digital sovereignty was interpreted as the ability of the state to control information flows, data infrastructure, and digital interaction within its borders (Saaida, 2023). In this context, cyberattacks and external interventions into digital systems (including the infrastructure of electoral processes) were regarded as direct violations of sovereignty, even in the absence of physical interference. A resonant example was the cyberattacks carried out against US government bodies within operations attributed to Russian hacker groups (APT28, Cozy Bear), particularly during the 2016 presidential elections (Vičić & Gartzke, 2024). Manipulation of the information space, the creation and dissemination of disinformation, the use of social networks to influence public opinion – all this became an instrument of a new hybrid aggression, which challenged the traditional understanding of aggression as a physical act. The issue of digital sovereignty was also directly related to the regulation of the activities of transnational corporations in the field of digital technologies, primarily Big Tech (Democracy Story Unit, 2024). These companies controlled a significant share of the global circulation of data, as well as the infrastructure of digital communication, which in fact gave the companies supranational powers. The attempts of states (in particular the EU through the Digital Markets Act and Digital Services Act) to restore control over the digital space represented an aspiration to establish digital sovereignty as a function of democratic legitimacy and the protection of the public interest (Chiarella, 2023). At the same time, such regulatory measures

provoked resistance from private actors and created tensions between internet freedom, economic globalisation, and the right of the state to protect its digital space from external influence. In the context of authoritarian regimes (for example, in China), digital sovereignty was realised as full control over information flows (including censorship, digital surveillance technologies, the “Great Firewall”), which generated ethical and legal dilemmas concerning the limits of permissible state intervention in the digital rights of citizens. The consideration of ICJ cases demonstrated a consistent line of recognition of the principle as a fundamental element of the international legal order. For example, in the case of *Nicaragua v. USA*, the Court directly qualified material, financial, and armed support for the armed opposition as a violation of the principle of non-intervention (Tay, 2022). A similar approach was traced in the jurisprudence of the Arbitral Tribunal, where disputes between states regarding direct or indirect influence on internal processes were considered, including in the forms of information warfare or economic pressure. The ECtHR, in its practice, although it did not have a direct mandate to assess interstate intervention in the political dimension, nevertheless repeatedly considered cases in which the actions of states influenced the sovereign rights of others. The cases shown in Table 2 allowed both the development of standards concerning the principle of non-intervention and the contradictions in the interpretation of forms of indirect influence to be seen. These cases demonstrated that the boundary between lawful international cooperation and unlawful intervention was often a matter of interpretation, depending on the context, the nature of the actions, and the degree of proof of the intent to intervene.

Table 2. Comparison of key judicial cases on the principle of non-intervention

Case	Year	State	Form of intervention	Legal assessment	Consequences
<i>Nicaragua v. United States</i> (International Court of Justice)	1986	Nicaragua, USA	Support for insurgents (Contras), mining of ports, financing of opposition forces	Intervention recognised as a violation of international law, in particular the principle of non-intervention and the prohibition of the use of force	United States condemned but did not comply with the decision; precedent in international law
<i>Georgia v. Russia</i> (ECtHR)	2021	Georgia, Russia	Armed intervention, occupation, creation of controlled administrations	Intervention qualified as a violation of human rights under conditions of effective control; ECtHR recognised Russia’s jurisdiction	Compensation awarded; strengthening of standards in interstate cases before the ECtHR
<i>Ukraine v. Russia</i> (International Court of Justice, interim decision)	2017-2025 (ongoing)	Ukraine, Russia	Intervention through support for separatism, annexation, disinformation	The Court recognised the existence of indications of intervention; substantive examination is ongoing	Provisional measures oblige Russia to refrain from discrimination; final rulings expected
<i>Netherlands v. Russia</i> (Arctic Sunrise case, International Tribunal for the Law of the Sea)	2013	Netherlands, Russia	Seizure of a civilian vessel, arrest of crew	Intervention in the freedom of navigation, recognised as unlawful	Obligation to compensate for damages; reinforcement of international maritime law standards
<i>Intervention in Libya</i> (2011) – UN Security Council debate, indirect analysis	2011	USA, France, Great Britain, Libya	Armed intervention under the guise of humanitarian intervention	Controversial assessment: authorised by the UN Security Council, but mandate exceeded	Regime change; criticism of the doctrine of “Responsibility to Protect” (R2P)

Source: compiled by the author on the basis of X.W. Tay (2022), M. Longobardo & S. Wallace (2022), M. Stützel & Voeneky (2022), S.M. Anyaebuchi (2024), M. Karami *et al.* (2024)

In general, a common trend across all the examined cases is the strengthening of legal mechanisms for the protection of sovereignty, as well as the broadening of the interpretation of forms of intervention – from military aggression to information campaigns and economic pressure. The gradual codification of the practice of international courts in this field indicates a growing need to review the definitions of non-intervention in light of the latest challenges to international security. In modern international law, state responsibility for violations is based on the general principles of responsibility (Crawford, 2001). This is confirmed by the practice of the International Court of Justice, the European Court of Human Rights, arbitral tribunals, and specialised international bodies. The key components of responsibility include: establishing the fact of a violation, legal qualification of the act, attribution of responsibility, as well as the application of mechanisms to restore the violated right. After the beginning of the full-scale armed aggression of the Russian Federation against Ukraine in February 2022, the issue of holding the aggressor state legally accountable for violations of the fundamental principles of international law, including the principle of non-intervention, acquired global significance. According to the norms of modern international law, a violation of the principle of non-intervention, especially when it involves systemic, armed, political, and informational interference, is qualified as an international offence that entails the legal responsibility of the state (United Nations, 1981). One of the leading mechanisms of legal response is recourse to the International Court of Justice. In the case of *Ukraine v. Russian Federation* (initiated in 2017, ongoing as of 2025), Ukraine substantiates violations of two key conventions: the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism (United Nations, 1999) and the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (United Nations, 1965). Although the legal subject of the dispute concerns the mentioned instruments, the substantive content of the claim clearly indicates systematic interference in the internal affairs of Ukraine through political pressure, financing of illegal armed groups in Donbas, the occupation of Crimea, and a campaign of racial segregation against the Crimean Tatars. In January 2023, the International Court recognised its jurisdiction to consider most of Ukraine’s claims, which creates a precedent for the further legal qualification of Russia’s actions not only as violations of special conventions but also as breaches of the principle of non-intervention in the sovereign affairs of a state.

Ukraine also actively employs the potential of the European Court of Human Rights. In the interstate case *Ukraine v. Russia* (concerning Crimea), in its 2023 judgment, the ECtHR recognised that the Russian Federation exercised effective control over the territory of the Autonomous Republic of Crimea from February 2014, i.e., even before the formal holding of the so-called “referendum” and the subsequent annexation (European Court of Human Rights, 2024). Such legal qualification, although carried out within the human rights protection system, directly indicates a violation of Ukraine’s sovereignty and constitutes a form of actual intervention. Additionally,

the Court established systematic human rights violations in occupied Crimea, which became possible precisely as a result of the unlawful influence of an external state on the internal affairs of another state. Arbitration practice is also significant in holding a state responsible for intervention, particularly in the context of investment protection. Ukrainian and foreign companies filed dozens of claims against Russia for the expropriation of assets in Crimea, referring to the Agreement between the Government of the Russian Federation and the Cabinet of Ministers of Ukraine... (1998). In cases such as *Everest Estate LLC v. Russian Federation*, international arbitrations ruled in favour of the claimants, recognising Russia’s actions as internationally wrongful (Permanent Court of Arbitration, n.d.). Since the expropriation of property without the consent of the state having jurisdiction over the territory is a classic example of indirect intervention, the relevant arbitral awards hold doctrinal significance for shaping the legal approach to the qualification of intervention. Although the European Court of Human Rights is not a specialised body for the application of international humanitarian law (IHL), in cases concerning human rights violations in the context of armed conflict, it takes IHL provisions into account when determining the applicability to a specific situation. At the same time, the Court analyses possible contradictions between the provisions of the Convention and IHL and applies the special norms of IHL, which ensures proper justification of its judgments and conclusions (Taran & Hryha, 2024).

Another instrument of responsibility is the universal mechanisms of the UN, in particular, the resolutions of the General Assembly and the work of investigative bodies. Since the beginning of the full-scale invasion, the General Assembly has adopted a number of key resolutions (United Nations General Assembly, 2022a; 2022b; 2023), in which Russia’s actions were recognised as a violation of Ukraine’s territorial integrity and calls were made for the withdrawal of all armed forces from Ukrainian territory. Although these documents are primarily political rather than legally binding, the documents enshrine international consensus on the fact of unlawful intervention, serving as a basis for strengthening political and legal responsibility. At the same time, the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR) documented mass violations of international humanitarian law, many of which were made possible solely as a result of unlawful external interference in an internal conflict. As a result, the full-scale invasion of Ukraine by Russia activated several parallel legal mechanisms of holding a state accountable for violations of the principle of non-intervention (OHCHR, n.d.). Ukraine consistently pursues its legal strategy in the International Court of Justice, the ECtHR, arbitral tribunals, and universal UN bodies. The legal establishment of Russia’s responsibility will not only contribute to restoring justice in relation to specific violations but will also strengthen the normative significance of the principle of non-intervention in the context of hybrid and armed conflicts of the 21st century. The Ukrainian case is becoming a key benchmark of modern law enforcement in this field, with the potential to influence the further development of international legal doctrine. Another dimension is the international legal instrument

of sanctions, which functions as a form of countermeasure in response to violations. The sanctions imposed by the G7 states, the EU, the USA, Canada, and others against Russia after its 2022 invasion of Ukraine are a means of compelling the violating state to comply with international law. Although sanctions are predominantly unilateral, the sanctions have a legal basis in Articles 49-54 of the International Law Commission's Draft Articles on State Responsibility (2001), which allow for countermeasures in response to a serious international offence. One of the instruments under consideration is the creation of a special international tribunal for the crime of aggression, which envisages bringing the top leadership of Russia to justice. Although this tribunal will specifically address the crime of aggression, the act of aggression itself constitutes the most severe form of intervention in the internal affairs of another state, thereby reinforcing the connection between these two legal categories. In parallel, there arises the need to review and refine the norm of non-intervention in future international treaties, conventions, and declarations. In particular, it would be appropriate to include provisions on permissible forms of response by the international community to human rights violations within multilateral mechanisms such as the Universal Periodic Review of the UN Human Rights Council or EU sanctions regimes. An important step could be the adoption of a new international convention or an additional protocol to the UN Charter, which would clearly define the boundaries between legitimate non-intervention and international responsibility for non-compliance with humanitarian obligations. At the same time, a balance must be ensured: on the one hand, avoiding the abuse of intervention with political motivation; on the other, ensuring effective responses to mass human rights violations. The discussion on updating the principle of non-intervention also encompasses the need to enhance transparency and legal certainty of the grounds for international intervention. The absence of generally accepted legal criteria for the boundaries of legitimate humanitarian intervention leads to legal uncertainty and the risk of abuse. Against this background, the importance of forming a unified approach to the interpretation of international custom is increasing, especially in conditions where the practice of using force without a Security Council mandate (for example, in Kosovo or Syria) provokes legal disputes. The Ukrainian case highlights the need to clearly distinguish between intervention aimed at ensuring the protection of civilians and political interference in autonomous decision-making processes. In conclusion, the conceptual rethinking of the principle of non-intervention is not only a legal necessity but also a politically inevitable step towards building a fairer architecture of global governance. It must be carried out taking into account precedents such as the Ukrainian case, where state sovereignty became the object of external aggression, and at the same time a test of the effectiveness of international legal mechanisms of response. Updating the relevant norm in future treaties will make it possible to create a flexible but legally protected mechanism for balancing respect for state sovereignty with the need for international reaction to gross human rights violations, which will ensure both the stability of the international order and its humanistic legitimacy.

Discussion

As a result of the conducted study of the principle of non-intervention in international law, its evolution and transformation under the influence of historical, political, and technological factors were identified. The study by A. Trashani (2021) focused on humanitarian intervention as a form of transformation of the principle of non-intervention in connection with the necessity of protecting human rights in situations of internal conflicts. In this context, the main attention was paid to the tension between state sovereignty and international responsibility arising from humanitarian catastrophes. The findings of the study confirmed this tension, but at the same time highlighted the weakness of mechanisms for ensuring the legitimacy of such interventions. The study showed that the concept of the "responsibility to protect" did not acquire universal application and remained dependent on the political will of the UN Security Council member states. Thus, in comparison with the approach of A. Trashani, the emphasis was placed not only on the ideological but also on the procedural vulnerability of the mechanisms of humanitarian intervention, which confirmed the limited effect of attempts to institutionalise this practice. The work of P.K. Hüsch (2023) focused on the problem of cyber operations as an instrument of intervention, which did not have physical consequences but significantly influenced domestic political processes. The study demonstrated that the traditional category of "non-intervention" proved insufficiently flexible to take into account modern cyber threats. The analysis within this study confirmed these observations and additionally highlighted that state practice remained contradictory: despite calls for the development of clear norms, leading cyber powers refrained from formalising commitments, thereby increasing legal uncertainty. Compared with P.K. Hüsch, this study revealed that even in cases of hybrid intervention – as in the case of Ukraine – states avoided the direct qualification of actions as violations of the principle of non-intervention, resorting instead to political rhetoric and sanctions.

The study by B.P. Pijpers (2025) highlighted Russia's information war against European democracies in the context of the invasion of Ukraine, emphasising the problematic nature of the legal status of such actions in international law. The danger of the asymmetric application of norms was pointed out – particularly regarding freedom of expression – in the context of combating disinformation. The analysis within this study confirmed such asymmetry but also stressed the complexity of the violations committed by Russia against Ukraine. In particular, it was shown that violations of the principle of non-intervention in the Ukrainian case acquired a systemic character: from armed aggression to informational and economic expansion. Compared with B.P. Pijpers, this study provided a broader analytical dimension, considering not only the reaction of states but also the decisions of international courts and tribunals, which gradually formed a new legal framework for responding to complex acts of intervention. A comparison with the work of D.J. Hensley *et al.* (2024) revealed a similar interpretation of the principle of non-intervention as a norm that constantly remained under pressure from the practice of humanitarian interventions. Both studies concluded that the tension between the need to respect

sovereignty and the moral imperative of protecting civilians remained an unresolved problem of international law. While the present study focused mainly on the difficulties of authorising interventions through the UN Security Council and the influence of geopolitical considerations, its findings emphasised more the institutional response to new challenges in the form of hybrid types of intervention. At the same time, in the present study, humanitarian interventions were considered through the prism of the transformation of classical understandings of sovereignty in response to new crises, while the other study focused more on developing a unified legal approach to such interventions. The study by N. Soleymani Nezhad *et al.* (2023) viewed the principle of non-intervention as a multi-level construct that included not only the prohibition of intervention by states but also restrictions on the actions of the international community depending on the legitimacy of authority and the protection of citizens' rights. This made it possible to establish a distinction between this approach and the findings of the present analysis, where the principle of non-intervention was studied mainly through the prism of interaction with modern threats to the international legal order and in view of precedent-based practice. While the work of N. Soleymani Nezhad *et al.* emphasised the link between the principle and the right to self-determination and the equality of states, the study devoted to the modern stage of the development of the principle reflected a shift in emphasis towards hybrid challenges, among which cyber interference and information aggression proved crucial. Thus, the approach of N. Soleymani Nezhad *et al.* remained more theoretical and legal, whereas the conducted study demonstrated an empirical character using the example of a specific international conflict – Russia's invasion of Ukraine – and the reaction of international institutions. The work of D. Jemirade (2020) traced the historical trajectory of humanitarian intervention, reflecting the evolution of this phenomenon in the context of the growing global attention to human rights. The author paid considerable attention to the normative incompleteness of R2P, as well as critically assessing its political practice, which often proved selective and contradictory. Compared with this approach, the conducted study focused not only on the doctrinal aspect but also on the study of the application of the principle of non-intervention in new areas – particularly digital and informational, where traditional ideas of sovereignty proved limited. At the same time, both approaches converged in assessing the need for clearer international regulation, which would take into account new challenges without undermining the fundamental principles of international law. The work of A.N.V. Adamu (2023) offered an applied assessment of the applicability of R2P in the context of the Russian-Ukrainian conflict, emphasising the inefficiency of existing international mechanisms in situations where permanent members of the Security Council were aggressors. In contrast to the present study, which emphasised the adaptation of the principle of non-intervention to the conditions of hybrid warfare, including informational and cyber dimensions, the mentioned work focused on the military-political aspect, primarily from the standpoint of external intervention. Both approaches equally demonstrated the systemic crisis of the existing security architecture; however, Adamu's study interpreted

intervention as a necessary measure in response to UN inaction, while this analysis highlighted the potential of legal instruments, particularly the jurisdictions of international courts. The work of L. Willmer (2023) paid attention to digitalisation as a factor changing the structure of the international legal order. Compared with the results of the present study, where the principle of non-intervention was analysed through the prism of digital sovereignty, cyberattacks, and transnational informational influence, the mentioned study focused on the risks of excessive interpretation of the digital threat as grounds for strengthening sovereignty. Thus, L. Willmer emphasised the risk of legitimising protectionism through the expanded interpretation of non-intervention, while this study viewed digital challenges as a reason to modernise the basic norms of international law. Despite the difference in emphasis, both works agreed on the need for doctrinal rethinking of the limits of non-intervention in the age of information technology.

The work of M. Dogaru (2024) considered the principle of non-intervention mainly through the prism of its social nature and normative consolidation in international legal acts, with emphasis on its role as a stabilising norm of the international legal order. The conclusions of the study confirmed this position, detailing the complex path of the evolution of the principle – from a moral-political maxim to a codified norm enshrined in the UN Charter and the 1970 Declaration. The generalisation of judicial practice, primarily the decision in the *Nicaragua v. USA* case, deepened the understanding of the limits and forms of application of the principle, specifying responsibility for indirect intervention. Compared with the analysis by M. Dogaru, the present study provided a broader geopolitical and practical context for the development of the principle of non-intervention, especially through the consideration of modern threats – digital attacks, informational aggression, hybrid forms of pressure. In particular, emphasis was placed on the Ukrainian case as an example of a systemic violation of the principle of non-intervention in the form of armed aggression, informational warfare, and interference in internal affairs through proxy structures. While M. Dogaru focused on the normative stability of the principle, the findings of the present study revealed the dynamic nature of its content in the context of new challenges, such as humanitarian interventions, cybersecurity, and informational sovereignty. The work of A. Carty (2024) analysed the philosophical and dogmatic basis of the principle of non-intervention through the prism of legal pluralism. In contrast to the emphasis on modern violations and practical challenges in the study, this work highlighted the deep conceptual problems of international law, based on analogy with domestic law. The reference to the influence of Vattel's doctrine and the critique of the idea of unconditional pluralism revealed the internal contradictions of the normative system, which also corresponded with the limitations of the legal toolkit identified in the study for ensuring justice in interstate conflicts. The study by S.H. Ali & S. Al-Khuzai (2024) discussed the threats that international intervention posed to sovereignty, social justice, and domestic stability of states. Compared with the conducted analysis, which emphasised the growing importance of digital sovereignty and hybrid forms of intervention, this work more deeply revealed the

socio-economic and political consequences of the loss of sovereignty under the influence of international actors. The alignment of these conclusions with the results of the study confirmed the relevance of concerns regarding the dominance of supranational structures over domestic political processes in the context of globalisation. Overall, the existing academic literature confirmed the key findings of the study regarding the complexity and multidimensionality of the principle of non-intervention. Despite different research approaches, the common conclusion was the need to rethink the principle of non-intervention under the conditions of contemporary international transformations. Summarising the comparison results, it can be argued that the principle of non-intervention lost its former universality, becoming a dynamic norm whose balance between sovereignty and global responsibility continued to be shaped under the influence of conflicts, digital threats, and the evolution of international law.

Conclusions

The conducted study of the principle of non-intervention in international law revealed its complex evolution from a moral and political postulate to a codified norm enshrined in key international legal acts. It was established that this principle underwent a lengthy process of formation – from its implicit recognition in the interwar period to a clear normative formulation in the 1945 UN Charter and subsequent specification in the 1970 Declaration on Principles of International Law. The practice of the International Court of Justice played a role in shaping the modern understanding of the principle, particularly the case of *Nicaragua v. United States*, which confirmed that even such indirect forms of intervention as financing the opposition and propaganda campaigns could be considered violations of international law. Particular attention in the analysis was paid to modern forms of intervention, which include not only classical armed aggression but also economic pressure, information campaigns, cyber operations, influence on elections, and interference in national policies through digital platforms. The current stage of the development of the principle of non-intervention is characterised by the necessity of rethinking its content in the context of hybrid threats, where it is difficult to draw a clear line between internal and external aspects of state policy. The concept of the “responsibility to protect”, adopted in 2005, represented an attempt to combine the principle of non-intervention with the need to protect human rights,

but in practice its implementation proved inconsistent and contradictory in terms of respecting sovereignty.

The Ukrainian case served as a comprehensive example of the violation of the principle of non-intervention in the 21st century. The actions of the Russian Federation – from the annexation of Crimea and armed aggression in Donbas to the full-scale invasion of 2022 – illustrate the combination of all modern forms of intervention: military force, economic pressure, information warfare, cyber operations, and political blackmail. In response, the international community resorted to the use of sanctions, legal mechanisms, and decisions of international judicial institutions, which confirmed the effectiveness of certain elements of the system of collective protection of the international legal order. Similarly, arbitration cases related to the Ukrainian context supplemented the practice of interpreting non-intervention as a dynamic, yet at the same time legally fixed norm. Based on the conducted analysis, it was concluded that the principle of non-intervention, while remaining one of the foundations of the international legal order, requires updating in view of the transformation of interstate interaction in the conditions of the digital age, technological innovation, and globalised threats. The study confirmed the hypothesis about the rethinking of the principle of non-intervention, revealing its transformation under the influence of humanitarian interventions (for example, R2P) and new challenges of the digital era, such as cyberattacks and information wars. The analysis of the Ukrainian case and the practice of international institutions demonstrated that the principle, while remaining a normative foundation, requires adaptation to hybrid threats, which confirms its dynamic nature in the contemporary legal space. In the future, it is advisable to develop unified international legal standards for the information and cyber domains, as well as to update the interpretations of the principle of non-intervention within the framework of strengthening mechanisms of prevention, accountability, and legal qualification of hybrid forms of influence.

Acknowledgements

None.

Funding

None.

Conflict of Interest

None.

References

- [1] Adamu, A.N.V. (2023). The applicability of humanitarian intervention and the responsibility to protect during armed conflicts: Russia-Ukraine war in focus. *American Journal of Law and Political Science*, 2(1), 1-18. doi: 10.58425/ajlps.v2i1.111.
- [2] African Union. (1981). *African Charter on Human and Peoples' Rights*. Retrieved from <https://au.int/en/treaties/african-charter-human-and-peoples-rights>.
- [3] Agreement between the Government of the Russian Federation and the Cabinet of Ministers of Ukraine “On the Encouragement and Mutual Protection of Investments”. (1998, November). Retrieved from <https://jusmundi.com/fr/document/treaty/en-agreement-between-the-gouvernement-of-the-russian-federation-and-the-cabinet-of-ministers-of-the-ukraine-on-the-encouragement-and-mutual-protection-of-investments-russian-federation-ukraine-bit-1998-friday-27th-november-1998>.
- [4] Ahmadi, S.S., Lotfizadeh, A., & Jafari Pabandi, S.F. (2021). The necessity of reviewing the principle of non-intervention in the light of emerging human rights norms. *International Studies Journal*, 18(3), 143-164. doi: 10.22034/ISJ.2022.314124.1657.

- [5] Ali, S.H., & Al-Khuzai, S. (2024). National sovereignty in light of international intervention. In *3rd international humanitarian conference* (Vol. 1, No. 1, pp. 212-223). Baghdad: Al Hikma University College. [doi: 10.70516/zaccsssh.v1i1.41](https://doi.org/10.70516/zaccsssh.v1i1.41).
- [6] Anyaebuchi, S.M. (2024). Libyan uprising, human rights violations and the doctrine of the responsibility to protect: Challenges and prospects. *Journal of Political Science and Leadership Research*, 10(5), 64-88. [doi: 10.56201/jpslr.v10.no5.2024.pg64.88](https://doi.org/10.56201/jpslr.v10.no5.2024.pg64.88).
- [7] Arribas, G.F., & Wessel, R.A. (2023). Promoting the rule of law through EU external relations and the principle of non-intervention under international law. In L.M. Hinojosa-Martínez & C. Pérez-Bernárdez (Eds.), *Enhancing the rule of law in the European Union's external action* (pp. 41-62). Cheltenham: Edward Elgar Publishing. [doi: 10.4337/9781035312320.00012](https://doi.org/10.4337/9781035312320.00012).
- [8] Babarykina, N.A., Gorlo, N.V., Zabolotna, M.F., Kindratets, O.M., & Sergienko, T.I. (2022). *State sovereignty in the context of globalization: Theory and practice*. Zaporizhzhia: ZNU.
- [9] Bajrami, H. (2023). *The influence and role of NATO in the creation of the state of Kosovo*. *Justicia – International Journal of Legal Sciences*, 11(19-20), 134-141.
- [10] Carmichael, E., & Anderson, Q. (2021). The First Gulf War: Operations Desert Shield and Desert Storm (17 January – 28 February 1991). *British Dental Journal*, 230, 435-443. [doi: 10.1038/s41415-021-2733-5](https://doi.org/10.1038/s41415-021-2733-5).
- [11] Carty, A. (2024). Legal doctrine, the principle of non-intervention and the practice of States. In *The decay of international law* (pp. 135-159). Manchester: Manchester University Press. [doi: 10.7765/9781526183842.00012](https://doi.org/10.7765/9781526183842.00012).
- [12] Chesterman, S. (2023). *Humanitarian intervention and R2P*. In T.G. Weiss & R. Wilkinson (Eds.), *International organization and global governance* (pp. 564-576). London: Routledge.
- [13] Chiarella, M.L. (2023). Digital markets act (DMA) and digital services act (DSA): New rules for the EU digital environment. *Athens Journal of Law*, 9(1), 33-58. [doi: 10.30958/ajl.9-1-2](https://doi.org/10.30958/ajl.9-1-2).
- [14] Claire, K. (2024). *Examination of the legal and institutional framework relating to United Nations peacekeeping operations in South Sudan*. (Master's dissertation, Kampala International University, Kampala, Uganda).
- [15] Crawford, J. (2001). *Articles on responsibility of states for internationally wrongful acts*. Retrieved from <https://legal.un.org/avl/ha/rsiwa/rsiwa.html>.
- [16] Democracy Story Unit. (2024). *Big Tech Narrative Initiative*. Retrieved from <https://democracystoryunit.org/big-tech/>.
- [17] Deng, L. (2023). ICJ's mechanism to improve the regularity and accountability of its jurisdiction practices: A reflection on the case of Nicaragua vs United States in 1986. *Advances in Education, Humanities and Social Science Research*, 4(1), 305-309. [doi: 10.56028/aehtsr.4.1.305.2023](https://doi.org/10.56028/aehtsr.4.1.305.2023).
- [18] Dogaru, M. (2024). *Fundamental principles of international law*. *Journal of Law and Administrative Sciences*, 1(21), 120-142.
- [19] European Commission. (n.d.a). *Digital Markets Act*. Retrieved from https://digital-markets-act.ec.europa.eu/index_en.
- [20] European Commission. (n.d.b). *The Digital Services Act*. Retrieved from https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/digital-services-act_en.
- [21] European Court of Human Rights. (2024). *Ukraine v. Russia (re Crimea)*. Retrieved from <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22002-14347%22%5D%7D>.
- [22] Filonenko, I.S. (2025). *International legal responsibility for military attacks on civilian objects*. (Bachelor's paper, Sumy State University, Sumy, Ukraine).
- [23] Global Centre for the Responsibility to Protect. (n.d.). *What is R2P?* Retrieved from <https://www.globalr2p.org/what-is-r2p/>.
- [24] Hensley, D.J., Greer, T.P., & Fischer, E.S. (2024). *The conflict between humanitarian intervention and the principle of non-intervention in article 2(7) of the UN Charter*. *Studies in Law and Justice*, 3(4), 14-19.
- [25] Houghton, K.A. (2024). The competition over norms: The case of the Syrian conflict. In B. Houghton & K.A. Houghton (Eds.), *China, Russia, and the USA in the Middle East* (pp. 47-64). London: Taylor & Francis. [doi: 10.4324/9781003372011-6](https://doi.org/10.4324/9781003372011-6).
- [26] Hüsch, P.K. (2023). *State sovereignty in the 21st century: Low-intensity cyber operations and the principles of sovereignty and non-intervention*. (Doctoral thesis, University of Glasgow, Glasgow, Scotland). [doi: 10.5525/gla.thesis.83668](https://doi.org/10.5525/gla.thesis.83668).
- [27] International Centre for Migration Policy Development. (n.d.). *History of the dialogue*. Retrieved from <https://www.budapestprocess.org/budapest-process/the-history/>.
- [28] International Committee of the Red Cross. (n.d.). Retrieved from <https://www.icrc.org/en>.
- [29] International Law Commission. (2001). *Responsibility of states for internationally wrongful acts*. Retrieved from https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/9_6_2001.pdf.
- [30] Jemirade, D. (2020). Humanitarian intervention (HI) and the responsibility to protect (R2P): The United Nations and international security. *African Security Review*, 30(1), 48-65. [doi: 10.1080/10246029.2020.1847153](https://doi.org/10.1080/10246029.2020.1847153).
- [31] Karami, M., Zandi, R., & Givkey, A. (2024). Ukraine situation from the perspective of international criminal law: ICC and beyond. *Iranian Journal of International and Comparative Law*, 2(1), 41-54. [doi: 10.22091/ijicl.2023.9852.1075](https://doi.org/10.22091/ijicl.2023.9852.1075).
- [32] Kilovaty, I. (2021). The international law of cyber intervention. In N. Tsagourias & R. Buchan (Eds.), *Research handbook on international law and cyberspace* (pp. 97-112). Cheltenham: Edward Elgar Publishing. [doi: 10.4337/9781789904253.00014](https://doi.org/10.4337/9781789904253.00014).
- [33] Longobardo, M., & Wallace, S. (2022). The 2021 ECtHR decision in Georgia v Russia (II) and the application of human rights law to extraterritorial hostilities. *Israel Law Review*, 55(2), 145-177. [doi: 10.1017/S002122372100026](https://doi.org/10.1017/S002122372100026).

- [34] Marukhovska-Kartunova, O., Bozhkov, A., Romanchuk, V., Bazov, O., Grytsyshen, D., & Opanasiuk, V. (2024). International law (SDG'S): Regulation of conflicts and international relations. *Journal of Lifestyle and SDGs Review*, 4(1), article number e01667. doi: [10.47172/2965-730X.SDGsReview.v4.n00.pe01667](https://doi.org/10.47172/2965-730X.SDGsReview.v4.n00.pe01667).
- [35] Niemann, H. (2022). UN Security Council and international interventions. In *The Palgrave encyclopedia of peace and conflict studies* (pp. 1564-1574). Cham: Springer International Publishing. doi: [10.1080/714003751](https://doi.org/10.1080/714003751).
- [36] Ogunbanjo, B. (2021). [Human rights and humanitarian intervention in a changing world](https://doi.org/10.1080/714003751). *Humanus Discourse*, 2(1).
- [37] OHCHR. (n.d.). *Independent International Commission of Inquiry on Ukraine*. Retrieved from <https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/hrc/iicshr-ukraine/index>.
- [38] OSCE. (1990). *Document of the Copenhagen Meeting of the Conference on the Human Dimension of the CSCE*. Retrieved from <https://www.osce.org/odihr/elections/14304>.
- [39] OSCE. (n.d.). Retrieved from <https://www.osce.org/>.
- [40] Permanent Court of Arbitration. (n.d.). *Everest Estate LLC et al. v. the Russian Federation*. Retrieved from <https://pca-cpa.org/en/cases/133/>.
- [41] Pijpers, B.P. (2025). Disinformation in cyberspace: Principles of sovereignty and non-intervention under international law. *The Military Law and the Law of War Review*, 63(1), 52-72. doi: [10.4337/mlwr.2025.02.03](https://doi.org/10.4337/mlwr.2025.02.03).
- [42] Piskun, I., & Dudnik, I. (2022). Application of rules of international humanitarian law in international peace and security operations. *Scientific Works of Kyiv Aviation Institute. Series Law Journal "Air and Space Law"*, 1(62), 76-84. doi: [10.18372/2307-9061.62.16485](https://doi.org/10.18372/2307-9061.62.16485).
- [43] Roscini, M. (2024). *International law and the principle of non-intervention: History, theory, and interactions with other principles*. Oxford: Oxford University Press. doi: [10.1093/oso/9780198786894.001.0001](https://doi.org/10.1093/oso/9780198786894.001.0001).
- [44] Saaida, M. (2023). Digital sovereignty. *Science for All Publications*, 6(1), 1-12. doi: [10.5281/zenodo.10871334](https://doi.org/10.5281/zenodo.10871334).
- [45] Şener, M.B. (2021). [Evaluation of NATO intervention in Kosovo by criteria of responsibility to protect](https://doi.org/10.1080/714003751). *Journal of International Relations and Political Science Studies*, 2, 38-59.
- [46] Soleymani Nezhad, N., Mojtahedi, M., & Bandehali, F. (2023). Semantics of the principle of non-intervention from the perspective of this concept interactions with other fundamental principles of international law. "Adl va Ensaf" *Comparative Law Researches Quarterly*, 6(22), 40-60. doi: [10.22034/aeclr.2024.418381.1128](https://doi.org/10.22034/aeclr.2024.418381.1128).
- [47] Streltsova, Y.D. (2022). Interaction of international and domestic law: Some reflections on the issue of compliance of Ukrainian law with the international legal obligations of Ukraine. *Legal Position*, 4(37), 225-231. doi: [10.32782/2521-6473.2022-4.42](https://doi.org/10.32782/2521-6473.2022-4.42).
- [48] Stützel, M., & Voeneky, S. (2022). *Arctic Sunrise (Netherlands v. Russia)*. Retrieved from https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3820416.
- [49] Taran, O., & Hryha, M. (2024). Application of international humanitarian law by the European Court of Human Rights. *Scientific Journal of the National Academy of Internal Affairs*, 29(2), 9-17. doi: [10.56215/naia-herald/2.2024.09](https://doi.org/10.56215/naia-herald/2.2024.09).
- [50] Tay, X.W. (2022). [Reconstructing the principle of non-intervention and non-interference-electoral disinformation, Nicaragua, and the quilt-work approach](https://doi.org/10.1080/714003751). *Berkeley Journal of International Law*, 40(1), 39-94.
- [51] Trashani, A. (2021). Humanitarian intervention and its impact on state sovereignty and human rights. In M. Belov (Ed.), *Territorial politics and secession: Constitutional and international law dimensions* (pp. 103-125). Cham: Springer International Publishing. doi: [10.1007/978-3-030-64402-4_6](https://doi.org/10.1007/978-3-030-64402-4_6).
- [52] Tsagourias, N. (2024). [The use of force against terrorist attacks: The two facets of self-defence](https://doi.org/10.1080/714003751). *The Saint Louis University Law Journal*, 68(2), 327-348.
- [53] United Nations General Assembly. (1965). *International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination*. Retrieved from <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-convention-elimination-all-forms-racial>.
- [54] United Nations General Assembly. (1970). *Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Cooperation among States in accordance with the Charter of the United Nations*. Retrieved from <https://digitallibrary.un.org/record/202170?ln=en&v=pdf>.
- [55] United Nations General Assembly. (2022a). *Aggression against Ukraine*. Retrieved from <https://www.securitycouncilreport.org/un-documents/document/a-res-es-11-1.php>.
- [56] United Nations General Assembly. (2022b). *Humanitarian consequences of the aggression against Ukraine*. Retrieved from <https://docs.un.org/en/A/RES/ES-11/2>.
- [57] United Nations General Assembly. (2023). *Principles of the Charter of the United Nations underlying a comprehensive, just and lasting peace in Ukraine*. Retrieved from <https://www.securitycouncilreport.org/un-documents/document/a-res-es-11-6.php>.
- [58] United Nations Security Council. (1990). *Resolution 678 (1990)*. Retrieved from <https://digitallibrary.un.org/record/102245?v=pdf>.
- [59] United Nations. (1945). *Charter of the United Nations*. Retrieved from <https://www.un.org/en/about-us/un-charter>.
- [60] United Nations. (1948). *Charter of the Organization of American States*. Retrieved from <https://unterm.un.org/unterm2/en/view/UNHQ/0E587B2690D6482E852569FA00001A00>.
- [61] United Nations. (1981). *Declaration on the Inadmissibility of Intervention and Interference in the Internal Affairs of States*. Retrieved from <https://digitallibrary.un.org/record/27066?ln=en&v=pdf>.

- [62] United Nations. (1999). *International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism*. Retrieved from <https://www.unodc.org/documents/treaties/Special/1999%20International%20Convention%20for%20the%20Suppression%20of%20the%20Financing%20of%20Terrorism.pdf>.
- [63] United Nations. (2021). *Report of the Group of Governmental Experts on Advancing Responsible State Behaviour in Cyberspace in the Context of International Security*. Retrieved from <https://digitallibrary.un.org/record/3934214?v=pdf&ln=en>.
- [64] United Nations. (n.d.). *World Summit, 14-16 September 2005, New York*. Retrieved from <https://www.un.org/en/conferences/environment/newyork2005>.
- [65] Vičić, J., & Gartzke, E. (2024). Cyber-enabled influence operations as a “center of gravity” in cyberconflict: The example of Russian foreign interference in the 2016 US federal election. *Journal of Peace Research*, 61(1), 10-27. doi: 10.1177/00223433231225814.
- [66] Walling, C.B. (2015). Human rights norms, state sovereignty, and humanitarian intervention. *Human Rights Quarterly*, 37(2), 383-413. doi: 10.1353/hrq.2015.0034.
- [67] Willmer, L. (2023). Does digitalization reshape the principle of non-intervention? *German Law Journal*, 24(3), 508-521. doi: 10.1017/glj.2023.27.
- [68] Zugliani, N. (2021). *The evolving role of state sovereignty in the international investment regime*. (Doctoral dissertation, University of Verona, Verona, Italy).

УДК: 327.73:339.5
DOI: 10.59214/ua.fa/6.2025.65

Володимир Юрченко

Науковий співробітник

Інститут держави і права імені В.М. Корецького

02000, вул. Трьохсвятительська, 4В, м. Київ, Україна

<https://orcid.org/0009-0001-3177-467X>

Тарифна дипломатія і санкційна політика адміністрації Д. Трампа: економічний націоналізм як інструмент зовнішньої політики

Анотація. Метою дослідження був комплексний аналіз трансформацій зовнішньої політики Сполучених Штатів Америки в період президентства Д. Трампа з акцентом на роль торговельних і санкційних інструментів у реалізації зовнішньополітичної стратегії. Методологічну основу дослідження становив міждисциплінарний підхід, що поєднав порівняльно-концептуальний аналіз, контент-аналіз офіційних документів, а також правовий аналіз торговельних і санкційних механізмів адміністрації Д. Трампа. Для оцінки впливу тарифної та санкційної політики на міжнародні відносини й глобальну економіку проаналізовано кейси Китаю, Ірану, України, Канади, Індії, Індонезії, Туреччини та Саудівської Аравії. Результати дослідження засвідчили, що зовнішня політика Сполучених Штатів Америки у 2017-2021 рр. характеризувалася зсувом у бік економічного націоналізму, протекціонізму та односторонніх дій. Тарифна політика використовувалася як інструмент примусової дипломатії з метою досягнення торговельних поступок, водночас маючи суперечливий вплив на внутрішню економіку Сполучених Штатів Америки та глобальні ринки. Встановлено, що санкційна політика адміністрації Д. Трампа функціонувала як складова комплексної стратегії зовнішньополітичного управління, поєднуючись із військовою допомогою, торговельними обмеженнями та інвестиційним контролем, а її застосування визначалося насамперед геополітичними інтересами. Доведено, що санкції часто не призводили до зміни поведінки держав-цілей, натомість стимулювали зближення альтернативних центрів сили та розвиток механізмів обходу обмежень. Санкційна дипломатія Сполучених Штатів Америки у зазначений період продемонструвала обмежену примусову ефективність і сприяла фрагментації міжнародної системи та послабленню багатосторонніх форматів глобального регулювання. Практична значущість отриманих результатів полягає в можливості їх використання для глибшого розуміння сучасних тенденцій глобального розвитку, а також для вдосконалення й адаптації міжнародних механізмів співпраці в умовах поширення економічного націоналізму та протекціонізму

Ключові слова: протекціонізм; торгові війни; двостороння співпраця; міжнародна напруженість; багатополарний світовий порядок; національна безпека

Вступ

Актуальність дослідження тарифної дипломатії та санкційної політики адміністрації Д. Трампа зумовлена змінами в міжнародних економічних відносинах, які формують глобальну торговельну динаміку та геополітичну конфігурацію у багатополарному світі. Економічний націоналізм, проявлений у пріоритеті національних інтересів і протекціоністських заходах, істотно впливає на міжнародні відносини та глобальні економічні процеси. Зовнішньополітичний курс Д. Трампа характеризувався суперечливою риторикою, що поєднувала елементи інтервенціонізму та ізоляціонізму, про що засвідчили висновки I.D. Dudko (2023). Застосування доктрини «ескалації заради деескалації», у межах якої публічні заяви використовувалися як інструмент де-

монстрації сили та внутрішньополітичної мобілізації, сприяло трансформації ролі США як глобального лідера з акцентом на пріоритет національних інтересів. Водночас автор фіксує тенденцію до уникнення прямого військового втручання у зовнішні конфлікти, зокрема на Близькому Сході. Згідно з дослідженням I.A. Jasmin & I. Nosen (2025), зовнішньополітичний курс адміністрації Д. Трампа сформував своєрідну модель, що ґрунтувалася на пріоритеті національних інтересів і доктрині «Америка понад усе», водночас супроводжувалася звуженням участі США у багатосторонніх механізмах міжнародної взаємодії. I.A. Jasmin & I. Nosen підкреслили, що активне використання соціальних мереж як інструменту дипломатичної комунікації трансформу-

Отримано: 01.07.2025, Перевірено: 15.11.2025, Прийнято: 26.12.2025

Suggested Citation:

Yurchenko, V. (2025). Tariff diplomacy and sanctions policy of the Trump administration: Economic nationalism as a foreign policy tool. *Foreign Affairs*, 35(6), 65-76. doi: 10.59214/ua.fa/6.2025.65.

*Corresponding author

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

вало усталені практики міждержавного спілкування та послабило інституціоналізовані дипломатичні норми. У цьому контексті стратегія «максимального тиску» щодо Ірану та Північної Кореї не забезпечила досягнення заявлених стратегічних цілей і сприяла зростанню напруженості та нестабільності у відповідних регіонах. На думку Н. Gültekin (2025), популістська риторика Д. Трампа виявилася ефективним інструментом електоральної мобілізації, оскільки апелювала до економічних труднощів широких верств населення та експлуатувала культурні й ідентифікаційні образи. Реалізація доктрини «Америка понад усе» зумовила перегляд участі США в багатосторонніх економічних ініціативах, що проявилася у виході з Trans-Pacific Partnership (TPP) та трансформації North American Free Trade Agreement (NAFTA) в United States-Mexico-Canada Agreement (USMCA). Дана стратегія була спрямована на скорочення залежності від зовнішніх держав і посилення національного суверенітету. У контексті мережевої комунікації S. Fedoniuk (2025) виявив, що активне використання цифрових платформ Truth Social, X і Twitch з емоційним контентом і алгоритмічним таргетингом сприяло значній мобілізації електорату. Однак така стратегія прямої взаємодії посилила політичну поляризацію і формування «інформаційних бульбашок». Автором було встановлено зв'язок між цифровою комунікацією Д. Трампа і падінням довіри до державних інститутів, що посилило внутрішню напруженість і міжнародну нестабільність. Згідно з висновками А. Vobroske (2025), у сфері економічної дипломатії спостерігалася посилення ролі виконавчої влади в регулюванні зовнішньої торгівлі за рахунок делегування повноважень, так і самостійного розширення контролю. Бізнес-групи, профспілки та споживчі організації виступали в ролі «тіньових принципалів», впливаючи на політичні рішення через формальні та неформальні канали. Автор продемонстрував відхилення від формальних конституційних повноважень Конгресу в торговельній політиці. Аналіз V. Fararponov (2024) показав, що введення тарифів стимулювало внутрішнє виробництво, але викликало відповідні заходи з боку торгових партнерів, особливо Китаю. Відмова від традиційних міжнародних альянсів на користь націоналістичної доктрини призвела до торгових воєн. V. Fararponov дійшов до висновку про суперечливість результатів протекціоністської політики.

Стратегія «максимального тиску» на Венесуелу, що включала економічні санкції та дипломатичну ізоляцію, поглибила гуманітарну кризу та спровокувала соціальні заворушення, що довели R. Mahabir & K. Ganpat (2025). Незважаючи на заявлену мету просування демократії, ці заходи не послабили режим Мадуро. Було виявлено напруженість у відносинах з державами Карибського співтовариства, багато з яких зайняли нейтральну позицію. Протягом перших 100 днів другого терміну відбувся зсув від ціннісного багатостороннього співробітництва до прагматичного двостороннього підходу, як встановили I. Todorov & N. Todorova (2025). Зниження військової допомоги Україні та перегляд санкційної політики щодо Росії вплинули на динаміку російсько-українського конфлікту. Ці зміни стимулювали посилення автономних

ініціатив Європейського Союзу (ЄС) і сприяли переходу до багатополлярної світової безпеки з ослабленням ролі США. Незважаючи на зростаючий академічний інтерес до зовнішньої політики адміністрації Д. Трампа, комплексний аналіз тарифної дипломатії та санкційної політики як взаємопов'язаних інструментів економічного націоналізму все ще залишається фрагментованим. Існуючі дослідження зосереджуються переважно на окремих кейсах і короткострокових наслідках, не інтегруючи отримані результати в загальнотеоретичні рамки аналізу. Метою дослідження було вивчення впливу тарифної та санкційної політики адміністрації Дональда Д. Трампа на глобальні економічні процеси та міжнародні відносини. Завдання дослідження полягали у виявленні та аналізі концептуальних основ економічного націоналізму як ідеологічного фундаменту зовнішньої політики адміністрації Дональда Д. Трампа; дослідженні проявів цього націоналізму у тарифній та санкційній політиці США та оцінці того, як вони трансформували традиційні підходи зовнішньої політики; аналізі механізмів практичної реалізації стратегій «максимального тиску» та «торговельних воєн» як інструментів примусової дипломатії, що відображали ідеологічні пріоритети адміністрації.

Матеріали та методи

Дослідження мало теоретико-аналітичний характер і ґрунтувалося на міждисциплінарному підході, що поєднує порівняльно-концептуальний аналіз, контент-аналіз офіційних документів і наукових публікацій, а також правовому аналізі ключових торговельних і санкційних механізмів відповідного періоду. Джерельну базу становили узагальнені й систематизовані дані з раніше опублікованих наукових праць та аналітичних оглядів, присвячених впливу тарифної політики й санкцій на міжнародну торгівлю. Оцінка ефективності системи вирішення торговельних спорів Світової організації торгівлі (СОТ) в контексті американо-китайських конфліктів здійснювалася на основі даних X. Li & X. Zhang (2022). Аналіз публікацій С. Dueck (2021), A. Taim (2024) та Y. Abukari & R. Saluja (2025) обумовив ключові особливості політики економічного націоналізму, представленого в політиці «Америка понад усе». Розгляд торговельних потоків, тарифних ставок і санкційних заходів спирався на матеріали D.D. Ramírez Ortiz (2021), O.A. Obasun (2025) і P.K. Gorrela & G. Pavaní (2025), що дало можливість простежити динаміку торговельних відносин США з ключовими партнерами, включаючи Китай, ЄС і Мексику.

В рамках характеристики тарифної та санкційної політики адміністрації Д. Трампа були розглянуті ключові регіони та країни, на які вплинула ця політика. Основною аналізу політики щодо Китаю стали результати E. Hanada (2020) та L. Dumitrescu (2025), які висвітлили заходи торгового тиску, тарифи та експортний контроль. Американсько-іранські відносини після виходу США із ядерної угоди та санкційні заходи в нафтовому секторі, розглядалися відповідно до даних N. Hoggic (2022), S. Khan (2024) і R. Baydemir (2025). Розгляд U.S. Department of State (2018) забезпечив виявлення особливостей санкційної політики США щодо окремих країн. Робота також включала вивчення кейсів Індії,

Туреччини, Китаю та Північної Кореї на базі публікацій E. Chanlett-Avery *et al.* (2018), A. Giovanzanti (2021) та K.A. Kronstadt (2022), що дозволило продемонструвати різний вплив санкцій залежно від часу та умов їхнього впровадження. При розгляді країн Південно-Східної Азії, таких як Індонезія, враховувалися відомості з дослідження U. Jayadi & M.R.N.P. Pratama (2023). Санкційна політика щодо Росії та України розглядалася з використанням даних V. Pashkov (2024) і B. Kerry (2025), в яких висвітлено питання військової допомоги, блокування стратегічних угод та реалізації санкцій Countering America's Adversaries Through Sanctions Act (CAATSA). Публікації E.O. Stober (2025) і J. Oche (2025) використовувалися для оцінки впливу на ЄС і НАТО. Для формування цілісної картини застосовано методи системного й порівняльного аналізу, що дозволили інтегрувати розрізнені дані та виявити ключові тенденції, стратегічні мотиви й наслідки тарифної та санкційної політики адміністрації Д. Трампа для міжнародних відносин і економік окремих регіонів.

Результати

Теоретичні основи економічного націоналізму та зовнішньої політики США. Основні підходи до розуміння економічного націоналізму та зовнішньої політики США щодо Китаю базуються на концепціях реалізму, ідеалізму та теорії переходу влади, які розглядають зростання Китаю як виклик гегемонії США. У 2019 р. ВВП США становив 21,4 трлн дол. проти 14,1 трлн дол. у Китаю, проте з урахуванням паритету купівельної спроможності економіка Китаю перевищувала американську приблизно на одну шосту, що відобразило зміщення балансу сил на користь Пекіна і підсилює актуальність «пастки Фукідіді», яка в минулому частіше призводила до збройних конфліктів (Holland, 2024). Незважаючи на це, наявність ядерного арсеналу в обох державах виступає фактором стримування ескалації. Акцент на економічному націоналізмі та реалістичній доктрині, що виражається у введенні тарифів на сталь і алюміній з Китаю та відмові від багатосторонніх угод, таких як Іранська ядерна угода, призвів до посилення внутрішнього виробництва, але одночасно викликав відповідні заходи Китаю і збої в глобальних ланцюжках поставок. Як підкреслено A. Taim (2024), такий підхід, орієнтований на односторонні дії та двосторонні переговори, супроводжувався критикою за відсутність довгострокової стратегічної перспективи та ослаблення відносин з традиційними союзниками. Перехід США від ліберальної глобалізації до економічного націоналізму продовжився і після Д. Трампа, включаючи адміністрацію Дж. Байдена, що

проявилось в тарифах на китайські товари сумарною вартістю до 370 млрд дол. і перегляді торговельних угод, наприклад, в оновленні NAFTA до USMCA з посиленням вимог до регіонального вмісту автомобілів (Abukari & Saluja, 2025). Хоча такі заходи спрямовані на захист внутрішнього виробництва і суверенітету, вони негативно відбилися на споживачах і експортно орієнтованих галузях. За висновками O.A. Obasun (2025), економічний націоналізм США виразився також у застосуванні експортного контролю та санкцій, включаючи підвищення мит на китайські товари до 145 % у 2025 р., що, незважаючи на зниження залежності від Китаю, призвело до втрати виручки американськими компаніями більш ніж на 100 млрд дол. і поглиблення торгового дисбалансу. Водночас США зберігають конкурентну перевагу в сфері послуг з профіцитом торговельного балансу в цій галузі в розмірі 296 млрд дол. у 2023 р., що частково компенсує дефіцит у товарній торгівлі (Obasun, 2025). Це засвідчило про те, що одностороння орієнтація на скорочення товарного дефіциту може ігнорувати структурні переваги економіки.

Ідеологічна основа економічного націоналізму, особливо в період Д. Трампа, пов'язана з відродженням консервативного американського націоналізму і доктриною «Америка понад усе», яка переосмислює міжнародні інститути та торговельні угоди як загрозу національним інтересам і суверенітету, вимагаючи збільшення вкладу союзників у загальний тягар (Dueck, 2021). Ця доктрина відображає розчарування в традиційних зовнішньополітичних парадигмах XXI ст. і прагнення до реставрації промислової бази США (van Apeldoorn *et al.*, 2023). Зовнішньоекономічна політика адміністрації Д. Трампа продемонструвала перехід від ліберального глобалізму до неомеркантилізму, вираженого в безпрецедентних тарифних заходах і спробах перерозподілу торговельних вигод на користь національного капіталу. Політика протекціонізму, як підкреслено A. Vimantara (2019), супроводжувалася торговими війнами з низкою демократичних країн і спиралася на підтримку білих виборців із середнім і низьким рівнем доходу, відбиваючи популістські настрої, пов'язані з втратою «американської мрії». Крім того, політичний курс «Америка понад усе» є відходом від ліберального інтернаціоналізму в бік неоізоляціонізму та реалізму з пріоритетом національних інтересів, що викликало сумніви в прихильності США до багатосторонніх угод і сприяло ослабленню колективної безпеки (Abukari & Saluja, 2025). Ключові події, що демонструють розвиток політики економічного націоналізму в період правління Д. Трампа представлено на Рисунку 1.

Рисунок 1. Ключові події економічного націоналізму США

Джерело: розроблено автором на основі J. Klomp (2025)

Як показано на Рисунку 1, розподіл ключових подій у період з січня 2017 р. по грудень 2020 р. відображає реалізацію політики економічного націоналізму за адміністрації Д. Трампа. Найбільша кількість подій (18) припадає на оголошення відповідних заходів з боку торгових партнерів, що підкреслює конфронтаційний характер торгової політики. Другий за значимістю пік (6 подій) стосується продовження торгових процедур, демонструючи послідовність у застосуванні політики. Початок розслідувань, які проводив Департамент торгівлі для обґрунтування введення тарифів, зафіксовано у 3 випадках, що свідчить про систематичний підхід до захисту внутрішнього виробництва. Інші ключові кроки включають офіційне оголошення тарифів (1 подія), їх введення (1 подія) та оприлюднення результатів (2 події). Разом з тим, діаграма відображає спроби врегулювання і діалогу: переговори (2 події), надання винятків (8 події) та провал пільг (4 події), які зустрічаються рідше за оголошення тарифів і відповідні заходи. Це підтверджує загальну орієнтацію політики на рішучі односторонні дії, одночасно включаючи обмежені елементи гнучкості та переговорів. Таким чином, зовнішня політика США відображає значний зсув у бік економічного націоналізму та протекціонізму, що супроводжується як посиленням внутрішньої промисловості та суверенітету, так і зростанням міжнародної напруженості, фрагментацією глобальних інститутів та збільшенням викликів для підтримки світової стабільності.

Тарифна політика адміністрації Д. Трампа та її вплив. Тарифна політика адміністрації Дональда Д. Трампа функціонувала не як класичний інструмент протекціонізму, орієнтований на захист національного виробництва, а як інституціоналізований механізм примусової дипломатії, спрямований на отримання вигідних торговельних поступок від партнерів. Введені тарифи в рамках Розділу 232 Закону про розширення торгівлі 1962 р. формально обґрунтовувалися міркуваннями національної безпеки, проте на практиці вони створювали штучні торговельні бар'єри, які США використовували як важіль тиску в двосторонніх переговорах з торговельними партнерами (Kitamura, 2025). Е. Hanada (2020) визначено, що тарифи на сталь і алюміній у 2018 р. (відповідно 25 % і 10 %) значно перевищували рекомендації Міністерства торгівлі США, що вказує на політичну мотивацію, яка виходить за рамки суто економічної логіки. Тарифи стали інструментом не стільки економічного захисту, скільки політичного тиску на глобальних торговельних партнерів. Незважаючи на акцент на боротьбі з Китаєм як джерелом надвиробництва, найбільшим постачальником алюмінію в США залишалася Канада, яка забезпечувала 40 % імпорту, тоді як частка Китаю становила лише 10 %. Крім того, військове споживання сталі в США не перевищувало 4 % від загального обсягу виробництва, що ставить під сумнів заявлені національні інтереси як головну причину введення тарифів (Hanada, 2020). Це свідчить про те, що декларована національна безпека служила скоріше формальним прикриттям для проведення геоекономічної стратегії. Реакція фінансового ринку відображала внутрішні суперечності політики: інвестори сприймали тарифи

як негативний фактор для оборонних компаній, які ведуть активну роботу на міжнародному ринку і забезпечують дві третини світових продажів озброєнь. Вже до офіційного оголошення тарифів спостерігалось падіння цін на акції, яке посилювалося після публікації фактичних тарифних ставок, що перевищували очікування (Klomp, 2025). Такий компроміс між захистом сталеливарної галузі та збитками для споживачів сталі в оборонному секторі демонструє складність і неоднозначність наслідків даної політики. Отже, економічна вигода від захисту металургії виявилася частково нівельована збитками в оборонному секторі. Важливим аспектом стала активізація використання законів про національну безпеку, зокрема Розділу 232 і International Emergency Economic Powers Act (IEEPA), не тільки проти країн-супротивників, але і проти традиційних союзників – Канади і Мексики. Адміністрація Д. Трампа ініціювала 16 % всіх історичних розслідувань за Розділом 232, що спричинило 25 % всіх санкцій. Аналогічно, 38 % всіх виконавчих указів, заснованих на IEEPA, були видані за 2016-2025 рр., що свідчить про тенденцію до розширення застосування цих інструментів для досягнення економічних і політичних цілей (Ramírez Ortiz, 2021; Kitamura, 2025). Отже, законодавство про національну безпеку стало універсальним важелем впливу США, що виходить за рамки класичного захисту національних інтересів.

Введення тарифів і загроза застосування IEEPA дозволили США домогтись значних поступок у переговорах щодо нової торговельної угоди USMCA, враховуючи вразливість Канади та Мексики, 93 % і 76 % експорту сталі та алюмінію яких орієнтовані на американський ринок відповідно, як було зазначено D.D. Ramírez Ortiz (2021). Це доводить ефективність тарифної політики як інструменту переговорного тиску в геоекономічній стратегії США. Економічні ефекти тарифної політики виявилися подвійними. З одного боку, в сталеливарній галузі спостерігалось короткострокове зростання цін до максимуму за десятиліття (920 дол. за метричну тунну листової сталі) і збільшення зайнятості на 6 000 робочих місць. З іншого боку, вже до кінця 2019 р. ціни знизилися, а виробничі потужності стали зменшуватися до 56 %, що, на думку L. Palmbach & K.G. Kulkarni (2022), вказує на обмеженість позитивного ефекту. Підвищення цін на сталь негативно позначилося на споживчих галузях із сукупною зайнятістю понад 12 млн осіб, що спричинило скорочення близько 75 тис. робочих місць. Відповідні тарифи інших країн призвели до збитків американських експортерів на суму приблизно 2,4 млрд дол. щомісяця (Palmbach & Kulkarni, 2022). Це свідчить про те, що вигоди для металургії були компенсовані значними втратами в суміжних секторах і на зовнішніх ринках. Політична складова проявилася і в процедурі надання тарифних винятків: фірми, розташовані в штатах з високою підтримкою Д. Трампа, отримали преференції в 80 % випадків, тоді як в інших штатах – лише в 60 %, при цьому менш ефективні компанії частіше вигравали саме в регіонах з високою підтримкою. Ці дані свідчать про наявність політичної упередженості, не пов'язаної з економічними або галузевими особливостями (Kim & Yoon, 2020). Для ілюстрації представлених

результатів нижче наведено Таблицю 1 з основними оцінками регресійного аналізу, що продемонстрував

вплив ключових факторів на ймовірність схвалення винятків з тарифів.

Таблиця 1. Вплив тарифної політики адміністрації Д. Трампа на торговельні показники

	Базовий	Лінійний IV	Дециль SPE	Rust Belt	Безробіття	ВВП галузі
	Вся вибірка	sales<95%	Вся вибірка	sales<95%	Вся вибірка	sales<95%
Trump dummy	0,603 (3,93)**	0,683 (4,20)**	0,763 (1,97)*	0,595 (4,02)**	0,674 (4,29)**	0,642 (4,08)**
SER	0,068 (4,18)**	0,074 (4,75)**		0,067 (4,19)**	0,073 (4,67)**	0,088 (4,56)**
SER x Trump	-0,095 (-3,42)**	-0,110 (-3,68)**		-0,094 (-3,48)**	-0,109 (-3,74)**	-0,101 (-3,58)**
In(age)	-0,039 (-1,92)*	-0,040 (-2,04)*	-0,048 (-1,99)*	-0,041 (-2,10)*	-0,040 (-2,12)*	-0,039 (-1,90)+
Obj	-0,225 (-5,82)**	-0,214 (-5,26)**	-0,204 (-13,39)**	-0,226 (-6,01)**	-0,215 (-5,46)**	-0,226 (-5,74)**

Примітка: Rust Belt – регіон у північно-східній та середньо-західній частині США; IV (Instrumental Variables) – метод інструментальних змінних в економетрії; SPE (Special Purpose Entities) – спеціальні цільові компанії/структури, що використовуються для перерозподілу торговельних потоків; SER (State Export Ratio) – частка експорту штату чи сектору у загальному обсязі виробництва/продажів; In(age) – натуральний логарифм змінної віку компанії/галузі; Obj (Objective function variable) – об’єктивний показник або контрольна змінна, що відображає ключовий економічний результат; ВВП – Валовий внутрішній продукт

Джерело: розроблено автором на основі W. Kim & Y.J. Yoon (2020)

Таблиця 1 продемонструвала, що тарифна політика адміністрації Д. Трампа мала помітний і статистично значущий позитивний вплив на компанії в цілому. Коефіцієнт Trump dummy у всіх моделях є додатним (у базовій моделі – 0,603), що підтверджує стимулювальний ефект запровадження тарифів і супровідних заходів для окремих сегментів економіки. Показник SER, який відображає залежність галузі від імпорту, також має позитивне значення, вказуючи на вигреш галузей, що отримали додатковий захист від зовнішньої конкуренції. Водночас взаємодія SER × Trump у всіх специфікаціях є від’ємною (близько – 0,10), що означає посилення негативного впливу тарифів у більш імпортозалежних галузях у період президентства Д. Трампа. Такий ефект міг бути зумовлений зростанням цін на сировину й комплектуючі, а також запровадженням відповідних торговельних обмежень. Найбільш вразливими виявилися підприємства з нижчими обсягами продажів, де політичні індикатори мали вищий коефіцієнт впливу, а регіони з високою експортною орієнтацією відчували більші негативні наслідки протекціоністських заходів. Водночас старші компанії демонстрували тенденцію до послаблення політичного ефекту, що може вказувати на їх накопичення досвіду адаптації. Системна зворотна залежність між індикаторами економічної активності та загальними економічними результатами підкреслює структурні дисбаланси, що посилювалися за умов нових тарифів. Сукупність цих висновків засвідчила, що «торгові війни» використовувалися не як універсальний протекціоністський механізм, а як точковий інструмент підтримки політично пріоритетних секторів, що, незважаючи на декларовану мету підтримати внутрішнє виробництво, фактично поглиблювало регіональні та галузеві асиметрії в економіці.

Тарифна політика була частиною більш широкої гео економічної стратегії стримування зростання Китаю, спрямованої проти реалізації програми «Зроблено в Китаї 2025», яка дозволяла КНР збільшити

виробничі потужності вдвічі і домогтися технологічної переваги в ключових галузях. Крім цього, щорічні втрати американських компаній від крадіжки інтелектуальної власності в Китаї оцінювалися приблизно в 600 млрд дол. Введення санкцій проти технологічних гігантів, таких як ZTE і Huawei, продемонструвало збереження структурної влади США на світовому ринку і здатність впливати на глобальні економічні процеси (Dumitrescu, 2025). Перегляд NAFTA і укладення USMCA були мотивовані необхідністю зменшити торговельний дефіцит з Канадою і Мексикою в розмірі 89,6 млрд дол. і компенсувати втрату майже одного мільйона робочих місць, пов’язаних з офшорингом і конкуренцією. Нова угода посилила вимоги до регіонального вмісту автомобілів з 62,5 % до 75 %, а також ввела зобов’язання виробляти 40-45 % комплектуючих на підприємствах з мінімальною зарплатою в 16 дол. на годину. Крім того, США отримали розширений доступ до канадського ринку молочних продуктів, а також було введено «застереження про припинення дії» через 16 років з можливістю перегляду кожні 6 років (Ardhana & Daniah, 2023). Це засвідчило про прагнення адміністрації захистити внутрішні ринки та стимулювати виробництво з одночасним посиленням контролю над термінами дії угод. Посилення вимог торкнулося і автомобільної промисловості в цілому: 70 % сталі та алюмінію повинні вироблятися в Північній Америці, а вимоги до оплати праці працівників виробників автокомпонентів збільшилися. Прогнозується, що ці заходи призведуть до зростання цін на малі легкові автомобілі на 1,61 % і пікапи на 0,37 %, що, в свою чергу, знизить загальне споживання легкових автомобілів на 1,25 %. Незважаючи на спрямовані обмеження, приплив прямих іноземних інвестицій до Мексики в першому кварталі 2020 р. досяг рекордних 21,7 млрд дол., що ставить під сумнів ефективність тарифної політики Д. Трампа як інструменту масового повернення виробництва і робочих місць до США (Blecker, 2021). Тобто тарифна політика адміністрації

Д. Трамп відобразила значний зсув у бік економічного націоналізму і протекціонізму, що супроводжується як посиленням контролю над внутрішніми галузями і просуванням національних інтересів, так і зростанням міжнародної напруженості, відповідних торгових обмежень і ускладненням глобальних торгових відносин.

Стратегія санкцій і геополітичні цілі адміністрації Д. Трампа. Санкційна політика адміністрації Д. Трампа щодо України супроводжувалася значним нарощуванням військової допомоги, яка зросла з 262 млн дол. у 2017 р. до 398 млн дол. у 2019 р., а загальний обсяг допомоги за період 2017-2020 рр. склав 2,6 млрд дол., що майже вдвічі перевищує показники попередніх років (Kerry, 2025). При цьому політичний діалог між США та Україною зосередився навколо чотирьох ключових напрямків: політичний діалог, безпека, енергетика та боротьба з корупцією. Санкції використовувалися як інструмент блокування стратегічних угод, наприклад, продажу українського підприємства «Мотор Січ» китайським компаніям, що слугувало обмеженням технологічного та військового впливу Китаю. V. Pashkov (2024) виявив, що незважаючи на публічну підтримку територіальної цілісності України, США акцентували увагу на виведенні російських військ з окупованих територій Донбасу і невизнанні анексії Криму, одночасно розглядаючи конфлікт як заморожений і не очікуючи повного виконання Мінських угод. Вплив дипломатії США на українські процеси знизився після 2017 р., що супроводжувалося скороченням ролі посольства і посиленням позицій представників адміністрації Д. Трампа в Києві. Ці дані демонструють стратегічне використання санкцій для політичного тиску і збереження контролю над ключовими зовнішньополітичними напрямками. Станом на березень 2025 р. адміністрація Д. Трампа зберегла раніше введені санкції проти Росії, не вводячи нових заходів у річницю військових дій, що стало нововведенням порівняно з попередніми роками. Одночасно було продовжено дію національної надзвичайної ситуації щодо України до березня 2026 р., на підставі якої реалізується більшість санкційних програм. Нововведеннями стали розформування цільової групи KleptoCapture, що займається арештом активів російських олігархів, при збереженні кримінального переслідування за порушення експортного контролю, а також розширення санкційних списків за рахунок осіб, причетних до кібербезпеки та підтримки хуситів (Kerry, 2025). Такий підхід вказує на переорієнтацію політики на більш точкові заходи впливу при збереженні загальної жорсткості санкційного режиму. У 2017 р. Конгрес США прийняв закон CAATSA, що передбачає санкції проти Росії. Цей закон застосовувався і як важіль тиску на Індію через її купівлю російських зенітних систем С-400 на суму 5 млрд дол. (Askari & Mushtaq, 2025). Незважаючи на погрози санкцій, Індія зберегла закупівлі, що ускладнило стратегічне партнерство з США і поставило під сумнів зовнішньополітичну автономію країни. Ці події сприяли зближенню Росії та Китаю, що виразилося в укладенні газової угоди на 400 млрд дол. і спільних військових навчаннях (Verma, 2023). Це засвідчило, що санкційна політика

мала неоднозначні геополітичні наслідки, посилюючи блоки проти США.

Торгові обмеження в рамках санкційної політики включали введення Д. Трампом тарифів на китайські товари вартістю понад 360 млрд дол., у відповідь на які Китай наклав мита на американську продукцію понад 110 млрд дол. Основною метою було скорочення торгового дефіциту США, який знизився з 375,6 млрд дол. у 2017 р. до 345,6 млрд дол. у 2019 р. Однак ці заходи негативно вплинули на американських фермерів, чий експорт до Китаю скоротився з 15,9 млрд дол. до 5,9 млрд дол. за один рік. При цьому імпорт США з Китаю в 2018 р. досяг рекордних 539,5 млрд дол., що відображає складність повного розриву торговельних відносин між двома економіками (Gorrela & Pavan, 2025). Ці факти підкреслили суперечливість і обмеженість ефекту торговельних санкцій. У 2025 р. адміністрація посилює обмеження на китайські інвестиції в стратегічні галузі США, мотивуючи це загрозою національній безпеці та можливим використанням американських технологій для модернізації китайських військових і розвідувальних структур. Обсяг китайських інвестицій впав з 46 млрд дол. у 2016 р. до менше 5 млрд дол. у 2022 р. Нові правила обмежили доступ інвесторів до сфер напівпровідників, штучного інтелекту, квантових технологій і біотехнологій, а також контроль за придбанням сільськогосподарських земель. При цьому неодноразові кібератаки китайських хакерів на американські відомства посилюють заходи жорсткості (Holland, 2025). Адміністрація Д. Трампа проводила політику «максимального тиску» щодо Ірану, яка проявилася в односторонньому виході зі Joint Comprehensive Plan of Action (JCPOA) у травні 2018 р. і повторному введенні санкцій (Baydemir, 2025). Ці заходи призвели до ескалації напруженості в регіоні, яка досягла піку після вбивства іранського генерала Касема Сулеймані. Паралельно з цим, США надавали майже необмежену підтримку Ізраїлю, визнавши Єрусалим його столицею в 2017 р., а Голанські висоти – ізраїльською територією в березні 2019 р. Адміністрація також скоротила економічну допомогу Палестинській автономії і сприяла укладенню Авраамових угод, які нормалізували відносини Ізраїлю з Об'єднаними Арабськими Еміратами, Бахрейном, Суданом і Марокко (Baydemir, 2025). Однак політика «максимального тиску» не досягла своїх цілей: вона не змусила Іран повернутися до переговорів про нову угоду, а, навпаки, спровокувала інших міжнародних гравців, включаючи Європейський союз, шукати шляхи обходу санкцій. Погрози військовою силою не змінили регіональну політику Ірану, а односторонні санкції послабили переговорні позиції США, оскільки Іран, формально залишаючись в рамках JCPOA, зміг зміцнити свої позиції (Hogis, 2022). В рамках цієї політики адміністрація Д. Трампа ввела санкції проти китайських нафтопереробних заводів і компаній, які закуповували іранську нафту, що стало частиною шостого раунду санкцій, спрямованих на нафтовий сектор Ірану (Psaedakis, 2025). Таблиця 2 продемонструвала диференційований характер впливу санкцій США, запроваджених відповідно до CAATSA, який варіюється залежно від країни, від превентивних санкційних загроз до комплексних обмежувальних заходів.

Таблиця 2. Приклади застосування санкцій США за законом CAATSA та їх наслідки для країн-цілей

Країна	Опис санкцій	Результат	Примітки
Індія	США застосували політику CAATSA у відповідь на покупку Індією російської системи ППО С-400	Індія уникла санкцій CAATSA	Дипломатичний тиск США не спрацював через стратегічні інтереси Індії та невідповідність американської зброї її потребам
Індонезія	У 2019 р. Індонезія зіткнулася з загрозою санкцій CAATSA за можливу покупку російських винищувачів Су-35	Індонезія відмовилася від покупки Су-35 і перейшла на французьке озброєння	Загроза санкцій вплинула на рішення Індонезії
Туреччина	Туреччина придбала російську систему ППО С-400, незважаючи на попередження США	США ввели санкції CAATSA, виключивши Туреччину з програми F-35	Санкції були застосовані в повному обсязі
Китай	Китай придбав 10 винищувачів Су-35 і системи С-400 у Росії	Китай піддався санкціям CAATSA	Санкції були застосовані в повному обсязі
Північна Корея	Північна Корея зазвичай піддається санкціям США за ядерну програму	Санкції США проти Північної Кореї залишаються в силі	Північна Корея продовжує розвивати ядерні та ракетні технології, незважаючи на санкції

Примітка: ППО – протиповітряна оборона

Джерело: розроблено автором на основі U. Jayadi & M.R.H.P. Pratama (2023)

Таблиця 2 показала, що застосування санкцій США за CAATSA мало різний вплив залежно від країни-цілі та часу введення обмежень. Індія зіткнулася із загрозами санкцій після підписання у 2018 р. угоди з Росією про закупівлю систем протиповітряної оборони С-400, однак попри початок постачань у 2021 р. санкції так і не були запроваджені, що підтверджується матеріалами К.А. Kronstadt (2022). Індонезія у 2019 р. перебувала під ризиком санкцій через намір придбати російські винищувачі Су-35, однак відмовилася від угоди, що зафіксовано А. Giovanzanti (2021 р.), і переорієнтувалася на французьке озброєння. Туреччина після придбання системи С-400 у 2017 р. вже у 2020 р. отримала повний пакет санкцій CAATSA, включно з виключенням з програми винищувачів F-35, про що офіційно повідомив М.Р. Помпео (2020). Китай зіткнувся із санкціями у 2018 р. після придбання десяти Су-35 (2017 р.) та систем С-400 (2018 р.), і обмеження були накладені на Департамент розвитку обладнання та його керівника Л. Шанфу, що підтверджено U.S. Department of State (2018). Північна Корея є традиційним об'єктом санкцій США за ядерну програму, включно з CAATSA, причому їхня сталість підтверджується матеріалами Е. Chanlett-Avery *et al.* (2018). Сукупно ці приклади ілюструють, що санкційна політика Вашингтона варіювалася від превентивних загроз до повномасштабних заходів, демонструючи як гнучкість, так і селективність американської стратегії тиску. Отже, санкційна дипломатія Д. Трампа була адресною і варіювалася в залежності від політичного і стратегічного контексту.

Відносини з Саудівською Аравією також будувалися на принципах економічної вигоди, про що свідчить контракт на поставку зброї на суму 110 млрд дол., підписаний у 2017 р., незважаючи на критику з боку міжнародної спільноти у зв'язку з убивством журналіста Дж. Хашоггі у 2018 р., загалом період президентства Д. Трампа (2017-2021) характеризувався політикою безумовної підтримки Ер-Ріяда: адміністрація надавала Саудівській Аравії військову та політичну допомогу, розглядаючи її як ключового союзника у стримуванні Ірану. Попри міжнародний скандал після бивства Хашоггі, Вашингтон не запровадив жорстких

санкцій, зберігаючи стабільність відносин і акцентуючи на стратегічному партнерстві. R. Baydemir (2025) зазначено, що США продовжували підтримувати Саудівську Аравію у війні в Ємені, незважаючи на гостру критику міжнародних організацій за порушення прав людини. Таким чином, зовнішня політика Д. Трампа на Близькому Сході характеризувалася поєднанням односторонніх дій, жорсткого санкційного тиску і прагматичної підтримки ключових союзників, що призвело до регіональної дестабілізації і ослаблення позицій США в багатосторонніх переговорах. Санкційна політика проти Венесуели була спрямована на зміну режиму через економічний тиск: заборона операцій з новим боргом і цінними паперами уряду та державної нафтової компанії PdVSA, заморожування активів на 7 млрд дол. і заборона експорту нафти до США. До вересня 2019 р. санкціям піддалися понад 119 венесуельських осіб. Незважаючи на жорсткість заходів, вони не призвели до повалення режиму Мадуро, а сприяли гуманітарній кризі (Puerta Riera, 2020). Цей кейс показав обмежену ефективність санкцій у досягненні політичних цілей при серйозних соціальних наслідках. Підсумовуючи, санкційна політика адміністрації Д. Трампа характеризується широким спектром цілей та інструментів, що включають військову підтримку, економічні обмеження та дипломатичний тиск. При цьому ці заходи супроводжувалися як зміцненням стратегічних позицій США, так і зростанням міжнародної напруженості, ускладненням глобальних зв'язків і посиленням суперництва з великими геополітичними гравцями.

Вплив політики Д. Трампа на міжнародні відносини та світову економіку. Зовнішня політика адміністрації Д. Трампа викликала значну напругу у відносинах з європейськими союзниками. Одним з ключових проявів стало висунення вимог до України укласти угоду про розподіл природних ресурсів вартістю 500 млрд дол. в обмін на американську допомогу, згідно з якою США мали отримувати 50 % доходів від видобутку. Паралельно членам НАТО було запропоновано збільшити витрати на оборону до 5 % ВВП – значне зростання в порівнянні з поточними 2 %. Переговори з Росією в обхід європейських партнерів погіршили

відносини з ЄС, що підштовхнуло Європу до зміцнення власної безпеки і суверенітету, оскільки довіра до США як гаранта безпеки західних демократій помітно знизилася, що засвідчило про істотне переосмислення ролі США в системі трансатлантичної безпеки (Sebotari, 2025). Ідеологія «Америка понад усе» призвела до перегляду союзницьких відносин і викликала занепокоєння в усьому світі. За даними M.D. Pyas (2024), 67 % європейців не довіряють американському лідеру, а 62 % респондентів глобально вважають, що США ігнорують інтереси інших країн. Зростання військових бюджетів у відповідь на сумніви в надійності США склало 3,9 % в НАТО в 2021 р. Вихід США з важливих міжнародних угод і введення торгових тарифів викликали відповідні заходи ЄС на суму 2 млрд дол., посиливши напруженість у відносинах з союзниками. У той же час 66 % американців вважають, що вплив Китаю зростає, а США – знижується, що підкреслило глибокі зміни в сприйнятті та позиції США на міжнародній арені. Торгова політика Д. Трампа, спрямована на Китай, загострила торгові суперечки та послабила роль COT та її Decision Support System (DSS). Незважаючи на критику Д. Трампом COT як «катастрофи», аналіз суперечок між США і Китаєм показав, що COT DSS зберігала баланс і дотримувалася міжнародних норм, зокрема щодо визначення «державного органу» в угодах про субсидії. Пропонувалося реформувати COT замість ігнорування, оскільки маргіналізація організації могла б призвести до більш серйозних негативних наслідків для світової економіки (Li & Zhang, 2022). На думку A. Safavipour & H. Jalalirad (2025), зростання нативізму в США з 60 у 2016 р. до 75 у 2020 р. зумовило перегляд міжнародних зобов'язань і розв'язання торговельної війни з Китаєм. Політика, заснована на реалістичних

принципах і пріоритеті національних інтересів, поставила під сумнів надійність США як світового лідера і стимулювала посилення ізоляціоністських тенденцій, що змінило характер міжнародних відносин та відобраило зміщення від глобалізму до націоналізму.

Введення 25 % тарифів на сталь і 10 % на алюміній, а також інших торгових бар'єрів викликало комерційні збої, включаючи багатомільярдні збитки таких компаній, як Ford і General Motors (Obukadata, 2025). Спроби використовувати форс-мажор для зняття відповідальності за порушення контрактів натрапили на традиційно вузьке юридичне тлумачення, що виявило недостатню адаптивність правової системи до нових економічних викликів і викликало дискусії про необхідність перегляду понять форс-мажору в контексті торговельних обмежень. Цей факт підкреслює вплив геополітичних факторів на юридичну практику та економіку. Тарифна політика, спрямована проти Китаю, побічно вплинула на економіку Європи, викликавши перебої в ланцюжках поставок і зниження довіри інвесторів. Одночасно тарифи на європейську сталь і алюміній послабили трансатлантичні зв'язки і ускладнили створення єдиного фронту проти китайських торговельних практик. Хоча країни, що розвиваються, такі як В'єтнам, Індія та Мексика, виграли від перенаправлення торгівлі, загальна економічна невизначеність викликала стагнацію інвестицій і промислового виробництва в Європі (Stober, 2025). Ці процеси засвідчили про перехід до більш фрагментованого і конкурентного світового економічного порядку. В Таблиці 3 систематизовано основні напрямки зовнішньополітичного курсу адміністрації Д. Трампа та їх вплив на відносини з ключовими міжнародними партнерами та регіональними блоками.

Таблиця 3. Основні дії адміністрації Д. Трампа в міжнародних відносинах та їх наслідки

Країна/регіон	Основні дії політики Д. Трампа	Вплив на відносини
НАТО	Критика союзників по НАТО за недостатнє фінансування, загрози скоротити участь США	Напруженість у відносинах з європейськими союзниками, підірив довіри до трансатлантичних відносин
Європейський Союз	Накладення тарифів на сталь і алюміній, критика торговельної політики ЄС	Погіршення торговельних відносин, напруженість в економічних зв'язках
Китай	Торгова війна, підвищення тарифів, звинувачення в нечесній торговельній практиці	Загострення торговельних та економічних відносин, зростання напруженості у двосторонніх відносинах
Північна Корея	Зустрічі з Кім Чен Ином, спроби денуклеаризації	Тимчасове покращення відносин, але без значних змін у ядерній політиці Північної Кореї
Іран	Вихід з ядерної угоди, посилення санкцій	Загострення відносин, зростання напруженості в регіоні
Канада і Мексика	Перегляд Північноамериканської угоди про вільну торгівлю (NAFTA)	Укладення нової угоди (USMCA), збереження економічних зв'язків, але з новими умовами
Саудівська Аравія	Підтримка в питаннях безпеки, продаж озброєнь	Зміцнення відносин, незважаючи на критику щодо прав людини
Німеччина	Критика за торговельну політику та недостатнє фінансування оборони	Наростання напруженості, особливо в контексті торговельних відносин і питань безпеки
Індія	Зміцнення відносин, спільні зусилля в галузі безпеки	Покращення двосторонніх відносин, особливо в контексті протидії впливу Китаю

Джерело: Розроблено авторами на основі дослідження J. Oche (2025)

Таблиця 3 продемонструвала багатовекторність зовнішньої політики адміністрації Д. Трампа, де кожен напрямок супроводжувався як конкретними рішеннями, так і відчутними наслідками для міжнародних відносин. У випадку з НАТО головним джерелом

напруженості стали постійні звинувачення союзників у недостатньому фінансуванні оборони та загрози США скоротити свою участь в альянсі. Особливо резонансним був виступ Д. Трампа у штаб-квартирі НАТО у травні 2017 р., де він відмовився прямо підтвердити

зобов'язання США щодо Статті 5 Вашингтонського договору про колективну оборону, чим підірвав довіру європейських партнерів. Відносини з Європейським Союзом загострилися після введення у березні 2018 р. тарифів на імпорт сталі (25 %) і алюмінію (10 %) на підставі СААТСА. Ці кроки були формально обґрунтовані міркуваннями національної безпеки, але фактично посилили протекціоністську риторичку Д. Трампа та викликали відповідні заходи з боку ЄС, зокрема контрмита на американські товари. Найбільш масштабним епізодом стала торгова війна з Китаєм, де Вашингтон використав Розділ 301 Торгового акту 1974 р. У травні 2019 р. тарифи на китайський імпорт обсягом 200 млрд дол. були підвищені з 10 % до 25 %. Додатково Китай був звинувачений у крадіжці інтелектуальної власності, маніпуляціях валютою, а компанія Huawei у травні 2019 р. була внесена до «Entity List», що обмежило доступ до американських технологій. У відповідь Пекін запровадив тарифи на американську сою, автомобілі та іншу продукцію, що перетворило торгівлю відносини двох країн на серію взаємних економічних ударів. У кейсі Північної Кореї, адміністрація Д. Трампа вперше ініціювала прямі зустрічі лідерів. На саміті в Сінгапурі (червень 2018 р.) була підписана спільна заява про намір до «повної денуклеаризації Корейського півострова». Проте відсутність конкретних механізмів верифікації та чітких термінів зробила цей документ більше символічним. Спроба досягти детальнішої угоди в Ханой (лютий 2019 р.) провалилася через розбіжності в питанні санкцій, що засвідчило обмеженість дипломатії «особистих зустрічей». У випадку з Іраном ключовим рішенням став вихід США 8 травня 2018 р. з ядерної угоди JCPOA, яку Д. Трамп назвав «гнилою». Були відновлені санкції проти Тегерана, зокрема фінансові та енергетичні обмеження (наприклад, СААТСА). Наслідком стало різке загострення регіональної напруженості. У відносинах з Канадою та Мексикою центральним рішенням став перегляд NAFTA і підписання у 2020 р. нової угоди USMCA, яка зберегла основні рамки торгівлі, але включила положення про автомобільну промисловість, інтелектуальну власність та цифрову економіку. Політика щодо Саудівської Аравії залишалася орієнтованою на стратегічну вигоду. Найбільш показовим прикладом є контракт на постачання озброєнь на 110 млрд дол. у 2017 р. Навіть після міжнародного скандалу, пов'язаного з убивством Джамаля Хашоггі у 2018 р., Вашингтон не запровадив жорстких санкцій. Навпаки, США продовжували підтримувати Ер-Ріяд у війні в Ємені, що свідчить про пріоритетність геополітичних інтересів перед правозахисними міркуваннями. У відносинах із Німеччиною напруженість виникла через різкі заяви Д. Трампа про торговий профіцит Берліна та недостатнє фінансування оборонної сфери. Німеччина стала однією з головних мішеней критики за залежність від російського газу та небажання виконувати «2 % ВВП на оборону». Нарешті, відносини з Індією розвивалися у позитивному напрямі: Д. Трамп робив ставку на стратегічне партнерство для протидії Китаю. Відбулися спільні військові навчання, розширилася співпраця в сфері оборони, що сприяло зміцненню двосторонніх відносин. Таким чином, Таблиця 3 відобразила

політику Д. Трампа як поєднання протекціонізму, унілатералізму та пріоритету короткострокових стратегічних вигод над багатосторонніми домовленостями, що призвела до системної напруженості у відносинах США з більшістю ключових партнерів, за винятком тих країн, які були важливими у стримуванні Китаю та Ірану. Політика «Америка понад усе» у другій адміністрації Д. Трампа призвела до погіршення відносин з Мексикою, що виразилося в жорсткості міграційної політики та масовій депортації понад 4 тис. осіб у січні 2025 р. Одночасно Д. Трамп підвищив мита на імпорт з Мексики на 25 %, що спричинило скорочення обсягів двосторонньої торгівлі. Вихід США з міжнародних угод, включаючи Паризьку угоду і Транстихоокеанське партнерство, відображає протекціоністський і односторонній підхід до зовнішньої політики та економіки (Atmaja, 2025). Таким чином, політика адміністрації Д. Трампа призвела до значного перерозподілу балансу сил у міжнародних відносинах і справила серйозний вплив на світову економіку. З одного боку, посилення націоналістичних і протекціоністських настроїв сприяло зростанню ізоляціонізму і зниженню довіри союзників, з іншого – викликало фрагментацію глобальної торговельної системи і переосмислення ролі багатосторонніх інститутів. Ці зміни створюють виклики для стабільності світової економіки і вимагають адаптації міжнародних механізмів співпраці.

Обговорення

Розгляд тарифної політики адміністрації Д. Трампа виявив її подвійний характер: незважаючи на заявлені протекціоністські цілі, вона функціонувала, передусім, як інструмент примусової дипломатії та економічного тиску. Порівняння економічних показників США та Китаю за різними дослідженнями продемонструвало зміщення балансу глобальної економічної могутності. Як стверджували A. Safavipour & H. Jalalirad (2025), політика Д. Трампа базувалася на уявленні про виняткову роль США у світі та необхідність активного використання військової та економічної сили для підтримки глобального лідерства. Вона передбачала пріоритет стратегічних інтересів США над багатосторонніми домовленостями, що узгоджувалося з підходом «Америка понад усе». Натомість «консервативний американський націоналізм», згідно з S. Halaka & O. Kraiev (2024), акцентував на внутрішні національні пріоритети, захист робочих місць і економічного суверенітету, водночас підтримуючи традиційні альянси лише за умови пріоритетності національних інтересів. Порівняння цих концепцій показало, що обидві ідеології слугували теоретичною основою політики «Америка понад усе», але відрізнялися акцентами: доктрина «унікального реалізму» підкреслила глобальну унікальність США, а «консервативний американський націоналізм» – внутрішній національний інтерес. Це підкреслило, що ідеологічна база політики Д. Трампа поєднувала зовнішньо- і внутрішньополітичні мотиви, що обґрунтовувало одночасно активні дії за кордоном і прагматичну економічну політику всередині країни. B. van Apeldoorn *et al.* (2023) відзначали перехід США від ліберального глобалізму до неомеркантилістської моделі, яка передбачала пріоритет економічного

зростання і технологічної самодостатності над багатосторонньою співпрацею. У той же час A. Matin & M.E. Yawar (2025) описували підхід неоізоляціонізму та реалізму, що зосереджувався на обмеженні участі у глобальних угодах і уникненні зобов'язань, які не приносили прямої користі національній економіці. Порівняння цих досліджень показало, що обидва підходи призвели до ослаблення багатосторонніх домовленостей, але з різних мотивів: неомеркантилістська модель – через економічний прагматизм і неомеркантилізм, а підхід неоізоляціонізму та реалізму – через стратегічну самодостатність і уникнення ризиків. Це продемонструвало системну трансформацію міжнародної поведінки США, коли економічні та безпекові інтереси стали ключовими чинниками зміни зовнішньої політики. Дане дослідження показало, що тарифна політика адміністрації Д. Трампа посилює протекціонізм і викликала торговельні війни, послабивши глобальні інститути та збільшивши міжнародну напруженість. У роботі M. Parizek *et al.* (2025) зроблено подібний висновок про підрив багатостороннього торговельного порядку, але акцент зміщений на те, що ці заходи ставлять під загрозу саму життєздатність СОТ, оскільки порушується принцип найбільшого сприяння і підривається її інституційна стійкість. Поточне дослідження також показало, що перегляд USMCA відображав протекціоністську логіку і прагнення США скоротити торговельний дефіцит, що супроводжувалося зростанням цін і обмеженнями для партнерів. Робота N. Valdez (2025), навпаки, визначила, що оновлення угоди може перетворитися на платформу для створення окремого розділу про напівпровідники, забезпечуючи зміцнення технологічного лідерства США і зниження залежності від Китаю. Це означає, що політика адміністрації Д. Трампа щодо USMCA мала подвійний характер: з одного боку, вона посилювала торговельні бар'єри і створювала напруженість для партнерів, а з іншого відкривала перспективу для використання угоди як інструменту зміцнення стратегічної та технологічної переваги США. У підсумку, незважаючи на відмінності в стилі та методах, обидві адміністрації визнають необхідність адаптації до мінливого глобального ландшафту, де багатополарність та економічні виклики вимагають комплексних і гнучких рішень. Перехід від одностороннього до багатостороннього підходу в політиці Дж. Байдена, на думку багатьох дослідників, спрямований на відновлення довіри партнерів і зміцнення довгострокової конкурентоспроможності США, тоді як політика Д. Трампа залишила наслідки, які досі впливають на структуру міжнародних відносин і економіку.

Висновки

В ході дослідження була досягнута поставлена мета щодо комплексного аналізу трансформацій у зовнішній політиці США в період президентства Д. Трампа. Отримані результати підтвердили, що цей період характеризувався значним зміщенням зовнішньополітичного курсу в бік економічного націоналізму і протекціонізму, що виявлялося в масштабних тарифних заходах, санкційній політиці і перегляді багатосторонніх угод. Введення тарифів на сталь і алюміній у 2018 р.

призвело до зростання внутрішньої ціни на сталь до 920 дол. за метричну тону, що забезпечило короткострокове зростання зайнятості в металургійній галузі. Однак позитивний економічний ефект був частково нівельований відповідними заходами торговельних партнерів. Санкційна політика адміністрації Д. Трампа була багатоплановою і зачіпала широкий спектр країн і галузей. Визначено, що санкції проти Ірану, введені після виходу з ядерної угоди, сприяли різкому скороченню американського експорту сільськогосподарської продукції до Китаю – з 15,9 млрд дол. у 2017 р. до 5,9 млрд дол. у 2018 р. Проти Росії зберігалися заходи, введені раніше, включаючи обмеження в енергетичному секторі та оборонній промисловості, що супроводжувалося зростанням взаємної недовіри та активізацією альтернативних альянсів, насамперед російсько-китайського стратегічного партнерства. У Європі рівень недовіри до США серед населення досягав 67 %, а серед глобальних респондентів – 62 %. Країни ЄС ввели відповідні тарифи на американську продукцію обсягом 2 млрд дол., одночасно посилюючи власні оборонні бюджети (середнє зростання витрат в НАТО – 3,9 % в 2021 р.). У країнах, що розвиваються, таких як В'єтнам, Індія та Мексика, спостерігалось зростання експорту до США за рахунок перерозподілу торговельних потоків, що стало одним з небагатьох позитивних ефектів для третіх країн. Вплив тарифної та санкційної політики на світову економіку виразився в зростанні невизначеності, перебоях у глобальних ланцюжках поставок і зниженні промислового виробництва в Європі та Азії. При цьому США зберегли значну перевагу в сфері послуг, забезпечивши профіцит у 296 млрд дол. у 2023 р., що частково компенсувало товарний дефіцит. Однак одностороння орієнтація на скорочення зовнішньоторговельного дефіциту ігнорувала структурні особливості американської економіки, що створює довгострокові ризики для конкурентоспроможності. Підтверджено необхідність підтримки та модернізації багатосторонніх інститутів, включаючи СОТ, що дозволить пом'якшити негативні наслідки протекціоністської політики, а також до розробки збалансованих інструментів тарифної дипломатії, що мінімізують збитки для внутрішніх галузей, які залежать від імпорту, і зміцненню механізмів міжнародного співробітництва в умовах посилення фрагментації світової економіки. У перспективі важливим напрямком залишається комплексна оцінка довгострокових наслідків американо-китайської торговельної війни для глобальних ланцюгів створення вартості та розробка адаптивних стратегій, особливо для малих і середніх економік, що функціонують в умовах наростаючого економічного націоналізму.

Подяки

Немає.

Фінансування

Немає.

Конфлікт інтересів

Немає.

UDC: 327.73:339.5
DOI: 10.59214/ua.fa/6.2025.65

Volodymyr Yurchenko*

Research Fellow

V.M. Koretsky Institute of State and Law

02000, 4B Triokhsviatytska Str., Kyiv, Ukraine

<https://orcid.org/0009-0001-3177-467X>

Tariff diplomacy and sanctions policy of the Trump administration: Economic nationalism as a foreign policy tool

Abstract. The study aimed to conduct a comprehensive analysis of the transformations in the foreign policy of the United States of America during the presidency of Donald Trump, with an emphasis on the role of trade and sanctions instruments in the implementation of foreign policy strategy. The methodological basis of the study was an interdisciplinary approach that combined comparative conceptual analysis, content analysis of official documents, and legal analysis of the Trump administration's trade and sanctions mechanisms. To assess the impact of tariff and sanctions policies on international relations and the global economy, cases from China, Iran, Ukraine, Canada, India, Indonesia, Turkey, and Saudi Arabia were analysed. The results of the study showed that the foreign policy of the United States of America in 2017-2021 was characterised by a shift towards economic nationalism, protectionism and unilateral actions. Tariff policy was used as an instrument of coercive diplomacy to achieve trade concessions, while having a controversial impact on the domestic economy of the United States and global markets. The study established that the Trump administration's sanctions policy functioned as part of a comprehensive foreign policy management strategy, combined with military aid, trade restrictions and investment controls, and its application was primarily determined by geopolitical interests. The study proved that sanctions often did not lead to a change in the behaviour of target states but instead stimulated the convergence of alternative centres of power and the development of mechanisms to circumvent restrictions. The sanctions diplomacy of the United States of America during the period in question demonstrated limited coercive effectiveness and contributed to the fragmentation of the international system and the weakening of multilateral formats of global regulation. The practical significance of the results is determined by the possibility of their use to further analyse modern trends in global development, as well as to improve and adapt international cooperation mechanisms in the context of the spread of economic nationalism and protectionism

Keywords: protectionism; trade wars; bilateral cooperation; international tensions; multipolar world order; national security

Introduction

The research relevance of the tariff diplomacy and sanctions policy of the Trump administration is determined by changes in international economic relations that shape global trade dynamics and geopolitical configuration in a multipolar world. Economic nationalism, manifested in the prioritisation of national interests and protectionist measures, has a significant impact on international relations and global economic processes. Trump's foreign policy was characterised by contradictory rhetoric that combined elements of interventionism and isolationism, as evidenced by the conclusions of I.D. Dudko (2023). The application of the doctrine of "escalation for the sake of de-escalation", in which public statements were used as a tool for demonstrating power and domestic political mobilisation, contributed to the transformation of the role

of the United States as a global leader with an emphasis on the priority of national interests. At the same time, the author notes a tendency to avoid direct military intervention in external conflicts, particularly in the Middle East. According to a study by I.A. Jasmin & I. Hosen (2025), the foreign policy course of the Trump administration formed a unique model based on the priority of national interests and the "America First" doctrine, accompanied by a narrowing of US participation in multilateral mechanisms of international cooperation. I.A. Jasmin & I. Hosen emphasised that the active use of social media as a tool for diplomatic communication has transformed established practices of inter-state communication and weakened institutionalised diplomatic norms. In this context, the strategy of "maximum pressure" on Iran and North Korea

Received: 01.07.2025, Revised: 15.11.2025, Accepted: 26.12.2025

Suggested Citation:

Yurchenko, V. (2025). Tariff diplomacy and sanctions policy of the Trump administration: Economic nationalism as a foreign policy tool. *Foreign Affairs*, 35(6), 65-76. doi: 10.59214/ua.fa/6.2025.65.

*Corresponding author

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

has failed to achieve its stated strategic goals and has contributed to increased tension and instability in the respective regions. According to H. Gültekin (2025), D. Trump's populist rhetoric proved to be effective in electoral mobilisation, as it appealed to the economic difficulties of broad segments of the population and exploited cultural and identity images. The implementation of the "America First" doctrine led to a review of US participation in multilateral economic initiatives, which was reflected in the withdrawal from the Trans-Pacific Partnership (TPP) and the transformation of the North American Free Trade Agreement (NAFTA) into the United States-Mexico-Canada Agreement (USMCA). This strategy was aimed at reducing dependence on foreign countries and strengthening national sovereignty. In the context of network communication, S. Fedoniuk (2025) found that the active use of digital platforms Truth Social, X and Twitch with emotional content and algorithmic targeting contributed to a significant mobilisation of the electorate. However, this strategy of direct interaction exacerbated political polarisation and the formation of "information bubbles". The study established a correlation between Donald Trump's digital communication and the decline in trust in state institutions, which exacerbated internal tensions and international instability. According to the findings of A. Bobroske (2025), in the field of economic diplomacy, has seen an increase in the role of the executive branch in regulating foreign trade through both the delegation of powers and the independent expansion of control. Business groups, trade unions and consumer organisations acted as "shadow principals", influencing political decisions through formal and informal channels. The author demonstrated deviations from the formal constitutional powers of Congress in trade policy. V. Faraponov's (2024) analysis showed that the introduction of tariffs stimulated domestic production but provoked retaliatory measures from trading partners, especially China. The rejection of traditional international alliances in favour of a nationalist doctrine led to trade wars. V. Faraponov concluded that the results of protectionist policies were contradictory.

The strategy of "maximum pressure" on Venezuela, which included economic sanctions and diplomatic isolation, aggravated the humanitarian crisis and provoked social unrest, as demonstrated by R. Mahabir & K. Ganpat (2025). Despite the stated goal of promoting democracy, these measures did not weaken the Maduro regime. Tensions were revealed in relations with Caribbean Community states, many of which took a neutral position. During the first 100 days of the second term, there was a shift from value-based multilateral cooperation to a pragmatic bilateral approach, as established by I. Todorov & N. Todorova (2025). The reduction in military aid to Ukraine and the revision of the sanctions policy towards Russia affected the dynamics of the Russian-Ukrainian war. These changes stimulated the strengthening of autonomous initiatives by the European Union (EU) and contributed to the transition to multipolar global security with a weakening of the role of the United States. Despite growing academic interest in the foreign policy of the Trump administration, a comprehensive analysis of tariff diplomacy and sanctions policy as interrelated instruments of economic nationalism remains fragmented. Existing studies emphasise

individual cases and short-term consequences, without integrating the results into a general theoretical framework of analysis. The study aimed to examine the impact of the Donald Trump administration's tariff and sanctions policies on global economic processes and international relations. The objectives of the study were to identify and analyse the conceptual foundations of economic nationalism as the ideological basis of Donald D. Trump's administration's foreign policy; to examine the manifestations of this nationalism in US tariff and sanctions policies and to assess how they have transformed traditional approaches to foreign policy; to analyse the mechanisms for the practical implementation of "maximum pressure" and "trade war" strategies as instruments of coercive diplomacy that reflected the ideological priorities of the administration.

Materials and Methods

The study was theoretical and analytical in nature and was based on an interdisciplinary approach combining comparative conceptual analysis, content analysis of official documents and scientific publications, as well as legal analysis of key trade and sanctions mechanisms of the relevant period. The source base consisted of summarised and systematised data from previously published scientific works and analytical reviews devoted to the impact of tariff policy and sanctions on international trade. The effectiveness of the World Trade Organization (WTO) trade dispute settlement system in the context of US-China conflicts was assessed based on data from X. Li & X. Zhang (2022). An analysis of publications by C. Dueck (2021), A. Taim (2024) and Y. Abukari & R. Saluja (2025) identified the key features of economic nationalism as represented in the "America First" policy. The examination of trade flows, tariff rates and sanctions was based on materials by D.D. Ramírez Ortiz (2021), O.A. Obasun (2025) and P.K. Gorrela & G. Pavani (2025), which traced the dynamics of US trade relations with key partners, including China, the EU and Mexico.

As part of the description of the Trump administration's tariff and sanctions policy, key regions and countries affected by this policy were examined. The analysis of the policy towards China was based on the findings of E. Hanada (2020) and L. Dumitrescu (2025), who highlighted trade pressure measures, tariffs and export controls. US-Iranian relations after the US withdrawal from the nuclear agreement and sanctions in the oil sector were examined in accordance with data from N. Hologic (2022), S. Khan (2024) and R. Baydemir (2025). The review of the U.S. Department of State (2018) revealed the peculiarities of the US sanctions policy towards individual countries. The work also included the study of cases of India, Turkey, China and North Korea based on publications by E. Chanlett-Avery *et al.* (2018), A. Giovanzanti (2021) and K.A. Kronstadt (2022), which demonstrated the varying impact of sanctions depending on the timing and conditions of their implementation. When considering Southeast Asian countries such as Indonesia, information from the study by U. Jayadi & M.R.H.P. Pratama (2023) was considered. Sanctions policy towards Russia and Ukraine was considered using data from V. Pashkov (2024) and B. Kerry (2025), which highlighted the issues of military aid, blocking strategic agreements and implementing sanctions under the Countering

America's Adversaries Through Sanctions Act (CAATSA). Publications by E.O. Stober (2025) and J. Oche (2025) were used to assess the impact on the EU and NATO. To form a comprehensive picture, methods of systematic and comparative analysis were used, which integrated fragmented data and identified key trends, strategic motives and consequences of the Trump administration's tariff and sanctions policy for international relations and the economies of individual regions.

Results

The theoretical foundations of economic nationalism and US foreign policy. The main approaches to analysis of economic nationalism and US foreign policy towards China are based on the concepts of realism, idealism and power transition theory, which view China's rise as a challenge to US hegemony. In 2019, US GDP was 21.4 trillion USD compared to 14.1 trillion USD in China, but when adjusted for purchasing power parity, China's economy exceeded that of the US by approximately one-sixth, reflecting a shift in the balance of power in Beijing's favour and reinforcing the relevance of the "Thucydides trap", which has often led to armed conflict (Holland, 2024). Despite this, the presence of nuclear arsenals in both countries acts as a deterrent to escalation. The emphasis on economic nationalism and realistic doctrine, expressed in the introduction of tariffs on steel and aluminium from China and the rejection of multilateral agreements such as the Iran nuclear deal, has led to an increase in domestic production, but at the same time has provoked corresponding measures by China and disruptions in global supply chains. As highlighted by A. Taim (2024), this approach, prioritising unilateral actions and bilateral negotiations, has been criticised for its lack of long-term strategic vision and weakening of relations with traditional allies. The US transition from liberal globalisation to economic nationalism continued after Trump, including the Biden administration, which was reflected in tariffs on Chinese goods totalling up to 370 billion USD and the revision of trade agreements. Trump, including the Biden administration, as evidenced by tariffs on Chinese goods totalling up to 370 billion USD and the revision of trade agreements, such as the renewal of NAFTA to USMCA with stricter requirements for regional content in automobiles (Abukari & Saluja, 2025). Although such measures are aimed at protecting

domestic production and sovereignty, they have had a negative impact on consumers and export-oriented industries. According to O.A. Obasun (2025), US economic nationalism was also expressed in the application of export controls and sanctions, including an increase in tariffs on Chinese goods to 145% in 2025, which, despite reducing dependence on China, led to a loss of revenue for American companies of more than 100 billion USD and a deepening of the trade imbalance. At the same time, the US retains a competitive advantage in services, with a trade surplus in this sector of 296 billion USD in 2023, which partially offsets the deficit in goods trade (Obasun, 2025). This has shown that a unilateral focus on reducing the goods deficit may ignore the structural advantages of the economy.

The ideological basis of economic nationalism, especially during the Trump era, is linked to the revival of conservative American nationalism and the "America First" doctrine, which reinterprets international institutions and trade agreements. Trump is linked to the revival of conservative American nationalism and the "America First" doctrine, which reinterprets international institutions and trade agreements as a threat to national interests and sovereignty, demanding that allies increase their contribution to the common burden (Dueck, 2021). This doctrine reflects disappointment with traditional foreign policy paradigms of the 21st century and the desire to restore the US industrial base (van Apeldoorn *et al.*, 2023). The foreign economic policy of the Trump administration demonstrated a shift from liberal globalism to neo-mercantilism, expressed in unprecedented tariff measures and attempts to redistribute trade benefits in favour of national capital. Protectionist policies, as emphasised by A. Bimantara (2019), were accompanied by trade wars with several democratic countries and relied on the support of white voters with medium and low incomes, reflecting populist sentiments associated with the loss of the "American dream". In addition, the "America First" policy is a departure from liberal internationalism towards neo-isolationism and realism, with a priority on national interests, which has raised doubts about the US's commitment to multilateral agreements and contributed to the weakening of collective security (Abukari & Saluja, 2025). Key events demonstrating the development of economic nationalism policy during Trump's presidency are presented in Figure 1.

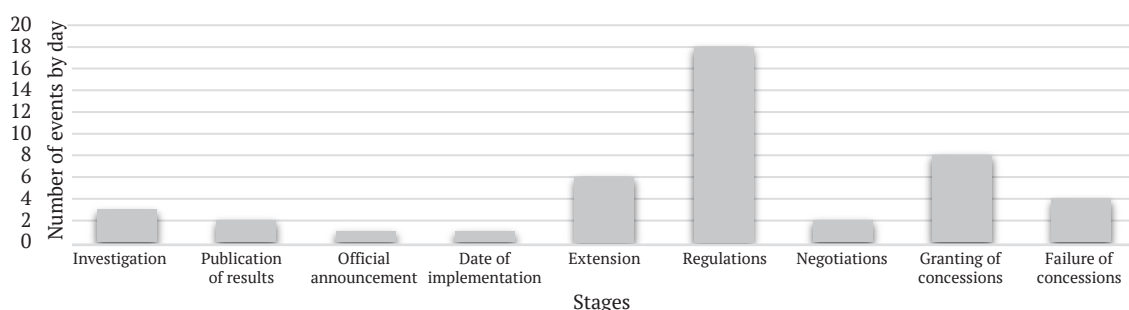

Figure 1. Key events in US economic nationalism

Source: compiled by the author based on J. Klomp (2025)

As shown in Figure 1, the distribution of key events between January 2017 and December 2020 reflects the

implementation of economic nationalism policies under the Trump administration. The largest number of

events (18) relates to the announcement of corresponding measures by trading partners, which emphasises the confrontational nature of trade policy. The second most significant peak (6 events) relates to the continuation of trade procedures, demonstrating consistency in the application of policy. The Department of Commerce launched investigations to justify the introduction of tariffs in three cases, indicating a systematic approach to protecting domestic production. Other key steps include the official announcement of tariffs (1 event), their implementation (1 event) and the publication of results (2 events). At the same time, the diagram reflects attempts at settlement and dialogue: negotiations (2 events), granting of concessions (8 events) and failure of concessions (4 events), which occur less frequently than the announcement of tariffs and related measures. This confirms the overall orientation of the policy towards decisive unilateral action, while including limited elements of flexibility and negotiation. Thus, US foreign policy reflects a significant shift towards economic nationalism and protectionism, accompanied by both a strengthening of domestic industry and sovereignty, and an increase in international tensions, fragmentation of global institutions and greater challenges to maintaining global stability.

The tariff policy of the Trump administration and its impact. The tariff policy of D. Trump's administration functioned not as a classic instrument of protectionism aimed at protecting domestic production, but as an institutionalised mechanism of coercive diplomacy aimed at obtaining favourable trade concessions from partners. The tariffs imposed under Section 232 of the Trade Expansion Act of 1962 were formally justified on national security grounds, but in practice, they created artificial trade barriers that the US used as leverage in bilateral negotiations with its trading partners (Kitamura, 2025). E. Hanada (2020) found that the tariffs on steel and aluminium in 2018 (25% and 10%, respectively) significantly exceeded the recommendations of the US Department of Commerce, indicating political motivations that exceed the scope of economic logic. Tariffs became a tool of political pressure on global trading partners rather than economic protection. Despite the focus on combating China as a source of overproduction, Canada remained the largest supplier of aluminium to the United States, accounting for 40% of imports, while China's share was only 10%. In addition, military consumption of steel in the US did not exceed 4% of total production, calling into question the stated national interests as the main reason for imposing tariffs (Hanada, 2020). This indicates that the declared national security served more as a formal cover for the implementation of a geo-economic strategy. The reaction of the financial market reflected internal policy contradictions: investors perceived the tariffs as a negative factor for defence companies that are active in the international market and account for two-thirds of global arms sales. Even before the official announcement of the tariffs, there was

a fall in share prices, which intensified after the publication of the actual tariff rates, which exceeded expectations (Klomp, 2025). This compromise between protecting the steel industry and harming steel consumers in the defence sector demonstrates the complexity and ambiguity of the consequences of this policy. Thus, the economic benefits of protecting the metallurgical industry were partially offset by losses in the defence sector. A substantial aspect was the increased use of national security laws, in particular Section 232 and the International Emergency Economic Powers Act (IEEPA), not only against adversaries, but also against traditional allies such as Canada and Mexico. The Trump administration initiated 16% of all historical Section 232 investigations, resulting in 25% of all sanctions. Similarly, 38% of all executive orders based on the IEEPA were issued between 2016 and 2025, indicating a trend towards expanding the use of these instruments to achieve economic and political goals (Ramírez Ortiz, 2021; Kitamura, 2025). Thus, national security legislation has become a universal lever of influence for the United States, going beyond the classic protection of national interests.

The introduction of tariffs and the threat of applying the IEEPA significant concessions for the US in the negotiations on the new USMCA trade agreement, given the vulnerability of Canada and Mexico, 93% and 76% of whose steel and aluminium exports are oriented towards the American market, respectively, as noted by D.D. Ramírez Ortiz (2021). This proves the effectiveness of tariff policy as a tool for negotiating pressure in the US geo-economic strategy. The economic effects of tariff policy have been twofold. On the one hand, the steel industry saw a short-term price increase to a decade high (920 USD per metric tonne of flat steel) and an increase in employment of 6,000 jobs. On the other hand, by the end of 2019, prices had fallen, and production capacity had declined to 56%, which, according to L. Palmbach & K.G. Kulkarni (2022), indicates that the positive effect was limited. The increase in steel prices had a negative impact on consumer industries with a total employment of over 12 million people, resulting in the loss of about 75,000 jobs. Corresponding tariffs imposed by other countries resulted in losses of approximately 2.4 billion USD per month for American exporters (Palmbach & Kulkarni, 2022). This indicates that the benefits to the steel industry were offset by significant losses in related sectors and external markets. The political component was also evident in the procedure for granting tariff exemptions: companies located in states with high support for Donald Trump received preferences in 80% of cases, while in other states, only 60% did, with less efficient companies more often winning in regions with high support. These data indicate the presence of political bias unrelated to economic or industry characteristics (Kim & Yoon, 2020). To illustrate the results presented, Table 1 below shows the main estimates of the regression analysis, which demonstrated the impact of key factors on the probability of tariff exemptions being approved.

Table 1. The impact of the Trump administration's tariff policy on trade indicators

	Basic	Linear IV	SPE decile	Rust Belt	Unemployment	Industry GDP
	Entire sample	sales<95%	Entire sample	sales<95%	Entire sample	sales<95%
Trump dummy	0.603 (3.93)**	0.683 (4.20)**	0.763 (1.97)*	0.595 (4.02)**	0.674 (4.29)**	0.642 (4.08)**
SER	0.068 (4.18)**	0.074 (4.75)**		0.067 (4.19)**	0.073 (4.67)**	0.088 (4.56)**

Table 1. Continued

	Basic	Linear IV	SPE decile	Rust Belt	Unemployment	Industry GDP
SER x Trump	-0.095 (-3.42)**	-0.110 (-3.68)**		-0.094 (-3.48)**	-0.109 (-3.74)**	-0.101 (-3.58)**
In(age)	-0.039 (-1.92)*	-0.040 (-2.04)*	-0.048 (-1.99)*	-0.041 (-2.10)*	-0.040 (-2.12)*	-0.039 (-1.90)+
Obj	-0.225 (-5.82)**	-0.214 (-5.26)**	-0.204 (-13.39)**	-0.226 (-6.01)**	-0.215 (-5.46)**	-0.226 (-5.74)**

Note: Rust Belt – a region in the north-eastern and mid-western United States; IV (Instrumental Variables) – a method of instrumental variables in econometrics; SPE (Special Purpose Entities) – special purpose companies/structures used to redistribute trade flows; SER (State Export Ratio) – the share of exports of a state or sector in total production/sales; In(age) – natural logarithm of the age variable of a company/industry; Obj (Objective function variable) – an objective indicator or control variable that reflects a key economic result; GDP – Gross domestic product

Source: compiled by the author based on W. Kim & Y.J. Yoon (2020)

Table 1 shows that the Trump administration’s tariff policy had a noticeable and statistically significant positive impact on companies. The Trump dummy coefficient is positive in all models (0.603 in the base model), confirming the stimulating effect of the introduction of tariffs and accompanying measures for certain segments of the economy. The SER indicator, which reflects the industry’s dependence on imports, also has a positive value, indicating gains for industries that have received additional protection from foreign competition. At the same time, the SER × Trump interaction is negative in all specifications (around -0.10), which means that the negative impact of tariffs on more import-dependent industries intensified during Trump’s presidency. This effect could have been caused by rising prices for raw materials and components, as well as the introduction of corresponding trade restrictions. The most vulnerable were companies with lower sales volumes, where political indicators had a higher impact coefficient, and regions with a high export orientation experienced greater negative effects from protectionist measures. At the same time, older companies showed a tendency to weaken the political effect, which may indicate their accumulated experience in adaptation. The systemic inverse relationship between economic activity indicators and overall economic performance highlights structural imbalances that have been exacerbated by the new tariffs. These conclusions collectively demonstrated that trade wars were used not as a universal protectionist mechanism, but as a targeted tool to support politically prioritised sectors, which, despite the declared goal of supporting domestic production, increased regional and sectoral asymmetries in the economy.

The tariff policy was part of a broader geo-economic strategy to curb China’s growth, aimed at countering the Made in China 2025 programme, which doubled the production capacity of the PRC and achieved technological superiority in key industries. In addition, the annual losses of American companies from intellectual property theft in China were estimated at approximately 600 billion USD. The imposition of sanctions against technology giants such as ZTE and Huawei demonstrated the preservation of the US’s structural power in the global market and its ability to influence global economic processes (Dumitrescu, 2025). The revision of NAFTA and the conclusion of USMCA were motivated by the need to reduce the trade deficit with Canada and Mexico of 89.6 billion USD and to compensate for the loss of nearly one million jobs related

to offshoring and competition. The new agreement tightened regional content requirements for cars from 62.5% to 75% and introduced an obligation to produce 40-45% of components at plants with a minimum wage of 16 USD per hour. In addition, the US gained expanded access to the Canadian dairy market, and a “sunset clause” was introduced after 16 years, with the possibility of review every 6 years (Ardhana & Daniah, 2023). This demonstrated the administration’s desire to protect domestic markets and stimulate production while tightening control over the terms of agreements. The stricter requirements also affected the automotive industry as a whole: 70% of steel and aluminium must be produced in North America, and wage requirements for auto parts manufacturers have increased. These measures are expected to lead to a 1.61% increase in the price of small passenger cars and a 0.37% increase in the price of pick-up trucks, which in turn will reduce overall passenger car consumption by 1.25%. Despite the targeted restrictions, foreign direct investment inflows to Mexico reached a record 21.7 billion USD in the first quarter of 2020, raising doubts on the effectiveness of Trump’s tariff policy as a tool for a massive return of production and jobs to the US (Blecker, 2021). In other words, the Trump administration’s tariff policy reflected a significant shift towards economic nationalism and protectionism, accompanied by both increased control over domestic industries and the promotion of national interests, as well as growing international tensions, corresponding trade restrictions and the complication of global trade relations.

The Trump administration’s sanctions strategy and geopolitical goals. The Trump administration’s sanctions policy towards Ukraine was accompanied by a significant increase in military aid, which rose from 262 million USD in 2017 to 398 million USD in 2019, with total aid for the period 2017-2020 amounting to 2.6 billion USD, almost double the figures for previous years (Kerry, 2025). At the same time, political dialogue between the US and Ukraine emphasised four key areas: political dialogue, security, energy and the fight against corruption. Sanctions were used as a tool to block strategic deals, such as the sale of the Ukrainian company Motor Sich to Chinese companies, which served to limit China’s technological and military influence. V. Pashkov (2024) determined that despite public support for Ukraine’s territorial integrity, the US focused on the withdrawal of Russian troops from the occupied territories of Donbas and non-recognition of the annexation of Crimea, while considering the conflict

frozen and not expecting full implementation of the Minsk agreements. The influence of US diplomacy on Ukrainian processes declined after 2017, accompanied by a reduction in the role of the embassy and a strengthening of the positions of representatives of the Trump administration in Kyiv. These data demonstrate the strategic use of sanctions for political pressure and maintaining control over key foreign policy directions. As of March 2025, the Trump administration had maintained the imposed sanctions against Russia without introducing new measures on the anniversary of the military action, which was a novelty compared to previous years. At the same time, the national emergency regarding Ukraine was extended until March 2026, based on which most of the sanctions programmes are implemented. New developments included the disbanding of the KleptoCapture task force, which seized the assets of Russian oligarchs, while maintaining criminal prosecution for export control violations, as well as the expansion of sanctions lists to include individuals involved in cybersecurity and support for the Houthis (Kerry, 2025). This approach indicates a reorientation of policy towards more targeted measures while maintaining the overall severity of the sanctions regime. In 2017, the US Congress passed the CAATSA law, which provides for sanctions against Russia. This law was also used as leverage against India over its purchase of Russian S-400 anti-aircraft systems worth 5 billion USD (Askari & Mushtaq, 2025). Despite the threat of sanctions, India went ahead with the purchase, which complicated its strategic partnership with the US and called into question the country's foreign policy autonomy. These events contributed to a rapprochement between Russia and China, which resulted in a 400 billion USD gas deal and joint military exercises (Verma, 2023). This demonstrated that the sanctions policy had ambiguous geopolitical consequences, strengthening blocs against the US.

Trade restrictions under the sanctions policy included Trump imposing tariffs on Chinese goods worth over 360 billion USD, in response to which China imposed duties on American products worth over 110 billion USD. The main goal was to reduce the US trade deficit, which fell from 375.6 billion USD in 2017 to 345.6 billion USD in 2019. However, these measures had a negative impact on American farmers, whose exports to China fell from 15.9 billion USD to 5.9 billion USD in one year. At the same time, US imports from China reached a record 539.5 billion USD

in 2018, reflecting the complexity of a complete breakdown in trade relations between the two economies (Gorrela & Pavani, 2025). These facts highlighted the controversial and limited effect of trade sanctions. In 2025, the administration tightened restrictions on Chinese investment in strategic US industries, citing threats to national security and the possible use of American technology to modernise Chinese military and intelligence structures. The volume of Chinese investment declined from 46 billion USD in 2016 to less than 5 billion USD in 2022. The new rules restricted investor access to the semiconductor, artificial intelligence, quantum technology and biotechnology sectors, as well as control over the acquisition of agricultural land. At the same time, repeated cyberattacks by Chinese hackers on US agencies have led to tougher measures (Holland, 2025). The Trump administration pursued a policy of "maximum pressure" on Iran, which was manifested in unilateral withdrawal from the Joint Comprehensive Plan of Action (JCPOA) in May 2018 and the reimposition of sanctions (Baydemir, 2025). These measures led to an escalation of tensions in the region, which peaked after the assassination of Iranian General Qasem Soleimani. At the same time, the US provided almost unlimited support to Israel, recognising Jerusalem as its capital in 2017 and the Golan Heights as Israeli territory in March 2019. The administration also cut economic aid to the Palestinian Authority and facilitated the Abraham Accords, which normalised Israel's relations with the United Arab Emirates, Bahrain, Sudan and Morocco (Baydemir, 2025). However, the policy of "maximum pressure" did not achieve its goals: it did not force Iran to return to negotiations on a new agreement, but, on the contrary, provoked other international players, including the European Union, to seek means of circumventing the sanctions. Threats of military force did not change Iran's regional policy, and unilateral sanctions weakened the US's negotiating position, as Iran, while formally remaining within the JCPOA, was able to strengthen its position (Hogic, 2022). As part of this policy, the Trump administration imposed sanctions on Chinese refineries and companies that purchased Iranian oil, which was part of the sixth round of sanctions targeting Iran's oil sector (Psaledakis, 2025). Table 2 demonstrates the differentiated nature of the impact of US sanctions imposed under CAATSA, which varies from country to country, ranging from preventive sanctions threats to comprehensive restrictive measures.

Table 2. Examples of US sanctions under CAATSA and their consequences for target countries

Country	Sanction description	Result	Notes
India	The US applied CAATSA policy in response to India's purchase of the Russian S-400 air defence system	India avoids CAATSA sanctions	Diplomatic pressure from the US was ineffective due to India's strategic interests and the incompatibility of American weapons with its needs
Indonesia	In 2019, Indonesia faced the threat of CAATSA sanctions for the possible purchase of Russian Su-35 fighter jets	Indonesia has refused to purchase Su-35s and switched to French weapons	The threat of sanctions influenced the Indonesian decision
Turkey	Turkey acquired the Russian S-400 air defence system despite warnings from the United States	The US imposed CAATSA sanctions, excluding Turkey from the F-35 programme	The sanctions were applied in full
China	China has purchased 10 Su-35 fighter jets and S-400 systems from Russia	China was subject to CAATSA sanctions	The sanctions were applied in full
North Korea	North Korea is subject to US sanctions for its nuclear programme	US sanctions against North Korea remain in force	North Korea continues to develop nuclear and missile technologies despite sanctions

Source: compiled by the author based on U. Jayadi & M.R.H.P. Pratama (2023)

Table 2 showed that the application of US sanctions under CAATSA had varying effects depending on the target country and the timing of the restrictions. India faced threats of sanctions after signing an agreement with Russia in 2018 to purchase S-400 air defence systems, but despite the start of deliveries in 2021, sanctions were never imposed, as confirmed by K.A. Kronstadt (2022). In 2019, Indonesia was at risk of sanctions due to its intention to purchase Russian Su-35 fighter jets, but it abandoned the deal, as recorded by A. Giovanzanti (2021), and switched to French equipment. After acquiring the S-400 system in 2017, Turkey received a full package of CAATSA sanctions in 2020, including exclusion from the F-35 fighter programme, as officially announced by M.R. Pompeo (2020). China faced sanctions in 2018 after acquiring ten Su-35s (2017) and S-400 systems (2018), and restrictions were imposed on the Equipment Development Department and its head, L. Shangfu, as confirmed by the U.S. Department of State (2018). North Korea has been a traditional target of U.S. sanctions for its nuclear programme, including CAATSA, and its consistency is confirmed by E. Chantlett-Avery *et al.* (2018). Together, these examples illustrate that Washington's sanctions policy ranged from preventive threats to full-scale measures, demonstrating both the flexibility and selectivity of the American pressure strategy. Thus, Trump's sanctions diplomacy was targeted and varied depending on the political and strategic context.

Relations with Saudi Arabia were also based on economic benefits, as evidenced by the 110 billion USD arms deal signed in 2017, despite criticism from the international community over the murder of journalist Jamal Khashoggi in 2018. Overall, Donald Trump's presidency (2017-2021) was characterised by a policy of unconditional support for Riyadh: the administration provided Saudi Arabia with military and political assistance, viewing it as a key ally in containing Iran. Despite the international scandal following Khashoggi's murder, Washington did not impose harsh sanctions, maintaining stable relations and emphasising strategic partnership. R. Baydemir (2025) notes that the US continued to support Saudi Arabia in the war in Yemen, despite sharp criticism from international organisations for human rights violations. Thus, Trump's foreign policy in the Middle East was characterised by a combination of unilateral actions, tough sanctions pressure and pragmatic support for key allies, which led to regional destabilisation and a weakening of the US position in multilateral negotiations. The sanctions policy against Venezuela was aimed at regime change through economic pressure: a ban on new debt and securities transactions by the government and the state oil company PdVSA, the freezing of 7 billion USD in assets, and a ban on oil exports to the US. By September 2019, more than 119 Venezuelan individuals were subject to sanctions. Despite the severity of the measures, they did not lead to the overthrow of Maduro's regime, but contributed to the humanitarian crisis (Puerta Riera, 2020). This case demonstrated the limited effectiveness of sanctions in achieving political goals, while having serious social consequences. In summary, the Trump administration's sanctions policy is characterised by a wide range of goals and instruments, including military support, economic restrictions and diplomatic pressure. At the same time, these measures were accompanied by both a strengthening of the US's strategic

position and an increase in international tensions, a complication of global relations and intensified rivalry with major geopolitical players.

The impact of Donald Trump's policies on international relations and the global economy. The foreign policy of the Trump administration has caused considerable tension in relations with European allies. One of the key manifestations of this was the demand that Ukraine sign an agreement on the distribution of natural resources worth 500 billion USD in exchange for American aid, according to which the US would receive 50% of the income from extraction. At the same time, NATO members were asked to increase defence spending to 5% of GDP, a significant increase from 2%. Negotiations with Russia, bypassing European partners, have worsened relations with the EU, prompting Europe to strengthen domestic security and sovereignty, as trust in the US as a guarantor of security for Western democracies has declined significantly, signalling a major reassessment of the US role in the transatlantic security system (Cebotari, 2025). The "America First" ideology has led to a re-evaluation of alliances and caused concern around the world. According to M.D. Ilyas (2024), 67% of Europeans do not trust the American leader, and 62% of respondents globally believe that the US ignores the interests of other countries. Military budget increases in response to doubts about the reliability of the US amounted to 3.9% in NATO in 2021. The US withdrawal from substantial international agreements and the introduction of trade tariffs prompted the EU to take countermeasures worth 2 billion USD, increasing tensions in relations with allies. At the same time, 66% of Americans believe that China's influence is growing and that of the US is declining, highlighting profound changes in the perception and position of the US on the international stage. Trump's trade policy towards China has exacerbated trade disputes and weakened the role of the WTO and its Decision Support System (DSS). Despite Trump's criticism of the WTO as a "disaster", analysis of the disputes between the US and China showed that the WTO DSS maintained balance and adhered to international norms, particularly regarding the definition of a "government entity" in subsidy agreements. It was proposed to reform the WTO instead of ignoring it, as marginalising the organisation could lead to more serious negative consequences for the global economy (Li & Zhang, 2022). According to A. Safavipour & H. Jalalirad (2025), the rise of nativism in the US from 60 in 2016 to 75 in 2020 led to a review of international commitments and the outbreak of a trade war with China. Policies based on realistic principles and the priority of national interests questioned the reliability of the US as a world leader and stimulated the strengthening of isolationist tendencies, which have changed the nature of international relations and reflected a shift from globalism to nationalism.

The introduction of 25% tariffs on steel and 10% on aluminium, as well as other trade barriers, caused commercial disruptions, including billions in losses for companies such as Ford and General Motors (Obukadata, 2025). Attempts to use force majeure to avoid liability for breach of contract have been met with a traditionally narrow legal interpretation, revealing the legal system's lack of adaptability to new economic challenges and sparking debate

about the need to revise the concept of force majeure in the context of trade restrictions. This fact highlights the impact of geopolitical factors on legal practice and the economy. Tariff policies directed against China indirectly affected the European economy, causing disruptions in supply chains and a decline in investor confidence. At the same time, tariffs on European steel and aluminium weakened transatlantic ties and made it difficult to form a united front against Chinese trade practices. Although

developing countries such as Vietnam, India and Mexico benefited from trade diversion, overall economic uncertainty caused stagnation in investment and industrial production in Europe (Stober, 2025). These processes signalled a transition to a more fragmented and competitive global economic order. Table 3 summarises the main directions of the Trump administration’s foreign policy and their impact on relations with key international partners and regional blocs.

Table 3. The main actions of the Trump administration in international relations and their consequences

Country/region	The main actions of D. Trump’s policy	Impact on relations
NATO	Criticism of NATO allies for insufficient funding, threats to reduce US participation	Tensions in relations with European allies are undermining trust in transatlantic relations
European Union	Tariffs on steel and aluminium, criticism of EU trade policy	Deterioration of trade relations, tensions in economic ties
China	Trade war, tariff increases, accusations of unfair trade practices	Escalation of trade and economic relations, growing tensions in bilateral relations
North Korea	Meetings with Kim Jong-un, attempts at denuclearisation	Temporary improvement in relations, but no significant changes in North Korea’s nuclear policy
Iran	Withdrawal from the nuclear agreement, tightening of sanctions	Escalation of tensions, growing tensions in the region
Canada and Mexico	Revision of the North American Free Trade Agreement (NAFTA)	Conclusion of a new agreement (USMCA), preservation of economic ties, but with new conditions
Saudi Arabia	Support in security matters, arms sales	Strengthening relations despite criticism over human rights
Germany	Criticism of trade policy and insufficient defence funding	Escalation of tensions, particularly in the context of trade relations and security issues
India	Strengthening relations, joint efforts in the field of security	Improvement of bilateral relations, especially in the context of countering China’s influence

Source: compiled by the author based on J. Oche (2025)

Table 3 demonstrates the multi-vector nature of the Trump administration’s foreign policy, where each direction was accompanied by both specific decisions and tangible consequences for international relations. In the case of NATO, the main source of tension was the constant accusations by allies of insufficient defence funding and threats by the US to reduce its participation in the alliance. Particularly resonant was Trump’s speech at NATO headquarters in May 2017, refusing to directly confirm the US commitment to Article 5 of the Washington Treaty on collective defence, thereby undermining the trust of European partners. Relations with the European Union deteriorated after the introduction of tariffs on steel (25%) and aluminium (10%) imports in March 2018 based on CAATSA. These steps were formally justified by national security considerations, but in fact reinforced Trump’s protectionist rhetoric and prompted retaliatory measures by the EU, including counter-tariffs on American goods. The most significant episode was the trade war with China, where Washington invoked Section 301 of the Trade Act of 1974. In May 2019, tariffs on Chinese imports worth 200 billion USD were raised from 10% to 25%. In addition, China was accused of intellectual property theft and currency manipulation, and in May 2019, Huawei was added to the Entity List, which restricted its access to American technology. In response, Beijing imposed tariffs on American soybeans, automobiles, and other products, turning trade relations between the two countries into a series of mutual economic retaliations. In the case of North Korea, the Trump administration initiated

direct meetings between leaders for the first time. At the summit in Singapore (June 2018), a joint statement was signed on the intention to achieve “complete denuclearisation of the Korean peninsula”. However, the lack of specific verification mechanisms and clear deadlines made this document more symbolic. An attempt to reach a more detailed agreement in Hanoi (February 2019) failed due to differences on the issue of sanctions, which demonstrated the limitations of “face-to-face” diplomacy. In the case of Iran, the key decision was the US withdrawal on 8 May 2018 from the JCPOA nuclear agreement, which Trump called “rotten”. Sanctions against Tehran were reinstated, including financial and energy restrictions (e.g., CAATSA). The result was a sharp escalation of regional tensions. In relations with Canada and Mexico, the central decision was the revision of NAFTA and the signing in 2020 of the new USMCA agreement, which retained the basic framework for trade but included provisions on the automotive industry, intellectual property and the digital economy. The policy towards Saudi Arabia remained focused on strategic benefits. The most notable example is the 110 billion USD arms deal in 2017. Even after the international scandal surrounding the murder of Jamal Khashoggi in 2018, Washington did not impose tough sanctions. On the contrary, the US continued to support Riyadh in the war in Yemen, demonstrating the priority of geopolitical interests over human rights considerations. Tensions arose in relations with Germany due to Trump’s harsh statements regarding Berlin’s trade surplus and insufficient defence spending. Germany became one of the

main targets of criticism for its dependence on Russian gas and its unwillingness to meet the “2% of GDP for defence” target. Lastly, relations with India developed in a positive direction: Trump relied on a strategic partnership to counter China. Joint military exercises were held, and cooperation in the field of defence expanded, which contributed to the strengthening of bilateral relations. Thus, Table 3 reflected Trump’s policy as a combination of protectionism, unilateralism and the prioritisation of short-term strategic gains over multilateral agreements, which led to systemic tensions in US relations with most key partners, except for those countries that were substantial in containing China and Iran. The “America First” policy of Donald Trump’s second administration led to a deterioration in relations with Mexico, which was reflected in stricter migration policies and the mass deportation of more than 4,000 people in January 2025. At the same time, Trump raised tariffs on imports from Mexico by 25%, which led to a reduction in bilateral trade. The US withdrawal from international agreements, including the Paris Agreement and the Trans-Pacific Partnership, reflects a protectionist and unilateral approach to foreign policy and the economy (Atmaja, 2025). Thus, the Trump administration’s policies have led to a significant redistribution of power in international relations and have had a substantial impact on the global economy. On the one hand, the rise of nationalist and protectionist sentiments has contributed to increased isolationism and reduced trust among allies, while on the other hand, it has led to the fragmentation of the global trading system and a reconsideration of the role of multilateral institutions. These changes pose challenges to the stability of the global economy and require the adaptation of international cooperation mechanisms.

Discussion

An examination of the Trump administration’s tariff policy revealed its dual nature: despite its stated protectionist goals, it functioned primarily as an instrument of coercive diplomacy and economic pressure. A comparison of US and Chinese economic indicators across various studies demonstrated a shift in the balance of global economic power. As A. Safavipour & H. Jalalirad (2025) argued, Trump’s policy was based on the idea of the exceptional role of the US in the world and the need to actively use military and economic power to maintain global leadership. It prioritised US strategic interests over multilateral agreements, which was consistent with the “America First” approach. In contrast, “conservative American nationalism”, according to S. Halaka & O. Kraiev (2024), emphasised domestic national priorities, the protection of jobs and economic sovereignty, while supporting traditional alliances only if national interests were prioritised. A comparison of these concepts showed that both ideologies served as the theoretical basis for the “America First” policy, but differed in their emphasis: the doctrine of “unique realism” emphasised the global uniqueness of the United States, while “conservative American nationalism” emphasised domestic national interests. This emphasised that the ideological basis of Trump’s policy combined foreign and domestic political motives, which justified both active actions abroad and pragmatic economic policy at home. B. van Apeldoorn *et al.* (2023) noted the US’s transition from

liberal globalism to a neo-mercantilist model, which prioritised economic growth and technological self-sufficiency over multilateral cooperation. At the same time, A. Matin & M.E. Yawar (2025) described an approach of neo-isolationism and realism, which prioritised limited participation in global agreements and avoiding commitments that did not directly benefit the national economy. A comparison of these studies showed that both approaches led to a weakening of multilateral agreements, but for different reasons: the neo-mercantilist model through economic pragmatism and neo-mercantilism, and the neo-isolationist and realist approach through strategic self-sufficiency and risk avoidance. This demonstrated a systemic transformation of US international behaviour, with economic and security interests becoming key drivers of foreign policy change. The study demonstrated that the Trump administration’s tariff policy reinforced protectionism and triggered trade wars, weakening global institutions and increasing international tensions. M. Parizek *et al.* (2025) made a similar conclusion regarding the undermining of the multilateral trading order, but the emphasis is shifted to the fact that these measures threaten the very viability of the WTO, as they violate the principle of most-favoured-nation treatment and undermine its institutional stability. The study also found that the USMCA revision reflected protectionist logic and the US’s desire to reduce its trade deficit, accompanied by price increases and restrictions for partners. N. Valdez (2025), on the contrary, determined that the update of the agreement could become a platform for the creation of a separate section on semiconductors, ensuring the strengthening of US technological leadership and reducing dependence on China. This means that the Trump administration’s policy on the USMCA was twofold: on the one hand, it strengthened trade barriers and created tensions for partners, and on the other, it created the prospect of using the agreement as a tool to strengthen the US’s strategic and technological advantage. Despite differences in style and methods, both administrations recognise the need to adapt to a changing global landscape, where multipolarity and economic challenges require comprehensive and flexible solutions. The shift from a unilateral to a multilateral approach in Biden’s policy, according to many researchers, is aimed at restoring the trust of partners and strengthening the long-term competitiveness of the United States, while Trump’s policy has left consequences that still affect the structure of international relations and the economy.

Conclusions

The study achieved the set goal of conducting a comprehensive analysis of the transformations in US foreign policy during Donald Trump’s presidency. The results confirmed that this period was characterised by a significant shift in foreign policy towards economic nationalism and protectionism, which manifested itself in large-scale tariff measures, sanctions policy and the revision of multilateral agreements. The introduction of tariffs on steel and aluminium in 2018 led to an increase in the domestic price of steel to 920 USD per metric tonne, which ensured short-term growth in employment in the metallurgical industry. However, the positive economic effect was partially offset by corresponding measures taken

by trading partners. The Trump administration's sanctions policy was multifaceted and affected a wide range of countries and industries. It has been determined that sanctions against Iran, imposed after the withdrawal from the nuclear agreement, contributed to a sharp decline in US agricultural exports to China from 15.9 billion USD in 2017 to 5.9 billion USD in 2018. Measures previously imposed on Russia remained in place, including restrictions in the energy sector and defence industry, accompanied by growing mutual distrust and the strengthening of alternative alliances, primarily the Russian-Chinese strategic partnership. In Europe, the level of distrust of the US among the population reached 67%, and among global respondents – 62%. EU countries imposed corresponding tariffs on American products worth 2 billion USD, while simultaneously increasing domestic defence budgets (average growth in NATO spending – 3.9% in 2021). Developing countries such as Vietnam, India and Mexico saw an increase in exports to the US due to the redistribution of trade flows, which was one of the few positive effects for third countries. The impact of tariff and sanctions policies on the global economy has been reflected in increased uncertainty, disruptions in global supply chains and a decline in industrial production in Europe and Asia. At the same time, the US maintained a significant advantage in services, ensuring a surplus of 296 billion USD in 2023,

which partially offset the goods deficit. However, the unilateral focus on reducing the foreign trade deficit ignored the structural features of the American economy, creating long-term risks for competitiveness. The need to support and modernise multilateral institutions, including the WTO, has been confirmed, which will mitigate the negative effects of protectionist policies and enable the development of balanced tariff diplomacy instruments that minimise damage to domestic industries that depend on imports and the strengthening of international cooperation mechanisms in the context of increasing fragmentation of the global economy. A comprehensive assessment of the long-term consequences of the US-China trade war for global value chains and the development of adaptive strategies, especially for small and medium-sized economies operating in conditions of growing economic nationalism, remains a relevant area for the future.

Acknowledgements

None.

Funding

None.

Conflict of Interest

None.

References

- [1] Abukari, Y., & Saluja, R. (2025). Economic nationalism vs globalization: Analyzing Trump's trade strategy. *Interdisciplinary Journal of the African Alliance for Research, Advocacy and Innovation*, 1(1), 74-92. doi: [10.64261/ijaarai.v1n1.006](https://doi.org/10.64261/ijaarai.v1n1.006).
- [2] Ardhana, P.F., & Daniah, R. (2023). The shifting of regional regime: Study case of renegotiation NAFTA to USMCA. *Global South Review*, 4(2), 62. doi: [10.22146/globalsouth.83345](https://doi.org/10.22146/globalsouth.83345).
- [3] Askari, M.U., & Mushtaq, I. (2025). The United States' free and open Indo-Pacific policy and its implications on China. *Social Sciences Spectrum*, 4(1), 531-543. doi: [10.71085/sss.04.01.236](https://doi.org/10.71085/sss.04.01.236).
- [4] Atmaja, S. (2025). The "America First" policy and illegal immigrants: A review of the impact on bilateral cooperation between the United States and Mexico in 2025. *Jurnal Indonesia Sosial Sains*, 6(3), 688-694. doi: [10.59141/jiss.v6i3.1626](https://doi.org/10.59141/jiss.v6i3.1626).
- [5] Baydemir, R. (2025). [US Middle East policy: A comparison of the Trump and Biden eras](#). In *Proceeding book of 3rd international conference on trends in advanced research* (pp. 57-66). Konya: ICTAR.
- [6] Bimantara, A. (2019). Donald Trump's protectionist trade policy from the perspective of economic nationalism. *Journal of International Relations*, 7(2), 189-204. doi: [10.18196/hi.72132](https://doi.org/10.18196/hi.72132).
- [7] Blecker, R.A. (2021). The rebranded NAFTA: Will the USMCA achieve the goals of the Trump administration for North American trade? *North America*, 16(2), 289-315. doi: [10.22201/cisan.24487228e.2021.2.516](https://doi.org/10.22201/cisan.24487228e.2021.2.516).
- [8] Bobroske, A. (2025). [US economic diplomacy](#). In *The new economic diplomacy* (5th ed.). London: Routledge.
- [9] Cebotari, S. (2025). Donald Trump's foreign policy – impact on international relations. *Studies of the University of Moldova: Social Sciences*, 3(183), 210-221. doi: [10.59295/sum3%28183%292025_28](https://doi.org/10.59295/sum3%28183%292025_28).
- [10] Chanlett-Avery, E., Manyin, M.E., Nikitin, M.B.D., Campbell, C.E., & Mackey, W. (2018). [North Korea: U.S. relations, nuclear diplomacy, and internal situation](#). Washington, DC: Congressional Research Service.
- [11] Dudko, I.D. (2023). Trump foreign policy course under conditions of the new world order formation. *Political Life*, 1, 62-68. doi: [10.31558/2519-2949.2023.1.8](https://doi.org/10.31558/2519-2949.2023.1.8).
- [12] Dueck, C. (2021). American nationalism and the future of the Trump doctrine. In S.A. Renshon & P. Suedfeld (Eds.), *The Trump doctrine and the emerging international system* (pp. 355-381). Cham: Palgrave Macmillan. doi: [10.1007/978-3-030-45050-2_14](https://doi.org/10.1007/978-3-030-45050-2_14).
- [13] Dumitrescu, L. (2025). ["Trump's Tariffs," a reaction to the made in China 2025 strategy? Strategic capitalism, the new geoeconomy, and the competition for structural power between the United States and China](#). *Journal of Political Science and International Relations*, 22(2), 34-49.
- [14] Faraponov, V. (2024). American foreign aid as a component of us foreign policy since 1945. *Scientific Works of Interregional Academy of Personnel Management. Political Sciences and Public Management*, 2(74), 91-95. doi: [10.32689/2523-4625-2024-2%2874%29-14](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2024-2%2874%29-14).
- [15] Fedoniuk, S. (2025). Donald Trump's network communication through the lens of the VUCA concept. *Modern Historical and Political Issues*, 51, 147-161. doi: [10.31861/mhpi2025.51.147-161](https://doi.org/10.31861/mhpi2025.51.147-161).

- [16] Giovanzanti, A. (2021). *Indonesia excludes Su-35 from fighter aircraft acquisition plans*. Retrieved from <https://www.janes.com/osint-insights/defence-news/air/indonesia-excludes-su-35-from-fighter-aircraft-acquisition-plans>.
- [17] Gorrela, P.K., & Pavani, G. (2025). Sanctions, tariffs, and trade wars: The role of geopolitical tensions in global business dynamics. *International Journal of Research in Management*, 7(1), 831-836. doi: 10.33545/26648792.2025.v7.i1.353.
- [18] Gültekin, H. (2025). Sovereignty, identity and populism: Critiques of Brexit and trump in my country and building the wall. *Journal of Theatre Criticism and Dramaturgy*, 40, 90-101. doi: 10.26650/jtcd.2025.1654631.
- [19] Halaka, S., & Kraiev, O. (2024). President Donald Trump's security strategy. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. International Relations*, 56(2), 16-19. doi: 10.17721/1728-2292.2022/2-56/16-19.
- [20] Hanada, E. (2020). Trump vs. China? Tariffs under section 232 of the Trade expansion act of 1962 revisited. *Vienna Journal of East Asian Studies*, 12(1), 207-251. doi: 10.2478/vjeas-2020-0008.
- [21] Hovic, N. (2022). [The International law and politics of the trump administration's Iran policy](#). *Penn State Journal of Law & International Affairs*, 10(2), 59-114.
- [22] Holland, K.M. (2024). International relations theory and Canada's response to the US-China strategic rivalry. In *Canada and competing Indo-Pacific visions of China and the US* (pp. 35-83). Cham: Palgrave Macmillan. doi: 10.1007/978-3-031-71785-7_2.
- [23] Holland, S. (2025). [Trump orders use of CFIUS to restrict Chinese investments in strategic areas](#). Retrieved from <https://www.reuters.com/world/trump-use-cfius-restrict-chinese-investments-strategic-areas-white-house-2025-02-21/>.
- [24] Ilyas, M.D. (2024). America's role in a changing world: European concerns over Trump's re-election. *Open Journal of Social Sciences*, 12(10), 511-536. doi: 10.4236/jss.2024.1210034.
- [25] Jasmin, I.A., & Hosen, I. (2025). Trump 2.0: Redefining America's role in the global order. *Discover Global Society*, 3, article number 140. doi: 10.1007/s44282-025-00281-7.
- [26] Jayadi, U., & Pratama, M.R.H.P. (2023). The influence of the United States CAATSA policy on Indonesian defense diplomacy. *Scientific Journal in the Fields of Social, Economic, Cultural, Technological, and Educational Studies*, 2(11), 3683-3696. doi: 10.54443/sibatik.v2i11.1502.
- [27] Kerry, B. (2025). [US Russia sanctions under Trump: Current state of play](#). Retrieved from <https://sanctionsnews.bakermckenzie.com/us-russia-sanctions-under-trump-current-state-of-play/>.
- [28] Khan, S. (2024). US exit from the deal and Tehran's intense proliferation interest. In *The Iran nuclear deal* (pp. 213-261). Cham: Palgrave Macmillan. doi: 10.1007/978-3-031-50196-8_10.
- [29] Kim, W., & Yoon, Y.J. (2021). Trump tariffs and firm relief: Winners and losers from the steel tariff exclusion request. *Applied Economics Letters*, 28(16), 1357-1362. doi: 10.1080/13504851.2020.1817301.
- [30] Kitamura, K.H. (2025). [Section 232 of the Trade Expansion Act of 1962](#) (CRS In Focus No. IF13006). Washington, DC: Congressional Research Service.
- [31] Klomp, J. (2025). Trump tariffs and the U.S. defense industry. *PLOS One*, 20(1), article number e0313204. doi: 10.1371/journal.pone.0313204.
- [32] Kronstadt, K.A. (2022). [India-Russia relations and implications for U.S. interests](#). Washington, DC: Congressional Research Service.
- [33] Li, X., & Zhang, X. (2022). Is the WTO dispute settlement system a disaster for the U.S.? An evaluation of U.S. – China WTO disputes. *Journal of Chinese Political Science*, 27(3), 567-584. doi: 10.1007/s11366-021-09776-x.
- [34] Mahabir, R., & Ganpat, K. (2025). US foreign policy towards Venezuela and the Caribbean Community (CARICOM) under president Trump. *International Relations & Regional Studies*, 59(1), 151-169. doi: 10.48371/ISMO.2025.59.1.010.
- [35] Matin, A., & Yawar, M.E. (2025). Donald Trump: International economics and economic globalization (economic policy). *EuroGlobal Journal of Linguistics and Language Education*, 2(4), 4-16. doi: 10.69760/egille.2504001.
- [36] Obasun, O.A. (2025). Strategic drift and economic coercion: Reassessing U.S. containment policy in a multipolar world. *International Journal of Research and Innovation in Social Science*, 9(7), 1465-1493. doi: 10.47772/IJRISS.2025.907000122.
- [37] Obukadata, V.O. (2025). The economic consequences of the US-China trade war on global supply chains. *International Journal of Research Publication and Reviews*, 6(5), 12851-12854. doi: 10.55248/gengpi.6.0525.1907.
- [38] Palmbach, L., & Kulkarni, K.G. (2022). Investigating economic effects of 2018 steel tariff imposition in USA. *The Journal of Incisive Analysers*, 18(1). doi: 10.21844/mijia.18.1.1.
- [39] Parizek, M., Weinhardt, C., & Srivastava, J. (2025). [Revitalising and reforming the World Trade Organization in an age of geopolitics](#). *ENSURED Research Report*, 5.
- [40] Pashkov, V. (2024). The Donald Trump factor and US-Ukrainian relations (2017-2020): From strategic friendship to cold partnership. *Lithuanian Annual Strategic Review*, 22(1), 175-202. doi: 10.47459/lasr.2024.22.7.
- [41] Pompeo, M.R. (2020). [The United States sanctions Turkey under CAATSA 231](#). Retrieved from <https://2017-2021.state.gov/the-united-states-sanctions-turkey-under-caatsa-231/>.
- [42] Psaledakis, D. (2025). [US issues new sanctions targeting Chinese importers of Iranian oil](#). Retrieved from <https://www.reuters.com/world/us-issues-new-sanctions-targeting-chinese-importers-iranian-oil-2025-04-16/>.
- [43] Puerta Riera, M.I. (2020). [Effectiveness of economic sanctions as a strategy for regime change in American foreign policy: Case of Venezuela](#). *Foro Cubano*, 3(23).
- [44] Ramírez Ortiz, D.D. (2021). National security laws as part of U.S. Trade policy toward its North American partners. *Norteamérica*, 16(1), 93-120. doi: 10.22201/cisan.24487228e.2021.1.439.
- [45] Safavipour, A., & Jalalirad, H. (2025). The philosophical underpinnings of Trump's foreign policy: Analyzing key influences and implications. *Journal of Humanities and Education Development*, 7(1). doi: 10.22161/jhed.7.1.1.

- [46] Stober, E.O. (2025). *President Trump's trade war: the U.S.-China tariffs and global implications*. Retrieved from <https://www.themarketforideas.com/president-trumps-trade-war-the-us-china-tariffs-and-global-implications-a1006/>.
- [47] Taim, A. (2024). The impact of realism on U.S. foreign policy during the Trump presidency. *Journal of International Relations*, 4(2), 14-29. doi: 10.47604/jir.2552.
- [48] Todorov, I., & Todorova, N. (2025). The first 100 days of Trump's second term: U.S. foreign policy and the dynamics of the Russia-Ukraine war. *Geopolitics of Ukraine: History and Modern Times*, 1(34), 21-32. doi: 10.24144/2078-1431.2025.1%2834%29.21-32.
- [49] U.S. Department of State. (2018). *Sanctions under Section 231 of the Countering America's Adversaries Through Sanctions Act of 2017 (CAATSA)*. Retrieved from <https://2017-2021.state.gov/sanctions-under-section-231-of-the-countering-americas-adversaries-through-sanctions-act-of-2017-caatsa/>.
- [50] Valdez, N. (2025). Semiconductor investment revisited: The USMCA, Mexico, and Maquiladoras. *Boston College Law Review*, 66(4), 1485-1522. doi: 10.70167/PGBL7651.
- [51] van Apeldoorn, B., Veselinovič, J., & de Graaff, N. (2023). The unmaking of open door globalism and the shift towards economic nationalism. In *Trump and the remaking of American grand strategy* (pp. 107-140). Cham: Palgrave Macmillan. doi: 10.1007/978-3-031-34692-7_6.
- [52] Verma, R. (2023). India-US-Russia dynamics in the Trump era. *India Review*, 22(2), 172-183. doi: 10.1080/14736489.2023.2180920.

УДК 327.1:502.1

DOI: 10.59214/ua.fa/6.2025.87

Валерій Цибух*Доктор філософських наук, професор**Український державний університет імені Михайла Драгоманова**02000, вул. Пирогова, 9, м. Київ, Україна**<https://orcid.org/0009-0002-5182-3413>***Тетяна Мелещенко***Кандидат історичних наук, доцент**Український державний університет імені Михайла Драгоманова**02000, вул. Пирогова, 9, м. Київ, Україна**<https://orcid.org/0000-0002-1562-2932>*

**«Кліматична безпека» як нова парадигма глобального управління:
розширення мандату чи політична інструменталізація?**

Анотація. Мета дослідження полягала у вивченні процесу інкорпорації кліматичної проблематики в концепт «безпеки» як політично та соціально детермінованого явища, що впливає на трансформацію архітектури міжнародних відносин та сприяє формуванню нових форм стратифікації. У роботі використано поєднання порівняльного, дискурсивного та правового аналізу, що дозволило комплексно дослідити інституціоналізацію кліматичної безпеки у світовій політиці. Було встановлено, що еволюція концепції безпеки пройшла шлях від військово-політичної парадигми «холодної війни» до багатовимірного підходу, який інтегрує економічний, екологічний, гуманітарний та кліматичний виміри. У цьому контексті кліматична безпека сформувалася як інтегральна категорія, що поєднує елементи науково обґрунтованих загроз та політичного конструювання. Аналіз діяльності Організації Об'єднаних Націй показав, що вона надала кліматичній безпеці універсальну легітимність через Паризьку угоду, Кіотський протокол та інші нормативні рамки. Європейський Союз інтерпретував кліматичну безпеку як ядро власної ідентичності та інструмент глобального впливу. Сполучені Штати Америки визначали кліматичні виклики крізь призму військової могутності та технологічної конкуренції, застосовуючи закони та президентські укази. Китай, у свою чергу, інтегрував кліматичну політику у власні стратегії енергетичної безпеки та економічного розвитку, спираючись на систему торгівлі викидами. Загалом порівняльний аналіз продемонстрував, що кліматична безпека функціонує водночас як універсальна рамка глобальної координації та як механізм нової стратифікації міжнародного порядку. Підтверджено, що розширення концепції безпеки на кліматичну сферу слугує інструментом легітимації нових ієрархій, де домінують держави з доступом до фінансів, технологій і регуляторних стандартів. Така динаміка переформатує міжнародний порядок і формує структурні нерівності в глобальній системі. Дослідження може стати теоретичною та аналітичною основою для подальшої розробки стратегій міжнародної політики, що враховують кліматичний фактор у контексті безпеки

Ключові слова: ризики; міжнародний дискурс; технологічне лідерство; глобальна спільнота; відновлювані джерела енергії

Вступ

Розвиток міжнародних відносин ХХІ ст. характеризується зростанням уваги до кліматичних змін як ключової загрози глобальній стабільності та безпеці. Кліматичний фактор поступово інтегрується у політичні, економічні, гуманітарні та безпекові виміри. Інтерпретації цього зв'язку різняться: від підходів, що наголошують на екзистенційних ризиках для людства,

до концепцій, які підкреслюють політичну конструктивність дискурсу кліматичної безпеки. Дискусії щодо того, чи є кліматичні зміни безпосереднім детермінантом конфліктів, чи чинником, опосередкованим соціально-економічними та політичними умовами, лишаються відкритими. Актуальність теми зумовлюється тим, що перебільшення або редуцціоністське

Отримано: 12.08.2025, Перевірено: 22.11.2025, Прийнято: 26.12.2025

Suggested Citation:

Tsybukh, V., & Meleshchenko, T. (2025). "Climate security" as a new paradigm of global governance: Mandate expansion or political instrumentalisation? *Foreign Affairs*, 35(6), 87-97. doi: 10.59214/ua.fa/6.2025.87.

*Corresponding author

трактування кліматичних загроз може спотворювати наукове розуміння та впливати на формування міжнародної політики, інструменталізуючи клімат задля вузьких геополітичних або економічних цілей. Це підкреслює необхідність критичного аналізу різних наукових і політичних підходів до взаємозв'язку клімату, конфліктів і безпеки. Попередні дослідження продемонстрували широкий спектр інтерпретацій зв'язку кліматичних змін і конфліктів. G. Daoust & J. Selby (2023) підкреслили, що політичний дискурс про кліматичні загрози систематично перебільшував їхній реальний вплив на конфліктогенність, що суперечило науковим даним. На прикладі озера Чад було доведено, що такий наратив сформувався як політична конструкція, що поєднала неаргументовані наукові тлумачення з геополітичними та економічними інтересами. Водночас K. Bodewig (2024) зосередила увагу на феміністському підході до кліматичної політики, доводячи, що саме врахування гендерних аспектів і захист найвразливіших верств населення є необхідною умовою досягнення кліматичної справедливості. Приклад Гватемали показав, що дефіцит міжнародної солідарності призвів до зростання міграції, поглиблення бідності та погіршення стану здоров'я, підкресливши нерівність розподілу кліматичних ризиків. M. Daoudy (2021) довів, що екологічні конфлікти не були прямим наслідком кліматичних змін, а радше відображали політику еліт і структурні нерівності. Приклади Сирії та Судану підтвердили роль політичних рішень як детермінантів, тоді як досвід Марокко засвідчив про можливість зниження ризиків завдяки ефективному управлінню. Аналіз енергетичного виміру також представлений у праці A. Lawrence (2021), де висвітлена обмеженість традиційних економічних моделей ринку енергії, що ґрунтуються на припущенні про постійне зростання. A. Lawrence розроблено альтернативне бачення енергетичної економіки, яке враховує екологічну стійкість і соціальні чинники, відкриваючи простір для нових інтерпретацій кліматично-безпекових викликів. Дослідження N. Achziger (2025) показало, як уряд Тувалу стратегічно інтерпретував власну екзистенційну вразливість через призму традиційної безпеки, представляючи кліматичну загрозу як питання національного виживання, територіальної цілісності та суверенітету. Це висвітлює використання політичної мови, символіки та правових інновацій (зокрема цифрового суверенітету) для легітимації моральних вимог і посилення міжнародного впливу країни. У свою чергу, J. Tosun (2023) довів, що Європейський Союз (ЄС), незважаючи на тиск енергетичної кризи, спричиненої російською агресією щодо України, зміг не лише уникнути демонтажу, але й адаптувати та продовжити свою екологічну політику. Програма The European Green Deal після 2022 р. не лише зберегла пріоритетність у політичній програмі блоку, а й трансформувалася в інструмент геостратегічної мобілізації внутрішніх ресурсів, зменшення залежності та просування стратегічної автономії у відповідь на війну. Публікація L. Maertens (2022) підкреслила, що дебати в Раді Безпеки Організації Об'єднаних Націй (ООН) щодо Сахелю та Соломонових островів продемонстрували процес кліматизації міжнародної політики безпеки, де

кліматичні зміни стали ключовим фреймом для тлумачення конфліктів, міграції та гуманітарних криз. Дослідження С.Н. Gerosideris (2021) висвітлює феномен зміни клімату з перспективи еволюції міжнародних інституцій, таких як МГЕЗК (Міжурядова група експертів з питань зміни клімату) та РКЗК ООН (Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату). Це дозволило систематизувати глобальні та регіональні екологічні уразливості й оцінити їхню значущість для формування зовнішньої та внутрішньої політики ЄС та окремих країн-членів, зокрема Греції. Попри різноманіття підходів, у літературі недостатньо проаналізованим залишається зв'язок між науковими висновками та політичними інтерпретаціями кліматичної безпеки. Системність розриву між емпіричними даними та політичним дискурсом, його вплив на міжнародну політику та особливості інституціоналізації кліматично-безпекових наративів залишалися неохопленими. Також недостатньо вивчено, як фреймування кліматичної безпеки інтегрує гуманітарні, гендерні, інституційні та гео економічні аспекти, формуючи багаторівневу систему взаємодії між акторами. Метою дослідження було дослідити процес інтеграції кліматичної проблематики у концепт «безпеки» як політично та соціально обумовленого явища, що сприяє трансформації міжнародної архітектури та формуванню нових ієрархій у глобальному порядку.

Матеріали та методи

Дослідження базувалося на комплексі методів і матеріалів, що забезпечили систематизацію та аналіз розвитку концепції безпеки в міжнародних відносинах і виокремлення кліматичної безпеки як окремого об'єкта дослідження. Використання узагальнених класифікацій та підходів, запропонованих S. Shah (2021), M. Tayie (2023) та M. Qadeer *et al.* (2024), забезпечило системне уявлення про розширення предметного поля безпекових студій і дозволило розмежувати основні теоретичні напрями: реалізм, неореалізм, лібералізм, інституціоналізм, конструктивізм і критичні студії. Порівняльний метод застосовано для співставлення традиційних форм безпеки (військової, економічної, екологічної, гуманітарної) з розвитком дискурсу кліматичної безпеки. Дискурсивний аналіз забезпечив інтерпретацію кліматичної безпеки як об'єктивної категорії та політичної конструкції, показавши, як різні актори формують конкуруючі наративи щодо кліматичних загроз для легітимації власних політичних стратегій. У контексті системи ООН ключовими матеріалами стали United Nations Framework Convention... (1992), Kyoto Protocol to the United Nations... (1997) та The Paris Agreement (2015). Окремим нормативним орієнтиром виступила стратегія United Nations (2015), що визначила цілі сталого розвитку як основу для міжнародної політики. Результати Конференцій сторін Рамкової конвенції ООН зі зміни клімату також увійшли до джерельної бази дослідження, зокрема The Glasgow Climate Pact... (2021), Sharm el-Sheikh Implementation Plan (2022) та COP28 Declaration on Climate... (2023). Європейський контекст було додатково опрацьовано на основі аналізу Regulation (EU) 2020/852 (2020), Regulation (EU) 2021/1119 (2021), Regulation (EU)

2023/956 (2023), в яких представлена інституціоналізація кліматичної безпеки. Аналіз Directive (EU) 2022/2464 (2022) і European Commission (2021a) забезпечив основу для міжнародного позиціонування ЄС як кліматичного лідера. Вищезгадані акти розглядалися не ізольовано, а як цілісна система, що формує правову й адміністративну базу політики кліматичної безпеки. Методологія дослідження також включала інституційний аналіз, який дозволив оцінити політичну вагу кліматичної безпеки у зовнішній і внутрішній політиці Сполучених Штатів Америки (США). Для цього були використані матеріали FedCenter (2021) та DTIC (2021). Комплекс методів сформував цілісну методологічну рамку, де порівняльний і правовий аналіз забезпечували нормативно вимірний огляд інституціоналізації кліматичної безпеки, а дискурсивний аналіз висвітлював політичні та конструктивістські аспекти процесу, включно з конструюванням нових ієрархій і просуванням суперечливих інтересів різними акторами.

Результати

Теоретико-концептуальні засади кліматичної безпеки. Еволюція поняття «безпеки» у міжнародних відносинах є одним із процесів, що визначили трансформацію світового порядку другої половини ХХ-початку ХХІ ст. Первинно безпека трактувалася виключно у військово-політичних термінах, де основним пріоритетом держави залишався захист територіальної цілісності та суверенітету від зовнішньої агресії. Така парадигма відображала логіку біполярної системи «холодної війни», у межах якої військова потуга, ядерне стримування та баланс сил були визначальними елементами міжнародної стабільності. У цьому контексті безпека розумілася як відсутність воєнної загрози, а її головним суб'єктом визнавалася держава. Проте після завершення «холодної війни» і зростання глобалізаційних процесів з'являється усвідомлення, що воєнна сфера є лише одним із компонентів ширшого спектру викликів. Глобальні проблеми – фінансові кризи, екологічні катастрофи, масові міграції, пандемії – продемонстрували, що поняття безпеки має виходити за рамки традиційної військової парадигми. Саме тому в наукових дебатах поступово формується розширене розуміння безпеки, яке охоплює економічний, екологічний, гуманітарний та соціальний виміри. Економічна безпека

почала трактуватися як гарантія стабільного розвитку, захист від системних фінансових потрясінь та нерівності, що загрожує соціальній стабільності (Qadeer *et al.*, 2024). Екологічна безпека, у свою чергу, виникла у відповідь на усвідомлення того, що деградація довкілля, зміни клімату й виснаження ресурсів здатні спричинити масштабні конфлікти та гуманітарні катастрофи (Tayie, 2023). Гуманітарна безпека була спрямована на індивіда як об'єкт захисту, акцентуючи увагу на правах людини, доступі до базових ресурсів та протидії масовим порушенням гуманітарного права (Aygun, 2024).

У цьому розширеному полі концептуальних пошуків виникає поняття кліматичної безпеки, яке поступово стає інтегральним елементом глобальних політичних дебатів. Її витоки можна простежити у 1980-1990-х рр., коли в межах ООН почали розглядатися питання зміни клімату як чинника, що створює нові форми нестабільності (Maslin *et al.*, 2023). Спочатку кліматичні загрози розглядалися у контексті екологічної безпеки, проте згодом вони виокремилися в окремий дискурс, адже їхня масштабність і тривалість почали розглядатися як прямий виклик для існування держав і міжнародної системи. Теоретичне обґрунтування кліматичної безпеки залишається предметом наукових дискусій. Класичні підходи у сфері безпеки (реалістичні та нео-реалістичні теорії) інтерпретують кліматичні зміни як фактор, що впливає на військово-політичні баланси, загрожує ресурсній базі держав та може провокувати конфлікти за території й доступ до води чи енергетики (Tenlik, 2025). Такий підхід зберігає державоцентричну перспективу, у якій клімат розглядається як ще один елемент середовища, що визначає національні інтереси й стратегії. Конструктивістські ж концепції наголошують, що кліматична безпека є продуктом політичного дискурсу, у якому формуються нові уявлення про загрози та ієрархії (Simonsson, 2025). Вони звертають увагу на те, що саме інтерпретація клімату як питання безпеки створює підстави для мобілізації політичних ресурсів, формування нових норм і посилення ролі певних акторів (зокрема міжнародних організацій чи регіональних об'єднань). У цьому сенсі кліматична безпека не лише об'єктивна категорія, а й конструкція, що може бути використана для легітимації нових форм глобального управління. Еволюція концепту безпеки у міжнародних відносинах відображена в Таблиці 1.

Таблиця 1. Еволюція концепту безпеки у міжнародних відносинах

Етап	Основний фокус	Ключові загрози	Об'єкт безпеки	Домінантні теорії
Військова безпека (1945-1990)	Захист держави від зовнішньої агресії	Військове вторгнення, ядерна загроза	Держава, територія	Реалізм, нео-реалізм
Економічна безпека (1980-2000)	Стабільність глобальної економіки та національних фінансових систем	Кризи, дефіцит ресурсів, нерівність	Держава, економічні системи	Лібералізм, інституціоналізм
Екологічна безпека (1990-2000)	Збереження довкілля як умови стабільності	Забруднення, виснаження ресурсів, зміни клімату	Держава і глобальна спільнота	Ліберальні підходи, глобальне управління
Гуманітарна безпека (1990-2010)	Захист прав і життя індивіда	Голод, епідемії, геноцид, тероризм	Людина, суспільство	Конструктивізм, критичні студії

Таблиця 1. Продовження

Етап	Основний фокус	Ключові загрози	Об'єкт безпеки	Домінантні теорії
Кліматична безпека (2007 – дотепер)	Клімат як фактор виживання держав і спільнот	Зміни клімату, міграції, конфлікти за ресурси	Держава, глобальна спільнота, індивід	Реалізм (ресурси та війни), конструктивізм (дискурсивне конструювання)

Джерело: розроблено авторами на основі S. Shah (2021), M.S. Tayie (2023), J. Joseph (2023), M. Qadeer *et al.* (2024), G. Aygun (2024)

Аналіз Таблиці 1 дозволив простежити поступове зміщення акцентів у міжнародному дискурсі безпеки. Якщо на початковому етапі головним бенефіціаром та об'єктом захисту виступала держава, то з часом у центр уваги дедалі більше потрапляє індивід і глобальна спільнота. Це зумовлено не лише зростанням комплексності загроз, але й тим, що класичні військові підходи виявилися недостатніми для реагування на виклики XXI ст. Кліматична безпека у цьому контексті виглядає логічним продовженням розширення парадигми, але водночас постає як дискусійна категорія: одні інтерпретують її як об'єктивну реальність, інші – як продукт політичного конструювання, що відкриває простір для інструменталізації глобального порядку. Саме ця подвійність робить кліматичну безпеку унікальною, адже вона одночасно спирається на наукові дані про кліматичні зміни та на політичні стратегії, що визначають ієрархію акторів і норм у міжнародних відносинах. Інституціоналізація кліматичної безпеки стала законодавчим наслідком зростання уваги міжнародної спільноти до наслідків зміни клімату як багатовимірної загрози, що здатна впливати на політичну стабільність, економічний розвиток і соціальну згуртованість. Якщо на початкових етапах кліматична проблематика була прерогативою вузькоспеціалізованих екологічних форумів, то вже з початку 2000-х рр. вона почала інтегруватися в ширший безпековий порядок денний. Вперше на рівні Ради Безпеки ООН у 2007 р. відбулася дискусія, у ході якої зміни клімату були визначені потенційною загрозою миру та безпеці, що означало фактичне визнання їхньої політичної значущості (McIntosh, 2024). З цього моменту кліматична безпека поступово перетворилася на постійний елемент риторики ООН, а також стала відображатися у стратегічних документах, таких як The Paris Agreement (2015) та Порядок денний сталого розвитку United Nations (2015).

У риториці ЄС кліматична безпека набула ваги у зв'язку з реалізацією концепції The European Green Deal (2019) та A Global Strategy for the European... (2016). Європейські інституції активно просувають тезу про те, що зміни клімату можуть виступати «множником загроз», тобто чинником, що підсилює наявні конфлікти, провокує нові міграційні кризи та загострює проблеми доступу до ресурсів. Саме у цьому контексті ЄС, відповідно до позиції I. Manners (2002), позиціонує себе як «нормативну силу», яка використовує кліматичну безпеку для легітимації своєї зовнішньої політики, просуваючи стандарти сталого розвитку у відносинах із третіми країнами. Інституціоналізація кліматичної безпеки в діяльності міжнародних організацій демонструє, що цей концепт уже не є

периферійним. Водночас саме цей процес породжує низку теоретичних дилем, що стосуються універсальності та легітимності даної категорії. Першою дилемою є питання універсальності кліматичної безпеки. S. Naz *et al.* (2022) підкреслили, що зміна клімату є об'єктивним глобальним явищем, яке загрожує всім країнам незалежно від їхнього рівня розвитку чи політичного устрою. Вони вважають, що формування кліматичної безпеки як універсальної категорії дозволяє мобілізувати колективні зусилля, створювати спільні стандарти і посилювати міжнародне співробітництво. Аргумент на користь універсальності підкріплюється тим, що кліматичні катастрофи, на відміну від військових конфліктів, не мають кордонів і здатні трансформуватися у глобальні ланцюгові реакції – від економічних криз до масштабних гуманітарних міграцій. Проте існує й протилежна позиція, яка розглядає кліматичну безпеку як продукт політичної інструменталізації. З цього погляду, риторика кліматичної безпеки є інструментом зміни ієрархій у міжнародних відносинах, де провідні держави та міжнародні організації використовують даний дискурс для просування власних інтересів (Çelik, 2022). Так, ЄС через наголос на кліматичній безпеці здобуває можливість впливати на політику країн-партнерів шляхом нав'язування екологічних стандартів, тоді як США застосовують цю концепцію для легітимації військових чи стратегічних рішень. У цьому сенсі кліматична безпека постає не універсальною категорією, а радше політичним ресурсом, що забезпечує додаткову легітимність зовнішньополітичним діям.

Дискурсивний аналіз акторів глобального управління. Інституціоналізація кліматичної безпеки в рамках ООН відбувалася через поступове зрощення екологічного порядку денного з безпековим дискурсом та перенесення кліматичних ризиків із площини «м'якої» політики розвитку в ядро глобального управління. Нормативну основу закладено United Nations Framework Convention... (1992), яка визначила стабілізацію концентрації парникових газів як спільну мету держав і створила сталу переговорну архітектуру. Kyoto Protocol to the United Nations... (1997) інституціалізував перше покоління кількісно визначених зобов'язань зі скорочення викидів для групи розвинених країн, перетворивши кліматичну політику на предмет правово-обов'язкових домовленостей. The Paris Agreement (2015), як юридично обов'язковий договір під егідою РКЗК ООН, упровадила універсальну модель національно визначених внесків, механізми прозорості та періодичного перегляду амбіцій, тим самим перезапустивши глобальну легітимацію кліматичної проблематики на

рівні глав держав і урядів. Паралельно з екологічною договірною системою, United Nations (2015) інтегрувала кліматичний вимір у загальний набір цілей і завдань розвитку, що надало кліматичній безпеці статус горизонтального принципу у політиках охорони здоров'я, продовольчої безпеки, водних ресурсів та місткої інфраструктури. Опорну рамку для безпекової інтерпретації ризиків склав Sendai Framework for Disaster... (2015), який з'єднав оцінку загроз, готовність, раннє попередження та відновлення у єдину політику керування ризиками, фактично зближуючи гуманітарний та безпековий підходи.

На рівні політичної легітимації безпекового виміру роль відіграли дебати Ради Безпеки ООН, які з 2007 р. періодично повертають тему клімату як «множника загроз» для міжнародного миру та безпеки. Хоча універсальної резолюції РБ ООН, яка б прямо кодифікувала «кліматичну безпеку» як окрему категорію загрози, не ухвалено, практика включення кліматичних чинників у мандати місій, до резолюцій по конкретних регіонах, наприклад, Сахель, басейн озера Чад, Сомалі та в запити до Генерального секретаря щодо аналітичних доповідей, сформувала квазіпрецедентне право і політичну звичку враховувати клімат у конфліктно-чутливих контекстах (Kazeem, 2024). The Glasgow Climate Pact... (2021) зафіксував підвищення рівня кліматичних зобов'язань і окреслив необхідність прискорення скорочення викидів. Sharm el-Sheikh Implementation Plan (2022) розширив фінансову архітектуру кліматичної політики, зокрема через запровадження нових механізмів адаптації. COP28 Declaration on Climate... (2023) інтегрувала кліматичний порядок денний із гуманітарними завданнями відновлення у підтримання миру. Сукупно це перевело кліматичну безпеку з дискурсивної площини у менеджмент ризиків крізь інструменти раннього попередження, такі як World Meteorological Organization (WMO, 2023), гуманітарні кластери, а також крізь операційні настанови для миротворчих місій.

Європейський Союз інституалізував кліматичну безпеку як базу власної «нормативної сили», поєднавши внутрішню декарбонізаційну реформу зі зовнішньополітичними інструментами. The European Green Deal (2019) визначив довгострокову ціль кліматичної нейтральності до 2050 р. Regulation (EU) 2021/1119 (2021) надав цій цілі юридично обов'язковий статус. Документ встановив проміжні орієнтири та створив механізми моніторингу виконання. Пакет «Fit for 55» трансформував регуляції у сферах енергетики, транспорту та промисловості, наблизивши їх до нових кліматичних завдань (Council of the European Union, n.d.). Оновлена стратегія CSET (2023) надала інституційні інструменти для управління кліматично детермінованими надзвичайними ситуаціями, включно з транскордонною взаємодією служб реагування. Зовнішній вимір закріплено в Regulation (EU) 2021/947 (2021) про інструмент NDICI (Neighbourhood, Development and International Cooperation Instrument) – Global Europe, який визначає кліматичні цільові частки у фінансуванні зовнішньої діяльності ЄС та передбачає застосування умовно-стимулювальних підходів у партнерських відносинах. Стратегічний

компас ЄС у сфері політики та безпеки номінує клімат як фактор змін оперативного середовища та стійкості інфраструктури, а регулярні Висновки Ради ЄС з кліматичної та енергетичної дипломатії підкреслюють використання стандартів декарбонізації як інструмента зовнішнього впливу (Kyrydon & Troyan, 2022). Через ці акти ЄС конвертує енергетичний перехід у регуляторний важіль, що впливає на структуру глобальних ланцюгів вартості, доступ до ринків і рух фінансових потоків.

«Normative power» виявляється не лише у встановленні внутрішніх стандартів, а й у створенні їхнього екстериторіального ефекту. Regulation (EU) 2023/956 (2023) запровадив Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM), який переніс кліматичну політику у сферу торговельної безпеки та геоekonomіки. Його функція полягає у введенні тарифно-подібних заходів для імпорту енергоємної продукції з країн, що мають нижчі стандарти скорочення викидів. CBAM стимулює зменшення викидів у третіх країнах через кілька взаємопов'язаних механізмів. По-перше, він вирівнює вартість вуглецю між виробниками в ЄС і експортерами з-за його меж, змушуючи компанії у третіх країнах або сплачувати вуглецеве коригування, або знижувати вуглецеву інтенсивність виробництва, щоб зменшити фінансові втрати. По-друге, механізм створює економічні стимули для впровадження низьковуглецевих технологій, модернізації виробничих процесів та переходу на відновлювані джерела енергії з метою збереження доступу до ринку ЄС. Крім того, CBAM чинить непрямий регуляторний тиск на уряди третіх країн, заохочуючи їх до запровадження або посилення національних систем ціноутворення на вуглець, аби уникнути втрати конкурентоспроможності експорту. Regulation (EU) 2020/852 (2020) (таксономія сталого фінансування) спрямовує приватні інвестиції у «зелені» проекти шляхом запровадження єдиної системи класифікації екологічно сталих видів економічної діяльності, що знижує регуляторну невизначеність та підвищує прозорість фінансових ринків. Тоді як Directive (EU) 2022/2464 (2022) забезпечує прозорість корпорацій через вимоги нефінансової звітності. Сукупно ці механізми формують глобальні стандарти управління кліматичними ризиками. При цьому політика розширює поняття безпеки на сфері промислової політики, логістики, критичної інфраструктури та продовольчих ланцюгів, а зовнішньополітичні інструменти – від кліматичних дипломатичних діалогів до «зеленої» компоненти ініціативи «Global Gateway» – спрямовують фінансові та технологічні ресурси в країни-партнери, формуючи нові ієрархії доступу до «зеленого» капіталу, технологій і ринків збуту (European Commission, 2021b). І в системі ООН, і в політиці ЄС нормативні акти, згадані вище – не лише визначають цілі й зобов'язання, а й створюють адміністративні процедури, індикатори, механізми контролю. Саме здатність нормативних рамок трансформувати абстрактні кліматичні ризики у конкретні інституційні механізми, зокрема програмні цикли, бюджетні пріоритети, стандарти та санкційні режими, зумовлює утвердження інституціоналізації кліматичної безпеки як одного з ключових напрямів сучасного глобального

управління і водночас виявляє напруження між універсалістськими підходами та політично зумовленими формами їх застосування.

У Сполучених Штатах Америки (США) формування кліматичної безпеки відбувається у контексті стратегічних та ідеологічних мотивів, де загрози докільку вписуються в рамках «національної стійкості» та геополітичної конкуренції. Нормативну основу цієї рамки задає президентський Указ № 14008, який вперше прямо інтегрував клімат до зовнішньої політики і планування нацбезпеки, доручивши відомствам оцінити ризики для оборони, дипломатії та економічної політики і зробити їх предметом міжвідомчого управління (FedCenter, 2021). Указ не лише визначив принципи, а й запустив внутрішні механізми, включно зі створенням міжвідомчих рад та підготовкою галузевих планів адаптації, що дозволило перевести кліматичну проблематику з «ціннісного» рівня на рівень виконавчих процедур, бюджетування та нагляду. Безпекова риторика в США отримала системне закріплення Національної стратегії безпеки 2022 р., де зміна клімату фігурує як «екзистенційний» виклик поряд із системним суперництвом з великими державами (Johnston, 2023). Ключова інтерпретація – клімат як «множник загроз» для інтересів США, що впливає на конфліктність регіонів, ланцюги постачання, критичну інфраструктуру і здоров'я населення. Через NSS (National Security Service) кліматична безпека стає критерієм для дипломатичного позиціонування, умовності допомоги розвитку та оборонного планування, а отже – елементом ідеології «відновлення американського лідерства» в інститутах глобального управління. Матеріалізацією безпекового виміру слугують обов'язкові документи сектора національної оборони. DTIC (2021) визначає вплив екстремальних явищ на боєздатність, оперування базами, логістику і театри операцій, вимагаючи врахування кліматичних сценаріїв на всіх рівнях планування. Department of Defense (2021) встановлює процедури оцінювання небезпек, раннього попередження та модернізації інфраструктури в частині стійкості. У поєднанні з Указом № 14008 ці документи інституціоналізують клімат у системі ризик-менеджменту оборони так само, як раніше були інституціоналізовані кібербезпека чи контртероризм. Ідеологічний мотив «чистої енергетичної переваги» підсилено U.S. Department of Energy (2023), який, попри фіскальну назву, є найбільшим кліматичним законом в історії США: він закріплює довгострокові податкові стимули для відновлюваної енергетики, електромобільності, декарбонізації промисловості та локалізації ланцюгів постачання. Через цей закон кліматична політика переходить у площину енергетичної та промислової безпеки, зменшуючи залежності від викопного імпорту та формує нову архітектуру «критичних» зелених технологій. Саме тут безпекова риторика поєднується з протекціоністськими елементами індустріальної політики, зумовлюючи перерозподіл глобальних інвестиційних потоків. Практичний вимір кліматичної безпеки проявляється у забезпеченні управління реальними загрозами для військової інфраструктури, включно з деградацією узбереж і штормовими накатами на острівні бази.

Конкретні випадки, такі як пошкодження полігонів на атолах Маршаллових Островів і необхідність створення природно-інженерних бар'єрів, демонструють, що категорія «клімат = безпека» відображає матеріальні ризики, будучи не лише дискурсом, а й безпосереднім чинником забезпечення безперервності стратегічних операцій і збереження високотехнологічних об'єктів (Quintanilla, 2023).

Китайська Народна Республіка (КНР) вибудовує власну конфігурацію кліматичної безпеки, прив'язану до триєдиного вузла розвитку, енергетики й геополітичного балансу. Програмну рамку задає The 14th Five-Year Plan... (2021), який формалізує зелений перехід у промисловості та енергоефективність як інструменти довгострокової конкурентоспроможності. Цей документ задає ієрархію пріоритетів: «спочатку розвиток і стійкість, через які – кліматична стабілізація», з чого випливає прагматичний підхід до темпів декарбонізації з урахуванням соціальної стабільності та технологічного суверенітету. Нормативним стрижнем китайської кліматичної політики є Action Plan for Carbon Dioxide... (2021), що деталізує структурні зміни в енергетиці, транспорті, будівництві та промисловості, а також створює управлінську вертикаль від Держради до провінцій щодо контролю за піковими траєкторіями. Одним з інструментів безпекової логіки в економіці виступає International Carbon Action Partnership (ICAP, 2021). Запущене в 2021 р. для енергетики, ICAP трансформує ризики кліматичної політики у ринкові сигнали, дисциплінуючи великі підприємства й одночасно акумулюючи дані для стратегічного планування. У 2024-2025 рр. розпочато розширення Emissions Trading System (ETS) на цемент, сталь та алюміній з перший цикл контролю відповідності за підсумками викидів 2024 р. Навіть із помірним безплатним розподілом квот це означає переналаштування витрат у базових експортних галузях і формує нову «вуглецеву» конкурентну рівновагу щодо зовнішніх ринків, включно з реакцією на СВМ ЄС. Власна «геополітика переходу» КНР проявляється в поєднанні кліматичних цілей із енергетичною безпекою: диверсифікація джерел постачання, локалізація технологічних ланцюгів (від фотоелементів до акумуляторів), модернізація мереж і підвищення частки відновлюваних джерел енергії (ВДЕ) подаються як засоби зменшення зовнішніх вразливостей. Сама конструкція «кліматичної безпеки» у китайському дискурсі менше апелює до гуманітарної риторики і більше – до макроекономічної стабільності та промислової політики, що відрізняє її від американського акценту на «ціннісному лідерстві» та проєкції норм. Зіставлення цих моделей показало, що кліматична безпека одночасно універсалізується і інструменталізується. Вона універсалізується через ООН як рамку спільної мети, але інструменталізується як механізм регуляторної, фінансової та технологічної переваги у ЄС, США і КНР. Утворювані ієрархії не є суто політичними чи військовими; це ієрархії доступу до стандартів, фінансів, технологій і ринків, закріплені специфічними нормативними актами та режимами. Аспекти кліматичної безпеки в дискурсі ООН, ЄС, США та КНР відображені в Таблиці 2.

Таблиця 2. Кліматична безпека в дискурсі ООН, ЄС, США та КНР

Вимір порівняння	ООН	ЄС	США	КНР
Онтологія загрози	Кліматичні зміни розглядаються як глобальна транскордонна загроза-множник, що підриває базові виміри безпеки, у відповідь на що ООН використовує Паризьку угоду та Кіотський протокол як рамкові інструменти пом'якшення й адаптації	Кліматичні зміни розглядаються як системна трансформаційна загроза, що підриває соціально-економічну модель і стратегічну автономію Союзу; реалізує комплексний регуляторний пакет European Green Deal, застосовує секторальні й екстериторіальні інструменти («Fit for 55», СВМ) для зниження енергетичної залежності та посилення стійкості	Зміни клімату визначається як прямий виклик національній безпеці, що загрожує обороноздатності, критичній інфраструктурі та економічній стійкості; відповідь включає рамки кліматичної безпеки, інвестиційні стимули та інтеграцію кліматичних ризиків у федеральне й оборонне планування	Кліматичні зміни розглядаються як розвитково зумовлений ризик, поєднуючи декарбонізацію з підтриманням економічного зростання й стабільності; політика зосереджена на адаптації інфраструктури, моніторингу й ранньому попередженні, а також на планово-ринкових інструментах у межах Національної стратегії адаптації до змін клімату 2022-2035 із нарощуванням потенціалу ВДЕ
Референтний об'єкт безпеки	Людство/глобальна спільнота; у специфічних мандатах – держави та громади, вразливі групи	Європейський демос і економіка Союзу; стратегічні сектори та критична інфраструктура	Держава, насамперед економічна й військова спроможність; ланцюги постачання	Держава та соціально-економічна стабільність; промисловий і енергетичний суверенітет
Інструменти політики	СОР-рішення, механізми прозорості, фонди кліматфінансування, гуманітарні та DRR-інструменти; інтеграція у мандати місій	Регуляторний експорт стандартів, внутрішні квоти/звітність, СВМ, таксономія, цивільний захист, зовнішня допомога NDICI–Global Europe	Податкові стимули, федеральні закупівлі, стандарти інфраструктури, оборонне планування, дипломатія кліматичних коаліцій	Планово-ринкові інструменти: ETS, індикативні цілі у секторах, промислові дорожні карти, державне фінансування виробничих потужностей ВДЕ
Операціоналізація безпеки	Оцінки ризиків, раннє попередження, включення клімату в гуманітарні/ миротворчі цикли	Стійкість критичної інфраструктури, цивільний захист, стратегічна автономія, «зелене» промислове відновлення	Захист баз і об'єктів, стійкість мереж і логістики, локалізація «зелених» технологій	Модернізація енергоємних галузей, контроль соціальних ризиків
Дискурсивна рамка	«Спільна, диференційована відповідальність», «ніяких відставання і відсічення»	«Нормативна сила» і «справедливий перехід» у межах стратегічної автономії	«Екзистенційний виклик» + «технологічне лідерство» і «економічна безпека»	«Збалансований розвиток», «енергетична безпека», «внутрішня стабільність»
Механізми зовнішнього впливу	Норми, форуми, моніторинг і прозорість; м'який вплив через універсальні правила	Умовність доступу до ринку/капіталу, стандарти сталого фінансування, торговельні стимули/ обмеження	Коаліції стандартів, експорт технологій, економічні/безпекові угоди	Ланцюги постачання ВДЕ/акумуляторів, двосторонні енергетичні угоди, «зелений» компонент інфраструктурних ініціатив
Ієрархічні ефекти	Залежність від доступу до кліматфінансування і процедур; асиметрії представництва	Пріоритет для відповідних стандартам постачальників; «зовнішня європеїзація» регуляцій	Перевага виробників/ країн, здатних відповідати вимогам локалізації/стандартам; перерозподіл інвестицій	Залежність інших від китайського виробництва ВДЕ-технологій; ціноутворення і стандарти через масштаб

Джерело: розроблено авторами на основі The Paris Agreement (2015), The European Green Deal (2019), B. Wu *et al.* (2021), Regulation (EU) 2021/1119 (2021), CSET (2023), U.S. Department of Energy (2023), C.M. Scartozzi (2022), F. von Malmberg (2023), U.S. Framework for Climate Resilience... (2024), Council of the European Union (n.d.)

В ООН Кліматичні зміни трактується як глобальна, транскордонна загроза-«множник», яка послаблює продовольчу, водну та енергетичну безпеку, підвищує ризик примусових переміщень і загострює конфліктні вразливості. Тому ООН просуває багаторівневі механізми раннього попередження, інтеграцію кліматичних ризиків у мандати гуманітарних і миротворчих місій та глобальні угоди, зокрема Паризьку угоду та Кіотський протокол як рамкові інструменти для спільних зусиль з пом'якшення наслідків і адаптації. Для ЄС клімат – системна трансформаційна загроза, яка підриває соціально-економічну модель та стратегічну автономію Союзу; у відповідь ЄС впроваджує регуляторний пакет The European Green Deal та закріплює цілі через Regulation (EU) 2021/1119 (2021), а також застосовує секторальні реформи і екстериторіальні інструменти, такі як «Fit for 55» і СВМ, для зниження енергетичної залежності й «економічного тиску» на постачальників, що не відповідають стандартам. У державному дискурсі США клімат постає як прямий виклик національній безпеці: екстремальні явища і вразливість критичної інфраструктури загрожують бездатності, ланцюгам постачання та економічному лідерству; відповідь включає державні рамки і стратегії стійкості, наприклад U.S. Framework for Climate Resilience... (2024), масштабні інвестиції та стимули і інтеграцію клімат-ризиків у федеральні плани адаптації та оборонне планування. КНР визначає клімат як ризик, «який керується розвитком»: пріоритетом є збереження економічного зростання і внутрішньої стабільності під час декарбонізації. Політика Пекіна зосереджена на адаптації інфраструктури, посиленні систем моніторингу та раннього попередження, а також на використанні планово-ринкових інструментів у межах Національної стратегії адаптації до змін клімату 2022-2035, інтегруючи ці заходи зі зростанням виробничого потенціалу ВДЕ. Сукупність нормативних актів і практик чотирьох центрів сили демонструє, що кліматична безпека виконує функцію стратифікації міжнародного порядку на трьох рівнях:

1. Правовий: універсальні договори ООН забезпечують легітимність, тоді як конкретні правозастосовні режими формуються здебільшого в регіональних і національних системах: у ЄС – через правові інструменти прямої дії з високою щільністю вимог, у США – через законодавчо-податкові механізми та виконавчі настанови, у КНР – через планово-нормативні акти з вертикаллю імплементації.

2. Фінансово-економічний: таксономії, нефінансова звітність і СВМ у ЄС, податкові кредити та пріоритетні закупівлі в США, державне кредитування ВДЕ й масштабні виробничі програми в КНР спрямовують інвестиції на користь акторів, що відповідають встановленим нормам або контролюють критичні виробництва.

3. Технологічно-індустріальний: стандарти щодо батарей, водню, енергомереж і кіберстійкості, а також вимоги до вуглецевих слідів у виробничих ланцюгах формують нові ієрархії доступу до технологій і виробничих потужностей.

Отже, кліматична безпека дедалі більше слугує інструментом творення нових ієрархій у міжнародному

порядку, однак саме через універсальну легітимізацію ООН ці ієрархії набувають форми «керованої стратифікації», де простір для перегляду правил залишається відкритим через механізми прозорості, участі в COP-процесах і розвиток інституцій кліматичного фінансування.

Обговорення

Кліматична безпека слугує механізмом інституційної й ринкової ієрархізації шляхом регуляторного експорту норм, фінансових фільтрів, стандартів і контролю за технологіями. Формування ієрархій не обмежується традиційним поділом «Північ-Південь», а залежить від здатності держав і корпорацій інституційно трансформувати кліматичні ризики у керовані процеси – від стрес-тестів і розкриття даних до модернізації мереж, декарбонізації ключових секторів і соціальної амортизації переходу. Актори, що поєднують нормативну спроможність, фінансові важелі та технологічні цикли, формують кліматичну безпеку як поле переваги. Врахування наукових досліджень, що підкреслюють взаємозв'язки між кліматичними викликами та трансформацією міжнародного порядку, дозволяє розширити пояснювальний потенціал дослідження та уточнити його концептуальні рамки. Робота J. Sjöstrand (2025) підкреслила відмінності у способах фреймування кліматичних загроз малими острівними державами та ЄС. У той час як для Small Island Developing States (SIDS) кліматична небезпека набувала передусім антропоцентричного виміру, будучи тісно пов'язаною з виживанням населення, ЄС акцентував на інституційному реагуванні та формуванні регуляторних механізмів у глобальному управлінні. Це підтверджується висновками цього дослідження, де також було встановлено, що ЄС використовував кліматичну безпеку як інструмент просування нормативної сили та стратегічної автономії. Однак на відміну від антропоцентричної логіки SIDS, аналіз показав, що ЄС спрямовував зусилля на конструювання нових економічних і технологічних ієрархій, демонструючи менш гуманітарний та більш системно-політичний підхід. Дослідження A. Nazareth *et al.* (2024) наголосило на структурній нерівності в переговорах РКЗК ООН, що відтворювалася у ширших геополітичних і соціальних дисбалансах. Автори довели, що формальна інклюзивність переговорного процесу не гарантувала справедливого розподілу влади та ресурсів, особливо у контексті вразливих груп населення та країн, найбільш схильних до кліматичних ризиків.

У порівнянні з аналізом A. Elkhataf & S. Al-Muhtaseb (2024), які обґрунтували необхідність інтеграції сталого енергетичного переходу в основу міжнародної політики як засобу досягнення балансу між кліматичною стабільністю та енергетичною безпекою, результати проведеного дослідження продемонстрували більш багатовимірний характер концепту кліматичної безпеки. Енергетичний аспект безперечно постає як один із базових елементів дискурсу, адже саме він забезпечує зв'язок між проблемами викидів, економічним розвитком та геополітичними інтересами. Водночас було виявлено, що енергетичний вимір не функціонує автономно, а переплітається із гуманітарним, екологічним та інституційним рівнями,

які формують багатопланову архітектуру кліматичної безпеки. Тоді як A. Elkhatat & S. Al-Muhtaseb зробили наголос на імперативі прискореного переходу до відновлюваних джерел енергії як універсального рішення, аналіз показував, що провідні актори (ЄС, США і КНР) застосовують енергетичний фактор у контексті стратегічного планування та гео економічної конкуренції. Це надало йому не лише технічного чи екологічного значення, а й перетворило на політичний інструменталізм, де енергетичний перехід використовується як засіб регуляторного контролю, формування ринків та зміцнення глобальних позицій у технологічній сфері. M. McDonald (2024) акцентував увагу на проблемі легітимності інституцій міжнародної безпеки, зокрема Ради Безпеки ООН. Незважаючи на усвідомлення масштабності кліматичної загрози, ці інституції схилиються до уникнення прямої відповідальності за ініціювання надзвичайних заходів, що створило певний розрив між декларативним рівнем політики та практичною імплементацією. У порівнянні з отриманими результатами, де було показано, що ООН надала кліматичній безпеці універсальної легітимності через укладення глобальних угод, інтеграцію ризиків у програми сталого розвитку та фінансові механізми, висновки M. McDonald підкреслили інституційну слабкість саме у практичній реалізації. Таке співставлення дозволило окреслити подвійність ролі ООН: з одного боку, організація виконувала функцію закріплення універсальних рамок і надання політичної ваги поняттю кліматичної безпеки, з іншого – залишалася обмеженою у сфері дієвої відповідальності та внутрішньої інституційної трансформації.

Аналіз також виявив зв'язки з підходом, запропонованим S.C. Aykut & L. Maertens (2023), які інтерпретували кліматичні зміни як процес «кліматизації», що поширює кліматичну логіку на всі сфери глобального управління. Їхні висновки узгоджуються з виявленою у дослідженні тенденцією універсалізації кліматичної безпеки як рамки координації, здатної інтегруватися у різні рівні міжнародної політики – від економічної до енергетичної до гуманітарної та безпекової. Дослідження N. von Uexkull & H. Buhaug (2021) показало, що проблематика кліматичної безпеки пройшла шлях від маргіальної до провідної міждисциплінарної теми, яка інтегрувала знання з політичних наук, соціології, екології та безпекових студій. В порівнянні з результатами цього дослідження було виявлено суттєву спільність: наголос на багатомірності кліматично-безпекових взаємин і подвійній природі категорії кліматичної безпеки, яка водночас існує як об'єктивна загроза та політична конструкція. Водночас відмінність полягала у фокусі: якщо N. von Uexkull & H. Buhaug концентрувалися переважно на причинно-наслідкових зв'язках між кліматом і конфліктами, то проведений аналіз підкреслив інституціональний вимір та здатність ООН, ЄС, США та КНР формувати кліматичну безпеку через нормативні, адміністративні та стратегічні інструменти. Стаття J.N. Hardt (2021) інтерпретувала дискусію Ради Безпеки ООН про включення кліматичних ризиків до мандату органу як процес поступової трансформації міжнародної безпекової архітектури. Тривимірний аналіз

дозволив виявити як спільні концептуальні засади, так і суперечності між державами, наголошуючи на потенціалі появи нової узгодженої парадигми. Робота S.B. Agias (2022) висунула інший підхід, акцентуючи на прагматичних мотивах сек'юритизації кліматичних загроз у межах ООН. Огляд промов у Генеральній Асамблеї показав, що постійні члени Ради Безпеки активно використовують риторику кліматичної небезпеки для розширення інституційного впливу, тоді як найбільш вразливі держави уникали сек'юритизації. Це засвідчило про обмежену ефективність Ради як майданчика для вирішення кліматичних проблем і підтвердило, що кліматична безпека одночасно виступає об'єктивним викликом і політичним ресурсом, що сприяє формуванню нових ієрархій у міжнародних відносинах. Порівняльний аналіз наукових робіт виявив спільну тенденцію: усі дослідження підтвердили, що вона функціонує не лише як універсальна рамка для глобальної координації, а й як механізм політичної стратифікації.

Висновки

Аналіз показав, що трансформація уявлень про безпеку відбулася поетапно: від класичної військово-політичної парадигми періоду «холодної війни», коли держава була єдиним об'єктом захисту, до комплексного багатовимірного підходу, що інтегрує економічні, соціальні, гуманітарні, екологічні та кліматичні аспекти. Це зумовило зміщення акценту від державоцентричної моделі до орієнтації на індивіда та глобальну спільноту, водночас породивши дискусії щодо легітимності та політичної інструменталізації кліматичної безпеки. Інституціоналізація кліматичної безпеки на рівні ключових акторів міжнародної політики підтвердила її подвійний характер. ООН надала універсальну легітимність, закріпивши кліматичний вимір у механізмах, таких як Рамкова конвенція ООН про зміну клімату, Паризька угода та інтеграція кліматичних ризиків у мандати Ради Безпеки. Ці кроки операціоналізували кліматичну безпеку через фінансування адаптаційних програм, розвиток механізмів раннього попередження та управління ризиками. ЄС, позиціонуючи себе «нормативною силою», зробив кліматичну безпеку складовою власної ідентичності та зовнішньої політики, використовуючи її як регуляторний важіль для просування стандартів, формування ринків і розширення впливу через такі інструменти, як СВМ. США інтерпретували кліматичні зміни через призму військової могутності, технологічної конкуренції та захисту критичної інфраструктури. КНР інтегрувала кліматичні цілі в систему забезпечення соціально-економічної стабільності, енергетичного суверенітету та технологічного лідерства у сфері відновлюваної енергетики, використовуючи ETS. Порівняльний аналіз показав, що кліматична безпека функціонує як універсалізуюча рамка глобальної координації та як інструмент стратифікації міжнародного порядку. На рівні дискурсу вона формує образ спільної загрози, що потребує колективної відповіді, а на рівні практик слугує засобом перерозподілу ресурсів, технологій та нормотворчих повноважень. Цей процес трансформує міжнародний порядок і водночас продукує структурні

нерівності, де доступ до «зелених» фінансів, передових технологій та механізмів прийняття рішень стає новим виміром глобальної стратифікації. Перспективи подальших досліджень полягають у кількісній оцінці ефективності інструментів кліматичної безпеки у досягненні цілей національної безпеки та сталого розвитку, що дозволить уточнити їхній реальний вплив на міжнародну систему.

Немає.

Немає.

Немає.

Подяки

Фінансування

Конфлікт інтересів

UDC: 327.1:502.1
DOI: 10.59214/ua.fa/6.2025.87

Valerii Tsybukh*

Doctor of Philosophical Sciences, Professor
Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University
02000, 9 Pyrohov Str., Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0009-0002-5182-3413>

Tetiana Meleshchenko

PhD in Historical Sciences, Associate Professor
Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University
02000, 9 Pyrohov Str., Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-1562-2932>

“Climate security” as a new paradigm of global governance: Mandate expansion or political instrumentalisation?

Abstract. The purpose of this study was to examine the process of incorporating climate issues into the concept of “security” as a politically and socially determined phenomenon that influences the transformation of the architecture of international relations and contributes to the formation of new forms of stratification. The study employed a combination of comparative, discursive, and legal analysis, which enabled a comprehensive investigation of the institutionalisation of climate security in global politics. It was established that the evolution of the security concept has progressed from the military-political paradigm of the Cold War to a multidimensional approach that integrates economic, environmental, humanitarian, and climate dimensions. In this context, climate security has emerged as an integral category that combines elements of scientifically substantiated threats and political construction. Analysis of the activities of the United Nations demonstrated that it has provided climate security with universal legitimacy through the Paris Agreement, the Kyoto Protocol, and other normative frameworks. The European Union has interpreted climate security as the core of its own identity and an instrument of global influence. The United States of America has defined climate challenges through the prism of military power and technological competition, employing laws and presidential executive orders. China, in turn, has integrated climate policy into its own strategies of energy security and economic development, relying on an emissions trading system. Overall, comparative analysis demonstrated that climate security functions simultaneously as a universal framework for global coordination and as a mechanism of new stratification of the international order. It was confirmed that the expansion of the concept of security to the climate sphere serves as an instrument for legitimising new hierarchies, dominated by states with access to finance, technologies, and regulatory standards. Such dynamics are reformatting the international order and forming structural inequalities in the global system. This research can serve as a theoretical and analytical foundation for the further development of international policy strategies that take the climate factor into account in the context of security

Keywords: risks; international discourse; technological leadership; global community; renewable energy sources

Introduction

The development of international relations in the 21st century is characterised by growing attention to climate change as a key threat to global stability and security. The climate factor is gradually being integrated into political, economic, humanitarian, and security dimensions. Interpretations of this connection vary: from approaches that emphasise existential risks to humanity, to concepts that

underscore the political constructiveness of climate security discourse. Discussions regarding whether climate change is a direct determinant of conflicts or a factor mediated by socio-economic and political conditions remain open. The topicality of the subject is determined by the fact that exaggeration or reductionist interpretation of climate threats may distort scientific understanding and

Received: 12.08.2025, Revised: 22.11.2025, Accepted: 26.12.2025

Suggested Citation:

Tsybukh, V., & Meleshchenko, T. (2025). “Climate security” as a new paradigm of global governance: Mandate expansion or political instrumentalisation? *Foreign Affairs*, 35(6), 87-97. doi: 10.59214/ua.fa/6.2025.87.

*Corresponding author

influence the formation of international policy, instrumentalising climate for narrow geopolitical or economic purposes. This underscores the necessity for critical analysis of various scientific and political approaches to the interrelationship between climate, conflicts, and security. Previous research has demonstrated a broad spectrum of interpretations of the connection between climate change and conflicts. G. Daoust & J. Selby (2023) emphasised that political discourse on climate threats systematically exaggerated their actual impact on conflict generation, which contradicted scientific data. Using Lake Chad as an example, it was demonstrated that such a narrative emerged as a political construction that combined unsubstantiated scientific interpretations with geopolitical and economic interests. Simultaneously, K. Bodewig (2024) focused on the feminist approach to climate policy, arguing that consideration of gender aspects and protection of the most vulnerable segments of the population are necessary conditions for achieving climate justice. The example of Guatemala showed that a deficit of international solidarity led to increased migration, deepening poverty, and deteriorating health, emphasising the inequality in the distribution of climate risks. M. Daoudy (2021) demonstrated that environmental conflicts were not a direct consequence of climate change, but rather reflected elite politics and structural inequalities. The examples of Syria and Sudan confirmed the role of political decisions as determinants, whilst the experience of Morocco testified to the possibility of reducing risks through effective governance. Analysis of the energy dimension is also presented in the work of A. Lawrence (2021), which highlighted the limitations of traditional economic models of the energy market based on the assumption of constant growth. A. Lawrence developed an alternative vision of energy economics that takes into account environmental sustainability and social factors, opening space for new interpretations of climate-security challenges. Research by H. Achziger (2025) demonstrated how the government of Tuvalu strategically interpreted its own existential vulnerability through the prism of traditional security, presenting the climate threat as a matter of national survival, territorial integrity, and sovereignty. This highlighted the use of political language, symbolism, and legal innovations (including digital sovereignty) to legitimise moral claims and strengthen the country's international influence. In turn, J. Tosun (2023) demonstrated that the European Union (EU), despite pressure from the energy crisis caused by Russian aggression against Ukraine, managed not only to avoid dismantlement but also to adapt and continue its environmental policy. The European Green Deal programme after 2022 not only maintained priority in the bloc's political agenda but also transformed into an instrument of geostrategic mobilisation of internal resources, reduction of dependence, and promotion of strategic autonomy in response to the war. The publication by L. Maertens (2022) emphasised that debates in the United Nations Security Council regarding the Sahel and Solomon Islands demonstrated the process of climatization of international security policy, where climate change became a key frame for interpreting conflicts, migration, and humanitarian crises. Research by C.H. Gerosideris (2021) illuminated the phenomenon of climate change from the perspective of the evolution of

international institutions such as the IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change) and the UNFCCC (United Nations Framework Convention on Climate Change). This enabled the systematisation of global and regional environmental vulnerabilities and an assessment of their significance for the formation of foreign and domestic policy of the EU and individual member states, particularly Greece. Despite the diversity of approaches, the literature has insufficiently analysed the connection between scientific conclusions and political interpretations of climate security. The systematic nature of the gap between empirical data and political discourse, its impact on international policy, and the peculiarities of institutionalisation of climate-security narratives remained unexplored. Also insufficiently studied is how the framing of climate security integrates humanitarian, gender, institutional, and socioeconomic aspects, forming a multilevel system of interaction between actors. The purpose of this research was to investigate the process of integrating climate issues into the concept of "security" as a politically and socially conditioned phenomenon that contributes to the transformation of international architecture and the formation of new hierarchies in the global order.

Materials and Methods

The research was based on a complex of methods and materials that ensured the systematisation and analysis of the development of the security concept in international relations and the identification of climate security as a separate object of study. The use of generalised classifications and approaches proposed by S. Shah (2021), M. Tayie (2023), and M. Qadeer *et al.* (2024) provided a systematic understanding of the expansion of the subject field of security studies and enabled the differentiation of main theoretical directions: realism, neorealism, liberalism, institutionalism, constructivism, and critical studies. The comparative method was applied to juxtapose traditional forms of security (military, economic, environmental, humanitarian) with the development of climate security discourse. Discursive analysis ensured the interpretation of climate security as both an objective category and a political construction, demonstrating how different actors form competing narratives regarding climate threats to legitimise their own political strategies. In the context of the UN system, key materials included United Nations Framework Convention... (1992), Kyoto Protocol to the United Nations... (1997), and The Paris Agreement (2015). A separate normative reference point was the strategy United Nations (2015), which defined the Sustainable Development Goals as a foundation for international policy. The results of Conferences of the Parties to the UN Framework Convention on Climate Change also entered the source base of the research, including The Glasgow Climate Pact... (2021), Sharm el-Sheikh Implementation Plan (2022), and COP28 Declaration on Climate... (2023). The European context was additionally elaborated based on analysis of Regulation (EU) 2020/852 (2020), Regulation (EU) 2021/1119 (2021), Regulation (EU) 2023/956 (2023), which present the institutionalisation of climate security. Analysis of Directive (EU) 2022/2464 (2022) and European Commission (2021a) provided a foundation for the international positioning of

the EU as a climate leader. The aforementioned acts were considered not in isolation but as an integral system that forms the legal and administrative basis of climate security policy. The research methodology also included institutional analysis, which enabled an assessment of the political weight of climate security in the foreign and domestic policy of the United States of America (USA). For this purpose, materials from FedCenter (2021) and DTIC (2021) were utilised. The complex of methods formed an integral methodological framework, where comparative and legal analysis provided a normatively measured overview of the institutionalisation of climate security, whilst discursive analysis illuminated the political and constructivist aspects of the process, including the construction of new hierarchies and the promotion of contradictory interests by different actors.

Results

Theoretical-conceptual foundations of climate security. The evolution of the notion of “security” in international relations is one of the processes that defined the transformation of the world order in the second half of the 20th and early 21st centuries. Initially, security was interpreted exclusively in military-political terms, where the state’s primary priority remained the protection of territorial integrity and sovereignty from external aggression. Such a paradigm reflected the logic of the bipolar system of the Cold War, within which military power, nuclear deterrence, and balance of power were defining elements of international stability. In this context, security was understood as the absence of military threat, and the state was recognised as its principal subject. However, after the end of the Cold War and the growth of globalisation processes, an awareness emerged that the military sphere is only one component of a broader spectrum of challenges. Global problems – financial crises, environmental catastrophes, mass migrations, pandemics – demonstrated that the concept of security must extend beyond the framework of the traditional military paradigm. It is precisely for this reason that in scholarly debates an expanded understanding of security gradually formed, encompassing economic, environmental, humanitarian, and social dimensions. Economic security began to be interpreted as a guarantee

of stable development, protection from systemic financial shocks and inequality that threatens social stability (Qadeer *et al.*, 2024). Environmental security, in turn, emerged in response to the awareness that environmental degradation, climate change, and resource depletion are capable of causing large-scale conflicts and humanitarian catastrophes (Tayie, 2023). Humanitarian security was directed towards the individual as an object of protection, emphasising human rights, access to basic resources, and counteracting mass violations of humanitarian law (Aygün, 2024).

In this expanded field of conceptual searches, the notion of climate security emerges, which gradually becomes an integral element of global political debates. Its origins can be traced to the 1980s-1990s, when within the UN framework, issues of climate change began to be considered as a factor that creates new forms of instability (Maslin *et al.*, 2023). Initially, climate threats were considered in the context of environmental security, but subsequently they emerged as a separate discourse, as their scale and duration began to be regarded as a direct challenge to the existence of states and the international system. The theoretical substantiation of climate security remains a subject of scholarly discussions. Classical approaches in the sphere of security (realist and neorealist theories) interpret climate change as a factor that influences military-political balances, threatens the resource base of states, and may provoke conflicts over territories and access to water or energy (Tenlik, 2025). Such an approach preserves a state-centric perspective in which climate is viewed as yet another element of the environment that determines national interests and strategies. Constructivist concepts, however, emphasise that climate security is a product of political discourse in which new ideas about threats and hierarchies are formed (Simonsson, 2025). They draw attention to the fact that it is the interpretation of climate as a security issue that creates grounds for mobilising political resources, forming new norms, and strengthening the role of certain actors (including international organisations or regional unions). In this sense, climate security is not only an objective category but also a construction that can be used to legitimise new forms of global governance. The evolution of the security concept in international relations is reflected in Table 1.

Table 1. Evolution of the security concept in international relations

Stage	Main focus	Key threats	Object of security	Dominant theories
Military security (1945-1990)	Protection of the state from external aggression	Military invasion, nuclear threat	State, territory	Realism, neorealism
Economic security (1980-2000)	Stability of the global economy and national financial systems	Crises, resource deficit, inequality	State, economic systems	Liberalism, institutionalism
Environmental security (1990-2000)	Preservation of the environment as a condition of stability	Pollution, resource depletion, climate change	State and global community	Liberal approaches, global governance
Humanitarian security (1990-2010)	Protection of rights and life of the individual	Famine, epidemics, genocide, terrorism	Human being, society	Constructivism, critical studies
Climate security (2007 – present)	Climate as a factor of survival of states and communities	Climate change, migrations, conflicts over resources	State, global community, individual	Realism (resources and wars), constructivism (discursive construction)

Source: developed by the authors based on S. Shah (2021), M.S. Tayie (2023), J. Joseph (2023), M. Qadeer *et al.* (2024), G. Aygün (2024)

Analysis of Table 1 enabled tracing the gradual shift of emphases in international security discourse. If at the initial stage the state was the principal beneficiary and object of protection, over time the individual and the global community increasingly became the focus of attention. This was determined not only by the growing complexity of threats but also by the fact that classical military approaches proved insufficient for responding to 21st-century challenges. Climate security in this context appears as a logical continuation of the expansion of the paradigm, but simultaneously emerges as a debatable category: some interpret it as objective reality, others as a product of political construction that opens space for instrumentalisation of the global order. It is precisely this duality that makes climate security unique, as it simultaneously relies on scientific data about climate change and on political strategies that determine the hierarchy of actors and norms in international relations. The institutionalisation of climate security became a natural consequence of the growth of international community attention to the consequences of climate change as a multidimensional threat capable of influencing political stability, economic development, and social cohesion. If at initial stages climate issues were the prerogative of narrowly specialised environmental forums, from the early 2000s onwards they began to be integrated into the broader security agenda. For the first time at the level of the UN Security Council in 2007, a discussion took place during which climate change was identified as a potential threat to peace and security, which meant actual recognition of its political significance (McIntosh, 2024). From this moment, climate security gradually transformed into a permanent element of UN rhetoric and also became reflected in strategic documents such as The Paris Agreement (2015) and the Sustainable Development Agenda United Nations (2015).

In the rhetoric of the EU, climate security gained weight in connection with the implementation of the concept of The European Green Deal (2019) and A Global Strategy for the European... (2016). European institutions actively promote the thesis that climate change can act as a “threat multiplier”, that is, a factor that amplifies existing conflicts, provokes new migration crises, and exacerbates problems of access to resources. It is precisely in this context that the EU, according to the position of I. Manners (2002), positions itself as a “normative power” that uses climate security to legitimise its foreign policy, promoting sustainable development standards in relations with third countries. The institutionalisation of climate security in the activities of international organisations demonstrates that this concept is no longer peripheral. Simultaneously, this very process generates a series of theoretical dilemmas concerning the universality and legitimacy of this category. The first dilemma is the question of the universality of climate security. S. Naz *et al.* (2022) emphasised that climate change is an objective global phenomenon that threatens all countries regardless of their level of development or political system. They believe that the formation of climate security as a universal category enables mobilising collective efforts, creating common standards, and strengthening international cooperation. The argument in favour of universality is reinforced by the fact that climate catastrophes, unlike military conflicts,

have no borders and are capable of transforming into global chain reactions – from economic crises to large-scale humanitarian migrations. However, there also exists an opposing position that views climate security as a product of political instrumentalisation. From this perspective, the rhetoric of climate security is an instrument for changing hierarchies in international relations, where leading states and international organisations use this discourse to promote their own interests (Çelik, 2022). Thus, the EU through emphasis on climate security gains the opportunity to influence the policy of partner countries by imposing environmental standards, whilst the USA applies this concept to legitimise military or strategic decisions. In this sense, climate security emerges not as a universal category but rather as a political resource that provides additional legitimacy to foreign policy actions.

Discursive analysis of actors of global governance. The institutionalisation of climate security within the UN framework occurred through the gradual fusion of the environmental agenda with security discourse and the transfer of climate risks from the plane of “soft” development policy to the core of global governance. The normative foundation was laid by United Nations Framework Convention... (1992), which defined the stabilisation of greenhouse gas concentrations as a common goal of states and created a stable negotiating architecture. Kyoto Protocol to the United Nations... (1997) institutionalised the first generation of quantitatively defined commitments to reduce emissions for a group of developed countries, transforming climate policy into a subject of legally binding agreements. The Paris Agreement (2015), as a legally binding treaty under the auspices of the UNFCCC, introduced a universal model of nationally determined contributions, transparency mechanisms, and periodic review of ambitions, thereby relaunching global legitimisation of climate issues at the level of heads of state and government. Parallel to the environmental treaty system, United Nations (2015) integrated the climate dimension into the general set of development goals and objectives, which gave climate security the status of a horizontal principle in policies of health protection, food security, water resources, and resilient infrastructure. The supporting framework for security interpretation of risks was formed by Sendai Framework for Disaster... (2015), which connected threat assessment, preparedness, early warning, and recovery into a unified risk management policy, effectively bringing together humanitarian and security approaches.

At the level of political legitimisation of the security dimension, debates in the UN Security Council played a role, which since 2007 have periodically returned to the theme of climate as a “threat multiplier” for international peace and security. Although no universal UN Security Council resolution has been adopted that would directly codify “climate security” as a separate threat category, the practice of including climate factors in mission mandates, in resolutions on specific regions, for example, the Sahel, Lake Chad Basin, Somalia, and in requests to the Secretary-General for analytical reports, has formed quasi-precidential law and the political custom of taking climate into account in conflict-sensitive contexts (Kazeem, 2024). The Glasgow Climate Pact... (2021) recorded an increase in the level of climate commitments and outlined the need

to accelerate emission reductions. Sharm el-Sheikh Implementation Plan (2022) expanded the financial architecture of climate policy, including through the introduction of new adaptation mechanisms. COP28 Declaration on Climate... (2023) integrated the climate agenda with humanitarian tasks of recovery in peacekeeping. Collectively, this transferred climate security from the discursive plane into risk management through early warning tools such as World Meteorological Organization (WMO, 2023), humanitarian clusters, and through operational guidelines for peacekeeping missions.

The European Union institutionalised climate security as the basis of its own “normative power”, combining internal decarbonisation reform with foreign policy instruments. The European Green Deal (2019) defined the long-term goal of climate neutrality by 2050. Regulation (EU) 2021/1119 (2021) gave this goal legally binding status. The document established intermediate targets and created monitoring mechanisms for implementation. The “Fit for 55” package transformed regulations in the spheres of energy, transport, and industry, bringing them closer to new climate tasks (Council of the European Union, n.d.). The updated strategy CSET (2023) provided institutional instruments for managing climate-determined emergencies, including cross-border interaction of response services. The external dimension was enshrined in Regulation (EU) 2021/947 (2021) on the NDICI (Neighbourhood, Development and International Cooperation Instrument) – Global Europe instrument, which defines climate target shares in financing EU external activities and envisages the application of conditional-incentive approaches in partnership relations. The EU Strategic Compass for Security and Defence nominates climate as a factor in changes in the operational environment and infrastructure resilience, whilst regular EU Council Conclusions on climate and energy diplomacy emphasise the use of decarbonisation standards as an instrument of external influence (Kyrydon & Troyan, 2022). Through these acts, the EU converts the energy transition into a regulatory lever that influences the structure of global value chains, access to markets, and the movement of financial flows.

“Normative power” manifests itself not only in the establishment of internal standards but also in the creation of their extraterritorial effect. Regulation (EU) 2023/956 (2023) introduced the Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM), which transferred climate policy into the sphere of trade security and geoeconomics. Its function consists in introducing tariff-like measures for imports of energy-intensive products from countries that have lower emission reduction standards. CBAM stimulates emission reduction in third countries through several interconnected mechanisms. Firstly, it equalises the cost of carbon between producers in the EU and exporters from outside its borders, forcing companies in third countries either to pay carbon adjustment or to reduce the carbon intensity of production to minimise financial losses. Secondly, the mechanism creates economic incentives for introducing low-carbon technologies, modernising production processes, and transitioning to renewable energy sources with the aim of preserving access to the EU market. Moreover, CBAM exerts indirect regulatory pressure on governments of third countries, encouraging them to

introduce or strengthen national carbon pricing systems in order to avoid loss of export competitiveness. Regulation (EU) 2020/852 (2020) (sustainable finance taxonomy) directs private investments towards “green” projects by introducing a unified system for classifying environmentally sustainable types of economic activity, which reduces regulatory uncertainty and increases transparency of financial markets. Whilst Directive (EU) 2022/2464 (2022) ensures corporate transparency through non-financial reporting requirements. Collectively, these mechanisms form global standards for climate risk management. Simultaneously, the policy expands the concept of security to the spheres of industrial policy, logistics, critical infrastructure, and food chains, whilst foreign policy instruments – from climate diplomatic dialogues to the “green” component of the “Global Gateway” initiative – direct financial and technological resources to partner countries, forming new hierarchies of access to “green” capital, technologies, and sales markets (European Commission, 2021b). Both in the UN system and in EU policy, the normative acts mentioned above not only define goals and commitments but also create administrative procedures, indicators, and control mechanisms. It is precisely the ability of normative frameworks to transform abstract climate risks into concrete institutional mechanisms, including programme cycles, budgetary priorities, standards, and sanction regimes, that determines the establishment of institutionalisation of climate security as one of the key directions of contemporary global governance and simultaneously reveals tensions between universalist approaches and politically determined forms of their application.

In the United States of America, the formation of climate security occurs in the context of strategic and ideological motives, where environmental threats are inscribed in the framework of “national resilience” and geopolitical competition. The normative foundation of this framework is set by Presidential Executive Order No. 14008, which for the first time directly integrated climate into foreign policy and national security planning, instructing agencies to assess risks for defence, diplomacy, and economic policy and make them a subject of interagency management (FedCenter, 2021). The order not only defined principles but also launched internal mechanisms, including the creation of interagency councils and preparation of sectoral adaptation plans, which enabled transferring climate issues from the “value” level to the level of executive procedures, budgeting, and oversight. Security rhetoric in the USA received systematic enshrinement in the National Security Strategy of 2022, where climate change features as an “existential” challenge alongside systemic rivalry with great powers (Johnston, 2023). The key interpretation is climate as a “threat multiplier” for US interests, affecting the conflict potential of regions, supply chains, critical infrastructure, and public health. Through the NSS (National Security Service), climate security becomes a criterion for diplomatic positioning, conditionality of development assistance, and defence planning, and therefore an element of the ideology of “restoring American leadership” in global governance institutions. The materialisation of the security dimension is served by mandatory documents of the national defence sector. DTIC (2021) defines the impact of extreme events on combat capability, base operations,

logistics, and theatres of operations, requiring consideration of climate scenarios at all planning levels. Department of Defense (2021) establishes procedures for hazard assessment, early warning, and infrastructure modernisation in terms of resilience. In combination with Executive Order No. 14008, these documents institutionalise climate in the defence risk management system in the same way as cybersecurity or counterterrorism were previously institutionalised. The ideological motive of “clean energy advantage” was reinforced by U.S. Department of Energy (2023), which, despite its fiscal title, is the largest climate law in US history: it establishes long-term tax incentives for renewable energy, electromobility, industrial decarbonisation, and localisation of supply chains. Through this law, climate policy transitions into the plane of energy and industrial security, reducing dependencies on fossil imports and forming a new architecture of “critical” green technologies. It is precisely here that security rhetoric combines with protectionist elements of industrial policy, determining the redistribution of global investment flows. The practical dimension of climate security manifests itself in ensuring management of real threats to military infrastructure, including coastal degradation and storm surges on island bases. Specific cases, such as damage to ranges on the atolls of the Marshall Islands and the necessity of creating nature-based engineering barriers, demonstrate that the category “climate = security” reflects material risks, being not only discourse but also a direct factor in ensuring continuity of strategic operations and preservation of high-technology facilities (Quintanilla, 2023).

The People’s Republic of China (PRC) constructs its own configuration of climate security, tied to the triad node of development, energy, and geopolitical balance. The programme framework is set by The 14th Five-Year Plan... (2021), which formalises green transition in industry and energy efficiency as instruments of long-term competitiveness. This document sets a hierarchy of priorities: “first development and resilience, through which – climate stabilisation”, from which follows a pragmatic approach to the pace of decarbonisation taking into account

social stability and technological sovereignty. The normative backbone of Chinese climate policy is Action Plan for Carbon Dioxide... (2021), which details structural changes in energy, transport, construction, and industry, and also creates a management vertical from the State Council to provinces regarding control over peak trajectories. One of the instruments of security logic in the economy is International Carbon Action Partnership (ICAP, 2021). Launched in 2021 for the energy sector, ICAP transforms climate policy risks into market signals, disciplining large enterprises and simultaneously accumulating data for strategic planning. In 2024-2025, expansion of the Emissions Trading System (ETS) to cement, steel, and aluminium began with the first compliance cycle based on 2024 emissions. Even with moderate free allocation of quotas, this means readjustment of costs in basic export sectors and forms a new “carbon” competitive equilibrium with respect to external markets, including reaction to the EU’s CBAM. China’s own “geopolitics of transition” manifests itself in combining climate goals with energy security: diversification of supply sources, localisation of technological chains (from photovoltaic elements to batteries), grid modernisation, and increasing the share of renewable energy sources (RES) are presented as means of reducing external vulnerabilities. The very construction of “climate security” in Chinese discourse appeals less to humanitarian rhetoric and more to macroeconomic stability and industrial policy, which distinguishes it from the American emphasis on “value leadership” and norm projection. Comparison of these models demonstrated that climate security is simultaneously universalised and instrumentalised. It is universalised through the UN as a framework of common purpose, but instrumentalised as a mechanism of regulatory, financial, and technological advantage in the EU, USA, and PRC. The hierarchies being formed are not purely political or military; they are hierarchies of access to standards, finance, technologies, and markets, enshrined by specific normative acts and regimes. Aspects of climate security in the discourse of the UN, EU, USA, and PRC are reflected in Table 2.

Table 2. Climate security in the discourse of the UN, EU, USA, and PRC

Dimension of comparison	UN	EU	USA	PRC
Ontology of threat	Climate change is viewed as a global transboundary threat-multiplier that undermines basic dimensions of security, in response to which the UN uses the Paris Agreement and Kyoto Protocol as framework instruments for mitigation and adaptation	Climate change is viewed as a systemic transformational threat that undermines the socio-economic model and strategic autonomy of the Union; implements comprehensive regulatory package European Green Deal, applies sectoral and extraterritorial instruments (“Fit for 55”, CBAM) to reduce energy dependence and enhance resilience	Climate change is defined as a direct challenge to national security, threatening defence capability, critical infrastructure, and economic resilience; response includes climate security frameworks, investment incentives, and integration of climate risks into federal and defence planning	Climate change is viewed as a development-determined risk, combining decarbonisation with maintaining economic growth and stability; policy focuses on infrastructure adaptation, monitoring and early warning, as well as on planned-market instruments within the National Climate Change Adaptation Strategy 2022-2035 with scaling up of RES capacity
Referent object of security	Humanity/global community; in specific mandates – states and communities, vulnerable groups	European demos and Union economy; strategic sectors and critical infrastructure	State, primarily economic and military capability; supply chains	State and socio-economic stability; industrial and energy sovereignty

Table 2. Continued

Dimension of comparison	UN	EU	USA	PRC
Policy instruments	COP decisions, transparency mechanisms, climate finance funds, humanitarian and DRR instruments; integration into mission mandates	Regulatory export of standards, internal quotas/reporting, CBAM, taxonomy, civil protection, external assistance NDICI – Global Europe	Tax incentives, federal procurement, infrastructure standards, defence planning, climate coalition diplomacy	Planned-market instruments: ETS, indicative targets in sectors, industrial roadmaps, state financing of RES production capacities
Operationalisation of security	Risk assessments, early warning, inclusion of climate in humanitarian/peacekeeping cycles	Critical infrastructure resilience, civil protection, strategic autonomy, “green” industrial recovery	Protection of bases and facilities, network and logistics resilience, localisation of “green” technologies	Modernisation of energy-intensive sectors, control of social risks
Discursive framework	“Common but differentiated responsibility”, “leave no one behind”	“Normative power” and “just transition” within strategic autonomy	“Existential challenge” + “technological leadership” and “economic security”	“Balanced development”, “energy security”, “internal stability”
Mechanisms of external influence	Norms, forums, monitoring and transparency; soft influence through universal rules	Conditionality of access to market/capital, sustainable finance standards, trade incentives/restrictions	Standard coalitions, technology export, economic/security agreements	RES/battery supply chains, bilateral energy agreements, “green” component of infrastructure initiatives
Hierarchical effects	Dependence on access to climate financing and procedures; representation asymmetries	Priority for suppliers complying with standards; “external Europeanisation” of regulations	Advantage for producers/countries capable of meeting localisation/standards requirements; redistribution of investments	Dependence of others on Chinese production of RES technologies; pricing and standards through scale

Source: developed by the authors based on The Paris Agreement (2015), The European Green Deal (2019), B. Wu *et al.* (2021), Regulation (EU) 2021/1119 (2021), CSET (2023), U.S. Department of Energy (2023), C.M. Scartozzi (2022), F. von Malmberg (2023), U.S. Framework for Climate Resilience... (2024), Council of the European Union (n.d.)

In the UN, climate change is interpreted as a global, transboundary threat-“multiplier” that weakens food, water, and energy security, increases the risk of forced displacement, and exacerbates conflict vulnerabilities. Therefore, the UN promotes multilevel early warning mechanisms, integration of climate risks into mandates of humanitarian and peacekeeping missions, and global agreements, including the Paris Agreement and Kyoto Protocol as framework instruments for joint efforts in mitigation and adaptation. For the EU, climate is a systemic transformational threat that undermines the socio-economic model and strategic autonomy of the Union; in response, the EU implements the regulatory package The European Green Deal and enshrines goals through Regulation (EU) 2021/1119 (2021), and also applies sectoral reforms and extraterritorial instruments such as “Fit for 55” and CBAM to reduce energy dependence and “economic pressure” on suppliers that do not meet standards. In US state discourse, climate emerges as a direct challenge to national security: extreme events and vulnerability of critical infrastructure threaten combat capability, supply chains, and economic leadership; the response includes state frameworks and resilience strategies, for example U.S. Framework for Climate Resilience... (2024), large-scale investments and incentives, and integration of climate risks into federal adaptation plans and defence planning. The PRC defines climate as a risk “that is driven by development”: the priority is preserving economic growth and internal stability during decarbonisation. Beijing’s policy focuses on infrastructure adaptation, strengthening monitoring and early

warning systems, and using planned-market instruments within the National Climate Change Adaptation Strategy 2022-2035, integrating these measures with growth in RES production capacity. The totality of normative acts and practices of the four centres of power demonstrates that climate security performs the function of stratification of the international order at three levels:

1. Legal: universal UN treaties provide legitimacy, whilst specific law enforcement regimes are formed predominantly in regional and national systems: in the EU – through legal instruments of direct effect with high density of requirements, in the USA – through legislative-fiscal mechanisms and executive directives, in the PRC – through planned-normative acts with an implementation vertical.

2. Financial-economic: taxonomies, non-financial reporting, and CBAM in the EU, tax credits and priority procurement in the USA, state lending for RES and large-scale production programmes in the PRC direct investments in favour of actors that comply with established norms or control critical production.

3. Technological-industrial: standards regarding batteries, hydrogen, energy grids, and cyber resilience, as well as requirements for carbon footprints in production chains, form new hierarchies of access to technologies and production capacities.

Thus, climate security increasingly serves as an instrument for creating new hierarchies in the international order; however, it is precisely through universal UN legitimisation that these hierarchies acquire the form of “managed stratification”, where space for reviewing rules

remains open through mechanisms of transparency, participation in COP processes, and development of climate finance institutions.

Discussion

Climate security serves as a mechanism of institutional and market hierarchisation through regulatory export of norms, financial filters, standards, and control over technologies. The formation of hierarchies is not limited to the traditional “North-South” division but depends on the capacity of states and corporations to institutionally transform climate risks into manageable processes – from stress tests and data disclosure to grid modernisation, decarbonisation of key sectors, and social cushioning of the transition. Actors that combine normative capacity, financial levers, and technological cycles form climate security as a field of advantage. Consideration of scientific research that emphasises the interconnections between climate challenges and the transformation of the international order enables expanding the explanatory potential of the study and refining its conceptual framework. The work of J. Sjöstrand (2025) emphasised differences in the ways climate threats are framed by small island states and the EU. Whilst for Small Island Developing States (SIDS) climate danger acquired primarily an anthropocentric dimension, being closely connected with population survival, the EU accentuated institutional response and the formation of regulatory mechanisms in global governance. This is confirmed by the findings of this research, where it was also established that the EU used climate security as an instrument for promoting normative power and strategic autonomy. However, unlike the anthropocentric logic of SIDS, the analysis showed that the EU directed efforts towards constructing new economic and technological hierarchies, demonstrating a less humanitarian and more systemically political approach. Research by A. Nazareth *et al.* (2024) emphasised structural inequality in UNFCCC negotiations, which reproduced broader geopolitical and social imbalances. The authors demonstrated that formal inclusiveness of the negotiating process did not guarantee fair distribution of power and resources, especially in the context of vulnerable population groups and countries most susceptible to climate risks.

In comparison with the analysis of A. Elkhatat & S. Al-Muhtaseb (2024), who substantiated the necessity of integrating sustainable energy transition into the foundation of international policy as a means of achieving balance between climate stability and energy security, the results of the conducted research demonstrated a more multidimensional character of the climate security concept. The energy aspect undoubtedly emerges as one of the basic elements of discourse, as it is precisely this that ensures the connection between emission problems, economic development, and geopolitical interests. Simultaneously, it was revealed that the energy dimension does not function autonomously but intertwines with humanitarian, environmental, and institutional levels that form the multilayered architecture of climate security. Whilst A. Elkhatat & S. Al-Muhtaseb emphasised the imperative of accelerated transition to renewable energy sources as a universal solution, the analysis showed that leading actors (EU, USA, and PRC) apply the energy factor in the context

of strategic planning and geoeconomic competition. This gave it not only technical or environmental significance but also transformed it into political instrumentalism, where energy transition is used as a means of regulatory control, market formation, and strengthening global positions in the technological sphere. M. McDonald (2024) accentuated the problem of legitimacy of international security institutions, particularly the UN Security Council. Despite awareness of the scale of the climate threat, these institutions are inclined to avoid direct responsibility for initiating emergency measures, which created a certain gap between the declarative level of policy and practical implementation. In comparison with the obtained results, where it was shown that the UN provided climate security with universal legitimacy through the conclusion of global agreements, integration of risks into sustainable development programmes, and financial mechanisms, M. McDonald’s conclusions emphasised institutional weakness precisely in practical realisation. Such juxtaposition enabled outlining the duality of the UN’s role: on the one hand, the organisation performed the function of establishing universal frameworks and giving political weight to the notion of climate security; on the other hand, it remained limited in the sphere of effective responsibility and internal institutional transformation.

The analysis also revealed connections with the approach proposed by S.C. Aykut & L. Maertens (2023), who interpreted climate change as a process of “climatisation” that extends climate logic to all spheres of global governance. Their conclusions align with the tendency revealed in the research of universalisation of climate security as a coordination framework capable of integrating into different levels of international policy – from economic and energy to humanitarian and security. Research by N. von Uexkull & H. Buhaug (2021) showed that climate security issues have progressed from marginal to leading interdisciplinary topics, integrating knowledge from political science, sociology, ecology, and security studies. In comparison with the results of this research, substantial commonality was revealed: emphasis on the multidimensionality of climate-security relations and the dual nature of the category of climate security, which simultaneously exists as an objective threat and a political construction. Simultaneously, the difference lay in focus: whilst N. von Uexkull & H. Buhaug concentrated predominantly on causal connections between climate and conflicts, the conducted analysis emphasised the institutional dimension and the capacity of the UN, EU, USA, and PRC to form climate security through normative, administrative, and strategic instruments. The article by J.N. Hardt (2021) interpreted UN Security Council discussions about including climate risks in the body’s mandate as a process of gradual transformation of international security architecture. Three-dimensional analysis enabled revealing both common conceptual foundations and contradictions between states, emphasising the potential for emergence of a new agreed paradigm. The work of S.B. Arias (2022) advanced a different approach, accentuating pragmatic motives for securitisation of climate threats within the UN framework. A review of speeches in the General Assembly showed that permanent members of the Security Council actively use climate danger rhetoric to expand institutional influence,

whilst the most vulnerable states avoided securitisation. This testified to the limited effectiveness of the Council as a platform for resolving climate problems and confirmed that climate security simultaneously acts as an objective challenge and a political resource that contributes to forming new hierarchies in international relations. Comparative analysis of scholarly works revealed a common tendency: all research confirmed that it functions not only as a universal framework for global coordination but also as a mechanism of political stratification.

Conclusions

The analysis showed that the transformation of ideas about security occurred in stages: from the classical military-political paradigm of the Cold War period, when the state was the sole object of protection, to a comprehensive multidimensional approach that integrates economic, social, humanitarian, environmental, and climate aspects. This determined a shift in emphasis from a state-centric model to orientation towards the individual and the global community, whilst simultaneously generating discussions regarding the legitimacy and political instrumentalisation of climate security. The institutionalisation of climate security at the level of key actors of international politics confirmed its dual character. The UN provided universal legitimacy by enshrining the climate dimension in mechanisms such as the UN Framework Convention on Climate Change, the Paris Agreement, and integration of climate risks into UN Security Council mandates. These steps operationalised climate security through financing of adaptation programmes, development of early warning mechanisms, and risk management. The EU, positioning itself as a “normative power”, made climate security a component of its own

identity and foreign policy, using it as a regulatory lever for promoting standards, forming markets, and expanding influence through such instruments as CBAM. The USA interpreted climate change through the prism of military power, technological competition, and protection of critical infrastructure. The PRC integrated climate goals into the system of ensuring socio-economic stability, energy sovereignty, and technological leadership in the sphere of renewable energy, using the ETS. Comparative analysis showed that climate security functions as a universalising framework of global coordination and as an instrument of stratification of the international order. At the level of discourse, it forms the image of a common threat requiring collective response, whilst at the level of practices it serves as a means of redistributing resources, technologies, and norm-making authority. This process transforms the international order and simultaneously produces structural inequalities, where access to “green” finance, advanced technologies, and decision-making mechanisms becomes a new dimension of global stratification. Prospects for further research lie in quantitative assessment of the effectiveness of climate security instruments in achieving national security and sustainable development goals, which will enable clarifying their actual impact on the international system.

Acknowledgements

None.

Funding

None.

Conflict of Interest

None.

References

- [1] A Global Strategy for the European Union’s Foreign and Security Policy. (2019, December). Retrieved from https://www.eeas.europa.eu/eeas/global-strategy-european-unions-foreign-and-security-policy_en.
- [2] Achziger, H. (2025). *Climate change and the politics of survival: Tuvalu’s climate diplomacy as securitization*. (Bachelor thesis, Lund University, Lund, Sweden).
- [3] Action Plan for Carbon Dioxide Peaking before 2030. (2021, October). Retrieved from https://en.ndrc.gov.cn/policies/202110/t20211027_1301020.html.
- [4] Arias, S.B. (2022). Who securitizes? Climate change discourse in the United Nations. *International Studies Quarterly*, 66(2), article number sqac020. doi: 10.1093/isq/sqac020.
- [5] Aygun, G. (2024). Human security as a key factor of international humanitarian law. *Political Problems of International Systems and Global Development*, 2, 129-133. doi: 10.24195/2414-9616.2024-2.19.
- [6] Aykut, S.C., & Maertens, L. (Eds.). (2023). The climatization of global politics: Introduction to the special issue. In *The climatization of global politics*. Cham: Palgrave Macmillan. doi: 10.1007/978-3-031-17895-5_1.
- [7] Bodewig, K. (2024). *Policy development in climate governance – a study of the more and less vulnerable – Guatemalan climate policy development*. (Master’s thesis, Malmö University, Malmö, Sweden).
- [8] Çelik, F.B. (2022). The EU’s different faces in climate diplomacy: Leadership, interests, and responsibilities. *Journal of European Integration*, 44(8), 1019-1039. doi: 10.1080/07036337.2022.2068538.
- [9] COP28 Declaration on Climate, Relief, Recovery and Peace. (2023, December). Retrieved from <https://surl.li/thbgmh>.
- [10] Council of the European Union. (n.d.). *Fit for 55*. Retrieved from <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/fit-for-55/>.
- [11] CSET. (2023). *National climate change adaptation strategy 2035*. Retrieved from <https://cset.georgetown.edu/publication/national-climate-change-adaptation-strategy-2035/>.
- [12] Daoudy, M. (2021). Rethinking the climate-conflict nexus: A human-environmental-climate security approach. *Global Environmental Politics*, 21(3), 4-25. doi: 10.1162/glep_a_00609.
- [13] Daoust, G., & Selby, J. (2023). Understanding the politics of climate security policy discourse: The case of the Lake Chad Basin. *Geopolitics*, 28(3), 1285-1322. doi: 10.1080/14650045.2021.2014821.
- [14] Decision No 1313/2013/EU of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 on a Union Civil Protection Mechanism. (2017, December). Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2013/1313/oj/eng>.

- [15] Department of Defense. (2021). *Climate adaptation plan. Report submitted to national climate task force and federal chief sustainability officer*. Retrieved from <https://www.sustainability.gov/pdfs/dod-2021-cap.pdf>.
- [16] Directive (EU) 2022/2464 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 amending Regulation (EU) No 537/2014, Directive 2004/109/EC, Directive 2006/43/EC and Directive 2013/34/EU, as regards corporate sustainability reporting. (2022, December). Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2022/2464/oj/eng>.
- [17] DTIC. (2021). *Department of Defense climate risk analysis*. Retrieved from <https://apps.dtic.mil/sti/html/trecms/AD1172160/index.html>.
- [18] Elkhatat, A., & Al-Muhtaseb, S. (2024). Climate change and energy security: A comparative analysis of the role of energy policies in advancing environmental sustainability. *Energies*, 17(13), article number 3179. doi: 10.3390/en17133179.
- [19] European Commission. (2021a). *EU adaptation strategy*. Retrieved from https://climate.ec.europa.eu/eu-action/adaptation-and-resilience-climate-change/eu-adaptation-strategy_en.
- [20] European Commission. (2021b). *Global Gateway*. Retrieved from https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/stronger-europe-world/global-gateway_en.
- [21] FedCenter. (2021). *Executive Order 14008: Tackling the climate crisis at home and abroad*. Retrieved from <https://www.fedcenter.gov/Announcements/index.cfm?id=36448&printable=1>.
- [22] Gerosideris, C.H. (2021). *Climate change, security and international institutions. in environmental security in Greece* (pp. 29-84). Leeds: Emerald Publishing Limited. doi: 10.1108/9781800713604.
- [23] Hardt, J.N. (2021). The United Nations Security Council at the forefront of (climate) change? Confusion, stalemate, ignorance. *Politics and Governance*, 9, 5-15. doi: 10.17645/pag.v9i4.4573.
- [24] ICAP. (2021). *China national ETS*. Retrieved from <https://icapcarbonaction.com/en/ets/china-national-ets>.
- [25] Johnston, K.L. (2023). *The U.S. 2022 national security strategy: Balancing cooperation and competition in the next decade*. Berlin: Konrad-Adenauer-Stiftung.
- [26] Joseph, J. (2023). State, society and environmental security in international relations theory. *Fudan Journal of the Humanities and Social Sciences*, 16(2), 171-190. doi: 10.1007/s40647-022-00363-9.
- [27] Kazeem, O.S. (2024). Climate change and violent conflict in the Sahel and Lake Chad Basin. *Journal of Contemporary International Relations and Diplomacy*, 5(1), 74-85. doi: 10.53982/jcird.2024.0501.05-j.
- [28] Kyoto Protocol to the United Nations framework convention on climate change. (1997, December). Retrieved from https://treaties.un.org/pages/viewdetails.aspx?src=treaty&mtdsg_no=xxvii-7-a&chapter=27&clang=en.
- [29] Kyrýdon, A., & Troyan, S. (2022). Strategic compass of the EU political and security sphere. *European Historical Studies*, 22, 6-22. doi: 10.17721/2524-048X.2022.22.1.
- [30] Lawrence, A. (2021). Reconceptualizing contemporary energy markets. *Competition & Change*, 25(5), 631-650. doi: 10.1177/10245294211011308.
- [31] Maertens, L. (2022). Climatizing the UN security council. In S. Aykut (Ed.), *The climatization of global politics* (pp. 143-163). Cham: Palgrave Macmillan. doi: 10.1007/978-3-031-17895-5_8.
- [32] Manners, I. (2002). Normative power Europe: A contradiction in terms? *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 40(2), 235-258. doi: 10.1111/1468-5965.00353.
- [33] Maslin, M.A., Lang, J., & Harvey, F. (2023). A short history of the successes and failures of the international climate change negotiations. *UCL Open Environment*, 5, article number e059. doi: 10.14324/111.444/ucloe.000059.
- [34] McDonald, M. (2024). Accepting responsibility? Institutions and the security implications of climate change. *Security Dialogue*, 55(3), 293-310. doi: 10.1177/09670106231212149.
- [35] McIntosh, P.V. (2024). *Climate change as a "Threat to the peace": The potential for action by the United Nations Security Council*. (Doctoral dissertation, University of Reading, Reading, United Kingdom). doi: 10.48683/1926.00120143.
- [36] Naz, S., et al. (2022). An introduction to climate change phenomenon. In *Building climate resilience in agriculture: Theory, practice and future perspective* (pp. 3-16). Cham: Springer. doi: 10.1007/978-3-030-79408-8_1.
- [37] Nazareth, A., Kim, D., & Shawoo, Z. (2024). External power dynamics and international climate governance in a crises-constrained world. *Climate and Development*, 16(10), 880-890. doi: 10.1080/17565529.2024.2330984.
- [38] Qadeer, M., Kazmi, S.S., & Khan, A.S. (2024). *Global economic inequality: A threat to stability and security*. *Tanazur*, 5(3), 156-190.
- [39] Quintanilla, O.A. (2023). *The Marshall Islands, Guam, and the figure of climate refuge(e)s*. In *The Routledge handbook of refugee narratives* (pp. 470-482). London: Routledge.
- [40] Regulation (EU) 2020/852 of the European Parliament and of the Council of 18 June 2020 on the establishment of a framework to facilitate sustainable investment, and amending Regulation (EU) 2019/2088. (2020, June). Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2020/852/oj/eng>.
- [41] Regulation (EU) 2021/1119 of the European Parliament and of the Council of 30 June 2021 establishing the framework for achieving climate neutrality and amending Regulations (EC) No 401/2009 and (EU) 2018/1999 ("European Climate Law"). (2021, June). Retrieved from <https://surl.lu/zxvvgzo>.
- [42] Regulation (EU) 2021/947 of the European Parliament and of the Council of 9 June 2021 establishing the Neighbourhood, Development and International Cooperation Instrument – Global Europe, amending and repealing Decision No 466/2014/EU of the European Parliament and of the Council and repealing Regulation (EU) 2017/1601 of the European Parliament and of the Council and Council Regulation (EC, Euratom) No 480/2009. (2021, June). Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/947/oj/eng>.

- [43] Regulation (EU) 2023/956 of the European Parliament and of the Council of 10 May 2023 establishing a carbon border adjustment mechanism. (2023, May). Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/956/oj/eng>.
- [44] Scartozzi, C.M. (2022). Climate change in the UN Security Council: An analysis of discourses and organizational trends. *International Studies Perspectives*, 23(3), 290-312. doi: 10.1093/isp/ekac003.
- [45] Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015-2030. (2015). Retrieved from <https://www.undrr.org/publication/sendai-framework-disaster-risk-reduction-2015-2030>.
- [46] Shah, S. (2021). *Fear and external military security vs. internal human security: The case of Pakistan*. (Doctoral thesis, University of Bath University of Bath, Bath, United Kingdom).
- [47] Sharm el-Sheikh Implementation Plan. (2022). Retrieved from <https://unfccc.int/documents/624444>.
- [48] Simonsson, F. (2025). *Constructing climate migration as a security issue: A postcolonial and securitization discourse analysis of climate migration in the European union and Pacific Islands forum policy frameworks*. (Master's thesis, Stockholm University, Stockholm, Sweden).
- [49] Sjöstrand, J. (2025). *Narratives on climate security: How small islands and the European Union securitize climate change in climate summits*. (Master's thesis, Lund University, Lund, Sweden).
- [50] Tayie, M.S. (2024). The environmental security and international conflicts: An analytical and theoretical framework. In AV. Semenov, I.S. Zonn, A.G. Kostianoy, S.S. Zhiltsov & A. Negm (Eds.), *Environmental consequences of international conflicts: The MENA region* (pp. 21-59). Cham: Springer Nature Switzerland. doi: 10.1007/978_2023_970.
- [51] Tenlik, O. (2025). *Climate security and international relations: Analysis from the perspective of critical and traditional security theories*. *IRASS Journal of Multidisciplinary Studies*, 2(7), 12-16.
- [52] The 14th Five-Year Plan of the People's Republic of China – fostering high-quality development. (2021). Retrieved from <https://www.adb.org/publications/14th-five-year-plan-high-quality-development-prc>.
- [53] The European Green Deal. (2019). Retrieved from https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en.
- [54] The Glasgow Climate Pact – Key Outcomes from COP26. (2021, November). Retrieved from <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement/the-glasgow-climate-pact-key-outcomes-from-cop26>.
- [55] The Paris Agreement. (2015, December). Retrieved from https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXVII-7-d&chapter=27&clang=_en.
- [56] Tosun, J. (2023). The European Union's climate and environmental policy in times of geopolitical crisis. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 61, 147-156. doi: 10.1111/jcms.13530.
- [57] U.S. Department of Energy. (2023). *Inflation reduction act of 2022*. Retrieved from <https://www.energy.gov/lpo/inflation-reduction-act-2022>.
- [58] U.S. Framework for Climate Resilience and Security. (2024). Retrieved from <https://bidenwhitehouse.archives.gov/briefing-room/press-briefings/2024/09/20/a-u-s-framework-for-climate-resilience-and-security/>.
- [59] United Nations Framework Convention on Climate Change. (1992, May). <https://unfccc.int/resource/docs/convkp/conveng.pdf>.
- [60] United Nations. (2015). *Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development*. Retrieved from <https://sdgs.un.org/2030agenda>.
- [61] von Malmborg, F. (2023). Combining the advocacy coalition framework and argumentative discourse analysis: The case of the “energy efficiency first” principle in EU energy and climate policy. *Politics & Policy*, 51(2), 222-241. doi: 10.1111/polp.12525.
- [62] von Uexkull, N., & Buhaug, H. (2021). Security implications of climate change: A decade of scientific progress. *Journal of Peace Research*, 58(1), 3-17. doi: 10.1177/0022343320984210.
- [63] WMO. (2023). *WMO and the early warnings for all initiative*. Retrieved from <https://wmo.int/activities/early-warnings-all/wmo-and-early-warnings-all-initiative>.
- [64] Wu, B., Peng, B., Wei, W., & Ehsan, E. (2021). A comparative analysis on the international discourse power evaluation of global climate governance. *Environment, Development and Sustainability*, 23(8), 12505-12526. doi: 10.1007/s10668-020-01180-4.

УДК 327.8(44)(6)
DOI: 10.59214/ua.fa/6.2025.107

Тетяна Стоян

Доктор історичних наук, професор

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

02000, вул. Пирогова, 9, м. Київ, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-9769-6192>

Наталія Жабінець

Кандидат політичних наук, доцент

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

02000, вул. Пирогова, 9, м. Київ, Україна

<https://orcid.org/0009-0002-8054-4202>

Постколоніальні образи «іншого» в зовнішньополітичній риторичній Франції та Китаю в Африці

Анотація. Актуальність дослідження визначається впливом риторичних провідних глобальних акторів на формування постколоніальних стереотипів у підходах до взаємодії з країнами Африки. Метою роботи було виявлення спільних рис конструювання образу Африки як «іншого» в риторичних стратегіях Франції та Китаю, а також аналіз їхнього впливу на політичні й економічні стратегії співпраці з африканськими державами. Застосовано контент-аналіз, порівняльний аналіз та історико-культурний підхід, що уможливило системне і комплексне дослідження характерних рис зовнішньополітичних стратегій щодо Африки. Дослідження показало, що попри різні риторичні стратегії, Франція та Китай зберігають патерналістичні уявлення про Африку, репродукуючи стереотипи про континент як «незрілий» або «недорозвинений», що потребує зовнішнього управління та нагляду. Франція, спираючись на свою історичну відповідальність, продовжує впливати на політичні процеси в Африці через безпекові та дипломатичні інтервенції, використовуючи концепт «la Françafrique» («французька Африка») як основу для продовження своєї присутності в регіоні. Китай, з іншого боку, реалізує стратегію «win-win cooperation», акцентуючи на економічному партнерстві, але фактично зберігає економічну залежність африканських країн через свої інвестиції та інфраструктурні проекти. Основна частина вигод від реалізації цих проектів зосереджується у Китаю, оскільки управління інфраструктурними об'єктами, технологічними процесами та трудовими ресурсами переважно перебуває під контролем китайських компаній, тоді як для африканських держав результати співпраці нерідко мають обмежений економічний ефект. Результати підкреслили, що обидва дискурси, хоча і формально відкидають колоніальну спадщину, на практиці продовжують утримувати Африку як об'єкт зовнішнього впливу. Це підтвердило наявність постколоніальних структур у сучасних міжнародних відносинах. Практичне значення дослідження полягає в можливості використання його результатів у діяльності державних органів африканських країн, міжнародних організацій та аналітичних центрів для аналізу й уточнення підходів до співпраці з провідними глобальними акторами, зокрема Францією та Китаєм, з метою зменшення асиметрії у взаємодії та обмеження постколоніальних впливів

Ключові слова: асиметричні відносини; технократичний підхід; економічні інтереси; спільний розвиток; міжнародні відносини

Вступ

Актуальність теми зумовлена необхідністю глибшого розуміння сучасних процесів, що відбуваються в Африці, зокрема впливу зовнішніх акторів на політичну ситуацію на континенті. Африканський континент

упродовж тривалого часу формувався під впливом колоніального панування та подальших процесів деколонізації, що істотно позначилося на особливостях його сучасного політичного й економічного розвитку.

Отримано: 25.06.2025, Перевірено: 13.11.2025, Прийнято: 26.12.2025

Suggested Citation:

Stoian, T., & Zhabinets, N. (2025). Postcolonial images of the “other” in French and Chinese foreign policy rhetoric in Africa. *Foreign Affairs*, 35(6), 107-115. doi: 10.59214/ua.fa/6.2025.107.

*Corresponding author

У контексті глобалізаційних трансформацій спостерігається активізація взаємодії африканських держав із зовнішніми акторами, серед яких особливе місце посідають Китай і Франція. Їхня присутність у регіоні супроводжується переосмисленням усталених моделей міжнародного співробітництва та породжує наукові дискусії щодо можливих проявів неокolonіальних практик. Аналіз взаємодії провідних держав з країнами Африки дозволяє виявити, яким чином постколоніальні наративи, геополітичні інтереси та механізми економічного залучення впливають на ступінь політичної автономії та траєкторії соціально-економічного розвитку африканських країн. Одним з важливих аспектів є аналіз мовних і політичних конструкцій, які використовуються для формування образу Африки як «іншого» в риторичній практиці цих країн. Франція, зі своєю історією колоніального впливу на багато африканських країн, і Китай, як новий геополітичний актор, який активно використовує економічні інструменти для зміцнення свого впливу в Африці, застосовують різні стратегії, що взаємодіють з місцевими політичними реаліями. Образ Африки як «іншого» підкреслює її відмінність і чужість від цих країн, ставлячи її в ієрархічно нижче становище. Африка постає як континент, що потребує зовнішнього втручання, допомоги або «опіки» з боку більш розвинутих держав. З огляду на потенційні довгострокові наслідки цих стратегій для африканських країн, їх аналіз є важливим для сучасних досліджень у сфері міжнародних відносин. V.V. Vakhrushev (2024) зосередився на аналізі регіональних відмінностей у політичній лексиці арабських країн, окресливши особливості функціонування політичних термінів у контексті зовнішньополітичного дискурсу та міжрегіональної взаємодії. Результати V.V. Vakhrushev конкретизували роль політичної риторики у формуванні уявлень про зовнішніх акторів, зокрема Францію та Китай, в арабському політичному просторі. Етапи деколонізації в Африці та вплив етнічних і культурних аспектів на сучасну політичну ситуацію континенту розглянуті O.M. Maiboroda (2023). Автор дослідив використання зовнішніми акторами, зокрема Францією, етнічних і соціокультурних чинників у формуванні стратегій взаємодії з африканськими державами, що дозволило виявити вплив історично сформованих, зокрема колоніальних, зв'язків на сучасні зовнішньополітичні підходи. У праці U.V. Ugonna (2020) було проаналізовано зовнішньополітичну стратегію Китаю в Африці з акцентом на інструменти посилення його економічного та політичного впливу, зокрема через інвестиційну діяльність, технічну допомогу та реалізацію інфраструктурних проєктів. Відповідно до висновків U.V. Ugonna, китайська політика в Африці будується на основі принципів «взаємної вигоди», проте на практиці ці стратегії часто призводять до нової форми економічної залежності африканських країн від Китаю.

Концепція «особливих відносин» для обґрунтування військових інтервенцій Франції у Малі та Центральноафриканській Республіці розглянуто J. Auersbach (2022). Підкреслено, що Франція, спираючись на історичну відповідальність перед своїми колишніми колоніями, легітимізує своє втручання, підкреслюючи важливість стабільності та безпеки в цих країнах.

A. Nastie (2023) виявлено, як кінематограф відображає постколоніальну геополітику і взаємодію Франції з її колишніми колоніями в Магрибі, а також роль медіа у формуванні громадської думки щодо французької зовнішньої політики. Роль молодіжного активізму в Африці, який став важливим фактором у протидії французькому впливу в Сахелі, розглядалася в роботі D.M. Ndjarareou (2024). Автор підкреслив, як нові покоління африканців активно змінюють політичний ландшафт і прагнуть до більш справедливих і рівноправних відносин з західними державами. J. Tenzin (2022) здійснив постколоніальний аналіз підйому Китаю як глобального актора, зосередивши увагу на особливостях його взаємодії з африканськими країнами. Виявлено, що китайська політика в Африці може інтерпретуватися крізь призму неокolonіальних підходів, з огляду на використання економічних інструментів впливу та формування асиметричних залежностей у відносинах з окремими африканськими державами. Неокolonіальні аспекти присутності Китаю в Африці та Латинській Америці були проаналізовані в публікації J. Dever & J. Dever (2021), де, зокрема, наголошувалося на зростаючій ролі сучасних технологій та інформаційних ресурсів як інструментів геополітичного впливу. Водночас M.B. Rapanyane (2021) систематизував ключові особливості китайського впливу в Африці на прикладі Анголи, Кенії та Замбії, продемонструвавши, як інвестиційна діяльність і економічне співробітництво можуть сприяти формуванню асиметричних залежностей у відносинах з африканськими державами. Аналіз попередніх публікацій засвідчив про наявність значного масиву досліджень, зосереджених на окремих аспектах економічного, політичного та культурного впливу вищезгаданих держав на африканські країни. Водночас у науковому дискурсі зберігається потреба в комплексному порівняльному аналізі стратегій зовнішньополітичної взаємодії з африканським континентом, з урахуванням постколоніального контексту. Метою дослідження було виявлення спільних структурних рис у побудові образу Африки як «іншого» в зовнішньополітичних стратегіях Франції та Китаю, зокрема через призму постколоніальних образів і нових форм неокolonіалізму. Завдання дослідження включали: вивчити риторичні стратегії Франції та Китаю в контексті африканських країн; проаналізувати постколоніальні відносини та їхній вплив на сучасну політичну ситуацію в Африці; оцінити, як нові геополітичні актори змінюють традиційні форми співпраці з африканськими країнами, зберігаючи при цьому асиметрію у відносинах.

Матеріали та методи

Дослідження було здійснене з використанням контент-аналізу, порівняльного аналізу та історико-культурного підходу, що дозволило всебічно розглянути особливості зовнішньополітичних стратегій Франції щодо Африки. Контент-аналіз було застосовано для систематичного опрацювання офіційних документів і програмних матеріалів, які відображають ключові напрями французької політики у сферах безпеки, розвитку та культурної взаємодії. Джерельну базу дослідження становили офіційні документи, оприлюднені

у період 2022-2024 рр., зокрема матеріали Republic of France (2022), що дозволили оцінити безпекові та економічні пріоритети французької політики щодо африканського континенту. Офіційні документи Міністерства закордонних справ Китаю, що містять стратегічні плани співпраці з африканськими країнами в рамках Форуму «Китай-Африка», зокрема Beijing Declaration on Jointly Building... (2024) та Beijing Declaration of the Conference... (2024), – для оцінки стратегічних ініціатив Китаю в Африці. Дослідження також спиралося на постколоніальну теорію, зокрема на концепціях E.W. Said (1977), G.C. Spivak (2004) та H.K. Bhabha (1994). Всі матеріали було відібрано з огляду на їхню актуальність, а також з урахуванням впливу інших держав, зокрема Туреччини, на формування риторики Франції та Китаю щодо Африки.

Порівняльний аналіз забезпечив можливість співвіднесення задекларованих цілей і практичних інструментів реалізації зовнішньої політики вищевказаних країн щодо африканського континенту, тоді як історико-культурний підхід сприяв врахуванню впливу колоніальної спадщини та довготривалих соціокультурних зв'язків на сучасні політичні рішення. Поєднання вищезгаданих методів та підходів дозволило виокремити основні риторичні конструкції, що використовуються Францією та Китаєм у відносинах з африканськими країнами. Виявлені концепти, такі як «особливі відносини», «спільний розвиток», «взаємна вигода», «цивілізаційна місія», «технократичний підхід», «стабільність», «безпека», «демократичний перехід», «державне будівництво», «боротьба з корупцією», «тероризм», «міграційний тиск», «тягар білої людини», «нестабільність», «win-win cooperation», «порожнього простору» були класифіковані та проаналізовані з точки зору їхнього впливу на політичну ситуацію в Африці. Акцентовано увагу на ролі мови як інструменту влади та культурної гегемонії у зовнішньополітичних дискурсах Франції та Китаю. Порівняльний аналіз риторичних стратегій передбачав вивчення мовних конструкцій, що використовувалися для конструювання образу африканського «іншого» та підтримки культурної домінації зазначених держав. Це дало змогу оцінити, яким чином мовні практики застосовувалися для легітимації політичних і економічних стратегій, що відтворювали постколоніальні та неокolonіальні моделі взаємодії.

Результати

Франція: цивілізаційна місія та неопатерналізм у зовнішній політиці. Дослідження офіційної риторики та дипломатичних документів Франції виявило стійкі постколоніальні рамки, в межах яких конструювався образ африканського «іншого». Центральним елементом цього дискурсу виступила риторика «особливих відносин» та непрямі посилання на концепцію «la Françafrique» («французька Африка»). Постійне звертання до цих концептів створювало образ Африки не як сукупності суверенних держав, а як особливого простору історичної відповідальності та постійної опіки з боку колишньої метрополії. Ця риторика сприяла репродукції уявлень про Африку як невід'ємну, підконтрольну частину французької зовнішньополітичної

орбіти. У промовах представників французької еліти неодноразово підкреслювався особливий характер зв'язків, що подавалося як обґрунтування для продовження втручання у внутрішні справи африканських країн (Chafer, 2002; 2005). Важливим аспектом цієї риторики є використання термінів, що функціонують як інструменти ідеологічного контролю. Зокрема, концепт «спільного розвитку», що формально означав партнерство, на практиці часто сприяв відтворенню асиметричних відносин. Термін «спільний розвиток» маскував французьку домінуючу роль, оскільки цілі та пріоритети розвитку визначались переважно французькою стороною (Audino, 2018). Аналогічно, поняття «стабільності» та «безпеки» часто набували змісту, що відповідав французьким геополітичним інтересам, а не об'єктивним потребам африканських країн. Як зазначали S. Boeke & B. Schuurman (2015), це дозволяло Франції зберігати свій вплив в Африці, навіть за умови декларування риторики допомоги та підтримки. У дипломатичній документації, зокрема Republic of France (2022), репродукується образ Африки як «незрілого» партнера. Аналіз офіційних документів Франції та Китаю виявив численні вказівки на потребу навчання африканських держав принципам демократії, доброчесного врядування та прав людини саме з боку Франції. Таке формулювання безпосередньо відображало колоніальну спадщину, трансформовану в сучасну модернізовану риторику, яка, проте, зберігала ядро концепції «тягара білої людини». Це означає, що Франція позиціонувала себе як «ментор», що несе відповідальність за наставництво й управління розвитком Африки, визначаючи напрямки та стандарти, яким континент мав відповідати. Така конструкція виправдовувала втручання у політичні процеси та нав'язування певних моделей управління, зберігаючи патерналістські відносини, які ідентифікують Африку як «незрілу» або «недорозвинену», що потребує постійної опіки з боку більш розвинутих держав. Порівняно з іншими глобальними акторами, зокрема з Китаєм, французька риторика відрізнялася акцентом на культурній та цивілізаційній близькості. Якщо китайський дискурс будувався навколо економічного партнерства та технократичного підходу, що підтверджується аналізом Beijing Declaration of the Conference... (2024), то французька риторика експлуатувала ідеї спільної історичної долі та моральних зобов'язань, що робило її стійкою до критики. Франція підкреслила, що має особливу місію в Африці, яку визначають не лише економічні, але й цивілізаційні зв'язки. На відміну від Сполучених Штатів Америки (США), які часто використовували риторику демократизації в більш відкритій та універсалістській манері, пропагуючи поширення демократичних цінностей як універсальних для всіх країн (включаючи Африку), французький підхід акцентував увагу на двосторонніх відносинах та історичній відповідальності за колишні колонії (Republic of France, 2022). Франція позиціонувала себе як країна, що несе моральну відповідальність за стабільність і розвиток своїх колишніх колоній, що робило її риторику менш підданою критиці з боку африканських країн.

Значну роль у французькому дискурсі відігравав компонент безпеки. Результати аналізу підкреслили,

що Африка представлялася переважно як джерело загроз, таких як тероризм, організована злочинність та неконтрольована міграція. Саме через цю призму нестабільності та хаосу подавалися цілі та завдання французької зовнішньої політики на континенті. Така репрезентація служила ключовим обґрунтуванням для тривалої військової присутності, зокрема в рамках операції «Бархан» у Сахелі, а також для позиціонування Франції в ролі «жандарма» регіону. Операції французької армії в Сахелі, що мали на меті боротьбу з терористичними угрупованнями, фактично стали інструментом підтримки французьких інтересів на континенті. Замість обмеження реагуванням на зовнішні загрози, Франція інституціоналізувала їх у межах безпекового дискурсу як підґрунтя для підтримання тривалої присутності в Африці, що сприяло збереженню її провідних позицій у сфері регіональної безпеки (Cohen, 2022). З 2020 р. спостерігалась певна еволюція цього дискурсу під впливом зовнішніх чинників. Особливої уваги заслуговує вплив інших країн, таких як Туреччина, на риторику Франції та Китаю щодо Африки. Зростання конкуренції з боку цієї країни створює нові виклики для традиційних постколоніальних відносин. Наприклад, активізація Туреччини через приватні військові компанії та дипломатичні ініціативи в Центральнопівнічній Африці та Малі може призвести до зміни балансів сил, що, в свою чергу, впливає на риторику Франції і Китаю в цих регіонах (Gumrukcu, 2024). На думку L. Chen & J. Cash (2024), Китай може почати зміщувати акценти в риторичній на соціальну відповідальність компаній та екологічні питання, аби зменшити критику з боку міжнародної

спільноти. Франція, у свою чергу, може підсилювати апеляцію до європейської ідентичності як контр-стратегію на нові виклики. Франція почала апелювати до європейської ідентичності, представляючи себе як частину ширшого проекту Європейського Союзу (ЄС) в Африці. Незважаючи на ці зміни, базові структури дискурсу залишалися недоторканими: образ Африки як простору, що потребує керівництва, зберігав свою актуальність, лише одягаючись у нові риторичні форми. Наприклад, нові ініціативи, що спрямовані на «спільний розвиток» з ЄС, все ж зберігають основи патерналістського підходу, де Франція відіграє роль провідної сили в економічних та політичних реформах (Republic of France, 2022). На практиці неопатерналізм Франції проявляється через конкретні ініціативи, що продовжують обґрунтовувати французьку присутність в Африці. Це включає військові операції, економічну допомогу, а також дипломатичні ініціативи, через які Франція визначає стратегічні напрями розвитку африканських країн. Військові операції, зокрема «Бархан», продемонстрували, як Франція використовує безпеку як інструмент для збереження контролю, позиціонуючи себе як необхідний актор для стабільності в регіоні (Cohen, 2022). Крім того, постійна участь Франції у фінансуванні інфраструктурних проєктів і розвитку природних ресурсів в Африці допомагає зберігати економічний вплив, хоча формально йдеться про співпрацю. Термін «спільний розвиток» виступає як прикриття для підтримки французької гегемонії в африканських країнах. Для візуалізації ключових образів, виявлених у французькому дискурсі, результати аналізу систематизовано у Таблиці 1.

Таблиця 1. Ключові образи Африки у французькому зовнішньополітичному дискурсі та їх функція

Ключова категорія образу	Конкретні риторичні конструкції та терміни	Функція образу в дискурсі	Приклади реальних проєктів
Особливі стосунки та опіка	«la Françafrique», «особливі відносини», «історичні зв'язки», «спільний простір»	Обґрунтування продовження втручання та підтримки асиметричних відносин	Операція «Бархан» у Сахелі, французькі миротворчі місії в Центральнопівнічній Африці
Незрілість та потребує наставництва	«демократичний перехід», «зміцнення інститутів», «державне будівництво», «боротьба з корупцією»	Легітимація ролі Франції як ментора та нав'язування політичних моделей	Підтримка реформ у Малі та Чаді через французькі дипломатичні ініціативи
Джерело загрози	«територія тероризму», «міграційний тиск», «нестабільність», «безпекова загроза»	Обґрунтування військової присутності та інтервенційної політики	Військова присутність Франції в Малі в рамках операції «Серваль»

Джерело: розроблено авторами на основі С. Cohen (2022), Republic of France (2022)

Таблиця 1 показала, як ключові образи Африки у французькому зовнішньополітичному дискурсі використовуються для підтримки асиметричних відносин і продовження французького впливу. Образ «особливих стосунків та опіки», який включає терміни як «la Françafrique», «історичні зв'язки», «спільний простір», служить обґрунтуванням для продовження втручання Франції в африканські країни, як-от через операцію «Бархан» у Сахелі чи французькі миротворчі місії в Центральнопівнічній Африці. Образ «незрілості та потреби в наставництві», виражений через терміни на кшталт «демократичний перехід» і «боротьба з корупцією», легітимізує роль Франції як ментора, що

визначає політичні моделі, зокрема через підтримку реформ у Малі та Чаді. Образ «джерела загрози», включаючи «територія тероризму» та «міграційний тиск», виправдовує військову присутність і інтервенційну політику Франції, що підтверджується операцією «Серваль» у Малі. Ці риторичні стратегії підтримують постколоніальний вплив Франції в Африці через різноманітні військові та дипломатичні ініціативи. Таким чином, зовнішньополітичний дискурс Франції щодо Африки залишається просякнутим неопатерналізмом. Незважаючи на формальне визнання суверенітету африканських країн, через риторику «особливих відносин», наставництва та безпеки

продовжує конструюватися образ Африки як простору, що потребує зовнішнього керівництва, контролю та цивілізаційного впливу з боку колишньої метрополії. Ці знахідки підтверджують, що сучасна французька риторика продовжує експлуатувати постколоніальні уявлення, що мають глибоке історичне коріння, навіть у контексті змін у глобальній архітектурі влади.

Китай: технократичний патерналізм та риторика «win-win cooperation». Аналіз китайського офіційного дискурсу виявив формування чіткої риторичної стратегії, яка, формально дистанціюючись від західних колоніальних моделей, створювала нові форми асиметричних уявлень про африканський континент. Ключовою характеристикою китайського підходу було послідовне заперечення колоніальної спадщини та акцент на принципах суверенітету та невтручання у внутрішні справи. Проте ця деполітизована риторика, зосереджена на економічній взаємодії, формувала образ Африки як політично нейтрального простору для реалізації китайських економічних інтересів. Концепція «win-win cooperation» стала центральним елементом цього підходу, представляючи відносини як абсолютно взаємовигідні. Проте, на практиці китайські інвестиції мали таку структуру, що реальні вигоди залишались у Китаї, зокрема через контроль над проектами, використання китайських ресурсів, таких як робоча сила та технології, що ще більше зміцнювало економічну залежність африканських країн (Abegunrin & Manyeruke, 2020). Економічний детермінізм став основним фреймом, через який китайський дискурс конструював образ Африки. Африканський континент представлявся через призму його економічних потреб та ресурсного потенціалу. Концепція «порожнього простору» в даному контексті не означала непотрібність чи відсутність цінності, а скоріше створення образу території з нереалізованим економічним потенціалом, який потребував китайських інвестицій, технологій та управлінських підходів для повної актуалізації. Ця риторика акцентувала увагу на таких аспектах, як розвиток

інфраструктури, промисловий потенціал та необхідність інвестицій, що створювало технократичний образ Африки як місця для великих інвестиційних проектів, де Китай був готовий застосувати свої інструменти розвитку для реалізації потенціалу континенту (Obeng-Odoom, 2022).

Важливим елементом китайського дискурсу було конструювання образу Китаю як успішної моделі розвитку, якої мали наслідувати африканські країни. Шлях економічного зростання Китаю був взірцем для африканських держав. Це створювало ієрархічну модель відносин «вчитель-учень», де африканські країни позиціонувались як пасивні рецептори китайського досвіду та знань. Хоча Китай підкреслював взаємну вигоду співпраці, образ Африки, що активно отримує від Китаю, але мало впливає на процеси прийняття рішень, зберігався в рамках цієї риторики. Така риторика, незважаючи на формальне визнання рівноправності партнерів, відтворювала традиційні патерналістські уявлення про розподіл ролей у міжнародних відносинах, в яких Китай виступає як провідний актор, здатний надати Африці потрібні економічні моделі для розвитку (Beijing Declaration on Jointly Building..., 2024). З 2020 р. спостерігалась еволюція китайського дискурсу під впливом зростання міжнародної конкуренції в Африці. Поява нових акторів, таких як Росія та Туреччина, а також зміни у внутрішніх пріоритетах самого Китаю призвели до певного переосмислення риторики. Китай почав частіше підкреслювати соціальну відповідальність своїх компаній та екологічні аспекти співпраці, що свідчило про адаптацію до міжнародної критики. Але базові принципи технократичного патерналізму залишались незмінними, і зміни риторики не призвели до зміни самої суті китайської політики в Африці. Наприклад, у нових економічних угодах Китай усе ще позиціонується як головний постачальник технологій і капіталу, в той час як африканські країни залишаються в ролі споживачів цих ресурсів (Chen & Cash, 2024). Характеристики китайського дискурсу продемонстровано у Таблиці 2.

Таблиця 2. Ключові характеристики китайського дискурсу щодо Африки

Ключова характеристика дискурсу	Конкретні риторичні конструкції	Приклади реалізації
Win-win cooperation	«взаємна вигода», «спільний розвиток», «взаємна допомога»	Угоди про інфраструктурні проекти, торгові договори
Технократичний підхід	«інфраструктурне будівництво», «технологічна модернізація»	Проекти залізниць, електростанцій, портів, такі як залізниця Момбаса-Найробі (Кенія), гідроелектростанція Кафуе-Гордж, сонячна електростанція Чісамба (Замбія)
Модель розвитку	«китайський шлях», «модернізаційний досвід»	Освітні програми, стажування для африканських фахівців, китайські інвестиції в сільське господарство

Джерело: розроблено авторами на основі The Export-Import Bank of China (2022), Zambia Kafue Gorge... (2023), Beijing Declaration on Jointly Building... (2024), Zambia launches largest grid-connected... (2025)

У Таблиці 2 структуровано основні характеристики китайського дискурсу щодо Африки, які визначають основні риторичні стратегії країни. Концепція «win-win cooperation» підкреслила взаємну вигоду та спільний розвиток, що реалізується через угоди про інфраструктурні проекти та торгові договори, хоча на практиці ці угоди часто мають асиметричний характер. Технократичний підхід реалізовувався через конкретні

інфраструктурні проекти, які стали візитною картою китайської присутності в Африці. Китайські інфраструктурні проекти в Африці, зокрема стандартноколійна залізниця Момбаса-Найробі в Кенії, гідроелектростанція Кафуе-Гордж та сонячна електростанція Чісамба у Замбії, стали ключовими елементами стратегії Китаю на континенті, поєднуючи фінансування, технології та робочу силу для реалізації масштабних

інфраструктурних ініціатив. Ці об'єкти покращили транспортну та енергетичну інфраструктуру, виступають символами розвитку та прогресу, але водночас забезпечують обмежену передачу знань місцевим працівникам і підсилюють економічну залежність від Китаю, демонструючи його технократичний підхід і роль основного актора в реалізації «нового Шовкового шляху». Модель розвитку, що пропонується Китаєм через поняття «китайський шлях» та «модернізаційний досвід», включає освітні програми, стажування для африканських фахівців і китайські інвестиції в сільське господарство, що підкріплюють технократичний підхід, але зберігають контроль над розвитком Африки. Таким чином, аналіз китайського дискурсу показав, що технократичний патерналізм став основою для конструювання образу Африки в китайській зовнішньополітичній риторичній практиці. Незважаючи на іншу концептуальну основу порівняно з французьким підходом, китайський дискурс також відтворював асиметричні уявлення про африканський континент, представляючи його як простір для реалізації економічних інтересів та об'єкт для застосування технократичних моделей розвитку. Ці знахідки підтверджують, що різні зовнішньополітичні підходи можуть відтворювати схожі структури «іншого» через різні риторичні стратегії.

Порівняльний аналіз риторичних стратегій Франції та Китаю у формуванні образу «іншого». Порівняльний аналіз зовнішньополітичних дискурсів Франції та Китаю виявив значні структурні подібності в конструюванні образу африканського «іншого», незважаючи на різницю в історичному контексті та риторичних стратегіях, таких як акцент на «особливих відносинах» і «цивілізаційній місії» Франції та «спільному розвитку» та «взаємній вигоді» Китаю. Обидва дискурси демонструють відтворення базових бінарних опозицій, які становлять основу для асиметричних уявлень про Африку. Наприклад, французька риторика використовує терміни, такі як «цивілізоване керівництво» (особливо в контексті франко-африканських відносин), що створює образ Африки як некультурного простору, що потребує цивілізаційної допомоги. У дипломатичних заявах часто наводяться приклади «нестабільних» країн, що демонструють відсутність розвитку в порівнянні з цивілізованими західними державами (Said, 1977). З китайського боку, образ Африки ставиться в контексті «економічно відсталого» континенту, що потребує інвестицій для розвитку. Наприклад, китайські представники наголошують на необхідності підтримки через інфраструктурні проекти в рамках концепції «win-win cooperation», підкреслюючи економічні потреби африканських країн, що виглядає як економічне відставання. За висновками А. Amtenbrink (2024), у французькому дискурсі це проявлялось через протиставлення «цивілізованого керівництва» та «нестабільного простору, що потребує наставництва», тоді як китайський дискурс будувався на опозиції «технократично розвиненого» та «економічно відсталого». Ці опозиції є основою для формування ієрархій і структур влади в глобальних відносинах між Африкою та її зовнішніми партнерами. Африка представлена як «інший», який відрізняється від західних чи східних стандартів, що підтверджує

репродукцію колоніальних моделей мислення в постколоніальну епоху. Одним із важливих аспектів порівняльного аналізу є роль мови як інструменту влади та культурної гегемонії. Французька мова, як культурно-адміністративна спадщина колоніального періоду, продовжувала виконувати функцію символу статусу та доступу до ресурсів у багатьох африканських країнах. Китайська мова, в свою чергу, стала інструментом економічної інтеграції та навчання, поступово набуваючи аналогічної ролі в нових сферах впливу. Обидві мови маркують лінгвістичний простір Африки та відтворюють культурну гегемонію, створюючи додаткові бар'єри для участі африканських акторів у міжнародному діалозі на рівних умовах. Французька мова зберігає свою домінуючу позицію в багатьох африканських країнах через наявність колоніальної спадщини, а китайська мова, підтримувана через проекти і програми вивчення, також стає важливим інструментом для африканських країн у межах їх співпраці з Китаєм (Amtenbrink, 2024). Дослідження показало, що в обох дискурсах мінімізувалась агентність африканських держав. Африка представлялася не як сукупність суверенних суб'єктів з власною політичною волею, а як об'єкт зовнішніх проєкцій, інтервенцій та різних форм «допомоги». У французькому випадку це проявлялось через риторичну безпеку втручання та цивілізаційного наставництва, тоді як китайський підхід акцентував економічну взаємодію та технократичне керівництво. Обидва підходи, незважаючи на різницю в термінології, підкріплювали асиметричні відносини між африканськими країнами та їхніми зовнішніми партнерами. У китайському дискурсі технократичний патерналізм зосереджений на економічних вигодах, що дають технології та інвестиції, але вони здійснюються без справжнього залучення місцевих учасників, що підтверджує асиметрію між країнами Африки та Китаєм (Chen & Cash, 2024).

Попри загальну асиметричну структуру дискурсів, аналіз виявив моменти гібридності та амбівалентності. Африканські країни демонстрували здатність активно маніпулювати риторичними стратегіями обох партнерів для власних цілей. Наприклад, під час переговорів з Францією деякі африканські лідери активно маніпулювали французьким «почуттям історичної провини», звертаючи увагу на несправедливість колоніального минулого, що дозволяло їм отримати додаткові економічні та військові вигоди. З китайським дискурсом африканські держави використовували риторичну «win-win cooperation» для того, щоб отримати більше вигід від китайських інвестицій, наприклад, збільшуючи частку місцевих компаній в інфраструктурних проєктах або вимагаючи більших економічних вигод від угод (Amtenbrink, 2024). Тим не менше, ці прояви стратегічної агентності не руйнували основну асиметричну структуру відносин, а лише дещо модифікували її зовнішні форми. Африканські країни маніпулювали риторикою для отримання вигод, але це не змінювало структурні нерівності, що залишались актуальними як для китайських, так і для французьких відносин з Африкою. Риторика «win-win cooperation» залишалась інструментом, який лише прикривав економічні інтереси Китаю, і на практиці приводив

до продовження асиметрії. Для візуалізації спільних структурних рис у риторичних стратегіях Франції та

Китаю результати порівняльного аналізу систематизовано у Таблиці 3.

Таблиця 3. Порівняльний аналіз риторики Франції та Китаю щодо Африки

Структурна характеристика	Французький дискурс	Китайський дискурс	Спільний ефект
Бінарні опозиції	Цивілізований/нецивілізований	Розвинений/відсталый	Відтворення ієрархії
Мова як інструмент влади	Французька мова (культурна спадщина)	Китайська мова (економічна інтеграція)	Культурна гегемонія
Заперечення агентності	Безпекове втручання, наставництво	Технократичне керівництво	Об'єктивація Африки
Гібридність	Маніпулювання історичною провинною	Використання риторики «win-win cooperation»	Часткова адаптація

Джерело: розроблено авторами на основі А. Amtenbrink (2024)

Риторичні стратегії Франції та Китаю щодо Африки мають спільні структурні риси, незважаючи на різні підходи. Обидва дискурси використовують бінарні опозиції, створюючи ієрархії, де Африка представляється як «Інший», який потребує зовнішнього керівництва, при цьому Франція апелює до цивілізованості, а Китай – до економічного розвитку. Мова в обох випадках стає інструментом влади: французька мова підтримує культурну гегемонію, а китайська – економічну інтеграцію. Обидва дискурси заперечують агентність Африки, при цьому Франція акцентує на безпековому втручанні та наставництві, а Китай – на технократичному керівництві. Риторика гібридності у Франції маніпулює історичною провинною, тоді як Китай використовує концепцію «win-win cooperation», але обидва підходи продовжують підтримувати асиметричні відносини, частково адаптуючись до нових умов. Порівняльний аналіз виявив, що, незважаючи на різницю в історичному контексті та риторичному оформленні, зовнішньополітичні дискурси Франції та Китаю відтворювали схожі структури «іншого» стосовно Африки. Обидва випадки демонстрували збереження асиметричних уявлень, які, хоча й приймали різні форми в залежності від конкретного актора, продовжували базуватись на фундаментальному протиставленні «розвиненого» Заходу чи Сходу та «відсталої» Африки. Ці результати підтвердили основну гіпотезу дослідження про структурну схожість постколоніальних дискурсів різних акторів у зовнішній політиці щодо африканського континенту.

Обговорення

Порівняння результатів цього дослідження показало наявність суттєвих паралелей у риторичних стратегіях Франції та Китаю щодо Африки, зокрема в аспектах стабільності, безпеки та економічного розвитку. Зокрема, у дослідженні У. Kaneko (2020) було проаналізовано миробудівні практики в постконфліктному Тиморі-Лесте, при цьому акцент було зроблено на ролі концепції стійкості як інструменту легітимації зовнішньополітичних стратегій. У цьому контексті, Франція та Китай застосовують подібний підхід, використовуючи свої стратегії в Африці для підтримки стабільності в регіоні. Однак, на відміну від миробудівництва, їхні стратегії зазвичай акцентують не тільки на безпеці, а й на власних економічних інтересах, зберігаючи

домінуючі позиції в економічних та політичних процесах на континенті. Такі стратегії відображають сучасні геополітичні умови, в межах яких концепція стабільності використовується як дискурсивний інструмент для обґрунтування реалізації власних інтересів. У роботі M.R. Sundström *et al.* (2021), присвяченій зовнішній політиці Швеції, також було проаналізовано роль риторики у процесі поширення політичних норм на міжнародному рівні. Водночас порівняльний аналіз засвідчив, що на відміну від шведського підходу, орієнтованого на декларування партнерських відносин, риторичні практики Франції та Китаю щодо Африки характеризувалися виразною асиметрією. Франція використовує концепт «особливих відносин» з колишніми колоніями, що приховує домінування у формуванні політичних та економічних пріоритетів на континенті. Китай, з іншого боку, пропонує стратегію «взаємної вигоди», що часто веде до економічної залежності африканських країн, оскільки вигоди від таких відносин здебільшого залишаються на користь Китаю.

Публікація О. Tella (2021) про м'яку силу Африки також вказала на потенціал континенту у розвитку своєї м'якої сили через культурні та політичні цінності. Проте стратегії Франції та Китаю зосереджуються на економічному домінуванні, що залишає Африку в ролі об'єкта зовнішніх впливів, а не рівноправного учасника міжнародних відносин. Це підтверджено результатами дослідження, де зазначено, що, попри офіційну риторичну «спільного розвитку» та «взаємної вигоди», реальна політика обох країн сприяє збереженню асиметрії у відносинах з Африкою. F. Ostermann & B. Stahl (2022) підкреслили, що Франція часто використовує концепцію «особливих відносин» для легітимації своїх військових інтервенцій у Малі та Центральноафриканській Республіці. Це узгоджується з результатами даного дослідження, де Франція також легітимізує своє втручання в Африку через ідею історичної відповідальності та стабільності, що дозволяє їй зберігати військову і політичну присутність на континенті. Дипломатія, як інструмент зовнішньої політики, є важливим інструментом для Франції та Китаю в їхній взаємодії з Африкою. Обидві країни використовують дипломатичні засоби для зміцнення своїх економічних і політичних позицій на континенті. Враховуючи історичну відповідальність та економічну залежність африканських країн, дані В.К. Kombo (2021)

підтвердили отримані результати, оскільки воно аналізує політичні наслідки наполеонівської спадщини для африканських держав, зокрема в Малі. В.К. Kombo підкреслив, що стратегії Франції поєднуються з ідеями історичної відповідальності, що дозволяє Франції використовувати риторику «неінтервенції», хоча на практиці це приховує реальне втручання у внутрішні справи африканських держав. У цьому дослідженні було встановлено подібний механізм, де Франція виправдовує свої військові інтервенції через необхідність підтримки стабільності, що також підкріплюється ідеєю «особливих відносин» з колишніми колоніями. Дослідження S.A. Kretsu (2025) про вплив французької революції на сучасні політичні процеси в Малі, Нігері та Буркіна-Фасо розкрило теоретичну складність у відносинах Франції з цими країнами. Це співвідноситься з отриманими результатами, де Франція використовує свої історичні зв'язки для легітимізації втручання, навіть якщо формально пропагує принципи самовизначення та суверенітету африканських держав. У рамках французької стратегії Африка залишається об'єктом впливу, де країни континенту часто не мають достатньо автономії у прийнятті політичних рішень. Згідно з висновками D. Che & A. Vodomo (2023), Китай активно просуває ідею «win-win cooperation» співпраці в Африці, що дозволяє йому зміцнювати свій економічний вплив через інвестиції та інфраструктурні проекти. Водночас, це призводить до економічної залежності африканських країн від Китаю. У цьому дослідженні подібна тенденція була відзначена в риторичних стратегіях Китаю, де Китай презентує свою політику як взаємовигідну, однак на практиці економічні вигоди значною мірою залишаються на користь Китаю, що створює нову форму залежності.

Дослідження L. Dong (2025) щодо теоретичних основ соціалізму з китайськими характеристиками виявило, що Китай застосовує свою модель управління як інструмент впливу на інші країни, зокрема через економічні та політичні стратегії. Відзначено, що Китай акцентує на розвитку інфраструктури та технологій, але не завжди забезпечує належне залучення місцевих акторів до процесу прийняття рішень. Це співвідноситься з отриманими результатами про те, що Китай, хоча і пропонує вигоди для Африки, часто зберігає контроль над ключовими процесами на континенті. Аналіз J. Zhang *et al.* (2022) про роль китайської урбаністичної стратегії також підтвердив виявлені результати, оскільки Китай активно просуває свій технократичний підхід до розвитку, що включає проектування «розумних» міст і використання технологічних інструментів для зміцнення свого економічного впливу на африканські країни. Цей підхід відповідає китайській риторичній «взаємній вигоді», однак на практиці створює ситуацію, де контроль залишається в руках Китаю. Порівняння з дослідженням O. Hodzi & J.H. Åberg (2020) щодо стратегічного застосування моделі Китаю в Африці також показує, як Китай реалізує свої інтереси через економічні інвестиції, створюючи нові форми залежності. Китай активно розвиває свою інфраструктуру та фінансову присутність в Африці, але цей процес не включає активне залучення місцевих спільнот до ключових процесів. Важливість

принципів і концепцій, що використовуються Китаєм для здобуття підтримки Африки в межах своїх національних інтересів підкреслює дослідження D.H. Shinn & J. Eisenman (2020). Автори виявили, що Китай використовує свої принципи співпраці з Африкою для досягнення стратегічних цілей, що відповідає результатам цього дослідження щодо китайської стратегії «взаємної вигоди», яка на практиці часто призводить до економічної залежності африканських країн. Аналогічно, X. Ding *et al.* (2020) дослідили економічну та торгову співпрацю Китаю та Африки, акцентуючи на концепції «спільних вигод». Підкреслено, що Китай активно використовує цю концепцію для створення вигідних економічних умов для себе, при цьому надаючи допомогу африканським країнам. Це співвідноситься з висновками даного дослідження, де зазначено, що Китай, хоча й пропонує економічну співпрацю, фактично зберігає контроль над ключовими економічними процесами в Африці, що призводить до нових форм залежності. Отже, результати проведеного дослідження засвідчили, що, незважаючи на різноманітність риторичних стратегій Франції та Китаю щодо Африки, обидві країни використовують подібні механізми для збереження та зміцнення свого впливу на континенті. Такі стратегії, зокрема реалізовані через економічну співпрацю, інвестиції та дипломатичні заходи, утримують африканські країни у становищі залежності від зовнішніх акторів. Водночас риторика «спільного розвитку» та «взаємної вигоди», яка активно використовується Францією та Китаєм, приховує реальні асиметрії у відносинах, де одна сторона (Франція або Китай) визначає стратегічні пріоритети. Таким чином, африканські країни, попри формальну заяву про партнерство, залишаються об'єктами зовнішніх впливів, що відображає глибокі постколоніальні структури в міжнародних відносинах.

Висновки

У результаті проведеного дослідження було встановлено, що зовнішньополітичні дискурси Франції та Китаю щодо Африки відтворюють постколоніальні уявлення та асиметричні моделі сприйняття африканських держав, попри відмінності у використовуваних риторичних стратегіях. Французький підхід, що спирається на наратив історичної відповідальності, зберігає елементи концепту «la Françafrique», який слугує інструментом підтримання політичного та безпекового впливу в регіоні, зокрема через військову присутність і дипломатичні механізми. Аналіз засвідчив стійкість постколоніального дискурсу, в межах якого Африка репрезентується як простір «особливої відповідальності», що використовується для легітимізації зовнішньополітичного втручання. Попри риторичні модифікації, ієрархічна структура відносин та обмежене визнання агентності африканських держав залишаються незмінними. Дискурсивні практики Китаю щодо Африки, попри декларовану взаємовигідність, відтворюють стійку асиметрію у політичних та економічних відносинах. Китай позиціонує свою присутність в Африці в категоріях економічного партнерства та принципу «win-win cooperation». Водночас інвестиційні практики Китаю часто супроводжуються збереженням контролю

над реалізацією проектів і використанням власних ресурсів, що сприяє формуванню економічних залежностей і обмежує залучення локальних акторів до процесів ухвалення рішень. У риторичних стратегіях обох держав Африка постає як об'єкт зовнішнього спрямування та управління, що потребує підтримки й наставництва. Французька модель характеризується акцентом на менторстві та нормативному регулюванні реформ, тоді як китайський підхід зосереджується на інфраструктурному та технологічному вимірах без створення інклюзивних механізмів участі. Загалом обидві моделі взаємодії сприяють відтворенню економічної залежності африканських держав і не формують передумов для рівноправного партнерства, маскуючи асиметрію дискурсивними конструкціями «спільного

розвитку» та «взаємної вигоди». Перспективи подальших досліджень пов'язані з аналізом впливу інших зовнішніх акторів, зокрема Росії та Туреччини, а також з вивченням реакцій і стратегій африканських держав, включно з використанням ними зовнішньополітичної риторики для реалізації власних інтересів.

Подяки

Немає.

Фінансування

Немає.

Конфлікт інтересів

Немає.

UDC: 327.8(44)(6)
DOI: 10.59214/ua.fa/6.2025.107

Tetiana Stoian*

*Doctor of Historical Sciences, Professor
Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University
02000, 9 Pyrohov Str., Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-9769-6192>*

Nataliia Zhabinets

*PhD in Political Sciences, Associate Professor
Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University
02000, 9 Pyrohov Str., Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0009-0002-8054-4202>*

Postcolonial images of the “other” in French and Chinese foreign policy rhetoric in Africa

Abstract. The research relevance is determined by the influence of the rhetoric of leading global actors on the formation of postcolonial stereotypes in approaches to interaction with African countries. The study aimed to identify common features in the construction of the image of Africa as “other” in the rhetorical strategies of France and China, as well as to analyse their impact on political and economic strategies for cooperation with African states. Content analysis, comparative analysis and a historical and cultural approach were used, which enabled a systematic and comprehensive study of the characteristic features of foreign policy strategies towards Africa. The study showed that despite different rhetorical strategies, France and China maintain paternalistic views of Africa, reproducing stereotypes about the continent as “immature” or “underdeveloped”, requiring external management and supervision. France, relying on its historical responsibility, continues to influence political processes in Africa through security and diplomatic interventions, using the concept of “la Françafrique” (“French Africa”) as a basis for continuing its presence in the region. China, on the other hand, is implementing a “win-win cooperation” strategy, emphasising economic partnership, but in fact maintaining the economic dependence of African countries through its investments and infrastructure projects. Most of the benefits from these projects go to China, since Chinese companies mostly control the infrastructure, tech processes, and labour resources, while African countries often see limited economic benefits from the cooperation. The results emphasised that both discourses, although formally rejecting the colonial legacy, continue to treat Africa as an object of external influence in practice. This confirmed the existence of post-colonial structures in contemporary international relations. The practical significance of the study is determined by the possibility of using its results in the activities of state bodies of African countries, international organisations and analytical centres to analyse and refine approaches to cooperation with leading global actors, in particular France and China, to reduce asymmetry in interaction and limit post-colonial influences

Keywords: asymmetric relations; technocratic approach; economic interests; joint development; international relations

Introduction

The research relevance is determined by the need for a further analysis of contemporary processes in Africa, including the influence of external actors on the political situation on the continent. The African continent has long been shaped by colonial rule and subsequent decolonisation processes, which have had a significant impact on the characteristics of its contemporary political and economic development. In the context of globalisation transformations,

there has been an intensification of interaction between African states and external actors, among which China and France occupy a special place. Their presence in the region is accompanied by a rethinking of established models of international cooperation and generates scientific discussions about possible manifestations of neocolonial practices. An analysis of the interaction between leading states and African countries reveals how postcolonial

Received: 25.06.2025, Revised: 13.11.2025, Accepted: 26.12.2025

Suggested Citation:

Stoian, T., & Zhabinets, N., (2025). Postcolonial images of the “other” in French and Chinese foreign policy rhetoric in Africa. *Foreign Affairs*, 35(6), 107-115. doi: 10.59214/ua.fa/6.2025.107.

*Corresponding author

narratives, geopolitical interests, and mechanisms of economic engagement influence the degree of political autonomy and the trajectory of socio-economic development in African countries. One substantial aspect is the analysis of linguistic and political constructs used to shape the image of Africa as “other” in the rhetoric of these countries. France, with its history of colonial influence on many African countries, and China, as a new geopolitical actor that actively uses economic instruments to strengthen its influence in Africa, employ different strategies that interact with local political realities. The image of Africa as “other” emphasises the difference and alienation from these countries, placing it in a hierarchically inferior position. Africa is portrayed as a continent in need of external intervention, assistance or “tutelage” from more developed states. In the context of potential long-term consequences of these strategies for African countries, their analysis is relevant for contemporary research in the field of international relations. V.V. Vakhrushev (2024) emphasised analysis of regional differences in the political vocabulary of Arab countries, outlining the peculiarities of the functioning of political terms in the context of foreign policy discourse and interregional interaction. The findings of V.V. Vakhrushev specified the role of political rhetoric in shaping perceptions of external actors, particularly France and China, in the Arab political space. The stages of decolonisation in Africa and the influence of ethnic and cultural aspects on the current political situation on the continent are examined by O.M. Maiboroda (2023). The study examined the use of ethnic and sociocultural factors by external actors, in particular France, in shaping strategies for interaction with African states, which made it possible to identify the influence of historically formed, in particular colonial, ties on contemporary foreign policy approaches. U.V. Ugonna (2020) analysed China’s foreign policy strategy in Africa, focusing on the instruments used to strengthen its economic and political influence, in particular through investment activities, technical assistance and the implementation of infrastructure projects. According to conclusions by U.V. Ugonna, Chinese policy in Africa is based on the principles of “mutual benefit”, but in practice, these strategies often lead to a new form of economic dependence of African countries on China.

The concept of “special relations” to justify French military interventions in Mali and the Central African Republic was addressed by J. Auerbach (2022). The study emphasised that France, relying on historical responsibility towards former colonies, legitimises intervention by highlighting the significance of stability and security in these countries. A. Hastie (2023) revealed how cinema reflects post-colonial geopolitics and France’s interaction with its former colonies in the Maghreb, as well as the role of the media in shaping public opinion on French foreign policy. The role of youth activism in Africa, which has become a substantial factor in countering French influence in the Sahel, was examined by D.M. Ndjerareou (2024). The study emphasised how new generations of Africans are actively changing the political landscape and striving for more equitable and equal relations with Western states. J. Tenzin (2022) conducted a postcolonial analysis of China’s rise as a global actor, focusing on the specifics of its interaction with African countries. The study determined

that Chinese policy in Africa can be interpreted through the prism of neocolonial approaches, given the use of economic instruments of influence and the formation of asymmetrical dependencies in relations with individual African states. The neocolonial aspects of China’s presence in Africa and Latin America were analysed in a publication by J. Dever & J. Dever (2021), which, in particular, emphasised the growing role of modern technologies and information resources as instruments of geopolitical influence. At the same time, M.B. Rapanyane (2021) systematised the key features of Chinese influence in Africa using the examples of Angola, Kenya and Zambia, demonstrating how investment activities and economic cooperation can contribute to the formation of asymmetrical dependencies in relations with African states. An analysis of previous publications has revealed a significant body of research focusing on specific aspects of the economic, political and cultural influence of the above-mentioned states on African countries. At the same time, there is still a need in scientific discourse for a comprehensive comparative analysis of foreign policy strategies towards the African continent, incorporating the post-colonial context. The study aimed to identify common structural features in the construction of the image of Africa as “other” in the foreign policy strategies of France and China, in particular through the prism of postcolonial images and new forms of neocolonialism. The research objectives included analysis of the rhetorical strategies of France and China in the context of African countries; investigation of post-colonial relations and their impact on the political situation in Africa; assessment of how new geopolitical actors are changing traditional forms of cooperation with African countries while maintaining asymmetry in relations.

Materials and Methods

The study was conducted using content analysis, comparative analysis and a historical and cultural approach, which was used for a comprehensive examination of the characteristics of France’s foreign policy strategies towards Africa. Content analysis was used to systematically review official documents and policy materials reflecting the key directions of French policy in the areas of security, development, and cultural interaction. The source base of the study consisted of official documents published in 2022–2024, in particular materials from the Republic of France (2022), which made it possible to assess the security and economic priorities of French policy towards the African continent. Official documents of the Chinese Ministry of Foreign Affairs containing strategic plans for cooperation with African countries within the framework of the China-Africa Forum, in particular the Beijing Declaration on Jointly Building... (2024) and the Beijing Declaration of the Conference... (2024), were used to assess China’s strategic initiatives in Africa. The study was also based on postcolonial theory, in particular the concepts of E.W. Said (1977), G.C. Spivak (2004) and H.K. Bhabha (1994). All materials were selected based on their relevance, as well as incorporating the influence of other states, in particular Turkey, on the formation of French and Chinese rhetoric on Africa.

Comparative analysis was used to correlate the declared goals and practical instruments of foreign policy

implementation of the above-mentioned countries regarding the African continent, while the historical and cultural approach addressed the influence of colonial heritage and long-standing socio-cultural ties on contemporary political decisions. The combination of the above methods and approaches identified the main rhetorical constructs used by France and China in their relations with African countries. The concepts identified, such as “special relations”, “joint development”, “mutual benefit”, “civilisational mission”, “technocratic approach”, “stability”, “security”, “democratic transition”, “state building”, “fight against corruption”, “terrorism”, “migration pressure”, “white man’s burden”, “instability”, “win-win cooperation”, and “empty space” were classified and analysed in terms of their impact on the political situation in Africa. Emphasis was placed on the role of language as an instrument of power and cultural hegemony in the foreign policy discourses of France and China. A comparative analysis of rhetorical strategies involved studying the linguistic constructions used to construct the image of the African “other” and to support the cultural domination of these states. This was used to assess how linguistic practices were used to legitimise political and economic strategies that reproduced post-colonial and neo-colonial models of interaction.

Results

France: Civilisation mission and non-paternalism in foreign policy. A study of France’s official rhetoric and diplomatic documents revealed a persistent postcolonial framework within which the image of the African “other” was constructed. The central element of this discourse was the rhetoric of “special relations” and indirect references to the concept of “la Françafrique” (“French Africa”). Constant references to these concepts created an image of Africa not as a collection of sovereign states, but as a special space of historical responsibility and constant care on the part of the former metropolis. This rhetoric contributed to the reproduction of ideas about Africa as an integral, controllable part of France’s foreign policy orbit. Speeches by representatives of the French elite repeatedly emphasised the special nature of these ties, which was presented as justification for continued interference in the internal affairs of African countries (Chafer, 2002; 2005). A substantial aspect of this rhetoric is the use of terms that function as instruments of ideological control. In particular, the concept of “co-development”, which formally meant partnership, often contributed to the reproduction of asymmetrical relations in practice. The term “co-development” masked France’s dominant role, as development goals and priorities were largely determined by the French side (Audino, 2018). Similarly, the concepts of “stability” and “security” often acquired meanings that corresponded to French geopolitical interests rather than the objective needs of African countries. As noted by S. Boeke & B. Schuurman (2015), this maintained French influence in Africa, even while declaring rhetoric of aid and support. Diplomatic documents, in particular the Republic of France (2022), reproduce the image of Africa as an “immature” partner. An analysis of official documents from France and China revealed numerous references to the need for African states to be taught the principles of

democracy, good governance and human rights by France. This wording directly reflected the colonial legacy, transformed into modernised rhetoric, which nevertheless retained the core of the concept of the “white man’s burden”. Therefore, France was considered a “mentor”, responsible for guiding and managing Africa’s development, setting the directions and standards that the continent had to follow. This construct justified interference in political processes and the imposition of certain models of governance, maintaining paternalistic relations that identified Africa as “immature” or “underdeveloped”, requiring constant care from more developed states. Compared to other global actors, particularly China, French rhetoric differed in its emphasis on cultural and civilisational proximity. While Chinese discourse was built around economic partnership and a technocratic approach, as confirmed by an analysis of the Beijing Declaration of the Conference... (2024), French rhetoric exploited ideas of shared historical destiny and moral obligations, which made it resistant to criticism. France emphasised that it had a special mission in Africa, defined not only by economic but also by civilisational ties. In contrast to the United States of America (USA), which often used the rhetoric of democratisation in a more open and universalist manner, promoting the spread of democratic values as universal for all countries (including Africa), the French approach focused on bilateral relations and historical responsibility for former colonies (Republic of France, 2022). France was perceived as a country with a moral responsibility for the stability and development of its former colonies, which made its rhetoric less susceptible to criticism from African countries.

The security component was substantial in French discourse. The results of the analysis emphasised that Africa was predominantly presented as a source of threats such as terrorism, organised crime and uncontrolled migration. Through this perspective of instability and chaos, the goals and objectives of French foreign policy on the continent were presented. This representation served as a key justification for the continued military presence, particularly in the context of Operation Barkhane in the Sahel, as well as for France’s positioning as the region’s “gendarme”. The French army’s operations in the Sahel, aimed at combating terrorist groups, have in fact become a tool for supporting French interests on the continent. Instead of responding to external threats, France institutionalised them within its security discourse as a basis for maintaining a long-term presence in Africa, which helped it to preserve its leading position in the field of regional security (Cohen, 2022). Since 2020, there has been a certain evolution in this discourse under the influence of external factors. The influence of other countries, such as Turkey, on the rhetoric of France and China regarding Africa is notable. Growing competition from this country creates new challenges for traditional post-colonial relations. For example, Turkey’s increased activity through private military companies and diplomatic initiatives in the Central African Republic and Mali could lead to a shift in the balance of power, which in turn would influence the rhetorical strategies of France and China in these regions (Gumrukcu, 2024). According to L. Chen & J. Cash (2024), China may begin to shift its rhetoric towards corporate social responsibility and environmental issues to reduce criticism from the

international community. France, in turn, may strengthen its appeal to European identity as a counter-strategy to new challenges. France has begun to appeal to European identity by presenting itself as part of the broader European Union (EU) project in Africa. Despite these changes, the basic structures of the discourse remained intact: the image of Africa as a space in need of leadership remained relevant, only taking on new rhetorical forms. For example, new initiatives aimed at “joint development” with the EU still retain the foundations of a paternalistic approach, with France central in economic and political reforms (Republic of France, 2022). In practice, France’s neo-paternalism is manifested through specific initiatives that continue to justify the French presence in Africa. This includes

military operations, economic aid, and diplomatic initiatives through which France determines the strategic directions of African countries’ development. Military operations, such as Barkhane, have demonstrated how France uses security as a tool to maintain control, presenting itself as an essential actor for stability in the region (Cohen, 2022). In addition, France’s continued involvement in financing infrastructure projects and natural resource development in Africa helps to maintain economic influence, even though formally it is presented as cooperation. The term “co-development” serves as a cover for maintaining French hegemony in African countries. To visualise the key images identified in French discourse, the results of the analysis are systematised in Table 1.

Table 1. Key images of Africa in French foreign policy discourse and their function

Key image category	Specific rhetorical constructions and terms	The function of image in discourse	Examples of real projects
Special relationships and care	“la Francafrique”, “special relations”, “historical ties”, “common space”	Justification for continuing intervention and maintaining asymmetrical relations	Operation Barkhane in the Sahel, French peacekeeping missions in the Central African Republic
Immaturity and need for guidance	“democratic transition”, “strengthening of institutions”, “state building”, “fight against corruption”	Legitimation of the French role as mentor and imposition of political models	Supporting reforms in Mali and Chad through French diplomatic initiatives
Source of threat	“terrorism territory”, “migration pressure”, “instability”, “security threat”	Justification for military presence and interventionist policy	France’s military presence in Mali as part of Operation Serval

Source: compiled by the authors based on C. Cohen (2022), Republic of France (2022)

Table 1 shows how key images of Africa in French foreign policy discourse are used to support asymmetrical relations and prolong French influence. The image of “special relations and tutelage”, which includes terms such as “la Francafrique”, “historical ties” and “shared space”, serves as a justification for France’s continued intervention in African countries, such as through Operation Barkhane in the Sahel or French peacekeeping missions in the Central African Republic. The image of “immaturity and need for guidance”, expressed through terms such as “democratic transition” and “fight against corruption”, legitimises France’s role as a mentor that defines political models, particularly through its support for reforms in Mali and Chad. The image of a “source of threat”, including “terrorist territory” and “migration pressure”, justifies France’s military presence and interventionist policy, as evidenced by Operation Serval in Mali. These rhetorical strategies support France’s post-colonial influence in Africa through various military and diplomatic initiatives. Thus, France’s foreign policy discourse on Africa remains steeped in neo-paternalism. Despite formal recognition of the sovereignty of African countries, through the rhetoric of “special relations”, mentorship, and security, the image of Africa as a space in need of external guidance, control, and civilisational influence from the former metropolis continues to be constructed. These findings confirm that contemporary French rhetoric continues to exploit post-colonial notions with deep historical roots, even in the context of changes in the global architecture of power.

China: Technocratic paternalism and the rhetoric of “win-win cooperation”. An analysis of Chinese official discourse revealed the formation of a clear rhetorical

strategy which, while formally distancing itself from Western colonial models, created new forms of asymmetrical perceptions of the African continent. A key feature of the Chinese approach was the consistent rejection of colonial heritage and an emphasis on the principles of sovereignty and non-interference in internal affairs. However, this depoliticised rhetoric, prioritising economic interaction, shaped the image of Africa as a politically neutral space for the realisation of Chinese economic interests. The concept of “win-win cooperation” became central to this approach, presenting the relationship as entirely mutually beneficial. In practice, however, Chinese investments were structured in such a way that the real benefits remained in China, in particular through control over projects and the use of Chinese resources such as labour and technology, which further strengthened the economic dependence of African countries (Abegunrin & Manyeruke, 2020). Economic determinism became the main framework through which Chinese discourse constructed the image of Africa. The African continent was presented through the prism of its economic needs and resource potential. The concept of “empty space” in this context did not mean uselessness or lack of value, but rather the creation of an image of a territory with unrealised economic potential that needed Chinese investment, technology and management approaches to be fully implemented. This rhetoric emphasised aspects such as infrastructure development, industrial potential and the need for investment, creating a technocratic image of Africa as a place for large investment projects, where China was ready to apply its development tools to realise the continent’s potential (Obeng-Odoom, 2022).

A substantial element of Chinese discourse was the construction of China’s image as a successful model of development that African countries should emulate. China’s path to economic growth was a model for African states. This created a hierarchical model of “teacher-student” relations, where African countries were positioned as passive recipients of Chinese experience and knowledge. Although China emphasised the mutual benefits of cooperation, the image of Africa as an active recipient of Chinese aid with little influence on decision-making processes persisted within this rhetoric. Despite formal recognition of the equality of partners, this rhetoric reproduced traditional paternalistic ideas about the distribution of roles in international relations, in which China acts as a leading actor capable of providing Africa with the economic models it needs for development (Beijing Declaration on Jointly

Building..., 2024). Since 2020, there has been an evolution in Chinese discourse under the influence of growing international competition in Africa. The emergence of new actors, such as Russia and Turkey, as well as changes in Chinese domestic priorities, have led to a certain rethinking of rhetoric. China began to emphasise the social responsibility of its companies and the environmental aspects of cooperation more often, which indicated an adaptation to international criticism. However, the basic principles of technocratic paternalism remained unchanged, and the changes in rhetoric did not lead to a change in the essence of Chinese policy in Africa. For example, in new economic agreements, China is still positioned as the main supplier of technology and capital, while African countries remain consumers of these resources (Chen & Cash, 2024). The characteristics of Chinese discourse are shown in Table 2.

Table 2. Key characteristics of Chinese discourse on Africa

Key characteristic of discourse	Specific rhetorical constructions	Implementation examples
Win-win cooperation	“mutual benefit”, “joint development”, “mutual assistance”	Agreements on infrastructure projects, trade agreements
Technocratic approach	“infrastructure construction”, “technological modernisation”	Railway, power plant and port projects, such as the Mombasa-Nairobi railway (Kenya), the Kafue Gorge hydroelectric power plant and the Chisamba solar power plant (Zambia)
Development model	“Chinese path”, “modernisation experience”	Educational programmes, internships for African specialists, and Chinese investment in agriculture

Source: compiled by the authors based on The Export-Import Bank of China (2022), Zambia Kafue Gorge... (2023), Beijing Declaration on Jointly Building... (2024), Zambia launches largest grid-connected... (2025)

Table 2 outlines the main characteristics of Chinese discourse on Africa, which determine the country’s main rhetorical strategies. The concept of “win-win cooperation” emphasised mutual benefit and joint development, which is implemented through agreements on infrastructure projects and trade treaties, although in practice these agreements are often asymmetrical. The technocratic approach was implemented through specific infrastructure projects, which became the hallmark of China’s presence in Africa. Chinese infrastructure projects in Africa, in particular the standard-gauge Mombasa-Nairobi railway in Kenya, the Kafue Gorge hydroelectric power station and the Chisamba solar power station in Zambia, have become key elements of China’s strategy on the continent, combining financing, technology and labour to implement large-scale infrastructure initiatives. These projects have improved transport and energy infrastructure and serve as symbols of development and progress, but at the same time, they provide limited knowledge transfer to local workers and reinforce economic dependence on China, demonstrating its technocratic approach and role as the main actor in the implementation of the New Silk Road. The development model proposed by China through the concepts of the “Chinese way” and “modernisation experience” includes educational programmes, internships for African specialists and Chinese investment in agriculture, which reinforce the technocratic approach but maintain control over Africa’s development. Thus, analysis of Chinese discourse has shown that technocratic paternalism has become the basis for constructing the image of Africa in Chinese foreign policy rhetoric. Despite a different conceptual basis compared to the French approach,

Chinese discourse also reproduced asymmetrical perceptions of the African continent, presenting it as a space for the realisation of economic interests and an object for the application of technocratic development models. These findings confirm that different foreign policy approaches can reproduce similar structures of the “other” through different rhetorical strategies.

Comparative analysis of rhetorical strategies used by France and China in shaping the image of “the other”. A comparative analysis of French and Chinese foreign policy discourses reveals significant structural similarities in the construction of the image of the African “other”, despite differences in historical context and rhetorical strategies, such as the emphasis on “special relations” and “civilisational mission” of France and “common development” and “mutual benefit” of China. Both discourses demonstrate the reproduction of basic binary oppositions that form the basis for asymmetrical perceptions of Africa. For example, French rhetoric uses terms such as “civilising mission” (especially in the context of Franco-African relations), which creates an image of Africa as an uncivilised space in need of civilising assistance. Diplomatic statements often cite examples of “unstable” countries that demonstrate a lack of development compared to civilised Western states (Said, 1977). On the Chinese side, the image of Africa is framed in the context of an “economically backward” continent in need of investment for development. For example, Chinese representatives emphasise the need for support through infrastructure projects within the framework of the “win-win cooperation” concept, highlighting the economic needs of African countries, which appear to be economically backward.

According to A. Amtenbrink (2024), in French discourse, this is manifested in the opposition between “civilised leadership” and “an unstable space in need of guidance”, while Chinese discourse is based on the opposition between “technocratically developed” and “economically backward”. These oppositions form the basis for the formation of hierarchies and power structures in global relations between Africa and its external partners. Africa is presented as “other”, different from Western or Eastern standards, confirming the reproduction of colonial models of thinking in the postcolonial era. One substantial aspect of comparative analysis is the role of language as an instrument of power and cultural hegemony. French, as a cultural and administrative legacy of the colonial period, continued to function as a symbol of status and access to resources in many African countries. The Chinese language, in turn, has become an instrument of economic integration and learning, gradually acquiring a similar role in new spheres of influence. Both languages mark the linguistic space of Africa and reproduce cultural hegemony, creating additional barriers to the participation of African actors in international dialogue on equal terms. French retains its dominant position in many African countries due to its colonial heritage, while Chinese, supported through projects and study programmes, is also becoming substantial for African countries in their cooperation with China (Amtenbrink, 2024). The study showed that both discourses minimised the agency of African states. Africa was presented not as a collection of sovereign entities with internal political will, but as an object of external projections, interventions and various forms of “aid”. In the French case, this manifested itself through the rhetoric of security intervention and civilisational tutelage, while the Chinese approach emphasised economic interaction and technocratic

leadership. Despite the difference in terminology, both approaches reinforced the asymmetrical relationship between African countries and their external partners. In Chinese discourse, technocratic paternalism emphasises the economic benefits of technology and investment, but these are implemented without genuine involvement of local actors, confirming the asymmetry between African countries and China (Chen & Cash, 2024).

Despite the overall asymmetrical structure of the discourses, the analysis revealed moments of hybridity and ambivalence. African countries demonstrated an ability to actively manipulate the rhetorical strategies of both partners for domestic purposes. For example, during negotiations with France, some African leaders actively manipulated the French “sense of historical guilt” by highlighting the injustices of the colonial past, which provided additional economic and military benefits. In their discourse with China, African states used the rhetoric of “win-win cooperation” to obtain more benefits from Chinese investments, for example, by increasing the share of local companies in infrastructure projects or demanding greater economic benefits from agreements (Amtenbrink, 2024). Nevertheless, these manifestations of strategic agency did not undermine the basic asymmetrical structure of relations, but only slightly modified its external forms. African countries manipulated rhetoric to gain benefits, but this did not change the structural inequalities that remained relevant to both Chinese and French relations with Africa. The rhetoric of “win-win cooperation” remained a way to conceal China’s economic interests and, in practice, led to the continuation of asymmetry. To visualise the common structural features in the rhetorical strategies of France and China, the results of the comparative analysis are systematised in Table 3.

Table 3. Comparative analysis of French and Chinese rhetoric on Africa

Structural characteristics	French discourse	Chinese discourse	Shared effect
Binary positions	Civilised/uncivilised	Developed/underdeveloped	Reconstruction of hierarchy
Language as a government tool	French (cultural heritage)	Chinese (economic integration)	Cultural hegemony
Denial of agency	Safety intervention, mentoring	Technocratic leadership	Objectification of Africa
Hybridity	Manipulation of historical guilt	Use of “win-win cooperation” rhetoric	Partial adaptation

Source: compiled by the authors based on A. Amtenbrink (2024)

The rhetorical strategies of France and China towards Africa share structural similarities despite their different approaches. Both discourses use binary oppositions, creating hierarchies where Africa is presented as the “other” in need of external guidance, with France appealing to civilisation and China to economic development. In both cases, language becomes an instrument of power: French supports cultural hegemony, while Chinese supports economic integration. Both discourses deny Africa’s agency, with France emphasising security intervention and mentorship, and China emphasising technocratic leadership. The rhetoric of hybridity in France manipulates historical guilt, while China uses the concept of “win-win cooperation”, but both approaches continue to support asymmetrical relations, partially adapting to new conditions. A comparative analysis revealed that, despite differences in historical context and rhetorical framing, the foreign policy discourses of France and China reproduced

similar structures of “otherness” regarding Africa. Both cases demonstrated the preservation of asymmetrical perceptions, which, although assuming different forms depending on the specific actor, continued to be based on the fundamental opposition between the “developed” West or East and “backward” Africa. These results confirmed the main hypothesis of the study about the structural similarity of postcolonial discourses of different actors in foreign policy towards the African continent.

Discussion

A comparison of the results of this study revealed significant parallels in the rhetorical strategies of France and China towards Africa, particularly in terms of stability, security and economic development. In particular, the study by Y. Kaneko (2020) analysed peacebuilding practices in post-conflict Timor-Leste, with an emphasis on the role of the concept of sustainability as a tool for legitimising

foreign policy strategies. In this context, France and China take a similar approach, using their strategies in Africa to support stability in the region. However, in contrast to peacebuilding, their strategies emphasise only security but also domestic economic interests, maintaining dominant positions in the economic and political processes on the continent. Such strategies reflect the current geopolitical conditions, within which the concept of stability is used as a discursive tool to justify the pursuit of internal interests. M.R. Sundström *et al.* (2021), analysing Sweden's foreign policy, also addressed the role of rhetoric in the process of spreading political norms at the international level. At the same time, a comparative analysis demonstrates that, in contrast to the Swedish approach, which emphasises the declaration of partnership relations, the rhetorical practices of France and China regarding Africa were characterised by a distinct asymmetry. France uses the concept of "special relations" with former colonies, which conceals its dominance in shaping political and economic priorities on the continent. China, on the other hand, offers a strategy of "mutual benefit", which often leads to economic dependence of African countries, as the benefits of such relations largely remain in China's favour.

The study by O. Tella (2021) on African soft power also highlighted the continent's potential to develop its soft power through cultural and political values. However, the strategies of France and China focus on economic domination, leaving Africa as an object of external influence rather than an equal participant in international relations. This is confirmed by the results of a study, which states that, despite the official rhetoric of "joint development" and "mutual benefit", the real policies of both countries contribute to the preservation of asymmetry in relations with Africa. F. Ostermann & B. Stahl (2022) emphasised that France often uses the concept of "special relations" to legitimise its military interventions in Mali and the Central African Republic. This is consistent with the findings of this study, where France also legitimises its intervention in Africa through the idea of historical responsibility and stability, which maintains a military and political presence on the continent. Diplomacy, as a foreign policy tool, is a substantial instrument for France and China in their interaction with Africa. Both countries use diplomatic means to strengthen their economic and political positions on the continent. In the context of the historical responsibility and economic dependence of African countries, the data from V.K. Kombo (2021) confirmed the results obtained, as it analyses the political consequences of the Napoleonic legacy for African states, particularly in Mali. B.K. Kombo emphasised that French strategies are combined with ideas of historical responsibility, which is used by France to employ the rhetoric of "non-intervention", although in practice this conceals real interference in the internal affairs of African states. This study identified a similar mechanism, whereby France justifies its military interventions by the need to maintain stability, which is also reinforced by the idea of "special relations" with its former colonies. The study by S.A. Kpetsu (2025) on the influence of the French Revolution on contemporary political processes in Mali, Niger and Burkina Faso revealed the theoretical complexity of France's relations with these countries. This correlates

with the results obtained, where France uses historical ties to legitimise interventions, even while formally promoting the principles of self-determination and sovereignty of African states. Within the framework of French strategy, Africa remains an object of influence, where countries on the continent often lack sufficient autonomy in political decision-making. According to the findings of D. Che & A. Bodomo (2023), China actively promotes the idea of "win-win cooperation" in Africa, which strengthens economic influence through investments and infrastructure projects. At the same time, this leads to economic dependence of African countries on China. In this study, a similar trend was noted in China's rhetorical strategies, where China presents its policy as mutually beneficial, but in practice, the economic benefits remain largely in China's favour, creating a new form of dependence.

The study by L. Dong (2025) on the theoretical foundations of socialism with Chinese characteristics determined that China uses their governance model as a tool to influence other countries, particularly through economic and political strategies. The study noted that China emphasises infrastructure and technology development but does not always ensure the proper involvement of local actors in the decision-making process. This correlates with the findings that China, while offering benefits to Africa, often retains control over key processes on the continent. An analysis by J. Zhang *et al.* (2022) on the role of Chinese urban strategy also confirmed the findings, as China actively promotes its technocratic approach to development, which includes designing "smart" cities and using technological tools to strengthen its economic influence on African countries. This approach is consistent with China's rhetoric of "mutual benefit", but in practice creates a situation where control remains in China's hands. A comparison with the study by O. Hodzi & J.H. Åberg (2020) on the strategic application of the Chinese model in Africa also shows how China pursues its interests through economic investment, creating new forms of dependency. China is actively developing its infrastructure and financial presence in Africa, but this process does not include the active involvement of local communities in key processes. The significance of the principles and concepts used by China to gain Africa's support within its national interests is highlighted in a study by D.H. Shinn & J. Eisenman (2020). The study determined that China uses its principles of cooperation with Africa to achieve strategic goals, which is consistent with the findings of this study on China's "mutual benefit" strategy, which in practice often leads to economic dependence of African countries. Similarly, X. Ding *et al.* (2020) examined China-Africa economic and trade cooperation, focusing on the concept of "mutual benefit". The study emphasised that China actively uses this concept to create favourable economic conditions while assisting African countries. This is consistent with the findings of this study, which states that although China offers economic cooperation, it retains control over key economic processes in Africa, leading to new forms of dependence. Thus, the results of the study showed that, despite the diversity of France's and China's rhetorical strategies towards Africa, both countries use similar mechanisms to maintain and strengthen their influence on the continent. Such strategies, implemented in particular

through economic cooperation, investment and diplomatic measures, keep African countries dependent on external actors. At the same time, the rhetoric of “shared development” and “mutual benefit” actively used by France and China conceals real asymmetries in relations, where one side (France or China) determines strategic priorities. Thus, despite formal declarations of partnership, African countries remain subject to external influences, reflecting deep post-colonial structures in international relations.

Conclusions

The study determined that France and China’s foreign policy discourses on Africa reproduce postcolonial perceptions and asymmetrical models of African states, despite differences in the rhetorical strategies used. The French approach, based on a narrative of historical responsibility, retains elements of the concept of “la Françafrique”, which is used for maintaining political and security influence in the region, through military presence and diplomatic mechanisms. The analysis has demonstrated the persistence of postcolonial discourse, within which Africa is represented as an area of “special responsibility” used to legitimise foreign policy intervention. Despite rhetorical modifications, the hierarchical structure of relations and the limited recognition of the agency of African states remain unchanged. China’s discursive practices regarding Africa, despite their declared mutual benefit, reproduce a persistent asymmetry in political and economic relations. China positions its presence in Africa in terms of economic partnership and the principle of “win-win cooperation”.

At the same time, China’s investment practices are often accompanied by maintaining control over project implementation and the use of domestic resources, which contributes to the formation of economic dependencies and limits the involvement of local actors in decision-making processes. In the rhetorical strategies of both states, Africa appears as an object of external orientation and management that requires support and guidance. The French model is characterised by an emphasis on mentoring and regulatory reform, while the Chinese approach focuses on infrastructure and technology without creating inclusive mechanisms for participation. In general, both models of interaction contribute to the reproduction of economic dependence of African states and do not create the preconditions for an equal partnership, masking asymmetry with discursive constructions of “joint development” and “mutual benefit”. Prospects for further research are related to the analysis of the influence of other external actors, in particular Russia and Turkey, as well as the study of the reactions and strategies of African states, including their use of foreign policy rhetoric to pursue domestic interests.

Acknowledgements

None.

Funding

None.

Conflict of Interest

None.

References

- [1] Abegunrin, O., & Manyeruke, C. (2020). *China’s power in Africa. A new global order*. London: Palgrave Macmillan.
- [2] Amténbrink, A. (2024). *Neo-colonial dynamics in Africa: A comparative study of China, Russia, and France: An assessment of economic, political, cultural, and military engagement as a form of neo-colonialism*. (Bachelor thesis, Malmö University, Malmö, Sweden).
- [3] Audino, A. (2018). *Comparing U.S. and French approaches to counterterrorism in Africa*. (Bachelor thesis, University of San Diego, San Diego, USA).
- [4] Auerbach, J. (2022). *Between postcolonialism and equal partnership: The legitimization strategies of French military interventions in Mali and the Central African Republic*. Havertown, PA: Casemate Group.
- [5] Beijing Declaration of the Conference Marking the 70th Anniversary of the Five Principles of Peaceful Coexistence. (2024, June). Retrieved from https://www.fmprc.gov.cn/eng/zy/gb/202406/t20240629_11444342.html.
- [6] Beijing Declaration on Jointly Building an All-Weather China-Africa Community with a Shared Future for the New Era. (2024, September). Retrieved from https://www.mfa.gov.cn/eng/xw/zyxw/202409/t20240905_11485993.html.
- [7] Bhabha, H.K. (1994). *The location of culture* (2nd ed.). London: Routledge. doi: 10.4324/9780203820551.
- [8] Boeke, S., & Schuurman, B. (2015). Operation “Serval”: A strategic analysis of the French intervention in Mali, 2013-2014. *Journal of Strategic Studies*, 38(6), 801-825. doi: 10.1080/01402390.2015.1045494.
- [9] Chafer, T. (2002). *The end of empire in French West Africa: France’s successful decolonization?* New York: Berg.
- [10] Chafer, T. (2005). Chirac and “la Françafrique”: No longer a family affair. *Modern & Contemporary France*, 13(1), 7-23. doi: 10.1080/0963948052000341196.
- [11] Che, D., & Bodomo, A. (2023). China and the European Union in Africa: Win-win-lose or win-win-win? *Asia Europe Journal*, 21(2), 119-136. doi: 10.1007/s10308-023-00656-y.
- [12] Chen, L., & Cash, J. (2024). *China offers Africa \$51 billion in fresh funding, promises a million job*. Retrieved from <https://www.reuters.com/world/china-deepen-industrial-agricultural-trade-investment-ties-with-africa-2024-09-05>.
- [13] Cohen, C. (2022). *Will France’s Africa policy hold up?* Washington, DC: Carnegie Endowment for International Peace.
- [14] Dever, J., & Dever, J. (2021). *Information age imperialism: China, race, and neo-colonialism in Africa and Latin America*. *University of Miami Inter-American Law Review*, 52(2), article number 3.
- [15] Ding, X., Chai, Q., & Chen, C. (2020). China-Africa Economic and trade cooperation from the perspective of the community with shared benefits: Achievements, challenges, and prospects. *World Review of Political Economy*, 11(2), 208-231. doi: 10.13169/worldreviewpoliecon.11.2.0208.

- [16] Dong, L. (2025). The theoretical framework and ideological foundations of Xi Jinping’s socialism with Chinese characteristics. In *China’s path to global status: Governance, sovereignty, and development in the 21st century* (pp. 87-98). Singapore: Palgrave Macmillan. doi: [10.1007/978-981-96-6921-9_7](https://doi.org/10.1007/978-981-96-6921-9_7).
- [17] Gumrukcu, T. (2024). *Turkey to seek improved Africa cooperation in Djibouti talks, officials say*. Retrieved from <https://www.reuters.com/world/middle-east/turkey-seek-improved-africa-cooperation-djibouti-talks-officials-say-2024-10-25/>.
- [18] Hastie, A. (2023). Postcolonial geopolitics: Reading contemporary geopolitics in Maghrebi-French war films. *Geopolitics*, 28(1), 239-256. doi: [10.1080/14650045.2021.1882426](https://doi.org/10.1080/14650045.2021.1882426).
- [19] Hodzi, O., & Åberg, J.H. (2020). Introduction to the special issue: Strategic deployment of the China model in Africa. *Politics & Policy*, 48(5), 804-814. doi: [10.1111/polp.12378](https://doi.org/10.1111/polp.12378).
- [20] Kaneko, Y. (2020). *The new international paradigm of resilience approaches in peacebuilding in the post-conflict Timor-Leste*. (Doctoral thesis, University of Nottingham, Nottingham, United Kingdom).
- [21] Kombo, B.K. (2021). Napoleonic legacies, postcolonial state legitimation, and the perpetual myth of non-intervention: Family code reform and gender equality in Mali. *Social & Legal Studies*, 30(5), 704-725. doi: [10.1177/0964663920962552](https://doi.org/10.1177/0964663920962552).
- [22] Kpetsu, S.A. (2025). *The specter of the French Revolution in Mali, Niger and Burkina Faso*. (Master’s thesis, Purdue University Graduate School, West Lafayette, IN, USA). doi: [10.25394/PGS.29082701](https://doi.org/10.25394/PGS.29082701).
- [23] Maiboroda, O.M. (2023). *Ethnic traps of decolonization: African experience*. Kyiv: Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the NAS of Ukraine.
- [24] Ndjerareou, D.M. (2024). *African youth activism and the disruption of French foreign policy in the Sahel region*. *Journal of Peace and Diplomacy*, 5(1).
- [25] Obeng-Odoom, F. (2022). China-Africa relations in the economist, 2019-2021. *Journal of Asian and African Studies*, 59(3), 1000-1017. doi: [10.1177/00219096221125423](https://doi.org/10.1177/00219096221125423).
- [26] Ostermann, F., & Stahl, B. (2022). Theorizing populist radical-right foreign policy: Ideology and party positioning in France and Germany. *Foreign Policy Analysis*, 18(3), article number orac006. doi: [10.1093/fpa/orac006](https://doi.org/10.1093/fpa/orac006).
- [27] Rapanyane, M.B. (2021). Neocolonialism and new imperialism: Unpacking the real story of China’s Africa engagement in Angola, Kenya, and Zambia. *Journal of African Foreign Affairs*, 8(3), 89-112. doi: [10.31920/2056-5658/2021/v8n3a5](https://doi.org/10.31920/2056-5658/2021/v8n3a5).
- [28] Republic of France. (2022). *National strategic review 2022*. Retrieved from <https://www.sgdsn.gouv.fr/files/files/rns-uk-20221202.pdf>.
- [29] Said, E.W. (1977). *Orientalism*. *The Georgia Review*, 31(1), 162-206.
- [30] Shinn, D.H., & Eisenman, J. (2020). Evolving principles and guiding concepts: How China gains African support for its core national interests. *Orbis*, 64(2), 271-288. doi: [10.1016/j.orbis.2020.02.009](https://doi.org/10.1016/j.orbis.2020.02.009).
- [31] Spivak, G.C. (2004). *Can the subaltern speak?* In *Imperialism* (pp. 171-219). London: Routledge.
- [32] Sundström, M.R., Zhukova, E., & Elgström, O. (2021). Spreading a norm-based policy? Sweden’s feminist foreign policy in international media. *Contemporary Politics*, 27(4), 439-460. doi: [10.1080/13569775.2021.1902629](https://doi.org/10.1080/13569775.2021.1902629).
- [33] Tella, O. (2021). *Africa’s soft power: Philosophies, political values, foreign policies and cultural exports*. London: Taylor & Francis. doi: [10.4324/9781003176022](https://doi.org/10.4324/9781003176022).
- [34] Tenzin, J. (2022). Rethinking the rise of China: A postcolonial critique of China and a Chinese critique of the postcolonial. *Journal of Historical Sociology*, 35(1), 83-106. doi: [10.1111/johs.12361](https://doi.org/10.1111/johs.12361).
- [35] The Export-Import Bank of China. (2022). *Mombasa-Nairobi standard gauge railway project*. Retrieved from http://english.eximbank.gov.cn/News/NewsR/202209/t20220908_43088.html.
- [36] Ugonna, U.V. (2020). *China’s strategy towards African countries*. (Doctoral dissertation, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine).
- [37] Vakhrushev, V.V. (2024). *Modern Arabic political vocabulary: Regional variation*. Kyiv: National Linguistic University.
- [38] Zambia Kafue Gorge lower hydropower station. (2023). Retrieved from https://en.powerchina.cn/2023-10/20/c_828534.htm.
- [39] Zambia launches largest grid-connected solar power project. (2025). Retrieved from <https://english.news.cn/africa/20250701/1c3265f9d0c14099ade186461ce20b4a/c.html>.
- [40] Zhang, J., Bates, J., & Abbott, P. (2022). State-steered smart mentality in Chinese smart urbanism. *Urban Studies*, 59(14), 2933-2950. doi: [10.1177/00420980211062888](https://doi.org/10.1177/00420980211062888).

**Журнал
«ЗОВНІШНІ СПРАВИ»**

**Том 35, № 6
2025**

**Відповідальний редактор:
О. Короткий**

Підписано до друку з оригінал-макета 26.12.2025
Ум. друк. арк. 13,6
Наклад 300 примірників

Видавництво:
Громадська спілка «Редакція журналу «Зовнішні справи»
01001, пров. Рильський, 6, м. Київ, Україна
Тел.: +38 099 178 5370
E-mail: info@sjournals.com.ua
<https://uaforeignaffairs.com/uk>

**Journal
“FOREIGN AFFAIRS”**

**Volume 35, No. 6
2025**

Managing Editors:
O. Korotkyi

Signed to the print with the original layout 26.12.2025
Conventional Printed Sheet 13.6
Circulation 300 copies

Publisher:
Public Union Editorial Board of the Journal “Foreign Affairs”,
01001, 6 Rylskyi Ln, Kyiv, Ukraine
Tel.: +38 099 178 5370
E-mail: info@sjournals.com.ua
<https://uaforeignaffairs.com/en>